Risale-i Nur Külliyatı'ndan

İman ve Küfür Muvâzeneleri

(Hidâyet ve Dalâlet Mukâyeseleri)

Bediüzzaman Said Nursî

Risale-i Nur Külliyatı'ndan

İman ve Küfür Muvâzeneleri

Hidâyet ve Dalâlet Mukayeseleri

Bediüzzaman

Said Nursî

İstanbul - 2006

İMAN VE KÜFÜR

MUVÂZENELERİ

ISBN

975-9090-36-8

Yayın Numarası

32

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96

Şubat 2006

Genel Dağıtım

Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım

Alayköşkü Cad. No: 12 Cağaloğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Şahdamar Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sahdamaryayinlari.com

İçindekiler

İman ve Küfür Muvâzeneleri

Hidâyet ve Dalâlet Mukayeseleri

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَبِهِ نَسْتَعِينُ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ[1]

Gayet mühim bir suâle verilen çok ehemmiyetli bir cevabı burada yazmaya münasebet geldi. Çünkü; kırk sene evvel Eski Said, o dersinde bir hiss-i kable'l-vuku ile Risale-i Nur'un harika derslerini ve tesiratını görmüş gibi bahsediyor. Onun için o sual ve cevabı yazacağız. Şöyle ki:

Çoklar tarafından hem bana, hem bazı Nur kardeşlerime sual etmişler ve ediyorlar ki:

"Neden bu kadar muarızlara karşı ve muannid filozoflara ve ehl-i dalâlete mukabil Risale-i Nur mağlûp olmuyor? Milyonlar kıymettar hakiki kütüb-ü imaniye ve İslâmiyenin intişarlarına bir derece sed çektikleri halde; sefâhet ve hayat-ı dünyeviyenin lezzetleriyle çok bîçâre gençleri ve insanları hakaik-i imaniyeden mahrum bıraktıkları halde; en şiddetli hücum ve en gaddarâne muamele ve en ziyade yalanlarla ve aleyhinde yapılan propagandalarla Risale-i Nur'u kırmak, insanları ondan ürkütmek ve vazgeçirmeye çalıştıkları halde; hiçbir eserde görülmediği bir tarzda Risale-i Nur'un intişarı, hatta çoğu el yazmasıyla altı yüz bin nüsha risalelerinden kemâl-i iştiyak ile perde altında intişar etmesi ve dahil ve hariçte kemâl-i iştiyak ile kendini okutturmasının hikmeti nedir, sebebi nedir?"... diye bu mealde çok suallere karşı el-cevap deriz ki:

---

[1] "Rahman, Rahîm Allah'ın adıyla başlar ve ancak O'ndan yardım dileriz. Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, medih ve minnet, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Efendimiz Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) ile âline ve ashâbına ise salât ve selâm olsun."

Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ayrılanlar, sapık ve kâfirler.
Gaddarâne: Gaddarca, zalimce.
Hakaik-i imaniye: İman hakikatleri.
Hiss-i kable'l-vuku: Bir şeyi olmadan önce hissetme, içine doğma, önsezi.
İntişar etmek: Yayılmak.
Kemâl-i iştiyak: Son derece iştiyak, arzu.
Kütüb-ü imaniye ve İslâmiye: İslam'ın inanç, ibadet ve muâmelât yönlerini izah eden kitaplar.
Muannid: İnatçı.
Muarız: Karşı gelen, muhalif.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, eğlence düşkünlüğü, beyinsizlik.
Tesirat: Tesirler.

Kur'ân-ı Hakîm'in sırr-ı i'câzıyla hakiki bir tefsiri olan Risale-i Nur, bu dünyada bir mânevî cehennemi dalâlette gösterdiği gibi, imanda dahi bu dünyada mânevî bir cennet bulunduğunu ispat ediyor. Ve günahların ve fenâlıkların ve haram lezzetlerin içinde mânevî elîm elemleri gösterip hasenat ve güzel hasletlerde ve hakaik-i şeriatın amelinde cennet lezaizi gibi mânevî lezzetler bulunduğunu ispat ediyor. Sefâhet ehlini ve dalâlete düşenlerini –o cihetle– aklı başında olanlarını kurtarıyor. Çünkü, bu zamanda iki dehşetli hal var:

Birincisi: Âkıbeti görmeyen ve bir dirhem hazır lezzeti ileride bir batman lezzetlere tercih eden hissiyat-ı insaniye akıl ve fikre galebe ettiğinden, ehl-i sefâheti sefâhetinden kurtarmanın yegâne çâresi, aynı lezzetinde elemini gösterip hissini mağlûp etmektir. Ve [1] يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا âyetinin işaretiyle, bu zamanda âhiretin elmas gibi nimetlerini, lezzetlerini bildiği halde, dünyevî kırılacak şişe parçalarını ona tercih etmek, ehl-i iman iken ehl-i dalâlete o hubb-u dünya ve o sır için tâbi olmak tehlikesinden kurtarmanın çâre-i yegânesi, dünyada dahi cehennem azabını ve elemlerini göstermekle olur ki, Risale-i Nur o meslekten gidiyor. Yoksa, bu zamandaki küfr-ü mutlakın ve fenden gelen dalâletin ve sefâhetten gelen tiryakiliğin inadı karşısında, Cenâb-ı Hakk'ı tanıttırdıktan sonra ve cehennemin vücûdunu ispat ile ve onun azabıyla insanları fenâlıktan, seyyiattan vazgeçirmek; ondan, belki de yirmiden birisi ders alabilir. Ders aldıktan sonra da, "Cenâb-ı Hak Gafûrü'r-Rahîmdir, hem cehennem pek uzaktır" der, sefâhetine devam edebilir. Kalbi, ruhu hissiyatına mağlûp olur.

İşte, Risale-i Nur'daki ekser muvâzeneler, küfür ve dalâletin dünyadaki elîm ve ürkütücü neticelerini göstermekle, en muannid ve nefisperest insanları

---

[1] "Bile bile dünyayı (âhirete) tercih ederler." İbrahim Sûresi, 14/3.

Âkıbet: Sonuç, netice.
Batman: Altı okka, yaklaşık 8 kg.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.
Çâre-i yegâne: Tek çâre.
Dalâlet: Sapıklık, kâfirlik. İslam'a uymayan her türlü yanlış inanç.
Dirhem: 3,25 gr.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.
Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.
Ehl-i sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olan beyinsizler
Elîm: Elem veren, üzücü.
Gafûrü'r-Rahîm: Engin rahmetiyle çokça affeden Hz. Allah.
Galebe etmek: Yenmek, galip gelmek.
Hakaik-i şeriat: Dinin esasları, gerçekleri.
Hasenat: Sevaplar, iyilikler.
Haslet: Tabiat, huy, mizaç.
Hissiyat-ı insaniye: İnsanî duygular, hisler.
Hubb-u dünya: Dünya sevgisi.
Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.
Küfr-ü mutlak: Bütünüyle inkar, ateizm.
Lezâiz: Lezzetler.
Muvâzene: Tartma, kıyaslama, karşılaştırma.
Nefisperest: Nefsin arzu ve isteklerine aşırı bir şekilde düşkün olan kimse.
Seyyiat: Günahlar, kötülükler.
Sırr-ı i'câzî: Kur'ân-i Kerim'in mu'cizeli üslubuna ait sır.

dahi o menhûs, gayrimeşrû lezzetlerden ve sefâhetlerden bir nefret verip, aklı başında olanları tevbeye sevkeder. O muvâzenelerden, Altıncı, Yedinci, Sekizinci Sözler'deki küçük muvâzeneler ve Otuz İkinci Söz'ün Üçüncü Mevkıfı'ndaki uzun muvâzene, en sefih ve dalâlette giden adamı da ürkütüyor, dersini kabul ettiriyor. Meselâ, Âyet-i Nur'daki, seyahat-i hayaliye ile hakikat olarak gördüğü vaziyetleri gayet kısaca işaret edeceğiz. Tafsilatını isteyen "Sikke-i Gaybiye"nin âhirine baksın.

Ezcümle: O seyahat-ı hayaliyede, rızka muhtaç hayvanât âlemini gördüğüm vakit, maddî felsefe ile baktım; hadsiz ihtiyacat ve şiddetli açlıklarıyla beraber zaaf ve aczleri, o zîhayat âlemini bana çok acıklı ve elîm gösterdi. Ehl-i dalâlet ve gafletin gözüyle baktığımdan feryad eyledim. Birden hikmet-i Kur'âniye ve imanın dürbünüyle gördüm: *Rahmân* ismi, *Rezzâk* burcunda parlak bir güneş gibi tulû etti. O aç, bîçâre zîhayat âlemini rahmet ışığıyla yaldızladı.

Sonra hayvanât âlemi içinde, yavruların zaaf ve acz ve ihtiyaç içinde çırpındıkları hazin ve elîm ve herkesi rikkat ve acımaya getirecek bir karanlık içinde diğer bir âlemi gördüm. Ehl-i dalâletin nazarıyla baktığıma "Eyvah!" dedim. Birden iman bana bir gözlük verdi. Gördüm ki: *Rahîm* ismi şefkat burcunda tulû etti. O kadar güzel ve şirin bir surette o acı âlemi sevinçli âleme çevirip ışıklandırdı ki, şekvâ ve acımak ve hüzünden gelen gözyaşlarımı, sevinç ve şükrün lezzetlerinden gelen damlalara çevirdi.

Sonra sinema perdesi gibi insan âlemi bana göründü. Ehl-i dalâletin dürbünüyle baktım. O âlemi o kadar karanlıklı, dehşetli gördüm ki; en derin kalbimden feryad ettim, "Eyvah!" dedim. Çünkü; insanlarda ebede uzanıp giden arzuları, emelleri.. ve kâinatı ihâta eden tasavvurat ve efkârları.. ve

---

Âyet-i Nur: Nur âyeti. Nur Suresinin (24) 35. âyeti.
Efkâr: Fikirler.
Ezcümle: Onlardan biri şudur:…
Gayrimeşrû: Yasak, haram, izin verilmeyen şey.
Hikmet-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in varlığa bakışı, felsefesi.
Himmet: Gayret, çaba.
Menhus: Uğursuz, kötü.
Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.
Rahman: Sonsuz ve sınırsız merhamet ve ihsan sahibi Hz. Allah.
Rezzâk: Bütün mahlûkların rızkını bol ve devamlı veren, Hz. Allah.
Rikkate getirmek: Acıma, merhamet hissini uyarmak.
Seyahat-i hayaliye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latîfeleriyle mana âleminde varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gerçekleştirdiği seyahat.
Şekvâ: Şikâyet.
Tasavvurat: Tasavvurlar, düşünceler.
Tulû etmek: Doğmak, belirmek.
Zîhayat: Canlı.

ebedî bekâ ve saadet-i ebediyeyi ve cenneti gayet ciddî isteyen himmetleri ve fıtrî istidatları.. ve fıtri had konulmayan serbest bırakılan kuvveleri.. ve hadsiz maksatlara müteveccih ihtiyaçları.. ve zaaf ve aczleriyle beraber[1] hücumlarına mâruz kaldıkları hadsiz musibet ve a'dâları ile beraber gayet kısa bir ömür, hergün ve her saat ölüm endişesi altında, gayet dağdağalı bir hayat, yaşamak için gayet perişan bir maîşet içinde kalbe, vicdana en elîm ve en müthiş hâlet olan mütemâdi zevâl ve firak belâsını çekmek içinde, ehl-i gaflet için zulümat-ı ebedi kapısı suretinde görülen kabre ve mezaristana bakıyorlar, birer birer ve taife taife o zulümat kuyusuna atılıyorlar.

İşte, bu insan âlemini bu zulümat içinde gördüğüm anda, kalb ve ruh ve aklımla, bütün letâif-i insaniyem, belki bütün zerrât-ı vücûdum feryad ile ağlamaya hazır iken, birden Kur'ân'dan gelen nur ve kuvvet-i iman o dalâlet gözlüğünü kırdı, kafama bir göz verdi. Gördüm ki:

Cenâb-ı Hakkın *Âdil* ismi *Hakîm* burcunda.. *Rahmân* ismi *Kerîm* burcunda.. *Rahîm* ismi *Gafûr* burcunda -yani mânâsında-.. *Bâis* ismi *Vâris* burcunda.. *Muhyî* ismi *Muhsin* burcunda.. *Rab* ismi *Mâlik* burcunda birer güneş gibi tulû ettiler. O karanlıklı insan âlemi içinde çok âlemler bulunan umumunu ışıklandırdılar, şenlendirdiler. Cehennemî hâletleri dağıtıp, nuranî âhiret âleminden pencereler açıp, o perişan insan dünyasına nurlar serptiler. Zerrât-ı kâinat adedince, "Elhamdü lillâh, Eşşükrü lillâh" dedim. Ve aynelyakîn gördüm ki: ***"imanda mânevî bir cennet ve dalâlette mânevî bir cehennem bu dünyada da vardır"*** yakînen bildim.

---

[1] Bkz.: Fâtır Sûresi, 35/15.

A'dâ: Düşman.
Âdil: Âdaletle hükmeden Hz. Allah.
Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.
Bâis: Yeniden yaratan, ölüleri tekrar dirilten Hz. Allah.
Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.
Ehl-i gaflet: Gerçeklerden habersiz yaşayanlar.
Elhamdü lillâh: "Allah'a hamd olsun !"
Eşşükrü lillâh: "Cenâb-ı Hakk'a şükürler olsun !"
Fıtrî: Tabiî, doğal.
Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.
Hâlet: Hal, durum.
İstidat: Kabiliyet, yetenek.
Kerîm: Pek cömert, yarattıklarına daima bol bol veren Hz. Allah.
Kuvvet-i iman: İman gücü.
Letâif-i insaniye: İnsanın manevi duyuları.
Maîşet: Yaşama, geçim, dirlik.
Mâlik: Her şeyin sahibi, Hz.Allah.
Muhyî: Hayat veren, hayatın sahibi Hz. Allah.
Mütemâdi: Devamlı, sürekli.
Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.
Rab: Her şeyin sahibi, her şeyi yaratıp, yöneten Cenâb-ı Hakk.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Vâris: Bütün fâni varlıkların ölümlerinden sonra bâki kalan ve onların elde ettikleri her şeyin asıl sahibi olan Hz. Allah.
Yakînen: Şüphesiz, kesin bir bilgi ile.
Zerrât-ı kâinat: Varlıkların atomları.
Zerrât-ı vücûd: Beden hücreleri.
Zevâl ve firak: Yok olma, ayrılıp gitme.
Zulümat-ı ebedî: Sonsuz karanlıklar.

Sonra küre-i arzın âlemi göründü. O seyahat-i hayaliyemde dine itaat etmeyen felsefenin karanlıklı kavânin-i ilmiyeleri, hayalime dehşetli bir âlem gösterdi. Yetmiş defa top güllesinden daha sür'atli hareketiyle, yirmi beş bin sene mesafeyi bir senede gezip devreden ve her vakit dağılmaya ve parçalanmaya müstaîd ve içi zelzeleli, çok ihtiyar ve çok yaşlı küre-i arz içinde ve o dehşetli gemi üstünde kâinatın hadsiz boşluğunda seyahat eden bîçâre nev-i insan vaziyeti bana vahşetli bir karanlık içinde göründü, başım döndü, gözüm karardı. Felsefenin gözlüğünü yere vurdum, kırdım. Birden hikmet-i Kur'âniye ile ışıklanmış bir göz ile baktım, gördüm ki:

Hâlık-ı arz ve semâvâtın *Kâdir, Alîm, Rab, Allah* ve *Rabbü's-semâvâti ve'l-ard* ve *Müsahhirü'ş-şemsi ve'l-kamer* isimleri; rahmet, azamet, rubûbiyet burçlarında güneş gibi tulû ettiler. O karanlıklı, vahşetli, dehşetli âlemi öyle ışıklandırdılar ki; o hâlette, benim imanlı gözüme küre-i arz gayet muntazam, musahhar, mükemmel, hoş, emniyetli, herkesin erzakı içinde bir seyahat gemisi ve tenezzüh ve keyif ve ticaret için müheyyâ edilmiş ve zîruhları güneşin etrafında, memleket-i Rabbâniyede gezdirmek ve yaz ve bahar ve güzün mahsulâtını rızık isteyenlere getirmek için bir gemi, bir tayyare, bir şimendifer hükmünde gördüm. Küre-i arzın zerrâtı adedince اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى نِعْمَةِ الْاِيمَانِ[1] dedim.

İşte, buna kıyasen, Risale-i Nur'da pekçok muvâzenelerle ehl-i sefâhet ve dalâlet, dünyada dahi bir mânevî cehennem içinde azap çektiklerini ve ehl-i iman ve salâhat, dünyada dahi bir mânevî cennet içinde, İslâmiyet ve insaniyet midesiyle ve imanın tecelliyatıyla ve cilveleriyle, mânevî cennet

---

[1] "Bize ihsan ettiği iman nimeti sebebiyle Rabbimize hamd olsun."

Alîm: Her şeyi en iyi bilen Hz. Allah
Azamet: Büyüklük.
Ehl-i iman ve salâhat: İnançlı, dindar kimseler.
Hâlık-ı arz ve semâvât: Göklerin ve yerin yaratıcısı Hz. Allah.
Kâdir: Her şeye gücü yeten, kudreti Sonsuz, Hz. Allah
Kavânin-i ilmiye: Bilimin ortaya attığı kurallar.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Memleket-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyeti ve idaresi altındaki kâinât.
Musahhar: Emre âmâde, görevli.
Müheyyâ: Hazır, âmâde.
Musahhirü'ş-şemsi ve'l-kamer: Güneş ve ayı yaratıp çalıştıran ve mahlukata hizmet ettiren.
Müstaid: Kabiliyetli, istidatlı.
Nev-i insan: İnsanlık, insanoğlu.
Rabbü's-semâvâti ve'l-arz: Göklerin ve yerin sahibi, hâkimi.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan terbiye ve hâkimiyeti.
Şimendifer: Tren.
Tecelliyât: Tecelliler, Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatları ile eşyadaki icraatları.
Tenezzüh: Gezinti, dolaşma.
Zerrât: Zerreler..atom veya molekül gibi maddenin en küçük parçaları.
Zîruh: Ruh sahibi.

lezzetleri tadabilirler, belki derece-i imanlarına göre istifade edebilirler. Fakat, bu fırtınalı zamanın hissi iptal eden ve beşerin nazarını âfâka dağıtan ve boğan cereyanlar, iptal-i his nev'inden bir sersemlik vermiş ki, ehl-i dalâlet mânevî azabını muvakkaten tam hissedemiyor; ehl-i hidâyete dahi gaflet basıyor, hakiki lezzetini takdir edemiyor.

Bu asırda ikinci dehşetli hal: Eski zamanda küfr-ü mutlak ve fenden gelen dalâletler ve küfr-ü inadîden gelen temerrüd, bu zamana nisbeten pek azdı. Onun için, eski İslâm muhakkiklerinin dersleri, hüccetleri o zamanda tam kâfi olurdu, küfr-ü meşkûkü çabuk izale ederlerdi. Allah'a iman umumî olduğundan, Allah'ı tanıttırmakla ve cehennem azabını ihtar etmekle çokları sefâhetlerden, dalâletlerden vazgeçebilirlerdi. Şimdi ise, eski zamanda bir memlekette bir kâfir-i mutlak yerine, şimdi bir kasabada yüz tane bulunabilir. Eskide, fen ve ilim ile dalâlete girip inad ve temerrüd ile hakaik-i imana karşı çıkana nisbeten şimdi yüz derece ziyade olmuş. Bu mütemerrid inatçılar, firavunluk derecesinde bir gurur ile ve dehşetli dalâletleriyle hakaik-ı imaniyeye karşı muaraza ettiklerinden, elbette bunlara karşı, atom bombası gibi, bu dünyada onların temellerini parça parça edecek bir hakikat-i kudsiye lâzımdır ki, onların tecavüzatını durdursun ve bir kısmını imana getirsin.

İşte, Cenâb-ı Hakka hadsiz şükürler olsun ki; bu zamanın tam yarasına bir tiryak olarak Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyân'ın bir mucize-i mâneviyesi ve lemeâtı bulunan Risale-i Nur pek çok muvâzenelerle en dehşetli muannid mütemerridleri, Kur'ân'ın elmas kılıcı ile kırıyor ve kâinat zerreleri adedince vahdâniyet-i ilâhiyeye ve imanın hakikatlerine hüccetleri, delilleri gösteriyor ki, yirmi beş seneden beri en şiddetli hücumlara karşı mağlûp olmayıp galebe etmiş.

Âfâk: Dış dünya, dış alem.
Ehl-i hidâyet: Doğru yolda olanlar.
Hakaik-i iman / imaniye: İman hakikatleri.
Hakikat-i kudsiye: Kutsal, kutlu hakikat.
Hüccet: Delil.
İptal-i his: Duyguları bastırma, hissedemez hâle getirme.
İzale etmek: Gidermek.
Kâfir-i mutlak: Tam kâfir.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan aciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.
Küfr-ü inâdî: Hakikati bildiği halde, başka sebepler bahane ederek inkâra sapma. Bile bile inkârda devam etme.
Küfr-ü meşkûk: İnançsızlıkta tam emin olmama, kararsız, şüpheli kalma.
Lemeât: Parıltılar.
Mu'cize-i mâneviye: Mânevî mu'cize.
Muaraza: Karşı çıkma, mücadele.
Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.
Muvakkaten: Kısa süreli, geçici.
Mütemerrid: Israrcı, dik kafalı.
Tecavüzat: Tecavüzler, saldırılar.
Temerrüd: İnat etme, direnme.
Tiryak: Zehirin etkisini gideren ilaç, panzehir.
Vahdâniyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

Evet, Risale-i Nur'da, iman ve küfür muvâzeneleri ve hidâyet ve dalâlet mukayeseleri, bu mezkûr hakikati bilmüşahede ispat ediyor. Meselâ Yirmi İkinci Söz'ün iki makamının burhanlarına ve lem'alarına.. ve Otuz İkinci Söz'ün Birinci Mevkıfın'a.. ve Otuz Üçüncü Mektub'un Pencerelerine.. ve Asâ-yı Musa'nın On Bir Hücceti'ne sair muvâzeneler kıyas edilse ve dikkat edilse anlaşılır ki; ***bu zamanda küfr-ü mutlakı ve mütemerrid dalâletin inadını kıracak, parçalayacak Risale-i Nur'da tecelli eden hakikat-i Kur'âniyedir.***

İnşaallah, nasıl Tılsımlar Mecmuası'nda, dinin mühim tılsımlarını ve hilkat-ı âlemin muammalarını keşfeden parçalar, o mecmuada toplanmış.. aynen öyle de, ehl-i dalâletin dünyada dahi cehennemlerini ve ehl-i hidâyetin dünyada dahi lezâiz-i cennetlerini gösteren ve iman, cennetin bir mânevî çekirdeği ve küfür ise cehennem zakkumunun bir tohumu olduğunu gösteren Nur'un o gibi parçaları, kısacık bir tarzda, bir mecmuacık olarak yazılacak ve inşaallah neşredilecek.

Bilmüşahede: Bizzat görerek.

Burhan: Delil.

Hakikat-i Kur'âniye: Kur'ân'a ait gerçekler.

Hilkat-i âlem: Kâinatın, âlemin yaratılışı.

Lezâiz-i cennet: Cennetin lezzetleri, nimetleri.

Mezkûr: Geçen, zikredilen.

Muamma: Mahiyeti hemen anlaşılamayan derin sır, bilmece.

Tılsım: Şifre, sır.

Birinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

"*Bismillâh*" her hayrın başıdır.[1] Biz dahi başta ona başlarız. Bil ey nefsim! Şu mübarek kelime, İslâm nişanı olduğu gibi, bütün mevcudâtın lisân-ı hâl ile vird-i zebânıdır.

"*Bismillâh*" ne büyük tükenmez bir kuvvet, ne çok bitmez bir bereket olduğunu anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciğe bak, dinle. Şöyle ki:

Bedevî Arap çöllerinde seyahat eden adama gerektir ki, bir kabile reisinin ismini alsın ve himâyesine girsin. Tâ, şakîlerin şerrinden kurtulup hâcâtını tedarik edebilsin. Yoksa tek başıyla hadsiz düşman ve ihtiyacâtına karşı perişan olacaktır.

İşte böyle bir seyahat için iki adam sahraya çıkıp gidiyorlar. Onlardan birisi mütevâzi idi, diğeri mağrur. Mütevâzii, bir reisin ismini aldı, mağrur almadı. Alanı her yerde selâmetle gezdi. Bir kâtıu't-tarîka rast gelse, der: "*Ben, filân reisin ismiyle gezerim.*" Şakî def olur, ilişemez. Bir çadıra girse, o nâm ile hürmet görür. Öteki mağrur, bütün seyahatinde öyle belâlar çeker ki, tarif edilmez. Dâima titrer, dâima dilencilik ederdi. Hem zelîl, hem rezîl oldu.

İşte ey mağrur nefsim! Sen o seyyahsın. Şu dünya ise, bir çöldür. Aczin

---

[1] Cenâb-ı Hakk'ın ismi zikredilmeyen bir işin eksik kalacağına dair bkz.: İbni Mâce, *Nikâh* 19; Müsned 2/359; en-Nesâî, *Sünenü'l-kübrâ* 6/127-128; Abdurrezzak, *Musannef* 6/189; İbni Hibbân, *Sahîh* 1/173, 174.

Acz: Âcizlik, bir şeye güç yetirememe hâli.

Bedevî: Medenî olmayan, şehirden uzak.

Hâcât: İhtiyaçlar.

İhtiyacât: İhtiyaçlar.

Kâtıu't-tarîk: Yol kesen.

Lisân-ı hâl: Hâl dili, davranışların ifade ettiği anlam.

Mağrur: Gururlu, kendini beğenmiş.

Mevcudât: Varlıklar.

Mütevazi: Alçak gönüllü, gösterişi sevmeyen.

Nam: İsim, ün.

Nişan: Alâmet, iz, belirti.

Şakî: Eşkıya, haydut, soyguncu.

Temsilî hikaye: Bir hakikati; benzetmelerle, sembollerle canlandırarak anlatan hikâye.

Vird-i zebân: Dilden düşmeyen, devamlı tekrarlanan dua, zikir.

Zelil: Aşağılanan, hor, hakîr.

ve fakrın hadsizdir.[1] Düşmanın, hâcâtın nihayetsizdir. Madem öyledir; şu sahranın Mâlik-i Ebedî'si ve Hâkim-i Ezelîsi'nin ismini al.. tâ, bütün kâinatın dilenciliğinden ve her hâdisâtın karşısında titremeden kurtulasın.

Evet, bu kelime öyle mübarek bir definedir ki; senin nihayetsiz aczin ve fakrın, seni nihayetsiz kudrete, rahmete raptedip Kadîr u Rahîm'in dergâhında aczi, fakrı en makbul bir şefaatçi yapar.

Evet, bu kelime ile hareket eden, o adama benzer ki; askere kaydolur, devlet nâmına hareket eder. Hiçbir kimseden pervâsı kalmaz. "Kanun nâmına, devlet nâmına" der, her işi yapar, her şeye karşı dayanır.

Başta demiştik: Bütün mevcudât, lisân-ı hâl ile ''*Bismillâh*'' der. Öyle mi?

Evet, nasıl ki görsen; bir tek adam geldi. Bütün şehir ahâlisini cebren bir yere sevk etti ve cebren işlerde çalıştırdı. Yakînen bilirsin; o adam kendi nâmiyle, kendi kuvvetiyle hareket etmiyor. Belki, o bir askerdir. Devlet nâmına hareket eder, bir padişah kuvvetine istinad eder.

Öyle de her şey, Cenâb-ı Hakk'ın nâmına hareket eder ki; zerrecikler gibi tohumlar, çekirdekler başlarında koca ağaçları taşıyor, dağ gibi yükleri kaldırıyorlar. Demek her bir ağaç "*Bismillâh*" der; hazine-i rahmet meyvelerinden ellerini dolduruyor, bizlere tablacılık ediyor. Her bir bostan "*Bismillâh*" der; matbaha-yı kudretten bir kazan olur ki, çeşit çeşit, pek çok, muhtelif lezîz taamlar, içinde beraber pişiriliyor. Her bir inek, deve, koyun, keçi gibi mübarek hayvanlar, "*Bismillâh*" der; rahmet feyzinden birer süt çeşmesi olur. Bizlere, Rezzâk nâmına en latîf, en nazif,

---

[1] Bkz.: Nisâ Sûresi, 4/28.

Bostan: Sebze bahçesi.

Cebren: Zorla.

Fakr: Fakirlik, ihtiyaç duyma.

Feyz: Bereket, bolluk, verimlilik.

Hâdisât: Hâdiseler, olaylar.

Hâkim-i Ezelî: Ezelden beri hükümran olan (Allah c.c.).

Hazine-i rahmet: Cenab-ı Hakk'ın merhametinin hazinesi.

İstinad etmek: Dayanmak.

Kadîr u Rahîm: Her şeye gücü yeten ve merhameti geniş olan (Allah c.c.).

Latîf: Hoş, güzel, nazik.

Lisân-ı hâl: Hâl dili, davranışların ifade ettiği anlam.

Makbul: Kabul olunan, hoş karşılanan.

Mâlik-i Ebedî: Sonsuza kadar mülkün sahibi olan (Allah c.c.).

Matbaha-yı Kudret: Cenab-ı Hakk'ın kudret mutfağı.

Muhtelif: Çeşitli, farklı farklı.

Nazif: Temiz.

Nebat: Bitki.

Pervâ: Korku, çekinme.

Raptetmek: Bağlamak, irtibatlı kılmak.

Rezzâk: Bütün varlıkların rızkını veren (Allah c.c.).

Şefaatçi: Aracılık yapan.

Taam: Yiyecek.

Tablacı: Tabla ile satış yapan satıcı.

Yakînen: Kesin olarak.

âb-ı hayat gibi bir gıdayı takdim ediyorlar. Her bir nebat ve ağaç ve otların ipek gibi yumuşak kök ve damarları, "*Bismillâh*" der; sert olan taş ve toprağı deler geçer. "*Allah* nâmına, *Rahman* nâmına" der, her şey ona musahhar olur.

Evet, havada dalların intişârı ve meyve vermesi gibi, o sert olan taş ve topraktaki köklerin kemâl-i suhûletle intişâr etmesi ve yer altında yemiş vermesi, hem şiddet-i hararete karşı aylarca nâzik, yeşil yaprakların yaş kalması, tabiiyyûnun ağzına şiddetle tokat vuruyor. Kör olası gözüne parmağını sokuyor ve diyor ki:

"En güvendiğin salâbet ve hararet dahi, emir tahtında hareket ediyorlar ki; o ipek gibi yumuşak damarlar, birer asâ-yı Musa (aleyhisselâm) gibi; فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ[1] emrine imtisâl ederek, taşları şakk eder. Ve o sigara kâğıdı gibi ince nâzenîn yapraklar, birer âzâ-yı İbrahim (aleyhisselâm) gibi ateş saçan hararete karşı, يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلاَمًا عَلَى إِبْرٰهِيمَ[2] âyetini okuyorlar."

Madem her şey mânen "*Bismillâh*" der. Allah nâmına, Allah'ın nimetlerini getirip bizlere veriyorlar. Biz dahi "*Bismillâh*" demeliyiz. Allah nâmına vermeliyiz, Allah nâmına almalıyız. Öyle ise, Allah nâmına vermeyen gafil insanlardan almamalıyız.[3]

Suâl: Tablacı hükmünde olan insanlara bir fiyat veriyoruz. Acaba asıl mal sahibi olan Allah, ne fiyat istiyor?

---

1 "(Bir zaman da Mûsâ, kavmi için su arayıp Allah'a yalvarmıştı.) Biz de: 'Asânı taşa vur!' demiştik." (Bakara Sûresi, 2/60).
2 "(Ateşe şöyle ferman ettik Biz:) Ey ateş! Dokunma İbrahim'e! Serin ve selâmet ol ona!" (Enbiya Sûresi, 21/69).
3 Bkz.: "Allah adına kesilmeyen hayvanın etini yemeyin!" (En'âm Sûresi, 6/121); "Ey iman edenler! Sadaka verdiğiniz kimselere minnet etmek, incitmek suretiyle o sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Allah'a da, ahirete de inanmadığı hâlde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin." (Bakara Sûresi, 2/264).

Âb-ı hayat: Hayat veren su.
Asâ-yı Musa: Hz. Musa'nın (a.s.) asâsı, değneği.
Âzâ-yı İbrahim: Hz. İbrahim'in (a.s.) uzuvları, organları.
Bismillah: Allah'ın adıyla.
Emir tahtında: Emir altında.
Emre imtisal etmek: Emre uymak.
Hararet: Sıcaklık.
İntişar: Yayılma.
Kemâl-i suhûletle: Gayet kolay bir şekilde.
Musahhar: Emrine amade, emrine girmiş, boyun eğmiş.
Nâzenin: Narin, nazlı.
Rahman: Merhameti bütün varlıkları kapsayan (Allah c.c.).
Salâbet: Sertlik.
Şakketmek: Yarmak, ortadan ayırmak.
Şiddet-i hararet: Sıcaklığın şiddeti.
Tabiiyyûn: Yaratıcıyı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.

Elcevap: Evet, o Mün'im-i Hakiki , bizden o kıymettar nimetlere, mallara bedel istediği fiyat ise; üç şeydir:

Biri zikir, biri şükür, biri fikirdir. Başta "*Bismillâh*" zikirdir. Âhirde "*Elhamdülillâh*" şükürdür. Ortada, "Bu kıymettar harika-yı sanat olan nimetler; Ehad u Samed'in mu'cize-i kudreti ve hediye-i rahmeti olduğunu düşünmek ve derk etmek" fikirdir.

Bir padişahın kıymettar bir hediyesini sana getiren bir miskin adamın ayağını öpüp, hediye sahibini tanımamak ne derece belâhet ise, öyle de; zâhirî mün'imleri medih ve muhabbet edip, Mün'im-i Hakiki 'yi unutmak ondan bin derece daha belâhettir.

Ey nefis! Böyle ebleh olmamak istersen; Allah nâmına ver.. Allah nâmına al.. Allah nâmına başla.. Allah nâmına işle..[1] *vesselâm.*

* * *

[1] Bu tür fiilleri Allah için yapanın, imanı kemâle ermiş olacağına dair bkz.: Tirmizî, *sünnet* 15; Ebû Dâvûd, *kıyâmet* 60; Müsned 3/438, 440.

Âhir: Son.

Belâhet: Ahmaklık.

Derk etmek: Anlamak.

Ebleh: Ahmak.

Ehad u Samed: Tek olan ve her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde kendisi hiçbir şeye ihtiyaç duymayan (Allah c.c.).

Harika-yı sanat: Sanat harikası.

Hediye-i rahmeti: Merhametinin eseri olan hediye.

Mu'cize-i kudreti: Kudretinin eseri olan mucize.

Mün'im-i Hakikî: Nimetin asıl sahibi, nimeti veren.

Zâhirî mün'im: Görünüşte nimeti veren.

İkinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ[1]

İmanda ne kadar büyük bir saadet ve nimet ve ne kadar büyük bir lezzet ve rahat bulunduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir vakit iki adam; hem keyif, hem ticaret için seyahate giderler. Biri hodbin, tâlihsiz, bir tarafa; diğeri, hudâbîn, bahtiyar, diğer tarafa sülûk eder, giderler.

Hodbîn adam, hem hodgâm, hem hodendîş, hem bedbin olduğundan, bedbinlik cezası olarak nazarında pek fenâ bir memlekete düşer. Bakar ki; her yerde âciz bîçâreler, zorba müthiş adamların ellerinden ve tahribatlarından vâveylâ ediyorlar. Bütün gezdiği yerlerde böyle hazîn, elîm bir hâli görür. Bütün memleket bir mâtemhâne-i umumî şeklini almış. Kendisi, şu elîm ve muzlim hâleti hissetmemek için sarhoşluktan başka çâre bulamaz. Çünkü, herkes ona düşman ve ecnebi görünüyor. Ve ortalıkta dahi, müthiş cenazeleri ve me'yûsâne ağlayan yetimleri görür. Vicdanı, azab içinde kalır.

Diğeri; hudâbîn, hudâperest ve hakendîş, güzel ahlâklı idi ki; nazarında pek güzel bir memlekete düştü. İşte bu iyi adam, girdiği memlekette bir umumî şenlik görüyor. Her tarafta bir sürûr, bir şehrâyîn, bir cezbe ve neş'e

---

[1] "O müttakîler ki görünmeyen âleme inanırlar." (Bakara Sûresi, 2/3).

Bedbîn: Kötümser, fena gören.
Cezbe: Ruhî coşkunluk, Allah aşkıyla kendinden geçme.
Ecnebi: Yabancı.
Hakendîş: Hak düşüncesine sahip, hak düşünen.
Hodbîn: Yalnız kendini gören, kendini düşünen, bencil, kibirli.
Hodendîş: Yalnızca kendini düşünen, kendi için endişelenen.
Hâlet: Hâl, durum.
Hodgâm: Yalnızca kendi keyfini düşünen.
Hudâbîn: Hakkı ve hakikati görüp gözeten, Cenab-ı Hakk'ı tanıyan.
Hudâperest: Allah'a ibadet eden.
Mâtemhâne-i umumî: Her yerinde yas tutulan, ağıtlar yükselen yer.
Muzlim: Karanlık.
Me'yusâne: Ümitsizce.
Sülûk etmek: Yol tutup gitmek.
Sürur: Sevinç, mutluluk.
Şehrâyin: Şenlik, eğlence.
Temsilî hikâye: Bir hakikati; benzetmelerle, sembollerle canlandırarak anlatan hikâye.
Vâveylâ etmek: Feryat etmek.

içinde zikirhâneler... Herkes ona dost ve akraba görünür. Bütün memlekette yaşasınlar ve teşekkürler ile bir terhisât-ı umûmiye şenliği görüyor. Hem tekbir ve tehlil ile mesrûrâne ahz-ı asker için bir davul, bir mûsikî sesi işitiyor. Evvelki bedbahtın, hem kendi hem umum halkın elemi ile müteellim olmasına bedel; şu bahtiyar, hem kendi hem umum halkın sürûru ile mesrur ve müferrah olur. Hem güzelce bir ticâret eline geçer, Allah'a şükreder.

Sonra döner, öteki adama rast gelir, hâlini anlar. Ona der: "Yahu sen divâne olmuşsun. Bâtınındaki çirkinlikler, zâhirine aksetmiş olmalı ki; gülmeyi ağlamak, terhisâtı soymak ve talan etmek tevehhüm etmişsin. Aklını başına al, kalbini temizle. Tâ, şu musibetli perde senin nazarından kalksın. Hakikati görebilesin. Zira nihayet derecede âdil, merhametkâr, raiyet-perver, muktedir, intizam-perver, müşfik bir melikin memleketi, hem bu derece göz önünde âsâr-ı terakkiyât ve kemâlât gösteren bir memleket, senin vehminin gösterdiği surette olamaz."

Sonra o bedbahtın aklı başına gelir. Nedamet eder. "Evet, ben işretten divâne olmuştum. Allah senden razı olsun ki, cehennemî bir hâletten beni kurtardın." der.

Ey nefsim! Bil ki; evvelki adam kâfirdir veya fâsık, gafildir. Şu dünya onun nazarında bir mâtemhâne-i umûmiyedir. Bütün zîhayat, firak ve zevâl sillesiyle ağlayan yetimlerdir. Hayvan ve insan ise, ecel pençesiyle parçalanan kimsesiz başıbozuklardır. Dağlar ve denizler gibi büyük mevcudât; ruhsuz, müthiş cenazeler hükmündedirler. Daha bunun gibi çok elîm, ezici, dehşetli evham, küfründen ve dalâletinden neş'et edip, onu mânen tâzib eder.

Ahz-ı asker: Asker alımı.
Âsâr-ı terakkiyat ve kemâlât: Terakki ve mükemmellik belirtileri, eserleri.
Bâtın: İç, görünmeyen.
Dalalet: Doğru yoldan çıkmak, sapıtmak.
Divane: Deli.
Evham: Vehimler, kuruntular.
Fâsık-ı gafil: Allah'ın emirlerinden çıkan gafil insan.
Firak: Ayrılık.
İntizam-perver: İntizama düşkün, düzeni seven.
İşret: İçki içme, içkili âlem.
Melik: Hükümdar.
Mesrur: Mutlu, sevinçli.
Mesrurane: Sevinçli bir şekilde.
Mevcudât: Varlıklar.
Muktedir: İktidarlı, güç-kudret sahibi.
Müşfik: Şefkatli, merhametli.
Müteellim: Acı çeken, elem hisseden.
Nedamet etmek: Pişman olmak.
Neş'et etmek: Meydana gelme, ileri gelme.
Raiyet-perver: Tebaasına, halkına iyi bakan.
Tâzip etmek: Azap vermek.
Tehlil: "Lâilâhe illâllah" deme.
Terhisat-ı umumiye: Genel terhis.
Tevehhüm etmek: Kuruntuya ve evhama kapılma. Meseleyi kafasında büyütme veya farklı algılama.
Vehim: Kuruntu, yersiz korku, şüphe.
Zevâl: Göçüp gitmek.
Zîhayat: Canlı.(lar)
Zikirhane: Allah'ın anıldığı yer.

Diğer adam ise mümindir. Cenâb-ı Hâlık'ı tanır, tasdik eder. Onun nazarında şu dünya bir zikirhâne-i Rahman, bir tâlimgâh-ı beşer ve hayvan ve bir meydan-ı imtihân-ı ins ü cândır. Bütün vefiyât-ı hayvaniye ve insaniye ise terhisattır.

Vazife-i hayatını bitirenler bu dâr-ı fâniden, mânen mesrûrâne, dağdağasız diğer bir âleme giderler. Tâ, yeni vazifedârlara yer açılsın, gelip çalışsınlar.

Bütün tevellüdât-ı hayvaniye ve insaniye ise, ahz-ı askere, silâh altına, vazife başına gelmektir. Bütün zîhayat birer muvazzaf mesrur asker, birer müstakîm memnun memurlardır. Bütün sadâlar ise, ya vazife başlamasındaki zikir ve tesbih ve paydostan gelen şükür ve tefrîh veya işlemek neş'esinden neş'et eden nağamâttır. Bütün mevcudât, o müminin nazarında, Seyyid-i Kerîm'inin ve Mâlik-i Rahîm'inin birer mûnis hizmetkârı, birer dost memuru, birer şirin kitabıdır. Daha bunun gibi pek çok latîf, ulvî ve lezîz, tatlı hakikatlar, imanından tecelli eder, tezahür eder.

Demek, iman bir mânevî Tûbâ-yı cennet[1] çekirdeğini taşıyor. Küfür ise mânevî bir Zakkum-u cehennem[2] tohumunu saklıyor.

Demek selâmet ve emniyet, yalnız İslâmiyet'te ve imandadır. Öyle ise, biz dâima: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى دِينِ الْإِسْلَامِ وَكَمَالِ الْإِيمَانِ[3] *demeliyiz..*

---

[1] Tûbâ'nın, cennetteki bir ağaç olduğuna dair bkz.: Müsned 4/183; İbni Hibbân, *Sahîh* 16/429, 430; Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr* 17/127, 128.

[2] Zakkum ağacı için bkz.: İsrâ Sûresi, 17/60; Sâffât Sûresi, 37/62-65; Duhân Sûresi, 44/43-44; Vâkıa Sûresi, 56/ 51-53; Buhârî, *menâkıbü'l-ensâr* 42, *Kader* 10; Tirmizî, *Tefsîru sûre* (17) 4; İbni Mâce, *Cehennem* 38; Müsned 1/300, 338.

[3] "Bize ihsan ettiği İslâm Dini ve tam, yüksek iman nimeti sebebiyle Rabbimize hamd olsun."

Dağdağa: Gürültü, patırtı, beyhude telâş.
Dâr-ı fani: Fani, geçici diyar.
Latîf: Hoş, güzel, nazik.
Mâlik-i Rahîmi: Merhameti pek engin sahibi.
Meydan-ı imtihan-ı ins ü cân: İnsanlar ve cinlerin imtihan meydanı.
Mûnis: Cana yakın, sevimli, yadırganmayan.
Muvazzaf: Vazifeli, görevli.
Müstakim: Doğru, namuslu.
Nağamât: Nağmeler, sesler.
Seyyid-i Kerim: Asil, cömert efendi.
Tâlimgâh-ı beşer ve hayvan: İnsan ve hayvanların talim ve eğitim yaptıkları yer.
Tecelli etmek: Görünmek, ortaya çıkmak.
Tefrih: Ferahlama, ferahlatma.
Tevellüdat-ı hayvaniye ve insaniye: İnsan ve hayvanların doğumları.
Tezahür etmek: Meydana çıkma, belirme, gözükme.
Tûbâ-yı cennet: Cennette bulunan saadet ağacı.
Ulvî: Yüksek, yüce.
Vazifedâr: Vazifeli, görevli.
Vazife-i hayat: Hayat vazifesi.
Vefiyât-ı hayvaniye ve insaniye: İnsan ve hayvanların ölümleri.
Zakkum-u cehennem: Cehennemde bulunan bir ağaç.
Zikirhâne-i Rahman: Rahman olan Allah'ın zikredildiği yer.

Üçüncü Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا[1]

İbadet, ne büyük bir ticaret ve saadet; *fısk ve sefâhet*, ne büyük bir hasâret ve helâket olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir vakit iki asker, uzak bir şehire gitmek için emir alıyorlar. Beraber giderler, tâ yol ikileşir. Bir adam orada bulunur. Onlara der: "Şu sağdaki yol, hiç zararı olmamakla beraber, onda giden yolculardan ondan dokuzu büyük kâr ve rahat görür. Soldaki yol ise, menfaati olmamakla beraber, on yolcusundan dokuzu zarar görür. Hem ikisi, kısa ve uzunlukta birdirler. Yalnız bir fark var ki; intizamsız, hükümetsiz olan sol yolun yolcusu çantasız, silâhsız gider. Zâhirî bir hiffet, yalancı bir rahatlık görür. İntizam-ı askerî altındaki sağ yolun yolcusu ise, mugaddî hülâsalardan dolu dört okkalık bir çanta ve her adüvvü alt ve mağlûp edecek iki kıyyelik bir mükemmel mîrî silâhı taşımaya mecburdur."

O iki asker, o muarrif adamın sözünü dinledikten sonra, şu bahtiyar nefer sağa gider. Bir batman ağırlığı omuzuna ve beline yükler. Fakat kalbi ve ruhu binler batman minnetlerden ve korkulardan kurtulur.

Öteki bedbaht nefer ise askerliği bırakır. Nizama tâbi olmak istemez. Sola gider. Cismi, bir batman ağırlıktan kurtulur. Fakat kalbi, binler batman

---

[1] "Ey insanlar! (Hem Sizi hem de sizden önceki insanları yaratan) Rabbinize ibadet ediniz." (Bakara Sûresi, 2/21).

Adüvv: Düşman.
Batman: Yaklaşık 8 kg.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.
Fısk: Allah'ın emirlerinden çıkma.
Hasaret: Zarar, ziyan.
Helâket: Mahvolma, perişan olma.
Hiffet: Hafiflik.
Hülâsa: Öz.
İntizam-ı askerî: Askerî düzen.
Kıyye: Okka.
Mîrî: Devlet hazinesine ait.
Muarrif: Tarif eden.
Mugaddî: Gıdalı, besleyici.
Okka: Eskiden kullanılan, 1,282 kg. ağırlığında bir tartı birimi.
Sefâhet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, akılsızlık.
Temsilî hikâye: Bir hakikati; benzetmelerle, sembollerle canlandırarak anlatan hikâye.
Zâhirî: Görünürdeki, görünen.

minnetler altında ve ruhu, hadsiz korkular altında ezilir. Hem herkese dilenci, hem her şeyden, her hâdiseden titrer bir surette gider. Tâ mahall-i maksuda yetişir. Orada âsî ve kaçak cezasını görür.

Askerlik nizamını seven, çanta ve silâhını muhafaza eden ve sağa giden nefer ise; kimseden minnet almayarak, kimseden havf etmeyerek, rahat-ı kalb ve vicdan ile gider. Tâ o matlup şehire yetişir. Orada, vazifesini güzelce yapan bir nâmuslu askere münâsib bir mükâfat görür.

İşte ey nefs-i serkeş!

Bil ki: O iki yolcu, biri; mutî-i kanun-u ilâhî, birisi de; âsî ve hevâya tâbi insanlardır. O yol ise, hayat yoludur ki; âlem-i ervâhdan gelip kabirden geçer, âhirete gider. O çanta ve silâh ise, ibadet ve takvâdır. İbadetin çendan zâhirî bir ağırlığı var. Fakat, mânâsında öyle bir rahatlık ve hafiflik var ki, tarif edilmez. Çünkü; âbid, namazında der: أَشْهَدُ أَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ Yani; "Hâlık ve Rezzâk, O'ndan başka yoktur! Zarar ve menfaat, O'nun elindedir.[1] O hem Hakîm'dir; abes iş yapmaz. Hem Rahîm'dir; ihsanı, merhameti çoktur." diye îtikat ettiğinden, her şeyde bir hazine-i rahmet kapısını bulur, dua ile çalar. Hem her şeyi kendi Rabbisinin emrine musahhar görür. Rabbisine iltica eder. Tevekkül ile istinad edip, her musibete karşı tahassun eder. İmanı, ona bir emniyet-i tâmme verir.

Evet, her hakiki hasenât gibi cesâretin dahi menbaı imandır, [2] *ubûdiyettir. Her seyyiât gibi cebânetin dahi menbaı dalâlettir!* [3]

---

[1] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/102; Âl-i İmran Sûresi, 3/26; A'râf Sûresi, 7/188; Fetih Sûresi, 48/11; Mücadele Sûresi, 58/10; Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Kader* 10; Müsned 6/441.

[2] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/173.

[3] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/151; Enfâl Sûresi, 8/12.

Âbid: İbadet eden.
Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi.
Cebânet: Korkaklık.
Çendan: Gerçi.
Emniyet-i tâmme: Tam bir güven hissi.
Hâlık: Yaratıcı.
Hasenât: İyi, güzel, hayırlı iş.
Hazine-i rahmet: Rahmet hazinesi.
İstinad etmek: Dayanmak, arkasını vermek.
İtikat etmek: İnanmak
Mahall-i maksud: Gidilmek istenen, hedeflenen yer.
Matlup: Hedeflenen, istenilen.
Menba: Kaynak.
Minnet: Kendisine yapılan bir iyiliğe karşı kişinin kendini borçlu hissetmesi (veya) iyilik yapanın bu iyiliğini başa kakması.
Musahhar: Boyun eğmiş, itaat etmiş.
Mutî-i kanun-u ilâhî: Allah'ın (c.c.) kanunlarına itaat eden, uyan.
Nefs-i serkeş: Dikbaşlı itaatsiz nefis.
Rahîm: Merhameti çok engin olan.
Rezzâk: Rızkı veren.
Seyyiât: Kötülük, kabahat, kötü haslet.
Tahassun etmek: Sığınmak.
Takva: Dinin emir ve yasaklarına titizlikle uymak.

Evet, tam münevverü'l-kalb bir âbidi, küre-i arz bomba olup patlasa, ihtimâldir ki onu korkutmaz. Belki harika bir kudret-i samedâniyeyi, lezzetli bir hayret ile seyredecek. Fakat, meşhur bir münevverü'l-akl denilen kalbsiz bir fâsık feylesof ise; gökte bir kuyruklu yıldızı görse, yerde titrer. "Acaba bu serseri yıldız arzımıza çarpmasın mı?" der, evhama düşer. (Bir vakit böyle bir yıldızdan koca Amerika titredi. Çokları gece vakti hânelerini terk ettiler.)

Evet, insan nihayetsiz şeylere muhtaç olduğu hâlde, sermayesi hiç hükmünde... Hem nihayetsiz musibetlere maruz olduğu hâlde, iktidarı hiç hükmünde bir şey... Âdeta sermaye ve iktidarının dâiresi, eli nereye yetişirse o kadardır. Fakat emelleri, arzuları ve elemleri ve belâları ise; dâiresi, gözü, hayâli nereye yetişirse ve gidinceye kadar geniştir.

İşte bu derece âciz ve zayıf, fakir ve muhtaç olan ruh-u beşere[1] ibadet, tevekkül, tevhid, teslim; ne kadar azîm bir kâr, bir saadet, bir nimet olduğunu, bütün bütün kör olmayan görür, derk eder.

Malûmdur ki; zararsız yol, zararlı yola –velev on ihtimâlden bir ihtimâl ile olsa– tercih edilir. Hâlbuki meselemiz olan ubûdiyet yolu, zararsız olmakla beraber, ondan dokuz ihtimâl ile bir saadet-i ebediye hazinesi vardır. Fısk ve sefâhet yolu ise –hatta fâsıkın itirafıyla dahi– menfaatsiz olduğu hâlde, ondan dokuz ihtimâl ile şekâvet-i ebediye helâketi bulunduğu, icmâ ve tevâtür derecesinde, hadsiz ehl-i ihtisasın ve müşâhedenin şehâdetiyle sabittir ve ehl-i zevkin ve keşfin ihbarâtıyla muhakkaktır.

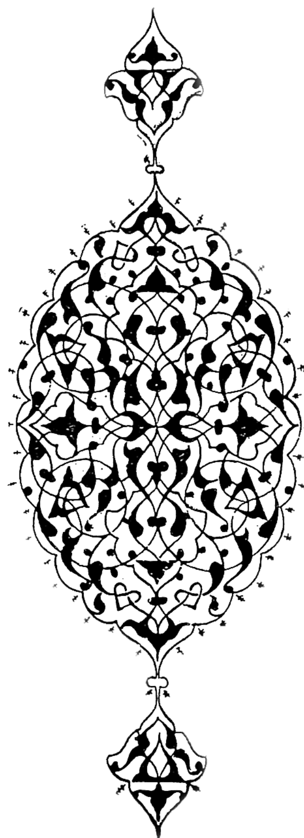
---

[1] Bkz.: Fâtır Sûresi, 35/15.

Âciz: Gücü bir şeye yetmeyen.
Arz: Yeryüzü, dünya.
Azîm: Büyük.
Derk etmek: Anlamak.
Ehl-i ihtisas ve müşahede: Mânevî âlemlerle ilgili bazı şeyleri gören ve hisseden Hak dostları.
Ehl-i zevk ve keşf: İlâhî hakikatleri yaşayarak, tadarak bilen ve kalb gözü açık olan Hak dostları.
Evham: Vehimler, kuruntular.
Fâsık: Allah'ın emirlerinin dışına çıkan.
Feylesof: Filozof, felsefe ile uğraşan.
İcmâ: Bir devirdeki bütün âlimlerin bir mesele üzerinde aynı şekilde görüş bildirmeleri, ittifak etmeleri.
İhbarât: Haberler, bildirmeler.
İktidar: Güç, kudret.
Kudret-i samedâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Münevverü'l-akl: Aklı aydın, aklen aydınlanmış.
Münevverü'l-kalb: Kalbi aydın, kalben aydınlanmış.
Ruh-u beşer: İnsan ruhu.
Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk, âhiret saadeti.
Şekâvet-i ebediye: Sonsuza kadar bedbaht olma, âhirette Allah'ın rahmetinden mahrum olma.
Teslim: Allah'ın emrine boyun eğme.
Tevatür: Yalanda birleşmeleri mümkün olmayan birçok insanın aynı şeyi haber vermeleri.
Tevhid: Allah'ın bir ve tek olduğuna inanma ve bunu ilân etme.

Elhâsıl: *Âhiret gibi dünya saadeti dahi, ibadette ve Allah'a asker olmaktadır. Öyle ise, biz dâima* [1] اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى الطَّاعَةِ وَالتَّوْفِيقِ *demeliyiz ve Müslüman olduğumuza şükretmeliyiz.*

* * *

[1] "Bize yardımını ve kendisine itaat etmeyi nasip eden Rabbimize hamd olsun.

Dördüncü Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلصَّلاَةُ عِمَادُ الدِّينِ [1]

Namaz, ne kadar kıymettar ve mühim, hem ne kadar ucuz ve az bir masraf ile kazanılır; hem namazsız adam, ne kadar divâne ve zararlı olduğunu, iki kere iki dört eder derecesinde kat'î anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciğe bak, gör:

Bir zaman bir büyük hâkim, iki hizmetkârını her birisine yirmi dört altın verip iki ay uzaklıkta has ve güzel bir çiftliğine ikamet etmek için gönderiyor. Ve onlara emreder ki: "Şu para ile yol ve bilet masrafı yapınız. Hem oradaki meskeninize lâzım bazı şeyleri mübâyaa ediniz. Bir günlük mesafede bir istasyon vardır. Hem araba, hem gemi, hem şimendifer, hem tayyâre bulunur. Sermayeye göre binilir."

İki hizmetkâr; ders aldıktan sonra giderler. Birisi bahtiyar idi ki, istasyona kadar bir parça para masraf eder. Fakat o masraf içinde, efendisinin hoşuna gidecek öyle güzel bir ticaret elde eder ki, sermayesi birden bine çıkar.

Öteki hizmetkâr; bedbaht, serseri olduğundan istasyona kadar yirmi üç altınını sarf eder. Kumara-mumara verip zâyi eder. Bir tek altını kalır. Arkadaşı ona der: "Yahu, şu liranı bir bilete ver. Tâ bu uzun yolda yayan ve aç kalmayasın. Hem bizim efendimiz kerîmdir; belki merhamet eder, ettiğin kusuru affeder. Seni de tayyâreye bindirirler. Bir günde mahall-i ikametimize gideriz. Yoksa, iki aylık bir çölde aç, yayan, yalnız gitmeye mecbur olursun."

---

1 "Namaz, dinin direğidir.": Hakîm Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 3/135, 136; Beyhakî, *Şuabü'l-iman* 3/39; Deylemî, *Müsned* 2/404.

Hâkim: Hükümdar.
Kerim: Güzel huylu, asil, cömert.
Mahall-i ikamet: İkamet edilen, oturulan yer.
Mübâyaa etmek: Satın almak.
Şimendifer: Tren.
Temsilî hikâye: Bir hakikati; benzetmelerle, sembollerle canlandırarak anlatan hikâye.

Acaba şu adam inad edip, o tek lirasını bir define anahtarı hükmünde olan bir bilete vermeyip, muvakkat bir lezzet için sefâhete sarf etse; gayet akılsız, zararlı, bedbaht olduğunu, en akılsız adam dahi anlamaz mı?

İşte ey namazsız adam! Ve ey namazdan hoşlanmayan nefsim!

O hâkim ise; Rabbimiz, Hâlık'ımızdır. O iki hizmetkâr yolcu ise; biri mütedeyyin, namazını şevk ile kılar. Diğeri gafil, namazsız insanlardır. O yirmi dört altın ise yirmi dört saat her gündeki ömürdür. O has çiftlik ise cennettir. O istasyon ise kabirdir. O seyahat ise kabre, haşre, ebede gidecek beşer yolculuğudur; amele göre, takvâ kuvvetine göre, o uzun yolu mütefâvit derecede kat'ederler. Bir kısım ehl-i takvâ berk gibi, bin senelik yolu bir günde keser. Bir kısmı da hayâl gibi, elli bin senelik bir mesafeyi bir günde kat'eder. Kur'ân-ı Azîmüşşân şu hakikate iki âyetiyle işaret eder.[1] O bilet ise namazdır. Bir tek saat, beş vakit namaza abdestle kâfi gelir.

Acaba, yirmi üç saatini şu kısacık hayat-ı dünyeviyeye sarf eden ve o uzun hayat-ı ebediyeye bir tek saatini sarf etmeyen; ne kadar zarar eder, ne kadar nefsine zulmeder, ne kadar hilâf-ı akıl hareket eder! Zira, bin adamın iştirak ettiği bir piyango kumarına yarı malını vermek akıl kabul ederse –hâlbuki kazanç ihtimâli binde birdir– sonra yirmi dörtten bir malını, yüzde doksan dokuz ihtimâl ile kazancı musaddak bir hazine-i ebediyeye vermemek; ne kadar hilâf-ı akıl ve hikmet hareket ettiğini, ne kadar akıldan uzak düştüğünü, kendini âkıl zanneden adam anlamaz mı?

Hâlbuki namazda ruhun, kalbin, aklın büyük bir rahatı vardır. Hem cisme de o kadar ağır bir iş değildir.

---

[1] Bkz.: "Gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir. Sonra bütün bu işler, sizin hesabınıza göre bin yıl tutan bir günde O'na yükselir." (Secde Sûresi, 32/5); "Melekler ve Ruh, O'nun Arş'ına; miktarı elli bin sene olan bir günde yükselirler." (Meâric Sûresi, 70/4).

Âkıl: Akıllı.

Amel: İş, fiil.

Berk: Şimşek.

Ehl-i takva: Dinin emir ve yasaklarına titizlikle uyan kimseler.

Hâlık: Yaradan.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı ebediye: Ebedî hayat, âhiret hayatı.

Hazine-i ebediye: Ebedî hazine.

Hilâf-ı akıl: Akılsızca, akla ters.

Musaddak: Doğruluğu tasdik edilmiş, kesin olan.

Muvakkat: Geçici.

Mütedeyyin: Dindar, dine bağlı.

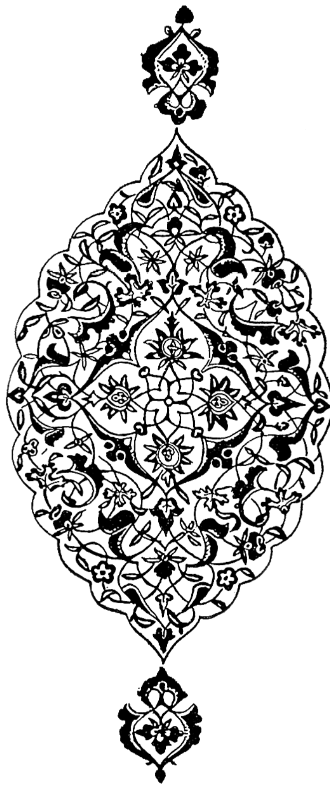
Mütefâvit: Birbirinden farklı, çeşitli.

Sefâhet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, akılsızlık.

Takva: Dinin emir ve yasaklarına titizlikle uymak.

Hem namaz kılanın diğer mübah dünyevî amelleri, güzel bir niyet ile ibadet hükmünü alır. Bu surette bütün sermâye-i ömrünü âhirete mâl edebilir. Fânî ömrünü bir cihette ibkâ eder.

* * *

İbkâ etmek: Ebedîleştirmek.

Mübah: İşlenmesi günah veya sevap olmayan işler.

Sermaye-i ömür: Ömür sermayesi.

Beşinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ[1]

Namaz kılmak ve büyük günahları işlememek,[2] ne derece hakiki bir vazife-i insaniye ve ne kadar fıtrî, münâsib bir netice-i hilkat-i beşeriye olduğunu görmek istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Seferberlikte bir taburda, biri muallem vazife-perver; diğeri acemi nefis-perver iki asker beraber bulunuyordu. Vazife-perver nefer, tâlime ve cihada dikkat eder, erzak ve tâyinâtını hiç düşünmezdi. Çünkü anlamış ki; onu beslemek ve cihâzâtını vermek, hasta olsa tedavi etmek, hatta inde'l-hâce lokmayı ağzına koymaya kadar devletin vazifesidir. Ve onun asıl vazifesi tâlim ve cihaddır. Fakat bazı erzak ve cihâzât işlerinde işler. Kazan kaynatır, karavanayı yıkar, getirir. Ona sorulsa: "Ne yapıyorsun?" "Devletin angaryasını çekiyorum." der. Demiyor: "Nafakam için çalışıyorum."

Diğer şikem-perver ve acemi nefer ise, tâlime ve harbe dikkat etmezdi. "O devlet işidir. Bana ne!" derdi. Dâim nafakasını düşünüp onun peşinde dolaşır, taburu terk eder, çarşıya gider, alışveriş ederdi.

Bir gün muallem arkadaşı ona dedi: "Birâder, asıl vazifen tâlim ve muharebedir. Sen onun için buraya getirilmişsin. Padişaha itimat et. O seni aç

---

1 "Allah fenâlıktan korunanlar ve hep güzel davrananlarla beraberdir." (Nahl Sûresi, 16/128).
2 Bkz.: Nisâ Sûresi, 4/31; Şûrâ Sûresi, 42/37; Necm Sûresi, 53/32.

Cihâzât: Cihazlar, âletler.
Fıtrî: Tabiî, insanın fıtratına uygun.
İnde'l-hâce: İhtiyaç anında.
Muallem: Eğitim görmüş, eğitimli.
Nefis-perver: Nefsini, kendini seven.
Netice-i hilkat-i beşeriye: İnsanlığın yaratılışının neticesi, gayesi.
Şikem-perver: Obur, midesine düşkün.
Tâlim: Eğitim, idman.
Temsilî hikâye: Bir hakikati; benzetmelerle, sembollerle canlandırarak anlatan hikâye.
Vazife-i insaniye: İnsanın görevi.
Vazife-perver: Vazifesini seven, vazife düşkünü.

bırakmaz. O, onun vazifesidir. Hem sen âciz ve fakirsin, her yerde kendini beslettiremezsin. Hem mücâhede ve seferberlik zamanıdır. Hem sana 'âsidir' der, ceza verirler. Evet, iki vazife peşimizde görünüyor. Biri; padişahın vazifesidir. Bazen biz onun angaryasını çekeriz ki, bizi beslemektir. Diğeri, bizim vazifemizdir. Padişah bize teshîlât ile yardım eder ki, tâlim ve harptir."

Acaba o serseri nefer, o mücâhid mualleme kulak vermezse ne kadar tehlikede kalır, anlarsın!

İşte ey tembel nefsim! O dalgalı meydan-ı harb, bu dağdağalı dünya hayatıdır. O taburlara taksim edilen ordu ise, cemiyet-i beşeriyedir. Ve o tabur ise, şu asrın Cemaat-i İslâmiye'sidir. O iki nefer ise; biri, ferâiz-i diniyesini bilen ve işleyen ve kebâiri terk ve günahları işlememek için, nefis ve şeytanla mücâhede eden müttakî Müslüman'dır. Diğeri, Rezzâk-ı Hakiki 'yi itham etmek derecesinde derd-i maîşete dalıp, ferâizi terk eden ve maîşet yolunda rast gele günahları işleyen fâsık-ı hâsirdir. Ve o tâlim ve talimat ise başta namaz, ibadettir. Ve o harb ise, nefis ve hevâ, cin ve ins şeytanlarına karşı mücâhede edip, günahlardan ve ahlâk-ı rezîleden, kalb ve ruhunu helâket-i ebediyeden kurtarmaktır. Ve o iki vazife ise birisi, hayatı verip beslemektir. Diğeri, hayatı verene ve besleyene perestiş edip yalvarmaktır. O'na tevekkül edip emniyet etmektir.

Evet, en parlak bir mu'cize-i sanat-ı samedâniye ve bir harika-yı hikmet-i rabbâniye olan hayatı kim vermiş, yapmış ise, rızıkla o hayatı besleyen ve idâme eden de O'dur.[1] O'ndan başka olmaz! Delil mi istersin? En zayıf, en

---

[1] Bkz.: Yunus Sûresi, 10/31; Hûd Sûresi, 11/6.

Ahlâk-ı rezîle: Kötü huy ve davranışlar.
Angaryasını çekmek: Gönülsüz iş görmek.
Cem'iyet-i beşeriye: İnsan topluluğu.
Cemaat-ı İslâmiye: İslâm topluluğu.
Dağdağa: Gürültü, patırtı.
Derd-i maîşet: Geçim derdi.
Fâsık-ı hâsir: Allah'ın emirlerinin dışına çıktığı için zararda olan.
Ferâiz-i diniye: Dinî açıdan kişinin üzerine düşen sorumluluklar, farzlar.
Harika-yı hikmet-i Rabbaniye: Cenab-ı Hakk'ın hikmetinin ortaya koyduğu harikulade şey.
Helâket-i ebediye: Ebedî olarak mahvolma.
Hevâ: Haram olan arzular.
İdâme etmek: Devam ettirmek, sürdürmek.
İns: İnsanlar.
Kebâir: Büyük günahlar.
Meydan-ı harb: Savaş alanı.
Mu'cize-i sanat-ı samedâniye: Cenab-ı Hakk'ın sanat mucizesi.
Mücahede: Cihad, savaş.
Mücahid: Cihad eden.
Müttakî: Takva sahibi, Cenab-ı Hakk'ın yasaklarından uzak durup emirlerini titizlikle yerine getiren.
Perestiş etme: İbadet etme, kullukta bulunma.
Rezzâk-ı Hakikî: Asıl rızık veren.
Teshilat: Zorlukları kaldırma, kolaylaştırma.
Zaaf: Zayıflık, kuvvetsizlik.

aptal hayvan, en iyi beslenir, meyve kurtları ve balıklar gibi.. hem en âciz, en nâzik mahlûk, en iyi rızkı o yer, çocuklar ve yavrular gibi.

Evet, vâsıta-yı rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyar ile olmadığını; belki, acz ve zaaf ile olduğunu anlamak için balıklar ile tilkileri, yavrular ile canavarları, ağaçlar ile hayvanları muvâzene etmek kâfidir.

Demek derd-i maîşet için namazını terk eden,[1] o nefere benzer ki; tâlimi ve siperini bırakıp çarşıda dilencilik eder. Fakat, namazını kıldıktan sonra Cenâb-ı Rezzâk u Kerîm'in matbaha-yı rahmetinden tâyinâtını aramak ,başkalara bâr olmamak için kendisi bizzat gitmek güzeldir, mertliktir; o dahi bir ibadettir.

Hem insan ibadet için halk olunduğunu,[2] fıtratı ve cihâzât-ı mâneviyesi gösteriyor. Zira, hayat-ı dünyeviyesine lâzım olan amel ve iktidar cihetinde en ednâ bir serçe kuşuna yetişmez. Fakat, hayat-ı mâneviye ve uhrevîyesine lâzım olan ilim ve iftikar ile tazarrû ve ibadet cihetinde hayvanâtın sultânı ve kumandanı hükmündedir.

Demek ey nefsim! Eğer hayat-ı dünyeviyeyi gaye-i maksad yapsan ve ona dâim çalışsan, en ednâ bir serçe kuşunun bir neferi hükmünde olursun. Eğer hayat-ı uhrevîyeyi gaye-i maksad yapsan ve şu hayatı dahi ona vesile ve mezraa etsen[3] ve ona göre çalışsan, o vakit hayvanâtın büyük bir kumandanı hükmünde ve şu dünyada Cenâb-ı Hakk'ın nazlı ve niyazdar bir abdi, mükerrem ve muhterem bir misafiri olursun.

---

1 Bkz.: Tâhâ Sûresi, 20/132;

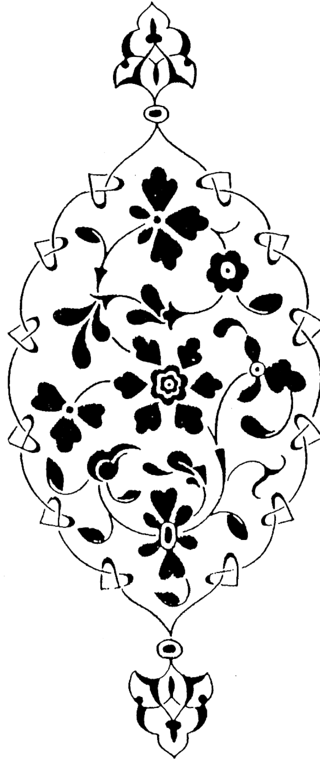
2 Bkz.: Zâriyât Sûresi, 51/56.

3 "Dünya, âhiretin tarlasıdır." manasındaki hadis için bkz.: Aclûnî, Keşfü'l-hafâ 1/495. Ayrıca, aynı hususu değişik şekilde ifade eden Şûrâ Sûresi, 42/20. âyete de bakılabilir.

Abd: Kul.
Acz: Güçsüzlük, gücü yetmeme.
Amel: İş, fiil.
Bâr: Yük.
Cenâb-ı Rezzâk u Kerim: Bütün varlıkların rızıklarını veren cömert, yüce Allah (c.c.)
Cihâzât-ı mâneviye: Mânevî donanımlar.
Ednâ: En küçük, en aşağı.
Gaye-i maksad: Asıl maksat, asıl gaye.
Halk olunmak: Yaratılmak.
Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.
Hayat-ı mâneviye ve uhreviye: Mânevî hayat ve âhiret hayatı.
İftikar: İhtiyacını açığa vurmak, fakrını itiraf etmek.
İhtiyar: Tercih, seçim.
İktidar: Güç-kudret sahibi olma.
Matbaha-yı rahmet: Cenab-ı Hakk'ın rahmet mutfağı.
Mezraa: Tarla, ekin yeri.
Muhterem: Saygıdeğer, hürmet gösterilen.
Muvâzene etmek: Karşılaştırmak, kıyaslamak.
Mükerrem: Saygı gösterilen, el üstünde tutulan.
Niyazdar: Niyazlı, rağbetli, ihtiyaç sahibi.
Tazarrû: Yalvarma.
Vâsıta-yı rızk-ı helâl: Helâl rızık kazanma yolu, vasıtası.

İşte sana iki yol.[1] İstediğini intihâb edebilirsin. Hidâyet ve tevfiki Erhamürrâhimîn'den iste...

* * *

[1] Bkz.: "Şükür" ya da "küfür" yolu (Dehr Sûresi, 76/3); "iki yol (hayır ve şer yolu)" (Beled Sûresi, 90/10); "kötülük" ya da "takvâ" yolu (Şems Sûresi, 91/8); "en kolay yol" ya da "en güç yol" (Leyl Sûresi, 92/5-10).

Erhamürrâhimîn: En yüce merhamet sahibi (Allah c.c.)

İntihâb etmek: Seçmek.

Tevfik: Yardım, başarı.

Altıncı Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ [1]

Nefis ve malını Cenâb-ı Hakk'a satmak ve O'na abd olmak ve asker olmak; ne kadar kârlı bir ticaret, ne kadar şerefli bir rütbe olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciği dinle:

Bir zaman bir padişah, raiyetinden iki adama, her birisine emaneten birer çiftlik verir ki; içinde fabrika, makine, at, silâh gibi her şey var. Fakat fırtınalı bir muharebe zamanı olduğundan, hiçbir şey kararında kalmaz. Ya mahvolur veya tebeddül eder gider. Padişah, o iki nefere kemâl-i merhametinden bir yâver-i ekremini gönderdi. Gayet merhametkâr bir ferman ile onlara diyordu:

"Elinizde olan emânetimi bana satınız. Tâ sizin için muhafaza edeyim. Beyhûde zâyi olmasın. Hem muharebe bittikten sonra, size daha güzel bir surette iade edeceğim. Hem güya o emânet malınızdır, pek büyük bir fiyat size vereceğim. Hem, o makine ve fabrikadaki âletler, benim nâmımla ve benim tezgâhımda işlettirilecek. Hem fiyatı, hem ücretleri birden bine yükselecek. Bütün o kârı size vereceğim. Hem de siz âciz ve fakirsiniz. O koca işlerin masârifâtını tedârik edemezsiniz. Bütün masârifâtı ve levâzımâtı ben deruhte ederim. Bütün vâridâtı ve menfaati size vereceğim. Hem de terhisât zamanına kadar elinizde bırakacağım. İşte beş mertebe kâr içinde kâr!..

---

[1] "Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır." (Tevbe Sûresi, 9/111).

Abd: Kul.
Beyhûde: Boşuna, boş yere.
Deruhde etmek: Üzerine almak.
Kemâl-i merhamet: Kusursuz merhamet.
Levâzımat: Lâzım olan şeyler.
Masârifât: Giderler, harcamalar.
Tebeddül etmek: Değişmek, eski hâlinde kalmamak.
Temsilî hikâye: Bir hakikati; benzetmelerle, sembollerle canlandırarak anlatan hikâye.
Terhisat: Askerlik görevini bitirenleri salıverme.
Varidat: Gelirler.
Yaver-i ekrem: Sultanın has adamı, şanlı-şerefli yardımcısı.
Zayi olmak: Ziyan olmak, elden gitmek.

Eğer bana satmazsanız, zaten görüyorsunuz ki, hiç kimse elindekini muhafaza edemiyor. Herkes gibi elinizden çıkacak. Hem beyhûde gidecek, hem o yüksek fiyattan mahrum kalacaksınız. Hem o nâzik, kıymettar âletler, mîzânlar istîmal edilecek şâhâne mâdenler ve işler bulmadığından, bütün bütün kıymetten düşecekler. Hem idare ve muhafaza zahmeti ve külfeti başınıza kalacak. Hem emânette hıyanet cezasını göreceksiniz. İşte beş derece hasâret içinde hasâret!..

Hem de bana satmak ise, bana asker olup benim nâmımla tasarruf etmek demektir. Âdi bir esir ve başıbozuğa bedel, âli bir padişahın has, serbest bir yâver-i askeri olursunuz."

Onlar, şu iltifâtı ve fermanı dinledikten sonra, o iki adamdan aklı başında olanı dedi:

"Baş üstüne, ben maaliftihâr satarım. Hem bin teşekkür ederim." Diğeri mağrur, nefsi firavunlaşmış, hodbin, ayyaş, güya ebedî o çiftlikte kalacak gibi, dünya zelzele ve dağdağalarından haberi yok. Dedi:

"Yok, yok!.. Padişah kimdir? Ben mülkümü satmam, keyfimi bozmam!.."

Biraz zaman sonra birinci adam, öyle bir mertebeye çıktı ki, herkes hâline gıpta ederdi. Padişahın lûtfuna mazhar olmuş, has sarayında saadetle yaşıyor. Diğeri, öyle bir hâle giriftar olmuş ki; hem herkes ona acıyor, hem de "Müstahak!" diyor. Çünkü; hatasının neticesi olarak, hem saadeti ve mülkü gitmiş, hem ceza ve azap çekiyor.

İşte ey nefs-i pürheves! Şu misalin dürbünü ile hakikatin yüzüne bak.

Amma o padişah ise; ezel-ebed Sultân'ı olan Rabb'in, Hâlık'ındır. Ve o

---

Âlî: Yüce.

Dağdağa: Gürültü, patırtı.

Firavunlaşmak: Kibirlenmek, kendini herkesten yüksekte görmek.

Giriftar olmak: Tutulmak, uğramak, düşmek.

Hasaret: Zarar.

Hâsse: Duyu.

Hodbîn: Yalnız kendini gören, kendini düşünen, bencil, kibirli.

İstimal etmek: Kullanmak.

Maaliftihar: İftiharla, memnuniyetle.

Mağrur: Gururlu, kendini beğenmiş.

Mizan: Terazi, ölçek.

Nefs-i pürheves: Hevesleri çok olan nefis.

Yaver-i Asker: Emir subayı.

Tasarruf etmek: Sarf etmek, kullanmak.

çiftlikler, makineler, âletler, mizanlar ise; senin dâire-i hayatın içindeki mâmelekin ve o mâmelekin içindeki cisim, ruh ve kalbin ve onlar içindeki göz ve dil, akıl ve hayâl gibi zâhirî ve bâtınî hâsselerindir. Ve o yâver-i ekrem ise, Resûl-i Kerîm'dir. Ve o fermân-ı ahkem ise, Kur'ân-ı Hakîm'dir ki; bahsinde bulunduğumuz ticaret-i azîmeyi şu âyetle ilân ediyor:

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ [1]

Ve o dalgalı muharebe meydanı ise, şu fırtınalı dünya yüzüdür ki; durmuyor, dönüyor, bozuluyor ve her insanın aklına şu fikri veriyor: "Madem her şey elimizden çıkacak, fânî olup kaybolacak; acaba bâkîye tebdil edip ibkâ etmek çâresi yok mu?" deyip düşünürken birden semâvî sadâ-yı Kur'ân işitiliyor. Der: "Evet var. Hem beş mertebe kârlı bir surette, güzel ve rahat bir çâresi var."

Suâl: Nedir?

Elcevap: Emaneti sahib-i hakikisine satmak. İşte o satışta beş derece kâr içinde kâr var.

◆ ***Birinci Kâr***: Fânî mal bekâ bulur. Çünkü, Kayyûm u Bâkî olan Zât-ı Zülcelâl'e verilen ve O'nun yolunda sarf edilen şu ömr-ü zâil, bâkiye inkılâb eder. Bâkî meyveler verir. O vakit ömür dakikaları; âdeta tohumlar, çekirdekler hükmünde zâhiren fenâ bulur, çürür. Fakat, âlem-i bekâda saadet çiçekleri açarlar ve sünbüllenirler. Ve âlem-i berzâhta ziyâdâr, mûnis birer manzara olurlar.

---

[1] "Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır." (Tevbe Sûresi, 9/111).

Âlem-i beka: Sonsuzluk âlemi, âhiret.
Âlem-i berzâh: Ruhların ölümden sonra gittikleri âlem, kabir âlemi.
Bâki: Ebedî, sonsuz.
Bâtınî: Görünmeyen.
Beka bulmak: Ebedîleşmek.
Daire-i hayat: Hayat dairesi.
Ferman-ı ahkem: Sağlam esaslar içeren buyruk.
Fena bulmak: Bitmek, geçip gitmek.
Fısk: Allah'ın emirlerinden çıkma.
Hâlık: Yaradan.
Hikmet: İlâhî, doğru, yanıltmayan bilgi.
İbkâ etmek: Ebedîleştirmek.
İnkılâp etmek: Dönüşmek.
Kayyûm u Bâki: Kendi Zâtı ile var olup, bütün varlıkları da yüce iradesi ve kudretiyle ayakta tutan, sonsuz ve ebedî Cenâb-ı Hak.
Mâmelek: Sahip olunan şeyler.
Müheyyâ: Hazır, namzet.
Ömr-ü zâil: Geçici ömür.
Sadâ-yı Kur'ân: Kur'ân'ın sesi.
Sahib-i hakikî: Gerçek sahip
Semavî: Gökten, Allah katından gelen.
Tebdil etmek: Çevirmek, değiştirmek.
Ticaret-i azîme: Büyük ticaret.
Zâhiren: Görünüşte.
Zahirî: Görünürdeki, görünen.
Zât-ı Zülcelâl: Celâl, haşmet ve azamet sahibi Zat (Allah c.c.)
Ziyadar: Parlak, ışıklı.

- ***İkinci Kâr***: Cennet gibi bir fiyat veriliyor.
- ***Üçüncü Kâr***: Her âzâ ve hâsselerin kıymeti, birden bine çıkar.

Mesela akıl bir âlettir. Eğer Cenâb-ı Hakk'a satmayıp, belki nefis hesabına çalıştırsan; öyle meş'um ve müz'iç ve muacciz bir âlet olur ki, geçmiş zamanın âlâm-ı hazînânesini ve gelecek zamanın ehvâl-i muhavvifânesini senin bu bîçâre başına yükletecek yümünsüz ve muzır bir âlet derekesine iner. İşte bunun içindir ki; fâsık adam, aklın iz'âc ve tâcizinden kurtulmak için, gâliben ya sarhoşluğa veya eğlenceye kaçar. Eğer Mâlik-i Hakiki'sine satılsa ve O'nun hesabına çalıştırsan; akıl öyle tılsımlı bir anahtar olur ki, şu kâinatta olan nihayetsiz rahmet hazinelerini ve hikmet definelerini açar. Ve bununla sahibini, saadet-i ebediyeye müheyyâ eden bir mürşid-i rabbânî derecesine çıkar.

Mesela göz bir hâssedir ki; ruh, bu âlemi o pencere ile seyreder. Eğer Cenâb-ı Hakk'a satmayıp belki nefis hesabına çalıştırsan; geçici, devamsız bazı güzellikleri, manzaraları seyr ile şehvet ve heves-i nefsâniyeye bir kavvad derekesinde bir hizmetkâr olur.

Eğer gözü, gözün Sâni u Basîr'ine satsan ve O'nun hesabına ve izni dâiresinde çalıştırsan; o zaman şu göz, şu kitab-ı kebîr-i kâinatın bir mütâlâacısı ve şu âlemdeki mu'cizât-ı sanat-ı rabbâniyenin bir seyircisi ve şu küre-i arz bahçesindeki rahmet çiçeklerinin mübarek bir arısı derecesine çıkar.

Mesela dildeki kuvve-i zâikayı, Fâtır u Hakîm'ine satmazsan, belki nefis hesabına, mide nâmına çalıştırsan; o vakit, midenin tavlasına ve fabrikasına bir kapıcı derekesine iner, sukut eder. Eğer Rezzâk u Kerîm'e satsan; o zaman,

---

Âlâm-ı hazînâne: İnsanı üzen elemler, acılar.
Âzâ: Uzuv, organ.
Bâki: Ebedî, sonsuz.
Dereke: Aşağı indiren basamak.
Ehvâl-i muhavvifâne: Korkutan, ürperten belâlar, musibetler.
Fâtır u Hakîm: Her işini hikmetli yapan Yaradan.
Gâliben: Genellikle.
Hâsse: Duyu, duyu organı.
Heves-i nefsaniye: Nefsin hevesleri.
İz'ac: Rahatsız etme, can sıkma.
Kitab-ı kebir-i kâinat: Büyük kâinat kitabı.
Kuvve-i zâika: Tat alma duyusu.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Mâlik-i Hakikî: Gerçek sahip.
Meş'ûm: Uğursuz.
Mu'cizât-ı sanat-ı rabbâniye: Cenab-ı Hakk'ın sanat mucizeleri.
Muacciz: Karşısındakini âciz bırakacak derecede sıkan, bıktıran.
Muzır: Zararlı, zarar veren.
Müheyyâ: Hazır, namzet.
Mürşid-i rabbânî: İnsanlara, dinî konularda doğru yolu gösteren.
Mütalaacı: Okuyan, tetkik eden, etüd eden.
Müz'iç: Rahatsız edici.
Rezzâk u Kerim: Bütün varlıkların rızkını cömertçe veren.
Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk, âhiret saadeti.
Sâni u Basîr: Her şeyi gören, bilen Yaradan.
Sukut etmek: Düşmek.
Tâciz: Sıkıntı verme, rahatsız etme.
Yümünsüz: Bereketsiz, uğursuz.

dildeki kuvve-i zâika, rahmet-i ilâhiye hazinelerinin bir nâzır-ı mâhiri ve kudret-i samedâniye matbahlarının bir müfettiş-i şâkiri rütbesine çıkar.

İşte ey akıl! Dikkat et! Meş'um bir âlet nerede? Kâinat anahtarı nerede? Ey göz! Güzel bak! Âdi bir kavvad nerede? Kütüphâne-i ilâhînin mütefennin bir nâzırı nerede? Ve ey dil! İyi tad! Bir tavla kapıcısı ve bir fabrika yasakçısı nerede? Hazine-i hâssa-yı rahmet nâzırı nerede?..

Ve daha bunlar gibi başka âletleri ve âzâları kıyas etsen anlarsın ki; hakikaten mümin cennete lâyık ve kâfir cehenneme muvâfık bir mâhiyet kesbeder. Ve onların her biri öyle bir kıymet almalarının sebebi; mümin, imanıyla Hâlık'ının emânetini, O'nun nâmına ve izni dâiresinde istîmal etmesidir. Ve kâfir, hıyanet edip nefs-i emmâre hesabına çalıştırmasıdır.

◆ ***Dördüncü Kâr***: İnsan zayıftır, belâları çok.. fakirdir, ihtiyacı pek ziyâde.. âcizdir, hayat yükü pek ağır... Eğer Kadîr-i Zülcelâl'e dayanıp tevekkül etmezse ve itimat edip teslim olmazsa, vicdanı dâim azab içinde kalır. Semeresiz meşakkatler, elemler, teessüfler onu boğar. Ya sarhoş ya canavar eder.

◆ ***Beşinci Kâr***: Bütün o âzâ ve âletlerin ibadeti ve tesbihâtı ve o yüksek ücretleri, en muhtaç olduğun bir zamanda, cennet yemişleri suretinde sana verileceğine, ehl-i zevk ve keşif ve ehl-i ihtisas ve müşâhede ittifak etmişler.

İşte bu beş mertebe kârlı ticareti yapmazsan, şu kârlardan mahrumiyetten başka, beş derece hasâret içinde hasârete düşeceksin.

• **Birinci Hasâret:** O kadar sevdiğin mal ve evlât.. ve perestiş ettiğin nefis ve hevâ.. ve meftûn olduğun gençlik ve hayat zâyi olup kaybolacak. Senin

---

Ehl-i ihtisas ve müşahede: Mânevî âlemlerle ilgili bazı şeyleri gören ve hisseden Hak dostları.

Ehl-i zevk ve keşf: İlâhî hakikatleri yaşayarak, tadarak bilen ve kalb gözü açık olan Hak dostları.

Hâlık: Yaradan.

Hasaret: Zarar.

Hazine-i hâssa-yı rahmet: Cenab-ı Hakk'ın rahmet hazinesi.

İstimal etmek: Kullanmak.

Kadîr-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi, her şeye gücü yeten (Allah c.c.).

Kudret-i samedâniye: Herşeyin, kendisine muhtaç olduğu ilâhî kudret.

Kütüphane-i ilahi: İlâhî kütüphane.

Matbah: Mutfak.

Meftun olmak: Gönül vermek, tutulmak, aşık olmak.

Muvafık: Uygun.

Müfettiş-i şâkir: Şükreden müfettiş.

Mütefennin: Uzman, bilgili.

Nâzır: Bir şeyi görüp gözetmekle görevli kimse.

Nâzır-ı mâhir: Mahâretli gözetici.

Nefs-i emmare: İnsana, daima kötü şeyleri öğütleyen nefsi.

Perestiş etmek: Aşırı düşkün olmak, taparcasına sevmek.

Rahmet-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın merhameti.

Teessüf: Üzüntü, keder.

Zayi olmak: Kaybolup gitmek, ziyan olmak.

elinden çıkacaklar. Fakat günahlarını, elemlerini sana bırakıp boynuna yükletecekler.

• **İkinci Hasâret:** Emânette hıyanet cezasını çekeceksin. Çünkü en kıymettar âletleri, en kıymetsiz şeylerde sarf edip nefsine zulmettin.

• **Üçüncü Hasâret:** Bütün o kıymettar cihâzât-ı insaniyeyi hayvanlıktan çok aşağı bir derekeye düşürüp, hikmet-i ilâhiyeye iftira ve zulmettin.

• **Dördüncü Hasâret:** Acz ve fakrın ile beraber,[1] o pek ağır hayat yükünü, zayıf beline yükleyip zevâl ve firak sillesi altında dâim vâveylâ edeceksin.

• **Beşinci Hasâret:** Hayat-ı ebediye esâsâtını ve saadet-i uhrevîye levâzımatını tedarik etmek için verilen akıl, kalb, göz, dil gibi güzel hediye-i rahmâniyeyi cehennem kapılarını sana açacak çirkin bir surete çevirmektir.

Şimdi satmaya bakacağız... Acaba o kadar ağır bir şey midir ki, çokları satmaktan kaçıyorlar. Yok!.. Kat'â ve asla! Hiç öyle ağırlığı yoktur. Zira helâl dairesi geniştir, keyfe kâfi gelir. Harama girmeye hiç lüzum yoktur.[2] Ferâiz-i ilâhiye ise hafiftir, azdır. Allah'a abd ve asker olmak, öyle lezzetli bir şereftir ki tarif edilmez. Vazife ise; yalnız bir asker gibi Allah nâmına işlemeli, başlamalı.. ve Allah hesabıyla vermeli ve almalı.. ve izni ve kanunu dairesinde hareket etmeli, sükûnet bulmalı.. kusur etse istiğfar etmeli:

"*Yâ Rab! Kusurumuzu affet. Bizi, kendine kul kabul et. Emânetini kabzetmek zamanına kadar, bizi emanette emin kıl, âmin!..*" demeli ve O'na yalvarmalı...

---

[1] Bkz.: Fâtır Sûresi, 35/15.

[2] "*Allahım, haramına karşı helâlinle beni doyur!*" anlamındaki duâ için bkz.: Tirmizî, *Deavât* 110; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, 1/153.

Abd: Kul.
Cihâzât-ı insaniye: İnsanın maddi-mânevî donanımları.
Emaneti kabz etmek: Can emanetini almak.
Esâsât: Esaslar, gerekli unsurlar.
Ferâiz-i ilâhiye: Allah'ın (c.c.) farz kıldığı şeyler.
Firak: Ayrılık.
Hayat-ı ebediye: Ebedî hayat, âhiret hayatı.
Hediye-i rahmâniye: Merhameti bütün varlıkları kapsayan Cenab-ı Hakk'ın hediyesi.
Hikmet-i ilâhiye: İlâhî hikmet. Cenab-ı Hakk'ın her şeyi yerli yerince yapması.
İstiğfar etmek: Cenab-ı Hak'tan, günahlarının bağışlanmasını istemek.
Kat'â: Kesinlikle, katiyen, asla.
Saadet-i uhreviye levazımatı: Âhiret mutluluğu için gerekli olan şeyler.
Sükûnet bulmak: Rahatlamak, sakinleşmek.
Vâveylâ etmek: Feryat etmek.
Zevâl: Yok olma, yokluk.

Yedinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Şu kâinatın tılsım-ı muğlakını açan [1] اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ruh-u beşer için saadet kapısını fetheden, ne kadar kıymettar iki tılsım-ı müşkülküşâ olduğunu.. ve sabır ile Hâlık'ına tevekkül ve iltica ve şükür ile Rezzâk'ından suâl ve dua, ne kadar nâfi ve tiryak gibi iki ilaç olduğunu.. ve Kur'ân'ı dinlemek, hükmüne inkıyâd etmek, namazı kılmak, kebâiri terk etmek; ebedü'l-âbâd yolculuğunda ne kadar mühim, değerli, revnakdâr bir bilet, bir zâd-ı âhiret, bir nur-u kabir olduğunu anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir zaman bir asker, meydan-ı harb ve imtihanda, kâr ve zarar deverânında pek müthiş bir vaziyete düşer. Şöyle ki:

Sağ ve sol iki tarafından dehşetli derin iki yara ile yaralı ve arkasında cesîm bir arslan, ona saldırmak için bekliyor gibi duruyor. Ve gözü önünde bir darağacı dikilmiş, bütün sevdiklerini asıp mahvediyor. Onu da bekliyor. Hem bu hâli ile beraber uzun bir yolculuğu var, nefyediliyor. O bîçâre, şu dehşet içinde me'yusâne düşünürken; sağ cihetinde Hızır gibi bir hayırhâh, nurânî bir zât peydâ olur. Ona der: "Me'yûs olma! Sana iki tılsım verip öğreteceğim. Güzelce istîmal etsen, o arslan sana musahhar bir at olur. Hem o darağacı sana keyif ve tenezzüh için hoş bir salıncağa döner. Hem sana iki

---

[1] "Allah'a ve âhiret gününe iman ettim." Allah'a ve âhiret gününe iman ile ilgili bazı âyetler için bkz.: Bakara Sûresi, 2/8, 62, 126, 177, 228, 232, 264; Âl-i İmran Sûresi, 3/114; Nisâ Sûresi, 4/38, 39, 59, 136, 162.

Cesîm: Büyük, iri cüsseli.
Deverân: Dönüp dolaşma.
Ebedü'l-âbâd: Tükenmez ebedî hayat.
Fethetmek: Açmak.
Hâlık: Yaradan.
Hayırhâh: Başkasının iyiliğini isteyen.
İltica: Sığınma.
İnkıyad etmek: Boyun eğmek.
İstîmal etmek: Kullanmak.
Kebâir: Büyük günahlar.
Me'yus olmak: Ümitsizliğe kapılmak.
Me'yusâne: Ümitsizce.
Meydan-ı harb ve imtihan: Savaş ve imtihan meydanı.
Musahhar: Emre amade, boyun eğmiş.
Nâfi': Faydalı.
Nefyetmek: Sürgün etmek.
Nur-u kabir: Kabri aydınlatan ışık.
Revnakdar: Güzel, süslenmiş, parlak.
Rezzâk: Bütün varlıkların rızkını veren (Allah c.c.)
Ruh-u beşer: İnsan ruhu.
Sual: Sorma, dileme.
Temsilî hikâye: Bir hakikati benzetmelerle, sembollerle canlandırarak anlatan hikâye.
Tenezzüh: Eğlenme, gezinti.
Tılsım-ı muğlak: Çözülmesi zor sır, şifre.
Tılsım-ı müşkülküşâ: Zor meseleleri halleden, problemleri çözen tılsım.
Tiryak: Panzehir.
Zâd-ı âhiret: Âhiret azığı.

ilaç vereceğim. Güzelce istîmal etsen, o iki müteaffin yaraların, iki güzel kokulu Gül-ü Muhammedî (aleyhissalâtü vesselâm) denilen latîf çiçeğe inkılâb ederler. Hem sana bir bilet vereceğim. Onunla uçar gibi bir senelik bir yolu, bir günde kesersin. İşte eğer inanmıyorsan bir parça tecrübe et. Tâ doğru olduğunu anlayasın." Hakikaten bir parça tecrübe etti. Doğru olduğunu tasdik etti.

Evet ben, yani şu bîçâre Said dahi bunu tasdik ederim. Çünkü biraz tecrübe ettim. Pek doğru gördüm.

Bundan sonra birden gördü ki; sol cihetinden şeytan gibi dessâs, ayyaş, aldatıcı bir adam; çok zînetler, süslü suretler, fantaziyeler, müskirler beraber olduğu hâlde geldi. Karşısında durdu. Ona dedi:

"Hey arkadaş! Gel gel, beraber işret edip keyfedelim. Şu güzel kız suretlerine bakalım. Şu hoş şarkıları dinleyelim. Şu tatlı yemekleri yiyelim."

Suâl: Ha ha!.. Nedir ağzında gizli okuyorsun?

Cevap: Bir tılsım.

– Bırak şu anlaşılmaz işi!.. Hazır keyfimizi bozmayalım.

S – Ha!.. Şu ellerindeki nedir?

C – Bir ilaç.

– At şunu. Sağlamsın. Neyin var? Alkış zamanıdır.

S – Ha!.. Şu beş nişanlı kâğıt nedir?

C – Bir bilet. Bir tâyinat senedi.

– "Yırt bunları. Şu güzel bahar mevsiminde yolculuk bizim nemize lâzım.." der. Her bir desîse ile onu iknâa çalışır. Hatta o bîçâre ona biraz meyleder.

Desîse: Hile, oyun, düzen, entrika, dolap.
Dessâs: Desiseci, hilekâr, entrikacı.
Fantaziye: İnsanı eğlendiren, hoşuna giden, gösterişli, faydasız şeyler.
İnkılâp etmek: Dönmek, dönüşmek.
İşret etmek: İçki içmek, içki alemi yapmak.
Latîf: Hoş, güzel, nazik.
Müskir: Sarhoşluk veren (içki).
Müteaffin: Çürümüş, kokuşmuş, fenâ koku yayan.
Nişan: İşaret, alâmet.
Tâyinat senedi: Erzak yardımı için verilen belge.
Zînet: Süs, süsleme.

Evet, insan aldanır. Ben de öyle bir dessâsa aldandım.

Birden sağ cihetinden, ra'd gibi bir ses gelir. Der: "Sakın aldanma! Ve o dessâsa de ki: Eğer arkamdaki arslanı öldürüp, önümdeki darağacını kaldırıp, sağ ve solumdaki yaraları defedip, peşimdeki yolculuğu men'edecek bir çâre sende varsa, bulursan; haydi yap, göster, görelim. Sonra de: Gel keyfedelim. Yoksa sus hey sersem!.. Tâ Hızır gibi bu zât-ı semâvî dediğini desin..."

İşte ey gençliğinde gülmüş, şimdi güldüğüne ağlayan nefsim! Bil!.. O bîçâre asker ise sensin ve insandır. Ve o arslan ise eceldir. Ve o darağacı ise ölüm ve zevâl ve firaktır ki; gece-gündüzün dönmesinde her dost vedâ eder, kaybolur. Ve o iki yara ise; birisi, müz'iç ve hadsiz bir acz-i beşerî; diğeri, elîm, nihayetsiz bir fakr-ı insanîdir.[1] *Ve o nefy ve yolculuk ise; âlem-i ervâhtan, rahm-ı mâderden, sabâvetten, ihtiyarlıktan, dünyadan, kabirden, berzâhtan, haşirden, sırattan geçer bir uzun sefer-i imtihandır.*

Ve o iki tılsım ise Cenâb-ı Hakk'a iman ve âhiret'e imandır. Evet, şu kudsî tılsım ile ölüm; insan-ı mümini, zindan-ı dünyadan bostan-ı cinâna, huzûr-u Rahman'a götüren bir musahhar at ve burak suretini alır. Onun içindir ki; ölümün hakikatini gören kâmil insanlar, ölümü sevmişler. Daha ölüm gelmeden ölmek istemişler.[2] Hem zevâl ve firak, memat ve vefat ve darağacı olan mürûr-u zaman, o iman tılsımı ile, Sâni-i Zülcelâl'in taze taze,

---

[1] Bkz.: Fâtır Sûresi, 35/15.

[2] Bkz.: Yûsuf Sûresi, 12/101.

Acz-i beşerî: İnsanın gücünün bir şeye yetmemesi, âcizliği.
Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi.
Berzâh: Dünya-âhiret arası, kabir âlemi.
Bostan-ı Cinân: Cennet bahçeleri.
Burak: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) miraca çıkarken bindiği binek.
Cihet: Taraf, yön.
Dessâs: Desiseci, hilekâr, entrikacı.
Elîm: Elem ve keder veren, acı.
Fakr-ı insanî: İnsanın çok şeylere ihtiyaç duyması, fakirliği.
Firak: Ayrılık.
Haşir: İnsanların öldükten sonra diriltilip Allah'ın (c.c.) huzurunda toplanmaları.
Huzur-u Rahmân: Rahmeti bütün varlıkları kapsayan Cenab-ı Hakk'ın huzuru.
İnsan-ı mümin: İmanlı insan.
İşret etmek: İçki içmek, içki âlemi yapmak.
Memat: Ölüm.
Mürûr-u zaman: Zamanın geçişi, akışı.
Müz'iç: Usandıran, rahatsızlık veren.
Nefy: Sürgün.
Ra'd: Gök gürültüsü.
Rahm-ı mâder: Anne karnı.
Sabâvet: Çocukluk.
Sâni-i Zülcelâl: Celâl, haşmet ve azamet sahibi Yaradan.
Sefer-i imtihan: İmtihan yolculuğu.
Suret: Resim.
Zât-ı semavî: Gökler ötesi âlemlerden haber getiren zât.
Zevâl: Göçüp gitmek.
Zindan-ı dünya: Dünya zindanı.
Zînet: Süs, süsleme.

renk renk, çeşit çeşit mu'cizât-ı nakşını, havârık-ı kudretini, tecelliyât-ı rahmetini, kemâl-i lezzetle seyr ve temâşâya vâsıta suretini alır. Evet, güneşin nûrundaki renkleri gösteren aynaların tebeddül edip tazelenmesi ve sinema perdelerinin değişmesi, daha hoş, daha güzel manzaralar teşkil eder.

Ve o iki ilaç ise; biri, sabır ile tevekküldür. Hâlık'ının kudretine istinad, hikmetine itimattır. Öyle mi?

Evet, emr-i كُنْ فَيَكُونُ[1]'e mâlik bir Sultân-ı cihan'a, acz tezkeresiyle istinad eden bir adamın, ne pervâsı olabilir? Zira, en müthiş bir musibet karşısında; إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ[2] deyip itmînân-ı kalb ile Rabb-i Rahîm'ine itimad eder. Evet, ârif-i billâh; aczden, mehâfetullahtan telezzüz eder. Evet, havfda lezzet vardır. Eğer, bir yaşındaki bir çocuğun aklı bulunsa ve ondan suâl edilse: "En lezîz ve en tatlı hâletin nedir?" Belki diyecek: "Aczimi, zaafımı anlayıp, vâlidemin tatlı tokatından korkarak, yine vâlidemin şefkatli sinesine sığındığım hâlettir."

Hâlbuki; bütün vâlidelerin şefkatleri, ancak bir lem'a-yı tecelli-i rahmettir.[3] Onun içindir ki kâmil insanlar, aczde ve havfullahda öyle bir lezzet bulmuşlar ki; kendi havl ve kuvvetlerinden şiddetle teberri edip, Allah'a acz ile sığınmışlar. Aczi ve havfı, kendilerine şefaatçi yapmışlar.

---

[1] "(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) 'ol!' der, o da oluverir." (Bakara Sûresi, 2/117; Âl-i İmran Sûresi, 3/47, 59; En'âm Sûresi, 6/73; Nahl Sûresi, 16/40; Meryem Sûresi, 19/35; Yâsîn Sûresi, 36/82; Mümin Sûresi, 40/68).

[2] "(Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musibet geldiğinde,) 'Biz Allah'a aidiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz' (derler)." (Bakara Sûresi, 2/156).

[3] Mahlukatta bulunan acıma hissinin; Cenâb-ı Hakk'ın yüz rahmetinden sadece birinin, bütün mahlukat arasında taksim edilmiş hâli olduğuna dair bkz.: Buhârî, *Edeb* 19; Müslim, *Tevbe* 17, 20, 21;

Acz: Güçsüzlük, gücü bir şeye yetmeme.
Ârif-i billâh: Allah'ı bilen, tanıyan.
Hâlet: Durum, hâl.
Hâlık: Yaradan.
Havarik-ı kudret: Kudret harikaları.
Havf: Korku.
Havfullah: Allah korkusu.
Havl: Güç, kudret.
İstinad: Dayanma.
İtmînan-ı kalb: Kalb huzuru.
Kemal-i lezzet: Tam, eksiksiz bir lezzet.
Lem'a-yı tecelli-i rahmet: Cenab-ı Hakk'ın rahmet tecellilerinin parıltısı.
Mehâfetullah: Allah korkusu.
Mu'cizat-ı nakş: Mucizevî nakış.
Perva: Korku, çekinme.
Rabb-i Rahîm: Merhameti engin Rabbimiz.
Sultan-ı cihan: Âlemlerin sultanı.
Tebeddül etmek: Değişmek.
Teberri etmek: Yüz çevirme, alâkasını kesme, uzaklaşma.
Tecelliyat-ı rahmet: Rahmetin tecellileri, yansımaları, parıltıları.
Telezzüz etmek: Lezzet almak.

Diğer ilaç ise şükür ve kanaat ile talep ve dua ve Rezzâk u Rahîm'in rahmetine itimattır. Öyle mi?

Evet, bütün yeryüzünü bir sofra-yı nimet eden ve bahar mevsimini bir çiçek destesi yapan ve o sofranın yanına koyan ve üstüne serpen bir Cevâd u Kerîm'in misafirine fakr ve ihtiyaç, nasıl elîm ve ağır olabilir? Belki fakr ve ihtiyacı, hoş bir iştiha suretini alır. İştiha gibi fakrın tezyîdine çalışır. Onun içindir ki kâmil insanlar, fakr ile fahretmişler.[1] (Sakın yanlış anlama! Allah'a karşı fakrını hissedip yalvarmak demektir. Yoksa, fakrını halka gösterip, dilencilik vaziyetini almak demek değildir.)

Ve o bilet, senet ise; başta namaz olarak, edâ-yı ferâiz ve terk-i kebâirdir. Öyle mi?

Evet, bütün ehl-i ihtisas ve müşâhedenin ve bütün ehl-i zevk ve keşfin ittifakıyla; o uzun ve karanlıklı ebedü'l-âbâd yolunda zâd ve zahîre, ışık ve burak; ancak Kur'ân'ın evâmirini imtisâl ve nevâhîsinden içtinâb ile elde edilebilir. Yoksa fen ve felsefe, sanat ve hikmet, o yolda beş para etmez. Onların ışıkları kabrin kapısına kadardır.[2]

İşte ey tembel nefsim!

Beş vakit namazı kılmak, yedi kebâiri terk etmek ne kadar az ve rahat ve hafiftir. Neticesi, meyvesi, faydası ne kadar çok, mühim ve büyük olduğunu aklın varsa, bozulmamış ise anlarsın. Ve fısk ve sefâhete seni teşvik eden şeytana ve o adama dersin:

---

[1] Bkz.: Sehâvî, *Makâsıdü'l-hasene* s.745; Aliyyülkârî, *Esrâru'l-merfûa* s.320; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/113; Deylemî, *Müsned* 2/70, 71.

[2] Ölüyü, mezara kadar takip eden üç şeyden ailesi ve malının geriye dönüp, sadece amelinin kendisiyle kalacağına dair bkz.: Buhârî, *Rikak* 42; Müslim, *Zühd* 5.

Cevâd u Kerîm: Son derece cömert (Allah c.c.).

Edâ-yı ferâiz: Farzları eda etme, yerine getirme.

Ehl-i ihtisas ve müşahede: Mânevî âlemlerle ilgili bazı şeyleri gören ve hisseden Hak dostları.

Ehl-i zevk ve keşf: İlâhî hakikatleri yaşayarak, tadarak bilen ve kalb gözü açık olan Hak dostları.

Evâmîr: Emirler.

Fahretmek: İftihar etmek, övünmek.

Fısk: Allah'ın emirlerinden çıkma.

İçtinab: Uzak durma.

İmtisal: Yerine getirme, uyma.

Nevâhî: Yasaklar, haramlar.

Rezzâk u Rahîm: Bütün varlıkların rızıklarını veren ve merhameti engin olan (Allah c.c.).

Sefâhet: Zevk ve eğlenceye aşırı düşkün.

Sofra-yı nimet: Nimet sofrası.

Terk-i kebâir: Büyük günahları terk etme.

Tezyid: Çoğaltma, artırma.

Yedi kebâir: Yedi büyük günah: (Allah'a şirk koşmak, sihir, adam öldürmek, yetim malı yemek, faiz yemek, savaştan kaçmak, iffetli bir kadına zina iftirasında bulunmak).

“Eğer ölümü öldürüp, zevâli dünyadan izale etmek ve aczi ve fakrı beşerden kaldırıp, kabir kapısını kapamak çâresi varsa, söyle dinleyelim. Yoksa sus!.. Kâinat mescid-i kebîrinde Kur’ân, kâinatı okuyor. O’nu dinleyelim.. o nur ile nurlanalım.. hidâyetiyle amel edelim.. ve O’nu vird-i zebân edelim... Evet, söz O’dur.. ve O’na derler. Hak olup, Hak’tan gelip, Hak diyen ve hakikati gösteren ve nurânî hikmeti neşreden O’dur!..”

اَللّٰهُمَّ نَوِّرْ قُلُوبَنَا بِنُورِ الْإِيمَانِ وَالْقُرْاٰنِ.[1]

اَللّٰهُمَّ أَغْنِنَا بِالْاِفْتِقَارِ إِلَيْكَ وَلاَ تُفْقِرْنَا بِالْاِسْتِغْنَاءِ عَنْكَ.[2]

تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مِنْ حَوْلِنَا وَقُوَّتِنَا، وَالْتَجَأْنَا إِلٰى حَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ، فَاجْعَلْنَا مِنَ الْمُتَوَكِّلِينَ عَلَيْكَ،
وَلاَ تَكِلْنَا إِلٰى أَنْفُسِنَا، وَاحْفَظْنَا بِحِفْظِكَ، وَارْحَمْنَا وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، وَصَلِّ
وَسَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَنَبِيِّكَ وَصَفِيِّكَ وَخَلِيلِكَ وَجَمَالِ مُلْكِكَ وَمَلِيكِ صُنْعِكَ
وَعَيْنِ عِنَايَتِكَ وَشَمْسِ هِدَايَتِكَ وَلِسَانِ حُجَّتِكَ وَمِثَالِ رَحْمَتِكَ وَنُورِ خَلْقِكَ وَشَرَفِ
مَوْجُودَاتِكَ وَسِرَاجِ وَحْدَتِكَ فِي كَثْرَةِ مَخْلُوقَاتِكَ وَكَاشِفِ طِلْسِمِ كَائِنَاتِكَ وَدَلاَّلِ سَلْطَنَةِ
رُبُوبِيَّتِكَ وَمُبَلِّغِ مَرْضِيَّاتِكَ وَمُعَرِّفِ كُنُوزِ أَسْمَائِكَ وَمُعَلِّمِ عِبَادِكَ وَتَرْجُمَانِ اٰيَاتِكَ وَمِرْاٰتِ
جَمَالِ رُبُوبِيَّتِكَ وَمَدَارِ شُهُودِكَ وَإِشْهَادِكَ وَحَبِيبِكَ وَرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ،
وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ، وَعَلٰى إِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ، وَعَلٰى مَلاَئِكَتِكَ
الْمُقَرَّبِينَ، وَعَلٰى عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ، اٰمِينَ.[3]

* * *

---

[1] “Allahım, kalbimizi iman ve Kur’ân nûruyla nurlandır.”

[2] “Allahım, Sana karşı fakrımızla bizi zengin kıl; Senden istiğnâ ile bizi fakir düşürme.” Bâkıllânî, *İ’câzü’l-Kur’ân*, s.129.

[3] “Allahım! Biz kendi havl ve kuvvetimizden teberrî edip Senin havl ve kuvvetine iltica ettik. Sen de bizi, Sana tevekkül edenlerden eyle. Bizi nefsimizle başbaşa bırakma. Bizi hıfzınla koru. Bize ve erkek, kadın bütün müminlere rahmet et. Kulun, nebîn, safiyyin, halîlin; mülkünün cemâli, masnûâtının melîki ve sultanı, inâyetinin göz bebeği, hidâyetinin güneşi, hüccetinin lisanı, rahmetinin misali, mahlûkâtının nûru, mevcudâtının şerefi, mahlûkâtının kesreti içinde vahdetinin sirâcı, kâinatının tılsımının kâşifi, saltanat-ı rubûbiyetinin dellâlı, marziyyâtının mübelliği, esmâ-yı hüsnânın hazinelerinin tarif edicisi, kullarının muallimi, âyetlerinin tercümanı, cemâl-i rubûbiyetinin aynası, Senin görülüp gösterilmene vesile olan habîbin ve âlemlere rahmet olarak gönderdiğin resûlün olan Efendimiz Muhammed’e (sallallahü aleyhi ve sellem), bütün âl ve ashâbına, kardeşleri olan nebî ve resûllere, melâike-i mukarrebîne ve sâlih kullarına salât ve selâm et, âmin.”

İzâle etmek: Gidermek, yok etmek.
Mescid-i kebir: Büyük cami.
Neşretmek: Yaymak.
Vird-i zeban: Dilden düşmeyen, devamlı tekrarlanan vird, zikir.

Sekizinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ [1] اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلاَمُ [2]

Şu dünya ve dünya içindeki ruh-u insanî ve insanda dinin mâhiyet ve kıymetlerini ve eğer din-i hak olmazsa, dünya bir zindan olması ve dinsiz insan, en bedbaht mahlûk olduğunu ve şu âlemin tılsımını açan, ruh-u beşerîyi zulümâttan kurtaran يَا اَللّٰهُ ve لَآ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ [3] olduğunu anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Eski zamanda iki kardeş uzun bir seyahate beraber gidiyorlar. Git gide tâ yol ikileşti. O iki yol başında, ciddî bir adamı gördüler. Ondan sordular: "Hangi yol iyidir?" O dahi onlara dedi ki: "Sağ yolda, kanun ve nizama tebaiyet mecburiyeti vardır. Fakat o külfet içinde bir emniyet ve saadet vardır. Sol yolda ise serbestiyet ve hürriyet vardır. Fakat o serbestiyet içinde bir tehlike ve şekâvet vardır. Şimdi intihabtaki ihtiyar sizdedir."

Bunu dinledikten sonra güzel huylu kardeş sağ yola تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ [4] deyip gitti. Ve nizam ve intizâma tebaiyeti kabul etti. Ahlâksız ve serseri olan diğer kardeş, sırf serbestlik için sol yolu tercih etti. Zâhiren hafif, mânen ağır vaziyette giden bu adamı hayâlen takip ediyoruz.

---

1 "Allah o ilâhtır ki kendisinden başka ilâh yoktur. Hayy (Her zaman var olan, diri olan, ezelî ve ebedî hayat sahibi olan) O'dur, Kayyûm (Kendi zâtı ile var olup, zevâl bulmayan ve bütün varlıkları varlıkta tutup onları yöneten) O'dur." (Bakara Sûresi, 2/255; Âl-i İmran Sûresi, 3/2).

2 "Allah katında hak din, İslâmdır." (Âl-i İmran Sûresi, 3/19).

3 "Allah'tan başka ilâh yoktur." (Sâffât Sûresi, 37/35; Muhammed Sûresi, 47/19).

4 "Allah'a tevekkül ettim. (Allah kerim..!)" (Hûd Sûresi, 11/56) Benzer âyet-i kerîmeler için bkz.: Tevbe Sûresi, 9/129; Yûnus Sûresi, 10/71; Hûd Sûresi, 11/88; Yûsuf Sûresi, 12/67; Ra'd Sûresi, 13/30; Şûrâ Sûresi, 42/10.

Arşın: Yaklaşık 68 cm uzunluğundaki bir uzunluk ölçüsü.
Din-i hak: Hak din.
İntihab: Seçim.
İhtiyar: Tercih.
Ruh-u beşerî: İnsan ruhu.
Şekâvet: Bedbahtlık, talihsizlik, mahrumiyet.
Tebaiyet: Uyma, ittiba etme.
Temsilî hikâye: Bir hakikati benzetmelerle, sembollerle canlandırarak anlatan hikâye.
Tılsım: Şifre.
Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.
Zulümât: Karanlıklar.

İşte bu adam, dereden tepeden aşıp gitgide tâ hâlî bir sahraya girdi. Birden müthiş bir sadâ işitti. Baktı ki; dehşetli bir arslan, meşelikten çıkıp ona hücum ediyor. O da kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde susuz bir kuyuya rast geldi. Korkusundan kendini içine attı. Yarısına kadar düşüp, elleri bir ağaca rast geldi, yapıştı. Kuyunun duvarında göğermiş olan o ağacın iki kökü var. İki fare; biri beyaz, biri siyah, o iki köke musallat olup kesiyorlar. Yukarıya baktı gördü ki; arslan, nöbetçi gibi kuyunun başında bekliyor. Aşağıya baktı, gördü ki; dehşetli bir ejderha içindedir. Başını kaldırmış otuz arşın yukarıdaki ayağına takarrub etmiş. Ağzı, kuyu ağzı gibi geniştir. Kuyunun duvarına baktı, gördü ki; ısırıcı muzır haşerât etrafını sarmışlar. Ağacın başına baktı, gördü ki; bir incir ağacıdır. Fakat harika olarak muhtelif çok ağaçların meyveleri, cevizden nara kadar başında yemişleri var.

İşte şu adam sû-i fehminden, akılsızlığından anlamıyor ki; bu, âdi bir iş değildir. Bu işler tesâdüfî olamaz. Bu acîb işler içinde garip esrar var. Ve pek büyük bir işleyici var olduğunu intikal etmedi.

Şimdi bunun kalbi ve ruh ve aklı, şu elîm vaziyetten gizli feryâd u figân ettikleri hâlde; nefs-i emmâresi, güya bir şey yokmuş gibi tecâhül edip, ruh ve kalbin ağlamasından kulağını kapayıp, kendi kendini aldatarak bir bahçede bulunuyor gibi o ağacın meyvelerini yemeye başladı. Hâlbuki o meyvelerin bir kısmı zehirli ve muzır idi.

Bir hadîs-i kudsîde Cenâb-ı Hak buyurmuş: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي[1] Yani: "*Kulum beni nasıl tanırsa, onunla öyle muamele ederim.*"

İşte bu bedbaht adam, sû-i zan ile ve akılsızlığı ile gördüğünü, âdi ve

---

[1] Buhârî, *Tevhid* 15, 35; Müslim, *Zikir* 2, 19, *Tevbe* 1; Tirmizî, *Zühd* 51, *Deavât* 131;

Âdi: Sıradan, basit
Elîm: Keder verici, acı.
Esrar: Sırlar.
Feryad u figan etmek: İnlemek, bağırıp çağırmak.
Hâlî: Boş.
Hadis-i kudsî: Manası Allah Teâlâ tarafından Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) vahyolunan ama Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kendi ifadeleriyle anlattığı ve "Allah Teâlâ şöyle buyuruyor" diyerek takdim ettiği hadis.
İntikal etmek: Anlamak, kavramak.
Muamele etmek: Davranmak.
Muhtelif: Çeşitli, farklı farklı.
Muzır: Zararlı.
Nefs-i emmare: İnsana, daima kötü şeyleri öğütleyen nefsi.
Sû-i fehm: Anlayışsızlık, yanlış anlama.
Takarrub etmek: Yaklaşmak.
Tecâhül etmek: Bilmezlikten gelmek.

ayn-ı hakikat telâkki etti. Ve öyle de muamele gördü ve görüyor ve görecek!.. Ne ölüyor ki kurtulsun, ne de yaşıyor.[1] Böylece azap çekiyor. Biz de şu meş'umu, bu azapta bırakıp döneceğiz. Tâ öteki kardeşin hâlini anlayacağız.

İşte şu mübarek, akıllı zât gidiyor. Fakat birâderi gibi sıkıntı çekmiyor. Çünkü güzel ahlâklı olduğundan güzel şeyleri düşünür, güzel hülyalar eder, kendi kendine ünsiyet eder. Hem birâderi gibi zahmet ve meşakkat çekmiyor. Çünkü nizamı bilir, tebaiyet eder, teshîlât görür. Âsâyiş ve emniyet içinde serbest gidiyor.

İşte bir bahçeye rast geldi. İçinde, hem güzel çiçek ve meyveler var, hem bakılmadığı için murdar şeyler de bulunuyor. Kardeşi dahi böyle birisine girmişti. Fakat murdar şeylere dikkat edip meşgul olmuş, midesini bulandırmış, hiç istirahat etmeden çıkıp gitmişti. Bu zât ise, "*Her şeyin iyisine bak!*" kaidesiyle amel edip, murdar şeylere hiç bakmadı. İyi şeylerden iyi istifâde etti. Güzelce istirahat ederek çıkıp gidiyor.

Sonra gitgide bu dahi evvelki birâderi gibi bir sahra-yı azîmeye girdi. Birden hücum eden bir arslanın sesini işitti. Korktu, fakat birâderi kadar korkmadı. Çünkü hüsn-ü zannıyla ve güzel fikriyle, "Şu sahranın bir hâkimi var. Ve bu arslan, o hâkimin taht-ı emrinde bir hizmetkâr olması ihtimâli var." diye düşünüp teselli buldu. Fakat yine kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde bir susuz kuyuya rast geldi, kendini içine attı. Birâderi gibi ortasında bir ağaca eli yapıştı; havada muallâk kaldı. Baktı iki hayvan, o ağacın iki kökünü kesiyorlar. Yukarıya baktı, arslan; aşağıya baktı, bir ejderha gördü. Aynı kardeşi gibi bir acîb vaziyet gördü. Bu dahi tedehhüş etti. Fakat kardeşinin dehşetinden bin derece hafif... Çünkü güzel ahlâkı ona güzel fikir vermiş. Ve güzel fikir ise, ona her şeyin güzel cihetini gösteriyor.

İşte bu sebepten şöyle düşündü ki: "Bu acîb işler birbiriyle alâkadardır.

---

[1] A'la Sûresi, 87/13.

Ayn-ı hakikat telâkki etmek: Gerçek zannetmek.
Meş'ûm: Uğursuz.
Muallak: Asılı.
Murdar: Kirli, pis.
Sahra-yı azîme: Büyük kır, ova, çöl.
Taht-ı emir: Emir altında.
Tebaiyet etmek: Uymak, ittiba etmek.
Tedehhüş etmek: Dehşete kapılmak.
Teshilat: Kolaylık, kolaylaştırmak.
Ünsiyet etmek: Alışmak, ahbaplık etmek.

Hem bir emir ile hareket ederler gibi görünüyor. Öyle ise bu işlerde bir tılsım vardır. Evet bunlar bir gizli hâkimin emriyle dönerler. Öyle ise ben yalnız değilim; o gizli hâkim bana bakıyor, beni tecrübe ediyor, bir maksad için beni bir yere sevk edip davet ediyor."

Şu tatlı korku ve güzel fikirden bir merak neş'et eder ki: "Acaba beni tecrübe edip kendini bana tanıttırmak isteyen ve bu acîb yol ile bir maksada sevk eden kimdir?"

Sonra tanımak merakından tılsım sahibinin muhabbeti neş'et etti. Ve şu muhabbetten tılsımı açmak arzusu neş'et etti. Ve o arzudan tılsım sahibini razı edecek ve hoşuna gidecek bir güzel vaziyet almak irâdesi neş'et etti.

Sonra ağacın başına baktı, gördü ki, incir ağacıdır; fakat başında binlerle ağacın meyveleri vardır. O vakit bütün bütün korkusu gitti. Çünkü, kat'î anladı ki; bu incir ağacı bir listedir, bir fihristedir, bir sergidir. O mahfî hâkim, bağ ve bostanındaki meyvelerin nümûnelerini bir tılsım ve bir mu'cize ile o ağaca takmış ve kendi misafirlerine ihzar ettiği et'imeye birer işaret suretinde o ağacı tezyin etmiş olmalı. Yoksa bir tek ağaç, binler ağaçların meyvelerini vermez.

Sonra niyaza başladı. Tâ, tılsımın anahtarı ona ilham oldu. Bağırdı ki:

"*Ey bu yerlerin hâkimi! Senin bahtına düştüm. Sana dehâlet ediyorum ve sana hizmetkârım. Ve senin rızânı istiyorum. Ve seni arıyorum.*"

Ve bu niyazdan sonra, birden kuyunun duvarı yarılıp, şâhâne, nezih ve güzel bir bahçeye bir kapı açıldı. Belki ejderha ağzı, o kapıya inkılâb etti. Ve arslan ve ejderha, iki hizmetkâr suretini giydiler. Ve onu içeriye davet ediyorlar. Hatta o arslan, kendisine musahhar bir at şekline girdi.

İşte ey tembel nefsim! Ve ey hayâlî arkadaşım! Geliniz, bu iki kardeşin

---

Cihet: Yön, taraf.
Dehalet etmek: (Birinin) himayesine sığınmak.
Et'ime: Yiyecekler.
Hâkim: Hükümdar, hükmü geçen.
İhzar etmek: Hazırlamak.
İnkılâp etmek: Dönüşmek.
Mahfî: Gizli.
Musahhar: Emre amade, boyun eğmiş.
Neş'et etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.
Nezih: Temiz, pak, güzel.
Tezyin etmek: Donatmak, süslemek.

vaziyetlerini muvâzene edelim. Tâ iyilik nasıl iyilik getirir[1] ve fenâlık nasıl fenâlık getirir, görelim, bilelim.

Bakınız: Sol yolun bedbaht yolcusu, her vakit ejderhanın ağzına girmeye muntazırdır, titriyor. Ve şu bahtiyar ise, meyvedâr ve revnakdâr bir bahçeye davet edilir. Hem o bedbaht, elîm bir dehşette ve azîm bir korku içinde kalbi parçalanıyor. Ve şu bahtiyar ise, lezîz bir ibret, tatlı bir havf, mahbub bir marifet içinde garip şeyleri seyir ve temâşâ ediyor. Hem o bedbaht, vahşet ve me'yûsiyet ve kimsesizlik içinde azap çekiyor. Ve şu bahtiyar ise, ünsiyet ve ümit ve iştiyak içinde telezzüz ediyor. Hem o bedbaht, kendini vahşî canavarların hücumuna mâruz bir mahpus hükmünde görüyor. Ve şu bahtiyar ise, bir azîz misafirdir ki, misafiri olduğu Mihmandâr-ı Kerîm'in acîb hizmetkârları ile ünsiyet edip eğleniyor. Hem o bedbaht, zâhiren lezîz, mânen zehirli yemişleri yemekle azabını tâcil ediyor. Zira o meyveler nümûnelerdir. Tatmaya izin var, tâ asıllarına talip olup müşteri olsun. Yoksa hayvan gibi yutmaya izin yoktur. Ve şu bahtiyar ise, tadar, işi anlar, yemesini tehir eder. Ve intizar ile telezzüz eder. Hem o bedbaht kendi kendine zulmetmiş. Gündüz gibi güzel bir hakikati ve parlak bir vaziyeti, basîretsizliği ile kendisine muzlim ve zulümâtlı bir evham, bir cehennem şekline getirmiş. Ne şefkate müstahaktır ve ne de kimseden şekvâya hakkı vardır.

Meselâ bir adam; güzel bir bahçede, ahbâblarının ortasında, yaz mevsiminde, hoş bir ziyâfetteki keyfe kanaat etmeyip, kendini pis müskirlerle sarhoş edip, kendisini kış ortasında, canavarlar içinde, aç, çıplak tahayyül edip, bağırmaya ve ağlamaya başlasa; nasıl şefkate lâyık değil... Kendi kendine zulmediyor, dostlarını canavar görüp tahkir ediyor. İşte bu bedbaht dahi öyledir. Ve şu bahtiyar ise hakikati görür –hakikat ise güzeldir– hakikatin

---

[1] Buharî, Cihad 27; Müslim, zekat 123.

Azîm: Büyük.
Evham: Vehimler, kuruntular, yersiz korkular.
Havf: Korku.
İntizar: Bekleme.
İştiyak: Şevk.
Mahbub: Sevimli, sevilen, arzulanan.
Me'yusiyet: Ümitsizlik.
Mihmandâr-ı Kerîm: Cömert ev sahibi.
Muntazır: Bekleyen.
Muvâzene etmek: Karşılaştırmak, kıyaslamak.
Muzlim=Zulümatlı: Karanlık.
Müskir: Sarhoşluk veren şey.
Revnakdar: Güzel, süslenmiş, parlak.
Şekvâ: Şikâyet etme.
Tâcil etmek: Hızlandırma, çabuklaştırma.
Tahayyül etmek: Hayal etmek.
Tehir etmek: Ertelemek.
Telezzüz etmek: Lezzet almak, hoşlanmak.

hüsnünü derk etmekle, hakikat sahibinin kemâline hürmet eder. Rahmetine müstahak olur.

İşte, "*Fenâlığı kendinden, iyiliği Allah'tan bil*"[1] olan hükm-ü Kur'ânî-nin sırrı zâhir oluyor. Daha bunlar gibi sâir farkları muvâzene etsen anlayacaksın ki; evvelkisinin nefs-i emmâresi, ona bir mânevî cehennem ihzar etmiş. Ve ötekisinin hüsn-ü niyeti ve hüsn-ü zannı ve hüsn-ü hasleti ve hüsn-ü fikri, onu büyük bir ihsan ve saadete ve parlak bir fazilete ve feyze mazhar etmiş.

Ey nefsim! Ve ey nefsimle beraber bu hikâyeyi dinleyen adam!

Eğer bedbaht kardeş olmak istemezsen ve bahtiyar kardeş olmak istersen, Kur'ân'ı dinle ve hükmüne mutî ol! Ve O'na yapış! Ve ahkâmıyla amel et!..

Şu hikâye-i temsiliyede olan hakikatleri eğer fehmettin ise hakikat-i din ve dünya ve insan ve imanı ona tatbik edebilirsin. Mühimlerini ben söyleyeceğim. İncelerini sen kendin istihraç et.

İşte bak!

O iki kardeş ise; biri, ruh-u mümin ve kalb-i sâlihdir. Diğeri, ruh-u kâfir ve kalb-i fâsıktır.

Ve o iki tarîkten sağ ise; tarîk-i Kur'ân ve imândır. Sol ise; tarîk-i isyan ve küfrândır.

Ve o yoldaki bahçe ise cemiyet-i beşeriye ve medeniyet-i insaniye içinde muvakkat hayat-ı içtimâiyedir ki; içinde hayır ve şer, iyi ve fenâ, temiz ve pis

---

[1] Bkz.: Nisâ Sûresi, 4/79.

Ahkâm: Hükümler, kurallar.
Cemiyet-i beşeriye: İnsan toplumu.
Derk etmek: İdrak etmek.
Fehmetmek: Anlamak.
Feyz: İlim, irfan, bereket.
Hakikat-i din ve dünya ve insan ve iman: Din, dünya, insan ve imanın gerçek anlamı.
Hükm-ü Kur'ânî: Kur'ân hükmü.
Hüsn-ü fikir: Güzel düşünce.
Hüsn-ü haslet: Güzel huy, güzel vasıf.
Hüsn-ü niyet: İyi niyet.
Hüsün: Güzellik.
İhzar etmek: Hazırlamak.
İstihraç etmek: Çıkarmak.
Kalb-i fâsık: Günâhkâr insanın kalbi.
Kalb-i sâlih: Dindar, iyi insanın kalbi.
Kemâl: Kusursuzluk, mükemmellik.
Medeniyet-i insaniye: İnsanların medeniyeti.
Mutî: İtaatkâr.
Ruh-u kâfir: Dinsizin ruhu.
Ruh-u mümin: İmanlı insanın ruhu.
Tarîk: Yol.
Tarîk-i isyan ve küfrân: İsyan, dinsizlik ve Allah'a karşı nankörlük yolu.
Tarîk-i Kur'ân ve iman: Kur'ân ve iman yolu.
Temsilî Hikâye: Bir hakikati benzetmelerle, sembollerle canlandırarak anlatan hikâye.
Zâhir olmak: Açığa çıkmak.

şeyler beraber bulunur. Âkıl odur ki; خُذْ مَا صَفَا وَدَعْ مَا كَدِرَ [1] kaidesiyle amel eder, selâmet-i kalb ile gider.

Ve o sahra ise şu arz ve dünyadır.

Ve o arslan ise ölüm ve eceldir.

Ve o kuyu ise beden-i insan ve zaman-ı hayattır.

Ve o altmış arşın derinlik ise ömr-ü vasatî ve ömr-ü gâlibî olan altmış seneye[2] işarettir.

Ve o ağaç ise müddet-i ömür ve madde-i hayattır.

Ve o iki siyah ve beyaz hayvan ise gece ve gündüzdür.

Ve o ejderha ise ağzı kabir olan tarîk-i berzâhiye ve revâk-ı uhrevîdir. Fakat o ağız, mümin için zindandan bir bahçeye açılan bir kapıdır.[3]

Ve o haşerat-ı muzırra ise musîbât-ı dünyeviyedir. Fakat mümin için, gaflet uykusuna dalmamak için tatlı îkazât-ı ilâhiye ve iltifâtât-ı rahmâniye hükmündedir.

Ve o ağaçtaki yemişler ise dünyevî nimetlerdir ki; Cenâb-ı Kerîm-i Mutlak, onları âhiret nimetlerine bir liste, hem ihtar edici, hem müşâbihleri, hem cennet meyvelerine müşterileri davet eden nümûneler suretinde yapmış.[4]

---

1 "Duru ve saf olanı al, karışık ve bulanık olanı bırak.": İbni Düreyd, *İştikâk*, s.146; Zemahşerî, *Esâsü'l-belâğa*, s.703; Zemahşerî, *Müstaksâ*, 2/72; Zebîdî, *Tâcü'l-arûs,* 14/22 (k-d-r maddesi).

2 Peygamber Efendimiz'in (sallallahü aleyhi ve sellem); ümmetinin ömrünü, "60 ile 70 sene arası" diye belirttiğine dair bkz.: Tirmizî, *Zühd* 23, *Deavât* 101; İbni Mâce, *Zühd* 27.

3 Bkz.: Buhârî, *Cenâiz* 68, 87; Müslim, *Cennet* 70.

4 Bkz.: Bakara Sûresi, 2/25.

Âkıl: Akıllı, akıl sahibi, aklı başında olan.

Beden-i insan: İnsan bedeni.

Cenâb-ı Kerîm-i Mutlak: Cömertliği ve keremi her şeyi kapsayan Cenâb-ı Hak.

Haşerat-ı muzırra: Zararlı haşerat.

Hayat-ı içtimaiye: Toplumsal hayat.

Îkazât-ı ilâhiye: İlâhî ikazlar, uyarılar.

İltifâtât-ı rahmâniye: Merhameti geniş olan Allah'ın iltifatları, lütufları.

Madde-i hayat: Hayatı oluşturan unsur.

Musîbât-ı dünyeviye: Dünyada insanın başına gelen belâ ve musibetler.

Muvakkat: Geçici, belli bir süre için olan.

Müddet-i ömür: Ömür süresi.

Müşâbih: Benzer.

Ömr-ü vasatî=Ömr-ü gâlibî: Ortalama ömür.

Revak-ı uhrevî: Bir ucu dünyaya, diğer ucu âhirete bağlı olan revak, kemer.

Selâmet-i kalb: Kalb selâmeti, temizliği, duruluğu.

Tarîk-i berzâhiye: Ölümden sonra ruhun gittiği âleme götüren yol.

Zaman-ı hayat: Hayat süresi.

Ve o ağacın birliğiyle beraber, muhtelif, başka başka meyveler vermesi ise; kudret-i samedâniyenin sikkesine ve rubûbiyet-i ilâhiyenin hâtemine ve saltanat-ı ulûhiyetin turrasına işarettir. Çünkü "Bir tek şeyden her şeyi yapmak" yani, bir topraktan bütün nebatât ve meyveleri yapmak.. hem bir sudan bütün hayvanâtı halketmek..[1] hem basit bir yemekten bütün cihâzât-ı hayvaniyeyi îcad etmek.. bununla beraber "Her şeyi bir tek şey yapmak" yani, zîhayatın yediği gayet muhtelifü'l-cins taamlardan o zîhayata bir lahm-ı mahsus yapmak, bir cild-i basit dokumak gibi sanatlar; Zât-ı Ehad u Samed olan Sultân-ı Ezel ve Ebed'in sikke-i hâssasıdır, hâtem-i mahsusudur, taklid edilmez bir turrasıdır. Evet, bir şeyi her şey ve her şeyi bir şey yapmak; her şeyin Hâlıkına has ve Kadîr-i külli şey'e mahsus bir nişandır, bir âyettir.

Ve o tılsım ise, sırr-ı iman ile açılan sırr-ı hikmet-i hilkattir.

Ve o miftah ise, اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ[2] ۞ يَا اَللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ[3] 'dur.

Ve o ejderha ağzı bahçe kapısına inkılâb etmesi ise, işarettir ki: Kabir ehl-i dalâlet ve tuğyân için vahşet ve nisyan içinde zindan gibi sıkıntılı ve bir

[1] Bkz.: Enbiya Sûresi, 21/30.

[2] "Allah o ilâhtır ki kendisinden başka ilâh yoktur. Hayy (Her zaman var olan, diri olan, ezelî ve ebedî hayat sahibi olan) O'dur, Kayyûm (Kendi zâtı ile var olup, zevâl bulmayan ve bütün varlıkları varlıkta tutup onları yöneten) O'dur." (Bakara Sûresi, 2/255; Âl-i İmran Sûresi, 3/2).

[3] "Ey, Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allahım!"

Cihâzât-ı hayvaniye: Canlıların organları.

Cild-i basit: Basit, düzgün deri tabakası.

Ehl-i dalâlet ve tuğyan: Azgın, sapkın insanlar, batıl yolda olanlar.

Hâlık: Yaratıcı, Yaradan.

Halk etmek: Yaratmak.

Hâtem: Mühür.

Hâtem-i mahsus: Özel mühür.

İcad etmek: Yaratmak, var etmek.

İhtar etmek: Hatırlatmak.

Kadîr-i külli şey: Her şeye gücü yeten (Allah c.c.).

Kudret-i Samedâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Lahm-ı mahsus: Her canlının kendine has et, kas dokusu.

Miftah: Anahtar.

Muhtelifü'l-cins taamlar: Değişik türde yiyecekler.

Nebatât: Bitkiler.

Nisyan: Unutmak, unutulmak.

Rubûbiyet-i İlâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın, varlıkları yaratıp, onlar için tayin ettiği mükemmelliği gerçekleştirecek nimetleri vermesi.

Saltanat-ı ulûhiyet: İbadet ve itaat edilmeye yalnızca kendisinin lâyık olduğu Cenâb-ı Hakk'ın saltanatı, hâkimiyeti.

Sırr-ı hikmet-i hilkat: Yaratılış hikmetinin sırrı.

Sırr-ı iman: İman sırrı.

Sikke: Damga.

Sikke-i hâssa: Özel damga.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: Ezel ve ebed Sultanı Allah (c.c.).

Turra: Mühür, damga.

Zât-ı Ehad u Samed: Tek olan ve her şey kendisine muhtaç bulunduğu hâlde kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan Zat (Allah c.c.).

ejderha batnı gibi dar bir mezara açılan bir kapı olduğu hâlde; ehl-i Kur'ân ve iman için zindan-ı dünyadan bostan-ı bekâya ve meydan-ı imtihandan ravza-yı cinâna ve zahmet-i hayattan rahmet-i Rahman'a açılan bir kapıdır.[1]

Ve o vahşi arslanın dahi mûnis bir hizmetkâra dönmesi ve musahhar bir at olması ise, işarettir ki: Mevt, ehl-i dalâlet için, bütün mahbubâtından elîm bir firak-ı ebedîdir. Hem kendi cennet-i kâzibe-i dünyeviyesinden ihraç ve tard ve vahşet ve yalnızlık içinde zindan-ı mezara idhâl ve hapis olduğu hâlde; ehl-i hidâyet ve ehl-i Kur'ân için, öteki âleme gitmiş eski dost ve ahbâblarına kavuşmaya vesiledir. Hem hakiki vatanlarına ve ebedî makam-ı saadetlerine girmeye vasıtadır. Hem zindan-ı dünyadan bostan-ı cinâna bir davettir. Hem Rahman u Rahîm'in fazlından, kendi hizmetine mukabil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Hem vazife-i hayat külfetinden bir terhistir. Hem ubûdiyet ve imtihanın ta'lîm ve talimatından bir paydostur...

***Elhâsıl:** Her kim hayat-ı fâniyeyi esas maksad yapsa, zâhiren bir cennet içinde olsa da, mânen cehennemdedir. Ve her kim hayat-ı bâkiyeye ciddî müteveccih ise, saadet-i dâreyne mazhardır. Dünyası ne kadar fenâ ve sıkıntılı olsa da; dünyasını, Cennet'in intizar salonu hükmünde gördüğü için hoş görür, tahammül eder, sabır içinde şükreder...*[2]

---

[1] Kabrin, mümin ve kâfir için iki farklı yönü olduğuna dair bkz.: Tirmizî, *Kıyâmet* 26; Dârimî, *Rikak* 94.

[2] "Sabır içinde şükretmek tâbiri ile ilgili bkz.: İbrahim Sûresi, 14/5; Lokman Sûresi, 31/31; Sebe Sûresi, 34/19; Şûra Sûresi, 42/33

Ahz-ı ücret etmek: Ücret almak.

Batn: Karın.

Bostan-ı beka: Ebediyet bahçesi.

Bostan-ı cinân: Cennet bahçeleri.

Cennet-i kâzibe-i dünyeviye: Yalancı dünya cenneti.

Ehl-i dalâlet: Dalalette olanlar, doğru yoldan çıkanlar, sapıtanlar.

Ehl-i hidâyet: Hak yolda olanlar.

Ehl-i Kur'ân ve iman: Kur'ân'a bağlı ve imanlı kimseler.

Fazl: Lütuf.

Firak-ı ebedî: Ebediyen ayrılmak.

Hayat-ı bâkiye: Sonsuz, ebedî hayat, âhiret hayatı.

Hayat-ı fâniye: Fani, geçici hayat, dünya hayatı.

İdhal: (İçine) koymak, girdirmek.

İntizar salonu: Bekleme salonu.

Külfet: Zahmet, sıkıntı, yük.

Mahbûbât: Sevilenler, sevgililer.

Makam-ı saadet: Mutluluğa kavuşulan yer.

Mevt: Ölüm.

Meydan-ı imtihan: İmtihan meydanı.

Mûnis: Cana yakın, sevimli.

Müteveccih: Yönelmiş.

Ravza-yı cinân: Cennet bahçeleri.

Saadet-i dâreyn: İki cihan saadeti.

Vahşet: Issızlık, yalnızlık.

Vazife-i hayat: Hayat vazifesi.

Zahmet-i hayat: Hayatın zahmeti, külfeti.

Zindan-ı dünya: Dünya zindanı.

Zindan-ı mezar: Mezar zindanı.

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَالسَّلَامَةِ وَالْقُرْاٰنِ وَالْإِيمَانِ اٰمِينَ، اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ بِعَدَدِ جَمِيعِ الْحُرُوفَاتِ الْمُتَشَكِّلَةِ فِي جَمِيعِ الْكَلِمَاتِ الْمُتَمَثِّلَةِ بِإِذْنِ الرَّحْمٰنِ فِي مَرَايَا تَمَوُّجَاتِ الْهَوَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ قَارِءٍ مِنْ أَوَّلِ النُّزُولِ إِلٰى اٰخِرِ الزَّمَانِ، وَارْحَمْنَا وَوَالِدَيْنَا وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِعَدَدِهَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، اٰمِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.[1]

* * *

[1] "Allahım! Bizi saadet, selâmet, Kur'ân ve iman ehlinden eyle, âmin. Allahım, Efendimiz Muhammed'e (sallallahü aleyhi ve sellem) ve âline ve ashâbına, nüzûlünden zamanımıza kadar Kur'ân okuyan her bir okuyucunun okuduğu her bir kelimenin, hava dalgalarının aynalarında Rahman'ın izniyle temessül eden bütün kelimelerinin bütün harfleri adedince salât ve selâm et. Ve bunlar adedince, bize, anne ve babamıza, erkek ve kadın bütün müminlere rahmetinle merhamet et, ey Erhamürrâhimîn. âmin. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun."

On İkinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا[1]

İkinci Esas

Kur'ân-ı Hakîm'in hikmeti, hayat-ı şahsiyeye verdiği terbiye-i ahlâkiye ve hikmet-i felsefenin verdiği dersin muvâzenesi:

Felsefenin hâlis bir tilmizi, bir firavundur. Fakat menfaati için en hasîs şeye ibadet eden bir firavun-u zelildir. Her menfaatli şeyi kendine "Rab" tanır. Hem o dinsiz şâkird, mütemerrid ve muanniddir. Fakat bir lezzet için, nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerriddir. Şeytan gibi şahısların, bir menfaat-ı hasîse için ayağını öpmekle zillet gösterir denî bir muanniddir. Hem o dinsiz şâkird, cebbar bir mağrurdur. Fakat kalbinde nokta-yı istinad bulmadığı için zâtında gayet acz ile âciz bir cebbar-ı hodfürûştur. Hem o şâkird, menfaatperest hodendiştir ki; gaye-i himmeti, nefs ve batnın ve fercin hevesâtını tatmin ve menfaat-ı şahsiyesini, bazı menfaat-ı kavmiye içinde arayan dessas bir hodgâmdır.

---

[1] "Kime hikmet nasib edilmişse doğrusu, büyük bir hayra mazhar olmuştur." (Bakara Sûresi, 2/269).

Âciz: Gücü-kudreti olmayan.
Acz: Âcizlik, bir şeye güç yetirememe hâli.
Batn: Karın, mide.
Cebbar: Zorba.
Denî: Alçak, rezil, aşağılık.
Dessâs: Desiseci, hilekâr, entrikacı.
Ferc: Avret yeri.
Firavun-u zelil: Firavun gibi kendini küçük düşüren alçak, zavallı kimse.
Gâye-i himmet: Gayretin, çabanın tamamı
Hasîs: Değersiz.
Hevesât: Hevesler, arzular, istekler.
Hâlis: Saf, katıksız.
Hikmet-i felsefe: Felsefe bilgisi.
Hodendiş: Yalnızca kendini düşünen, kendi için endişelenen.
Hodfürûş: Kendini beğendirmeye çalışan, kendini öven.
Hodgâm: Yalnızca kendini düşünen, bencil.
Mağrur: Gururlu, büyüklük taslayan.
Menfaat-ı hasîse: Değersiz menfaat, çok küçük kâr.
Menfaat-ı kavmiye: Kişinin mensup olduğu milletin menfaati, çıkarı.
Menfaat-ı şahsiye: Şahsî menfaat, çıkar.
Menfaatperest: Sırf kendi menfaatini düşünen.
Muannid: İnatçı.
Muvâzene: Karşılaştırma, kıyaslama.
Mütemerrid: Dik başlı.
Nefs: Can, kişinin biyolojik ihtiyaçları.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Terbiye-i ahlâkiye: Ahlâk eğitimi.
Tilmiz: Öğrenci.
Zillet: Horluk, hakîrlik, aşağılık.

Amma, hikmet-i Kur'ân'ın hâlis tilmizi ise bir abddir. Fakat, âzam-ı mahlûkâta da ibadete tenezzül etmez. Hem cennet gibi âzam-ı menfaat olan bir şeyi, gaye-i ibadet kabul etmez bir abd-i azizdir. Hem hakiki tilmizi; mütevâzidir, selim, halimdir; fakat, Fâtır'ının gayrına, daire-i izni hâricinde ihtiyariyle tezellüle tenezzül etmez. Hem fakir ve zayıftır, fakr ve zaafını bilir; fakat onun Mâlik u Kerîm'i, ona iddihar ettiği uhrevî servet ile müstağnîdir ve Seyyid'inin nihayetsiz kudretine istinad ettiği için kavîdir. Hem yalnız livechillâh, rızâ-yı ilâhî için, fazilet için amel eder, çalışır.

İşte, iki hikmetin verdiği terbiye, iki tilmizin muvâzenesiyle anlaşılır.

Üçüncü Esas

Hikmet-i felsefe ile hikmet-i Kur'âniye'nin hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye verdiği terbiyeler:

Amma hikmet-i felsefe ise hayat-ı içtimâiyede nokta-yı istinadı, "kuvvet" kabul eder. Hedefi, "menfaat" bilir. Düstur-u hayatı, "cidâl" tanır. Cemaatlerin râbıtasını, "unsuriyet, menfî milliyeti" tutar. Semerâtı ise, "hevesât-ı nefsâniyeyi tatmin ve hâcât-ı beşeriyeyi tezyid"dir. Hâlbuki kuvvetin şe'ni, "tecâvüz"dür. Menfaatin şe'ni, her arzuya kâfi gelmediğinden üstünde "boğuşmak"tır. Düstur-u cidâlin şe'ni, "çarpışmak"tır. Unsuriyetin şe'ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan; "tecâvüz"dür. İşte bu hikmettendir

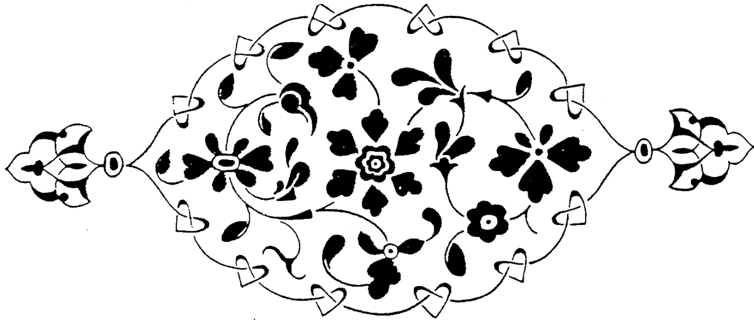

Abd: Kul.
Abd-i aziz: İzzetli, şerefli kul.
Âzam-ı mahlukat: En büyük varlık.
Âzam-ı menfaat: En büyük menfaat, kâr.
Cidâl: Kavga, mücadele.
Daire-i izni haricinde: İzni dışında.
Düstur-u cidâl: Mücadele prensibi.
Düstur-u hayat: Hayat prensibi.
Fakr: Fakirlik, ihtiyaç duyma.
Fâtır: Yaradan, Yaratıcı, Hz. Allah.
Gaye-i ibadet: İbadetin gayesi, kendisi için ibadet edilen şey.
Hâcât-ı beşeriye: İnsanî ihtiyaçlar.
Halim: Yumuşak huylu.
Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: İnsanın toplum hayatı.
Hevesat-ı nefsaniye: Nefsin arzuları.
Hikmet-i Kur'ân: Kur'an'ın verdiği doğru, yanıltmayan, şümullü, faydalı bilgi.
İddihar etmek: Depolamak, saklamak, hazırlamak.
İhtiyar: İstek, irade.
İstinad etmek: Dayanmak, sırtını vermek.
Kavi: Güçlü, kuvvet sahibi.
Livechillâh: Allah için, Allah namına.
Mâlik u Kerim: Cömert, şanı yüce sahip.
Menfî milliyet: Kendi ırkını diğer ırklardan üstün gören, olumsuz, yıkıcı milliyetçilik.
Müstağni: Muhtaç olmayan. Gönlü tok.
Râbıta: Bağ.
Rıza-yı ilâhi: Allah'ın rızası.
Selim: Kusursuz, doğru.
Semerât: Semereler, ürünler, meyveler.
Seyyid: Efendi, sahip.
Şe'n: Hâl, iş. Gerek.
Tezellül: Alçalma, karşısında boyun eğme.
Tezyid: Arttırma, çoğaltma.
Uhrevî servet: Âhiretteki servet.
Unsuriyet: Irkçılık.
Zaaf: Zayıflık.

ki, beşerin saadeti selb olmuştur.

Amma hikmet-i Kur'âniye ise nokta-yı istinadı, kuvvete bedel "hakk"ı kabul eder. Gayede menfaate bedel, "fazilet ve rızâ-yı ilâhî"yi kabul eder. Hayatta düstur-u cidâl yerine, "düstur-u teâvün"ü esas tutar. Cemaatlerin râbıtalarında unsuriyet, milliyet yerine "râbıta-yı dinî ve sınıfî ve vatanî" kabul eder. Gâyâtı, hevesât-ı nefsâniyenin tecâvüzâtına sed çekip; ruhu, maaliyâta teşvik ve hissiyât-ı ulviyesini tatmin eder ve insanı kemâlât-ı insaniyeye sevk edip insan eder...

Hakkın şe'ni, "ittifak"tır. Faziletin şe'ni, "tesânüd"dür. Düstur-u teâvünün şe'ni, "birbirinin imdadına yetişmek"tir. Dinin şe'ni, "uhuvvet"tir, "incizap"tır. Nefsi, gemlemekle bağlamak; ruhu, kemâlâta kamçılamakla serbest bırakmanın şe'ni, "saadet-i dâreyn"dir...

Düstur-u teâvün: Yardımlaşma prensibi.

Gâyât: Gayeler, amaçlar.

Hissiyât-ı ulviye: Yüksek hisler, yüce duygular.

İncizap: İçli-dışlı, sarmaş-dolaş, kardeş olmak.

Kemalât: Faziletler, erdemler, yücelikler.

Kemalât-ı insaniye: İnsanı olgunlaştıran, yücelten değerler.

Maâliyat: Yüksek hasletler, erdemler.

Rabıta-i dinî ve sınıfî ve vatanî: Din, sınıf ve vatan bağı.

Saadet-i dareyn: Dünya ve âhiret mutluluğu.

Sed çekmek: Engel olmak, önlemek.

Selb olmak: Elinden alınmak, ortadan kaybolmak.

Tesânüd: Dayanışma.

Uhuvvet: Kardeşlik, kardeşçe yaşama.

On Üçüncü Söz'ün İkinci Makamı

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Câzibedâr Bir Fitne İçinde Bulunan ve Daha Aklını Kaybetmeyen Bazı Gençlerle Bir Muhaveredir

Bir kısım gençler tarafından, şimdiki aldatıcı ve câzibedâr lehviyât ve hevesâtın hücumları karşısında "*Âhiretimizi ne suretle kurtaracağız?*" diye Risâle-i Nur'dan medet istediler. Ben de Risâle-i Nur'un şahs-ı mânevîsi nâmına onlara dedim ki:

Kabir var, hiç kimse inkâr edemez! Herkes ister istemez oraya girecek. Ve oraya girmek için de, üç tarzda "Üç Yol"dan başka yol yok.

•***Birinci Yol***: O kabir, ehl-i iman için bu dünyadan daha güzel bir âlemin kapısıdır.[1]

•***İkinci Yol***: Âhiret'i tasdik eden, fakat sefâhet ve dalâlette gidenlere bir haps-i ebedî ve bütün dostlarından bir tecrid içinde bir haps-i münferid, yalnız başına bir hapis kapısıdır.[2] Öyle gördüğü ve itikad ettiği ve inandığı gibi hareket etmediği için öyle muamele görecek.

•***Üçüncü Yol***: Âhiret'e inanmayan ehl-i inkâr ve dalâlet için bir idam-ı ebedî kapısı. Yani; hem kendisini, hem bütün sevdiklerini idam edecek bir darağacıdır. Öyle bildiği için, cezası olarak aynını görecek. Bu iki şık bedîhîdir, delil istemiyor, göz ile görünür.

---

1 Bkz.: Buhârî, *Cenâiz* 68, 87; Müslim, *Cennet* 70.

2 Bkz.: Dârimî, *Rikak* 94; Müsned 3/38.

Bedîhî: Çok açık, delile ihtiyaç duymayan.
Câzibedâr: İlgi çekici, baştan çıkarıcı.
Dalâlet: İslam'a uymayan her türlü yanlış hareket ve düşünce.
Ehl-i iman: Müminler.
Ehl-i inkâr ve dalâlet: Dinsiz ve sapıklar.
Haps-i ebedî: Sonsuz hapis.
Haps-i münferid: Hücre hapsi.
Hevesât: Hevesler, arzular.
İdam-ı ebedî: Ebediyen yok olma.
İtikad etmek: İnanmak.
Lehviyât: Meşrû olmayan oyun ve eğlenceler.
Meded istemek: Yardım istemek.
Muamele görmek: Karşılık görmek.
Muhavere: Karşılıklı konuşma.
Sefâhet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, cahillik, beyinsizlik.
Şahs-ı manevî: Hükmî şahsiyet.
Tecrid: Uzaklaştırma, yalnız bırakma.

Madem ecel gizlidir. Her vakit ölüm başını kesmek için gelebiliyor ve genç-ihtiyar farkı yoktur. Elbette daima gözü önünde, öyle büyük dehşetli bir mesele karşısında bîçâre insan; o idam-ı ebedî, o dipsiz, nihayetsiz haps-i münferidden kurtulmak çâresini aramak ve kabir kapısını bir âlem-i bâkîye, bir saadet-i ebediyeye ve âlem-i nura açılan bir kapıya kendi hakkında çevirmek hâdisesi, o insanın dünya kadar büyük bir meselesidir.

Bu kat'î hakikat, bu üç yol ile bulunduğunda ve bu üç yolun da mezkûr üç hakikat ile olacağını ihbar eden yüz yirmi dört bin muhbir-i sâdık,[1] ellerinde nişâne-i tasdik olan mu'cizeler bulunan enbiyalar ve o enbiyaların haber verdikleri aynı haberleri, keşf ve zevk ve şuhûd ile tasdik eden ve imza basan yüz yirmi dört milyon evliyanın aynı hakikate şehâdetleri ve hadd ü hesaba gelmeyen muhakkiklerin kat'î delilleriyle o enbiya ve evliyanın verdikleri aynı haberleri; aklen, ilmelyakîn derecesinde[*] isbat ettikleri ve yüzde doksan dokuz ihtimâl-i kat'î ile "*İdam ve zindan-ı ebedîden kurtulmak ve o yolu saadet-i ebediyeye çevirmek, yalnız iman ve itaat iledir.*" diye ittifâken haber veriyorlar.

Acaba yüzde bir ihtimâl-i helâket bulunan bir tehlike yolunda gitmemek için, bir tek muhbirin sözü nazara alınsa ve onun sözünü dinlemeyip o yolda giden adamın endişe-i helâketten gelen elem-i mânevî, onun yemek iştihasını kaçırdığı hâlde; böyle yüz binler sâdık ve musaddak muhbirlerin: "Yüzde yüz ihtimâl ile dalâlet ve sefâhet, göz önündeki kabir darağacına ve ebedî

---

[1] 124 bin nebî, 315 (veya 313) rasûl olduğuna dair bkz.: Müsned 5/265; İbni Hibbân, *Sahîh* 2/77.

[*] Onlardan birisi Risâle-i Nur'dur. Meydandadır.

Âlem-i bâki: Sonsuz âlem.
Âlem-i nur: Nurlu âlem.
Bîçâre: Çâresiz.
Elem-i manevî: İnsanın iç dünyasında yaşadığı elem, acı, vicdan azabı.
Enbiya: Peygamberler.
Endişe-i helâket: Mahvolma endişesi.
Evliya: Veliler, Allah dostları.
İhbar etmek: Bildirmek.
İhtimâl-i helâket: Mahvolma ihtimali.
İhtimâl-i kat'î: Kesinlik derecesine varan ihtimal.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
İttifaken: Oy birliği ile.
Keşf: Gaybî bazı hakikatlerin Cenâb-ı Hakk'ın lütf u ihsanı ile bilinmesi.
Muhakkik: İncelemelerini derinlemesine ve alabildiğine hassasiyetle yapan ve eşyanın iç yüzüne, hakikatine ulaşan kimse.
Muhbir: Haber veren.
Muhbir-i sadık: Özü-sözü doğru olan, doğru haberler veren zat, peygamber.
Musaddak: Sadâkati ve doğruluğu tasdik edilmiş, güvenilir kimse.
Nişâne-i tasdik: Bir şeyin doğruluğunu gösteren alâmet, belirti.
Saadet-i ebediye: Sonsuz mutluluk.
Şuhûd: Mana âlemini seyretme.
Zevk: İlâhî hakikatleri yaşayıp tatmak.
Zindan-ı ebedî: Ebedî, sonsuz. zindan.

haps-i münferidine kat'î sebep olduğunu ve iman, ubûdiyet; yüzde yüz ihtimâl ile o darağacını kaldırıp, o haps-i münferidi kapatıp, şu göz önündeki kabri, bir hazine-i ebediyeye, bir saray-ı saadete açılan bir kapıya çeviriyor." diye ihbar eden ve emârelerini ve âsârlarını gösterdikleri hâlde, bu acîb ve garip ve dehşetli ve azametli mesele karşısında bulunan bîçâre insan ve bâhusus Müslüman, eğer iman ve ubûdiyeti olmazsa; bütün dünya saltanatı ve lezzeti bir tek insana verilse, acaba o göz önündeki her vakit oraya çağrılmasına nöbetini bekleyen bir insana verdiği o endişeden gelen elîm elemi kaldırabilir mi? Sizden soruyorum.

Madem ihtiyarlık, hastalık, musîbet ve her tarafta vefiyâtlar o dehşetli elemi deşiyorlar ve ihtar ediyorlar. Elbette o ehl-i dalâlet ve sefâhet, yüz bin lezzeti ve zevki alsa da, yine o mânevî bir cehennem kalbinde yaşar ve yakar. Fakat pek kalın gaflet sersemliği muvakkaten hissettirmez.

Madem ehl-i iman ve tâat, göz önünde gördüğü kabri, bir hazine-i ebediyeye, bir saadet-i lâyezalîye kendisi hakkında bir kapı olduğunu ve o ezelî mukadderat piyangosundan milyarlar altın ve elmasları kazandıracak bir bilet dahi iman vesikasiyle ona çıkmış. Her vakit "Gel biletini al!" diye beklemesinden derin, esaslı, hakiki lezzet ve zevk-i mânevî öyle bir lezzettir ki: Eğer tecessüm etse ve o çekirdek bir ağaç olsa, o adama hususî bir cennet hükmüne geçtiği hâlde; o zevk ve lezzet-i azîmeyi terk edip, gençlik sâikasıyla, hadsiz elemler ile âlûde zehirli bir bala benzeyen sefîhâne ve heveskârâne

---

Âlûde: Bulaşmış, bulaşık.

Âsâr: Eserler, izler, belirtiler.

Azametli: Büyük, önemli.

Bâhusus: Özellikle, bilhassa.

Ehl-i dalâlet ve sefâhet: Yoldan çıkmış, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkün kişiler.

Ehl-i iman ve tâat: Allah'a inanan ve O'nun emirlerini yerine getirenler.

Elîm elem: Çok acı verici, can yakıcı elem.

Emâre: Alâmet, ipucu, belirti.

Hazine-i ebediye: Bitmez-tükenmez hazine.

Heveskârâne: Hevesine düşkün kimsenin yapacağı tarzda.

İhtar etmek: Uyarmak, hatırlatmak.

Lezzet-i azîme: Çok büyük lezzet.

Medar: Vesile, vasıta, dayanak.

Mukadderat: İnsanın dünya hayatını değerlendirmesine göre, ötede nâil olacağı lütuflar, ihsanlar.

Muvakkaten: Geçici olarak.

Saadet-i lâyezalîye: Ebedî, sonsuz mutluluk.

Sâika: Sebep.

Saray-ı saadet: Mutluluk sarayı.

Sefîhâne: Beyinsizce, cahilce.

Tecessüm etmek: Gözle görünür hâle gelmek.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vefiyât: Ölümler.

Zevk-i manevî: Mânevî zevk.

muvakkat bir lezzet-i gayr-i meşrûayı ihtiyar eden, hayvandan yüz derece aşağı düşer.

Ecnebi dinsizleri gibi de olamaz. Çünkü; onlar Peygamber'i inkâr etseler, diğerlerini tanıyabilirler. Peygamberleri bilmeseler de, Allah'ı tanıyabilirler. Allah'ı bilmeseler de, kemâlâta medâr olacak bazı güzel hasletler bulunabilir. Fakat bir Müslüman; hem enbiyayı, hem Rabbini, hem bütün kemâlâtı, Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm) vasıtasıyla biliyor. O'nun terbiyesini bırakan ve zincirinden çıkan, daha hiçbir peygamberi tanımaz ve Allah'ı da tanımaz. Ve ruhunda kemâlâtı muhafaza edecek hiçbir esâsâtı bilemez.

Çünkü peygamberlerin en âhiri ve en büyükleri ve dini ve dâveti umum nev-i beşere baktığı için ve mu'cizâtça ve dince umuma fâik ve bütün nev-i beşere bütün hakâikte üstadlık edip on dört asırda parlak bir surette isbat eden ve nev-i beşerin medâr-ı iftihârı bir Zât'ın terbiye-i esâsiyelerini ve usûl-ü dinini terk eden; elbette hiçbir cihette bir nur, bir kemâl bulamaz. Sukut-u mutlaka mahkûmdur.

İşte, ey hayat-ı dünyeviyenin zevkine mübtelâ ve endişe-i istikbâl ile istikbâlini ve hayatını temin için çabalayan bîçâreler! *Dünyanın lezzetini, zevkini, saadetini, rahatını isterseniz; meşrû dairedeki keyfe iktifâ ediniz. O, keyfinize kâfidir.*[1] Haricinde ve gayrimeşrû dairedeki bir lezzetin içinde bin elem olduğunu, sâbık beyanatta elbette anladınız.

Eğer mazi, yani geçmiş zamanın hâdisâtını sinema ile hâl-i hazırda

---

[1] "*Allahım, haramına karşı helâlinle beni doyur!*" anlamındaki duâ için bkz.: Tirmizî, *Deavât* 110; Müsned, 1/153.

Âhir: Sonuncu.
Ecnebi: Yabancı.
Enbiya: Peygamberler.
Endişe-i istikbal: Gelecek kaygısı.
Esâsât: Esaslar, temel unsurlar.
Fâik: Üstün.
Hâdisat: Hâdiseler, olaylar.
Hakâik: Hakikatler, gerçekler.
Hâl-i hazır: Şu an, şimdi.
Haslet: Huy, meziyet.
Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.
İhtiyar etmek: Seçmek, tercih etmek.
İktifâ etmek: Yetinmek.
Kemâl: Olgunluk, fazilet.
Kemâlât: İnsanı yücelten faziletler, iyilikler.
Lezzet-i gayrimeşrûa: Helâl olmayan lezzet.
Medâr-ı iftihar: İftihar vesilesi, sebebi.
Meşrû: Din ve ahlâk kurallarına uygun.
Mu'cizât: Mucizeler.
Muvakkat: Geçici.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanoğlu.
Sâbık beyanat: Daha önce geçen açıklamalar.
Sukut-u mutlak: Bütün değerlerini yitirme.
Usûl-u din: Dinin esas prensipleri.

gösterdikleri gibi, istikbâldeki ahvâl dahi –meselâ elli sene sonraki hâlleri– bir sinema ile gösterilse idi; ehl-i sefâhet şimdiki güldüklerine, yüz binlerce nefrin ve nefret edip ağlayacaklardı.

Dünya ve âhirette ebedî ve dâimî sürûru isteyen, iman dairesindeki terbiye-i Muhammediye'yi (aleyhissalâtü vesselâm) kendine rehber etmek gerektir.

Ahvâl: Hâller, durumlar.

Daimî sürûr: Sürekli, bitmez-tükenmez sevinç.

Ehl-i sefâhet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkün olanlar, cahilce hareket edenler.

Nefrin: Beddua. Lanet okuma.

Terbiye-i esasiye veya Muhammediye: Kur'ân ve sünnet'le insanlığa armağan edilen dini, ahlâki, insani temel eğitim prensipleri.

Birkaç Bîçâre Gençlere Verilen Bir Tenbih, Bir Ders, Bir İhtardır

Bir gün yanıma parlak birkaç genç geldiler. Hayat ve gençlik ve hevesât cihetinden gelen tehlikelerden sakınmak için, tesirli bir ihtar almak isteyen bu gençlere; ben de eskiden Risâle-i Nur'dan medet isteyen gençlere dediğim gibi dedim ki:

Sizdeki gençlik kat'iyyen gidecek. Eğer siz daire-i meşrûada kalmazsanız; o gençlik zâyi olup başınıza hem dünyada, hem kabirde, hem âhirette kendi lezzetinden çok ziyâde belâlar ve elemler getirecek. Eğer terbiye-i İslâmiye ile, o gençlik nimetine karşı bir şükür olarak, iffet ve nâmusluluk ve tâatte sarf etseniz, o gençlik mânen bâkî kalacak ve ebedî bir gençlik kazanmasına sebeb olacak.

Hayat ise; eğer iman olmazsa veyahut isyan ile o iman tesir etmezse; hayat, zâhirî ve kısacık bir zevk ve lezzetle beraber, binler derece o zevk ve lezzetten ziyâde elemler, hüzünler, kederler verir. Çünkü; insanda akıl ve fikir olduğu için, hayvanın aksine olarak hâzır zamanla beraber geçmiş ve gelecek zamanlarla da fıtraten alâkadardır. O zamanlardan dahi hem elem, hem lezzet alabilir.

Hayvan ise; fikri olmadığı için, hâzır lezzetini, geçmişten gelen hüzünler ve gelecekten gelen korkular, endişeler bozmuyor.

İnsan ise; eğer dalâlet ve gaflete düşmüş ise, hâzır lezzetine geçmişten gelen hüzünler ve gelecekten gelen endişeler o cüz'î lezzeti cidden acılaştırıyor, bozuyor. Husûsan gayrimeşrû ise, bütün bütün zehirli bir bal

---

Bâki kalmak: Sonsuzlaşmak, devam etmek.
Cüz'î: Biraz. Pek az.
Daire-i meşrûa: Helâl daire.
Fıtraten: Yaratılış itibarıyla.
Hâzır zaman: Şimdiki zaman.
Hevesât: Hevesler, arzular.
Manen: Mana cihetiyle. Ruhça.
Meded istemek: Yardım istemek.
Tâat: Allah'ın (c.c.) emirlerini yerine getirmek. İbadet.
Terbiye-i İslâmiye: İslâmî eğitim.
Zahirî: Görünüşteki, dış yüzü itibariyle.
Zâyi olmak: Kaybolup gitmek, telef olmak.
Zulmet: Karanlık.

hükmündedir. Demek hayvandan yüz derece, lezzet-i hayat noktasında aşağı düşer. Belki ehl-i dalâletin ve gafletin hayatı, belki vücûdu, belki kâinatı bulunduğu gündür. Bütün geçmiş zaman ve kâinatlar, onun dalâleti noktasında mâdumdur, ölmüştür. Akıl alâkadarlığı ile ona zulmetler, karanlıklar veriyor. Gelecek zamanlar ise, itikadsızlığı cihetiyle yine mâdumdur. Ve ademle hâsıl olan ebedî firaklar, mütemâdiyen onun fikir yoluyla hayatına zulmetler veriyorlar.

Eğer iman hayata hayat olsa; o vakit hem geçmiş, hem gelecek zamanlar, imanın nûruyla ışıklanır ve vücûd bulur. Zaman-ı hâzır gibi ruh ve kalbine iman noktasında ulvî ve mânevî ezvâkı ve envâr-ı vücûdiyeyi veriyor. Bu hakikatin, İhtiyar Risalesi'nde, Yedinci Ricâ'da izahı var, ona bakmalısınız.

İşte hayat böyledir... *Hayatın lezzetini ve zevkini isterseniz; hayatınızı iman ile hayatlandırınız ve ferâizle zînetlendiriniz ve günahlardan çekinmekle muhafaza ediniz.*

Her gün ve her yerde ve her vakit vefiyâtların gösterdikleri dehşetli hakikat-i mevt ise; size, başka gençlere söylediğim gibi bir temsil ile beyan ediyorum.

Meselâ burada gözünüz önünde bir darağacı dikilmiş. Onun yanında bir piyango –fakat pek büyük bir ikrâmiye biletleri veren– dairesi var. Biz buradaki on kişi alâküllihâl, ister istemez, hiç başka çâre yok, oraya davet edileceğiz. Bizi çağıracaklar ve çağırma zamanı gizli olmasından, her dakika, ya "Gel idam biletini al, darağacına çık!" veyahut "Gel, milyonlar altın kazandıran bir ikrâmiye bileti sana çıkmış, gel, al!" demelerini beklerken;

Adem: Yokluk.
Alâküllihal: Her durumda, mutlaka.
Dalâlet: Sapıklık.
Ehl-i dalâlet ve gaflet: Doğru yoldan sapmış, gerçeklerden habersiz vurdumduymaz, lâubâlî yaşayanlar.
Envâr-ı vücûdiye: Varlığa ermekle ortaya çıkan nurlar, var olmanın neş'esi.
Ferâiz: Farzlar.
Firak: Ayrılık.
Hakikat-i mevt: İnkâr edilemez ölüm gerçeği.
İtikadsızlık: İnançsızlık.
Lezzet-i hayat: Beden ve cismâniyete bağlı lezzet.
Mâdum: Yok olan, mevcut olmayan.
Mânevî ezvak: İnsanın iç dünyasında duyduğu zevkler.
Mütemâdiyen: Sürekli olarak.
Şek: Şüphe.
Temsil: Misallerle anlatma.
Ulvî: Yüce, yüksek.
Vefiyât: Ölümler.
Vücûd bulmak: Varlığa ermek.
Zaman-ı hâzır: Şimdiki zaman, şu an.
Zînetlendirmek: Süslemek.

birden kapıya iki adam geldi. Biri; yarı çıplak, güzel ve aldatıcı bir kadın, elinde zâhiren gayet tatlı, fakat zehirli bir helva getirip yedirmek istiyor. Diğer biri de; aldatmaz ve aldanmaz ciddî bir adam, o kadının arkasından girdi, dedi ki:

"Size bir tılsım, bir ders getirdim. Bunu okusanız, o helvayı yemezseniz, o darağacından kurtulursunuz. Bu tılsım ile, o emsâlsiz ikrâmiye biletini alırsınız. İşte bu darağacında zaten gözünüzle görüyorsunuz ki, bal yiyenler oraya giriyorlar ve oraya girinceye kadar, o helvanın zehirinden dehşetli karın sancısı çekiyorlar. Ve o büyük ikrâmiye biletini alanlar, çendan görünmüyorlar ve zâhiren onlar da o darağacına çıktıkları görünüyor. Fakat onlar asılmadıklarını, belki oradan kolayca ikrâmiye dairesine girmek için basamak yaptıklarını milyonlar şâhidler var, haber veriyorlar. İşte pencerelerden bakınız.

En büyük memurlar ve bu işle alâkadar büyük zatlar yüksek sesle ilân ediyorlar ve haber veriyorlar ki: "O darağacına gidenleri aynelyakîn gözünüz ile gördüğünüz gibi bu ikrâmiye biletini tılsımcılar aldıklarını hiç şek ve şüphesiz gündüz gibi kat'î biliniz." dedi.

İşte bu temsil gibi zehirli bir bal hükmünde olan gayrimeşrû dairedeki gençliğin sefâhetkârâne zevkleri, hazine-i ebediyenin ve saadet-i sermediyenin bileti ve vesikası olan imanı kaybettiği için, darağacı hükmünde olan ölüm ve ebedî zulümât kapısı olan kabrin musibetine aynen, zâhiren göründüğü gibi düşer. Ve ecel gizli olduğu için genç-ihtiyar fark etmeyerek her vakit ecel cellâdı, başını kesmek için gelebilir. Eğer, o zehirli bal hükmünde olan hevesât-ı gayr-i meşrûayı terk edip, tılsım-ı Kur'ânî olan iman ve ferâizi

---

Aynelyakîn: Görerek bilgi sahibi olmak.
Çendan: Gerçi.
Elhâsıl: Hâsılı, son olarak, netice olarak.
Emsalsiz: Eşi, benzeri, örneği olmayan.
Hazine-i ebediye: Sonsuzluk hazinesi.
Hevesât-ı gayr-ı meşrûa: Helâl olmayan arzular.
Saadet-i sermediye: Dâimi mutluluk.
Sefâhetkârane: Cahilce ve eğlence düşkünü bir şekilde.
Tılsım: Sırlı formül.
Tılsım-ı Kur'ânî: Kur'ân'ın sırlı formülü.
Zâhiren: Görünüşte.
Zulümât: Karanlıklar.

elde etmekle ve fevkalâde mukadderat-ı beşer piyangosundan çıkan saadet-i ebediye hazinesi biletini alacağına, yüz yirmi dört bin enbiya[1] (aleyhimüsselâm) ile beraber hadd ü hesaba gelmeyen ehl-i velâyet ve ehl-i hakikat müttefikan haber veriyorlar ve âsârını gösteriyorlar.

Elhâsıl: Gençlik gidecek... Sefâhette gitmiş ise; hem dünyada, hem âhirette, binler belâ ve elemler netice verdiğini ve öyle gençler ekseriyetle sû-i istîmal ile, isrâfât ile gelen evhamlı hastalıkla hastahânelere ve taşkınlıklarıyla hapishânelere veya sefâlethânelere ve mânevî elemlerden gelen sıkıntılarla meyhânelere düşeceklerini anlamak isterseniz; hastahânelerden ve hapishânelerden ve kabristanlardan sorunuz. Elbette hastahânelerin ekseriyetle lisân-ı hâlinden, gençlik sâikasıyla isrâfât ve sû-i istîmalden gelen hastalıktan enînler, eyvahlar işittiğiniz gibi; hapishânelerden dahi, ekseriyetle gençliğin taşkınlık sâikasıyla gayrimeşrû dairedeki harekâtın tokatlarını yiyen bedbaht gençlerin teessüflerini işiteceksiniz. Ve kabristanda ve mütemâdiyen oraya girenler için kapıları açılıp kapanan o âlem-i berzâhta –ehl-i keşfi'l-kubûrun müşahedâtıyla ve bütün ehl-i hakikatin tasdikiyle ve şehâdetiyle– ekser azaplar, gençlik sû-i istîmalâtının neticesi olduğunu bileceksiniz.

Hem nev-i insanın ekseriyetini teşkil eden ihtiyarlardan ve hastalardan sorunuz. Elbette, ekseriyet-i mutlaka ile esefler, hasretler ile "Eyvah! Gençliğimizi bâd-i hevâ, belki zararlı zâyi ettik. Sakın bizim gibi yapmayınız." diyecekler. Çünkü; beş-on senelik gençliğin gayrimeşrû zevki için, dünyada çok

---

[1] 124 bin nebî, 315 (veya 313) rasûl olduğuna dair bkz.: Müsned 5/265; İbni Hibbân, *Sahîh* 2/77.

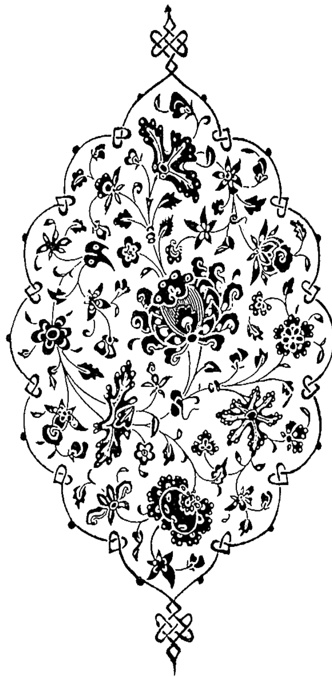
Âlem-i berzâh: Kabir hayatı.
Âsâr: Eserler, izler.
Bâd-i hevâ: Boşu boşuna.
Ehl-i hakikat: Doğru yolda olan kimseler.
Ehl-i keşfi'l-kubur: Kabirde olup bitenleri Allah'ın izniyle görebilen Allah dostları.
Ehl-i velâyet: İman ve takvada mükemmel olanlar, veliler.
Ekseriyet-i mutlaka: Mutlak çoğunluk.
Enbiya: Peygamberler.
Enîn: İnilti.
Esef: Acıma, üzülme.
Evham: Vehimler, kuruntular.
Harekât: Tavırlar, davranışlar.
İsrâfât: İsraflar.
Lisan-ı hâl: Davranışların ifade ettiği anlam.
Mukadderât-ı beşer: İnsanın dünya hayatını değerlendirmesine göre ötede nâil olacağı lütuflar, ihsanlar.
Müşahedât: Bir şeyi gözle görme, seyretme.. müşahedeler.
Müttefikan: Oy birliğiyle.
Nev-i insan: İnsanoğlu, insanlık.
Saadet-i ebediye: Sonsuz mutluluk.
Sâika: Sebep.
Sefâhet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, cahillik, beyinsizlik.
Sefâlethane: Çirkin işlerin yapıldığı yer.
Sû-i istimalât: Kötüye kullanmalar.
Teessüf: Eseflenme, üzülme.

seneler gam ve keder ve berzâhta azap ve zarar ve âhirette cehennem ve Sakar[1] belâsını çeken adam; en acınacak bir hâlde olduğu hâlde, اَلرَّاضِي بِالضَّرَرِ لاَ يُنْظَرُ لَهُ sırrıyla hiç acınmaya müstehak olamaz.

Çünkü: *Zarara rızasıyla girene merhamet edilmez ve lâyık değildir.*[2]

Cenâb-ı Hak bizi ve sizi, bu zamanın câzibedâr fitnesinden kurtarsın ve muhafaza eylesin, âmin.

* * *

[1] Bkz.: Kamer Sûresi, 54/48; Müddessir Sûresi, 74/26, 27, 42.
[2] Bkz.: İmam Rabbânî, *Mektûbât* 2/83 (49. Mektup).

Berzâh: Kabir hayatı. **Câzibedâr:** Cazibeli, çekici, alımlı. **Sakar:** Sakar isimli cehennem.

Risale-i Nur Mîzânlarından On Üçüncü Söz'ün İkinci Makamı'nın Hâşiyesidir

بِاسْمِهٖ سُبْحَانَهُ

Risâle-i Nur'daki hakiki teselliye mahpuslar çok muhtaçtırlar. Husûsan gençlik darbesini yeyip, taze ve şirin ömrünü hapiste geçirenlerin, Nur'lara ekmek kadar ihtiyaçları var.

Evet, gençlik damarı, akıldan ziyâde hissiyâtı dinler. His ve heves ise, kördür. Âkıbeti görmez. Bir dirhem hâzır lezzeti, ileride bir batman lezzete tercih eder. Bir dakika intikam lezzeti ile katleder, seksen bin saat hapis elemlerini çeker. Ve bir saat sefâhet keyfiyle bir nâmus meselesinde; binler gün hem hapsin, hem düşmanın endişesinden sıkıntılarla ömrünün saadeti mahvolur.

Bunlara kıyasen, bîçâre gençlerin çok vartaları var ki; en tatlı hayatını, en acı ve acınacak bir hayata çeviriyorlar ve bilhassa şimâlde koca bir devlet, gençlik hevesâtını elde ederek bu asrı fırtınalarıyla sarsıyor. Çünkü: Âkıbeti görmeyen kör hissiyatla hareket eden gençlere, ehl-i nâmusun güzel kızlarını ve karılarını ibâhe eder. Belki hamamlarında erkek-kadın beraber, çıplak olarak girmelerine izin vermeleri cihetinde bu fuhşiyâtı teşvik eder. Hem serseri ve fakir olanlara, zenginlerin mallarını helâl eder ki; bütün beşer bu musibete karşı titriyor.

İşte, bu asırda İslâm ve Türk gençleri kahramanâne davranıp, iki cihetten hücum eden bu tehlikeye karşı, Risâle-i Nur'un "Meyve" ve "Gençlik Rehberi" gibi keskin kılınçlarıyla mukabele etmeleri elzemdir. Yoksa o bîçâre genç; hem dünya istikbâlini, hem mesûd hayatını, hem âhiretteki saadetini

---

Âkıbet: Son.

Batman: Yaklaşık 8 kg.lık eski bir ağırlık ölçüsü birimi.

Bîçâre: Çâresiz.

Cihet: Yön, taraf.

Dirhem: 3.25 gr.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.

Ehl-i nâmus: Namuslu, iffetli kişiler.

Elzem: En lüzumlu.

Fuhşiyât: Meşrû olmayan ilişkiler.

Hâşiye: Açıklayıcı, ek bilgi.

Hevesât: Hevesler, arzular.

Husûsan: Özellikle.

İbâhe etmek: Haram olan bir şeye izin vermek, serbest bırakmak.

İstikbal: Gelecek.

Kahramanâne: Kahramanca.

Katletmek: Öldürmek.

Mizan: Ölçü.

Şimal: Kuzey.

Varta: Uçurum. Tehlike.

ve hayat-ı bâkiyesini azaplara, elemlere çevirip mahveder. Ve sû-i istîmal ve sefâhetle hastahânelere ve hissiyâtın taşkınlıkları ile hapishânelere düşer. Eyvahlar, esefler ile ihtiyarlığında çok ağlayacak.

Eğer terbiye-i Kur'âniye ve Nur'un hakikatleriyle kendini muhafaza eylese, tam bir kahraman genç.. ve mükemmel bir insan.. ve mesûd bir Müslüman.. ve sâir zîhayatlara, hayvanlara bir nev'i sultan olur.

Evet bir genç, hapiste yirmi dört saat her günkü ömründen tek bir saatini beş farz namazına sarf etse; ve ekser günahlardan hapis mâni olduğu gibi, o musibete sebebiyet veren hatâdan dahi tevbe edip, sâir zararlı, elemli günahlardan çekilse; hem hayatına, hem istikbâline, hem vatanına, hem milletine, hem akrabasına büyük bir faydası olması gibi o on-on beş senelik fâni gençlikle ebedî parlak bir gençliği kazanacağını; başta Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, bütün kütüb ve suhuf-u semâviye kat'î haber verip müjde ediyorlar.

Evet o şirin, güzel gençlik nimetine istikametle, tâatle şükretse; hem ziyâdeleşir, hem bâkîleşir, hem lezzetlenir. Yoksa hem belâlı olur; hem elemli, gamlı, kâbuslu olur; gider. Hem akrabasına, hem vatanına, hem milletine muzır bir serseri hükmüne geçirmeğe sebebiyet verir.

Eğer mahpus, zulmen mahkûm olmuş ise; farz namazını kılmak şartıyla her bir saati, bir gün ibadet olduğu gibi; o hapis onun hakkında bir çilehâne-i uzlet olup, eski zamanda mağaralara girerek ibadet eden münzevî sâlihlerden sayılabilirler.

Bâkileşmek: Sonsuzlaşmak.
Çilehâne-i uzlet: Günaha girmemek, daha çok ibadet etmek için tekkelerde tek başına kalınan, çile doldurulan yer.
Ebedî: Sonsuz.
Ekser: Çoğu.
Esef: Acıma, üzülme.
Fâni: Gelip geçici, sonlu.
Hayat-ı bâkiye: Sonsuz hayat.
Hissiyât: Hisler, duygular.
İstikamet: Her türlü durumda aşırılıklardan uzak durup, dinin emirlerine fevkalâde itina göstermek.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile mucize olan Kur'ân-ı Kerim.
Kütüb ve Suhuf-u Semaviye: Allah tarafından peygamberlere indirilen kitaplar, sahifeler.
Mahpus: Hapsolunan.
Mukabele etmek: Karşılık vermek.
Muzır: Zarar veren, zararı dokunan.
Münzevî: Yalnız başına bir köşeye çekilip ibadet eden.
Sâlih: Dinin emirlerine uyan, iyi ve güzel işler yapan.
Sefâhet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, cahillik, beyinsizlik.
Sû-i istîmal: Kötüye kullanma.
Taat: Allah'ın (c.c.) emirlerini yerine getirmek, itaat etmek.
Terbiye-i Kur'âniye: Kur'ân'ın insanlığa armağan ettiği dinî, ahlâkî, insanî temel eğitim prensipleri.
Zîhayat: Canlı varlık.

Eğer fakir ve ihtiyar ve hasta ve iman hakikatlerine müştak ise; farzını yapmak ve tevbe etmek şartıyla, her bir saatleri yirmişer saat ibadet olup, hapis ona bir istirahathâne ve merhametkârâne ona bakan dostlar için bir muhabbethâne, bir terbiyehâne, bir dershâne hükmüne geçer. O hapiste durmakla; hariçteki müşevveş, her taraftaki günahların hücumuna maruz serbestiyetten daha ziyâde hoşlanabilir. Hapisten tam terbiye alır. Çıktığı zaman bir kâtil, bir müntakim olarak değil; belki tevbekâr, tecrübeli, terbiyeli, millete menfaatli bir adam çıkar. Hatta Denizli hapsindeki zâtların az zamanda Nur'lardan fevkalâde hüsn-ü ahlâk dersini alanlarını gören bazı alâkadar zatlar demişler ki: "Terbiye için on beş sene hapse atmaktansa; on beş hafta Risâle-i Nur dersini alsalar, daha ziyâde onları ıslah eder."

Madem ölüm ölmüyor ve ecel gizlidir, her vakit gelebilir.. ve madem kabir kapanmıyor, kafile kafile arkasında gelenler oraya girip kayboluyorlar.. ve madem ölüm, ehl-i iman hakkında idam-ı ebedîden terhis tezkeresine çevrildiği, hakikat-i Kur'âniye ile gösterilmiş.. ve ehl-i dalâlet ve sefâhet hakkında, göz ile göründüğü gibi bir idam-ı ebedîdir, bütün mahbubâtından ve mevcudâttan bir firak-ı lâyezalîdir. Elbette ve elbette hiç şüphe kalmaz ki: En bahtiyar odur ki; sabır içinde şükretmek[1] ve hapis müddetinden tam istifade ederek Nur'ların dersini alarak, istikamet dairesinde imanına ve Kur'ân'a hizmete çalışmaktır.

Ey zevk ve lezzete mübtelâ insan! Ben yetmiş beş yaşımda, binler tecrübelerle ve hüccetlerle ve hâdiselerle aynelyakîn bildim ki:

---

[1] "Sabır içinde şükretmek" tabiri ile ilgili bkz: İbrahim Sûresi, 14/5; Lokman Sûresi, 31/31; Sebe Sûresi, 34/19; Şûra Sûresi, 42/33.

Alâkadar: Alâka gösteren, ilgili.
Aynelyakîn: Görerek bilgi sahibi olmak.
Ehl-i dalâlet ve sefâhet: Sapıklar, cehalet ve eğlenceye düşkün olanlar.
Firak-ı lâyezalî: Sonu gelmez ayrılık.
Hakikat-i Kur'âniye: Kur'ân'ın bildirdiği hakikat.
Hüccet: Delil.
Hüsn-ü ahlâk: Ahlâk, huy güzelliği
Islah etmek: İyileştirmek, düzeltmek.
İdam-ı ebedî: Ebedî olarak yok etme.
İstirahathâne: Rahat edilecek, dinlenilecek yer.
Mahbubât: Sevilenler, sevgililer.
Merhametkârâne: Merhametli bir şekilde.
Mevcudât: Varlıklar.
Muhabbethâne: Sevgi yuvası.
Mübtelâ: Düşkün, tutkun.
Müntakim: İntikam alan, öç alan.
Müşevveş: Karmakarışık, dağınık.
Müştak: İştiyaklı, çok arzulu, can atan.
Terbiyehâne: Edep, ahlâk eğitiminin yapıldığı yer.

Hakiki zevk ve elemsiz lezzet ve kedersiz sevinç ve hayattaki saadet, yalnız imandadır ve iman hakikatleri dairesinde bulunur. Yoksa dünyevî bir lezzette çok elemler var. Bir üzüm tânesini yedirir, on tokat vurur gibi, hayatın lezzetini kaçırır.

Ey hapis musibetine düşen bîçâreler! Madem dünyanız ağlıyor ve hayatınız acılaştı. Çalışınız, âhiretiniz dahi ağlamasın ve hayat-ı bâkiyeniz gülsün, tatlılaşsın; hapisten istifâde ediniz. Nasıl bazen ağır şerâit altında, düşman karşısında bir saat nöbet, bir sene ibadet hükmüne geçebilir.[1] Öyle de, sizin bu ağır şerâit altında her bir saat ibadet zahmeti, çok saatler olup; o zahmetleri rahmetlere çevirir.

* * *

[1] Bkz.: Buhârî, *Cihâd* 5, 73; Müslim, *İmâret* 112-115, 163.

Dünyevî: Dünyaya dair dünya ile ilgili.
Hayat-ı bâkiye: Sonsuz hayat.
Şerait: Şartlar.

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ

Aziz, Sıddık Kardeşlerim!

Hapis musibetine düşenlere ve onlara merhametkârâne sadâkatle hariçten gelen erzaklarına nezâret ve yardım edenlere kuvvetli bir teselliyi "*Üç Nokta*"da beyan edeceğim:

•***Birinci Nokta***: Hapiste geçen ömür günleri, her bir gün on gün kadar bir ibadet kazandırabilir.. ve fâni saatleri –meyveleri cihetiyle– mânen bâkî saatlere çevirebilir.. ve beş-on sene ceza ile milyonlar sene haps-i ebedîden kurtulmağa vesile olabilir.[1] İşte ehl-i iman için bu pek büyük ve çok kıymettar kazanç şartı, farz namazını kılmak ve hapse sebebiyet veren günahlardan tevbe etmek ve sabır içinde şükretmektir. Zaten hapis, çok günahlara mânidir, meydan vermiyor.

•***İkinci Nokta***: Zevâl-i lezzet elem olduğu gibi, zevâl-i elem dahi lezzettir. Evet herkes; geçmiş, lezzetli, safâlı günlerini düşünse, teessüf ve tahassür elem-i mânevîsini hissedip "Eyvah!" der.. ve geçmiş, musibetli, elemli günlerini tahattur etse, zevâlinden bir mânevî lezzet hisseder ki: "Elhamdülillâh, şükür! O belâ, sevabını bıraktı, gitti." der. Ferah ile teneffüs eder. Demek bir saat muvakkat elem, ruhta bir mânevî lezzet bırakır ve lezzetli saat, bilâkis elem bırakır.

Madem hakikat budur.. ve madem geçmiş musibet saatleri, elemleriyle beraber mâdum ve yok olmuş.. ve gelecek belâ günleri, şimdi mâdum ve yoktur.. ve yoktan elem yok ve mâdumdan elem gelmez.

---

[1] Günahının cezasını dünyada çeken için, bunun keffaret sayılacağına dair bkz.: Buhârî, *İman* 11, *Ahkâm* 49, *Hudûd* 8, *Tefsîru sûre* (60) 3, *Menâkıbü'l-ensâr* 43; Müslim, *Hudûd* 41.

Bâki: Daimî, sonsuz.
Cihet: Taraf, yön.
Ehl-i iman: Müminler.
Elem-i mânevî: Vicdan azabı, manevî elem.
Erzak: Rızıklar.
Haps-i ebedî: Ebedî hapis.
Kıymettar: Kıymetli, değerli.
Mâdum: Yok olan, mevcut olmayan.
Manen: Mânevî yönden, ruhî bakımdan.
Mânevî lezzet: Maddî olmayan, ruh ve kalpte duyulan haz.
Merhametkârane: Merhametli bir şekilde.
Muvakkat: Geçici.
Nezâret etmek: Gözetmek.
Tahassür: Çok istenilen ve ele geçirilemeyen şeye üzülme.
Tahattur etmek: Hatırlamak.
Teessüf: Üzüntü, keder.
Teneffüs etmek: Soluk almak.
Zevâl: Bitme, yok olma.
Zevâl-i elem: Elemin bitmesi.
Zevâl-i lezzet: Lezzetin bitmesi.

Meselâ: Birkaç gün sonra aç ve susuz olmak ihtimâlinden, bugün o niyetle mütemâdiyen ekmek yese ve su içse, ne derece dîvaneliktir. Aynen öyle de geçmiş ve gelecek elemli saatleri –ki hiç ve mâdum ve yok olmuşlar– şimdi düşünüp sabırsızlık göstermek ve kusurlu nefsini bırakıp, Allah'tan şekvâ etmek gibi "Of!.. Of!.." etmek dîvaneliktir. Eğer sağa-sola, yani geçmiş ve geleceklere sabır kuvvetini dağıtmazsa ve hâzır saate ve güne karşı tutsa, tam kâfi gelir. Sıkıntı ondan bire iner.

Hatta şekvâ olmasın, ben bu Üçüncü Medrese-i Yûsufiye'de, birkaç gün zarfında, hiç ömrümde görmediğim maddî ve mânevî, sıkıntılı, hastalıklı musibetimde, husûsan Nur'un hizmetinden mahrumiyetimden gelen me'yûsiyet ve kalbî ve ruhî sıkıntılar beni ezdiği sırada, inâyet-i ilâhiye bu mezkûr hakikati gösterdi. Ben de sıkıntılı hastalığımdan ve hapsimden razı oldum. Çünkü: "Benim gibi kabir kapısında bir bîçâreye, gafletle geçebilir bir saatini, on adet ibadet saatleri yapmak büyük kârdır." diye şükreyledim.

• ***Üçüncü Nokta***: Mahpuslara şefkatkârâne hizmetle yardım etmek ve muhtaç oldukları rızıklarını ellerine vermek ve mânevî yaralarına tesellîlerle merhem sürmekte, az bir amel ile büyük bir kazanç var. Ve dışarıdan gelen yemeklerini onlara vermek; aynı o yemek kadar, o gardiyan ve gardiyan ile beraber dahilde ve hariçte çalışanların –bir sadaka hükmünde– defter-i hasenâtına yazılır.[1] Husûsan musibetzede ihtiyar veya hasta veya fakir veya garip olsa, o sadaka-yı mâneviyenin sevabı çok ziyâdeleşir.

İşte bu kıymetli kazancın şartı, farz namazını kılmaktır. Tâ ki; o hizmeti, lillâh için olsun.

Hem bir şartı da, sadâkat ve şefkat ve sevinç ile ve minnet etmemek tarzda yardımlarına koşmaktır.

---

[1] Bir hayra sebep olanın, onu yapan kadar mükâfâtı olacağına dair bkz.: Müslim, *İmâret* 133; Tirmizî, *İlim* 14; Ebû Dâvûd, *Edeb* 115; Müsned 4/120, 5/273.

Defter-i hasenât: Sevaplar defteri.
Dîvanelik: Delilik, aptallık.
İnâyet-i İlâhiye: Allah'ın yardımı
Lillah: Allah (c.c.) için.
Mâdum: Yok olan, mevcut olmayan.
Me'yusiyet: Ümitsizlik.
Medrese-i Yusufiye: Hz. Yusuf'un (a.s.) zulüm, iftira, haksızlık neticesi olarak senelerce zindanda kalmasından kinâye olarak, aynı kaderi paylaşanların hapsedildikleri yere verilen isim.
Mezkûr: Anılan, geçen.
Musibetzede: Musibete, felâkete uğramış.
Mütemâdiyen: Sürekli olarak.
Sadaka-yı mâneviye: Maddî olmayan, niyet ve sevap açısından sadaka yerine geçen emek.
Şefkatkârâne: Şefkatli bir şekilde.
Şekvâ: Şikâyet, sızlanma.

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ[1]

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا[2]

Ey Hapis Arkadaşlarım ve Din Kardeşlerim!

Size; hem dünya azabından, hem âhiret azabından kurtaracak bir hakikati beyan etmek kalbime ihtar edildi. O da şudur:

Meselâ birisi, birinin kardeşini veya bir akrabasını öldürmüş. Bir dakika intikam lezzetiyle bir katl, milyonlar dakika hem kalbî sıkıntı, hem hapis azabını çektirir. Ve maktulün akrabası dahi, intikam endişesiyle ve karşısında düşmanını düşünmesiyle, hayatının lezzetini ve ömrünün zevkini kaçırır. Hem korku, hem hiddet azabını çekiyor. Bunun tek bir çâresi var: O da, Kur'ân'ın emrettiği[3] ve hak ve hakikat ve maslahat ve insaniyet ve İslâmiyet iktizâ ve teşvik ettikleri olan, barışmak ve musâlaha etmektir.

Evet, hakikat ve maslahat sulhtur. Çünkü; ecel birdir, değişmez.[4] O maktul, her hâlde ecel geldiğinden daha ziyâde kalmayacaktı. O kâtil ise, o kazâyı ilâhiyeye vasıta olmuş.

Eğer barışmak olmazsa, iki taraf da daima korku ve intikam azabını çekerler. Onun içindir ki; "*Üç günden fazla bir mümin diğer bir mümine küsmemek*"[5] İslâmiyet emrediyor. Eğer o katl, bir adâvetten ve bir kinli garazdan gelmemişse ve bir münâfık o fitneye vesile olmuş ise; çabuk barışmak elzemdir. Yoksa o cüz'î musibet büyük olur, devam eder.

---

1 "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tenzih etmesin." (İsrâ Sûresi, 17/44).

2 Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi; sonsuza kadar sürekli üzerinize olsun.

3 Bkz.: Hucurât Sûresi, 49/10.

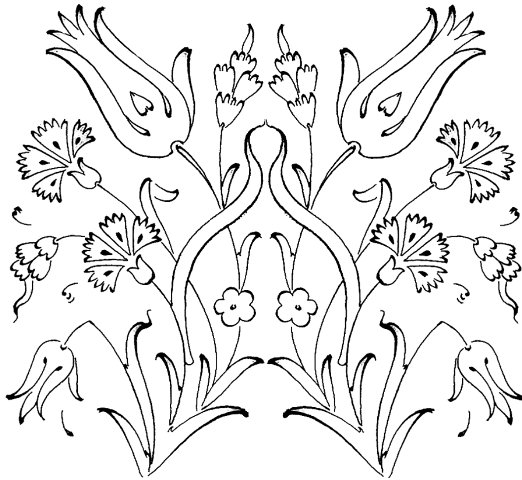
4 Bkz.: Nahl Sûresi, 16/61; Münâfikûn Sûresi, 63/11.

5 Bkz.: Buhârî, *Edeb* 57, 62, *İsti'zân* 9; Müslim, *Birr* 23, 25, 26.

Adâvet: Düşmanlık.
Beyan etmek: Açıklamak.
Elzem: Yapılması en gerekli olan.
Garaz: Kötü kasıt.
İhtar: Hatırlatma.
İktizâ etmek: Gerektirmek.
İnsâniyet: İnsanlık.
Katl: Öldürme.
Kazâ-yı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın takdir ettiği şeyin gerçekleşmesi.
Maktul: Öldürülmüş.
Münâfık: Ağzıyla dine inandığını söyleyip kalbiyle inkâr eden. İki yüzlü.
Sulh: Barış.

Eğer barışsalar ve öldüren tevbe etse ve maktule her vakit dua etse, o hâlde her iki taraf çok kazanırlar ve kardeş gibi olurlar. Bir gitmiş kardeşe bedel, birkaç dindar kardeşleri kazanır. Kaza ve kader-i ilâhîye teslim olup düşmanını affeder. Ve bilhassa madem Risâle-i Nur dersini dinlemişler, elbette mâbeynlerinde bulunan bütün küsmekleri bırakmağa, hem maslahat ve istirahat-ı şahsiye ve umumiye, hem Nur dairesindeki uhuvvet iktizâ ediyor.

Nasıl ki, Denizli hapsinde birbirine düşman bütün mahpuslar, Nurlar dersiyle birbirlerine kardeş oldular. Ve bizim beraatımıza bir sebep olup –hatta dinsizlere, serserilere de– o mahpuslar hakkında "*Mâşâallah, bârekâllah*" dedirttiler. Ve o mahpuslar tam teneffüs ettiler. Ben burada gördüm ki: Bir tek adamın yüzünden yüz adam sıkıntı çekip, beraber teneffüse çıkmıyorlar. Onlara zulüm olur. *Mert ve vicdanlı bir mümin, küçük ve cüz'î bir hatâ veya menfaatle yüzer zararı ehl-i imana vermez. Eğer hatâ etse, verse, çabuk tevbe etmek lâzımdır.*

Bârekâllah: Tebrik sırasında 'Allah hayırlı ve bereketli kılsın' manasında kullanılan ifade.
Cüz'î: Küçük.
İstirahat-ı şahsiye ve umumiye: Ferdî ve toplumsal huzur.
Kader-i İlâhîye: Allah'ın takdiri.
Mâbeyn: Ara.
Maktul: Öldürülmüş.
Maslahat: Fayda.
Mâşâallah: Hayret ve memnunluk uyandıran hâller karşısında, 'Allah ne güzel dilemiş ve yapmış!' manasında bir ifade.
Uhuvvet: Kardeşlik.

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ   وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ[1]

Aziz Yeni Kardeşlerim ve Eski Mahpuslar!

Benim kat'î kanaatim gelmiş ki, buraya girmemizin inâyet-i ilâhiye cihetinde bir ehemmiyetli sebebi sizsiniz. Yani; Nurlar, teselli̇leriyle ve imanın hakikatleriyle sizi bu hapis musibetinin sıkıntılarından ve dünyevî çok zararlarından ve boşuboşuna gam ve hüzün ile giden hayatınızı faydasızlıktan, bâd-i hevâ zâyi olmasından ve dünyanızın ağlaması gibi âhiretinizi ağlamaktan kurtarıp, tam bir teselli size vermektir.

Madem hakikat budur; elbette siz dahi, Denizli Mahpusları ve Nur Talebeleri gibi birbirinize kardeş olmanız lâzımdır. Görüyorsunuz ki; bir bıçak içinize girmemek ve birbirinize tecavüz etmemek için, dışarıdan gelen bütün eşyanız ve yemek ve ekmeğinizi ve çorbanızı karıştırıyorlar. Size sadakatla hizmet eden gardiyanlar, çok zahmet çekiyorlar. Hem siz, beraber teneffüse çıkmıyorsunuz. Güya canavar ve vahşî gibi birbirinize saldıracaksınız. İşte şimdi sizin gibi fıtrî kahramanlık damarını taşıyan yeni arkadaşlar, bu zamanda mânevî büyük bir kahramanlık ile heyete deyiniz ki:

"Değil elimize bıçak, belki mavzer ve rovelver de verilse, hem emir de verilse, biz bu bîçâre ve bizim gibi musibetzede arkadaşlarımıza dokunmayacağız. Eskiden yüz düşmanlık ve adâvetimiz dahi olsa da, onları helâl edip hatırlarını kırmamağa çalışacağımıza Kur'ân'ın ve imanın ve uhuvvet-i İslâmiye'nin ve maslahatımızın emriyle ve irşâdiyle karar verdik." diyerek, bu hapsi bir mübarek dershâneye çeviriniz.

---

[1] "Hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tenzih etmesin." (İsrâ Sûresi, 17/44).

Adâvet: Düşmanlık.
Bâd-i hevâ: Boşu boşuna.
Bîçâre: Çâresiz.
Dünyevî: Dünya ile ilgili.
Fıtrî: Tabii, doğal, yaratılıştan gelen.
İnâyet-i İlâhiye: Allah'ın yardımı.
Kat'î kanaat: Kesin görüş.
Maslahat: Fayda.
Musibetzede: Felâkete uğramış.
Tecavüz etmek: Saldırmak.
Uhuvvet-i İslâmiye: İslâm Kardeşliği.

Leyle-i Kadir'de İhtar Edilen Bir Mesele-i Mühimme

(On Üçüncü Söz'ün İkinci Makamı'nın Zeyli)

Leyle-i Kadir'de kalbe gelen pek geniş ve uzun bir hakikate, pek kısaca bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

• Nev-i beşer, bu son Harb-i Umumî'nin eşedd-i zulüm ve eşedd-i istibdâdı ile ve merhametsiz tahribatı ile.. ve bir tek düşmanın yüzünden yüzer masumu perişan etmesiyle ve mağlûpların dehşetli me'yûsiyetleriyle.. ve galiplerin dehşetli telâş ve hâkimiyetlerini muhafaza ve büyük tahribatlarını tamir edememelerinden gelen dehşetli vicdan azablarıyla.. ve dünya hayatının bütün bütün fâni ve muvakkat olması ve medeniyet fantaziyelerinin aldatıcı ve uyutucu olduğu umuma görünmesiyle.. ve fıtrat-ı beşeriyedeki yüksek istidâdâtın ve mâhiyet-i insaniyesinin umumî bir surette dehşetli yaralanmasıyla.. ve gaflet ve dalâletin, sert ve sağır olan tabiatın, Kur'ân'ın elmas kılıncı altında parçalanmasıyla.. ve gaflet ve dalâletin en boğucu, aldatıcı, en geniş perdesi olan siyaset-i rû-yi zeminin pek çirkin, pek gaddarâne hakiki sureti görünmesiyle elbette ve elbette hiç şüphe yok ki-şimal'de, Garp'ta, Amerika'da emâreleri göründüğüne binâen- nev-i beşerin mâşuk-u mecâzîsi olan hayat-ı dünyeviye böyle çirkin ve geçici olmasından; fıtrat-ı beşerin hakiki sevdiği, aradığı hayat-ı bâkiyeyi bütün kuvvetiyle arayacak.. ve elbette hiç şüphe yok ki; bin üç yüz altmış senede, her asırda üç yüz elli milyon şakirdi bulunan.. ve her hükmüne ve davasına milyonlar ehl-i hakikat tasdik ile imza basan.. ve her dakikada milyonlar hafızların kalbinde

---

Dalâlet: Sapıklık, İslam'a uymayan her türlü yanlış düşünce ve inanç.
Ehl-i hakikat: Doğru yolda olan kimseler.
Emâre: İpucu, belirti.
Eşedd-i istibdât: En şiddetli baskı.
Eşedd-i zulüm: En şiddetli zulüm.
Fâni: Gelip geçici, sonlu.
Fıtrat-ı beşeriye: İnsan yaratılışı, insan tabiatı.
Gaddarâne: İnsafsızcasına
Gaflet: Dini hakikatlerden habersiz olma.
Garp: Batı.
Harb-i umumî: Dünya Savaşı.
Hayat-ı bâkiye: Sonsuz hayat.
Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.
İstidâdât: Kabiliyetler.
Kudsiyet: Mukaddeslik, yücelik.
Leyle-i Kadir: Kadir Gecesi.
Mâhiyet-i insaniye: İnsanın mahiyeti.
Mâşuk-u mecâzî: Fâni ve geçici sevgili.
Me'yûsiyet: Ümitsizlik.
Mesele-i Mühimme: Önemli mesele.
Muvakkat: Geçici.
Nev-i beşer: İnsanlık.
Siyaset-i rû-yi zemin: Dünya siyaseti.
Şakirt: Öğrenci.
Şimal: Kuzey.
Zeyl: Ek.

kudsiyet ile bulunup, lisanlarıyla beşere ders veren.. ve hiçbir kitapta emsâli bulunmayan bir tarzda, beşer için hayat-ı bâkiyeyi ve saadet-i ebediyeyi müjde veren.. ve bütün beşerin yaralarını tedavi eden Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın şiddetli, kuvvetli ve tekrarlı binler âyâtıyla, belki sarîhan ve işareten onbinler defa dâvâ edip haber veren ve sarsılmaz kat'î delillerle şüphe götürmez hadsiz hüccetleriyle, hayat-ı bâkiyeyi kat'iyyetle müjde ve saadet-i ebediyeyi ders vermesi; elbette nev-i beşer, bütün bütün aklını kaybetmezse, maddî veya mânevî bir kıyâmet başlarına kopmazsa; İsveç, Norveç, Finlandiya ve İngiltere'nin Kur'ân'ı kabul etmeye çalışan meşhur hatipleri ve Amerika'nın din-i hakkı arayan ehemmiyetli cem'iyeti gibi; rû-yi zeminin geniş kıtaları ve büyük hükümetleri Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ı arayacaklar ve hakikatlerini anladıktan sonra bütün ruh u canlarıyla sarılacaklar. Çünkü; bu hakikat noktasında, kat'iyyen Kur'ân'ın misli yoktur ve olamaz. Ve hiçbir şey bu mu'cize-i ekberin yerini tutamaz.

•***Sâniyen***: Madem Risâle-i Nur, bu mu'cize-i kübrânın elinde bir elmas kılınç hükmünde hizmetini göstermiş ve muannid düşmanlarını teslime mecbur etmiş. Hem kalbi, hem ruhu, hem hissiyatı tam tenvir edecek ve ilaçlarını verecek bir tarzda, hazine-i Kur'âniye'nin dellâllığını yapan ve O'ndan başka me'hazi ve mercii olmayan ve bir mu'cize-i mâneviyesi bulunan Risale-i Nur, o vazifeyi tam yapıyor. Ve aleyhindeki dehşetli propagandalara ve gayet muannid zındıklara tam galebe çalmış ve dalâletin en sert kuvvetli kalesi olan tabiatı, "*Tabiat Risalesi*"yle parça parça etmiş ve gafletin en kalın ve boğucu ve geniş daire-i âfâkında ve fennin en geniş perdelerinde "Asâ-yı Musa"daki Meyvenin Altıncı Meselesi ve Birinci, İkinci, Üçüncü, Sekizinci Hüccetleri'yle gayet parlak bir tarzda gafleti dağıtıp nûr-u tevhidi göstermiş.

* * *

Âyât: Âyetler.
Daire-i âfâk: Her taraf, her yer.
Dellâl: Bir haberi halka yüksek sesle duyuran kişi.
Din-i hakk: Hak din.
Fen: Teknik, müsbet bilimler.
Hazine-i Kur'âniye: Kur'ân hazinesi.
Hissiyat: Duygular, hisler.
Hüccet: Delil.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: İfade ve açıklamalarıyla mu'cize olan Kur'ân.
Me'haz: Kaynak.
Merci: Dönülecek yer.
Misil: Eş, benzer.
Mu'cize-i ekber: En büyük mucize.
Mu'cize-i kübra: En büyük mucize.
Mu'cize-i mâneviye: Mânevî mucize.
Muannid: İnatçı.
Nur-u tevhid: Tevhid nuru.
Ruh u canla sarılmak: Canla başla sarılmak.
Rû-yi zemin: Yeryüzü.
Saadet-i ebediye: Sonsuz mutluluk.
Sâniyen: İkinci olarak.
Sarîhan: Açıkça.
Tenvir etmek: Aydınlatmak.
Zındık: Dinsiz.

On Dördüncü Söz'ün Hâtimesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ[1]

Gafil Kafaya Bir Tokmak ve Bir Ders-i İbrettir.

Ey gaflete dalıp ve bu hayatı tatlı görüp ve âhireti unutup, dünyaya talip bedbaht nefsim! Bilir misin neye benzersin? Deve kuşuna: Avcıyı görür, uçamıyor.. başını kuma sokuyor, tâ avcı onu görmesin.. koca gövdesi dışarda, avcı görür. Yalnız o, gözünü kum içinde kapamış görmez.

Ey nefis! Şu temsile bak, gör; nasıl dünyaya hasr-ı nazar, aziz bir lezzeti elîm bir eleme kalbeder.

Meselâ şu karyede (Yani Barla'da) iki adam bulunur. Birisinin yüzde doksan dokuz ahbâbı İstanbul'a gitmişler, güzelce yaşıyorlar. Yalnız bir tek burada kalmış, o dahi oraya gidecek. Bunun için şu adam İstanbul'a müştaktır, orayı düşünür, ahbâba kavuşmak ister. Ne vakit ona denilse: "Oraya git!" sevinip gülerek gider.

İkinci adam ise, yüzde doksan dokuz dostları buradan gitmişler. Bir kısmı mahvolmuşlar. Bir kısmı ne görür, ne de görünür yerlere sokulmuşlar. Perişan olup gitmişler zanneder. Şu bîçâre adam ise, bütün onlara bedel yalnız bir misafire ünsiyet edip teselli bulmak ister. Onunla o elîm âlâm-ı firakı kapamak ister.

Ey nefis! Başta Habîbullah, bütün ahbabın kabrin öbür tarafındadırlar. Burada kalan bir iki tane ise, onlar da gidiyorlar. Ölümden ürküp, kabirden

---

[1] "Bu dünya hayatı, aldatıcı ve geçici bir zevkten başka bir şey değildir." (Âl-i İmran Sûresi, 3/185).

Âlâm-ı firak: Ayrılık acıları, elemleri.
Bedbaht: Talihsiz, nasipsiz.
Bîçâre: Çâresiz.
Ders-i ibret: İbret dersi.
Elîm: Acı veren, can yakan.
Habibullah: Allah'ın (c.c.) en çok sevdiği kul anlamında Hz. Peygamber (s.a.s) Efendimiz'e ait bir sıfat.
Hasr-ı nazar: Bakışını, dikkatini sadece belli bir noktaya odaklama, daraltma.
Hâtime: Sonuç.
Kalb etme: Bir hâlden bir hâle çevirme, dönüştürme.
Karye: Köy.
Müştak: Çok arzulu.
Talib: İsteyen, arzu eden.
Temsil: Benzetme, misal
Ünsiyet etme: Yakınlık kurma, alışma.

korkup, başını çevirme! Merdâne kabre bak, dinle, ne talep eder! Erkekçesine ölümün yüzüne gül, bak, ne ister! Sakın gafil olup ikinci adama benzeme!

Ey nefsim! Deme: "Zaman değişmiş, asır başkalaşmış, herkes dünyaya dalmış, hayata perestiş eder, derd-i maîşetle sarhoştur." Çünkü ölüm değişmiyor, firak bekâya kalbolup başkalaşmıyor. Acz-i beşerî, fakr-ı insanî değişmiyor, ziyâdeleşiyor. Beşer yolculuğu kesilmiyor, sürat peydâ ediyor.

Hem deme: "Ben de herkes gibiyim." Çünkü; herkes sana kabir kapısına kadar arkadaşlık eder. Herkesle musibette beraber olmak demek olan teselli ise, kabrin öbür tarafında pek esassızdır.

Hem kendini başıboş zannetme! Zira, şu misafirhâne-i dünyada nazar-ı hikmetle baksan hiçbir şeyi nizamsız, gayesiz göremezsin. Nasıl sen nizamsız, gayesiz kalabilirsin? Zelzele gibi vâkıalar olan şu hâdisât-ı kevniye, tesadüf oyuncağı değiller.

Meselâ zemine nebatât ve hayvanât envâından giydirilen birbiri üstünde, birbiri içinde, gayet muntazam ve gayet münakkaş gömlekler, baştan aşağıya kadar gayelerle, hikmetlerle müzeyyen, mücehhez olduklarını gördüğün ve gayet âlî gayeler içinde kemâl-i intizam ile meczup mevlevî gibi devredip döndürmesini bildiğin hâlde, nasıl oluyor ki, küre-i arzın; benî Âdemden, bâhusus ehl-i imandan beğenmediği bir kısım etvâr-ı gafletin sıklet-i mâneviyesinden, omuz silkmeye benzeyen zelzele gibi(Hâşiye) mevt-âlûd

---

(Hâşiye) İzmir'in zelzelesi münasebetiyle yazılmıştır.

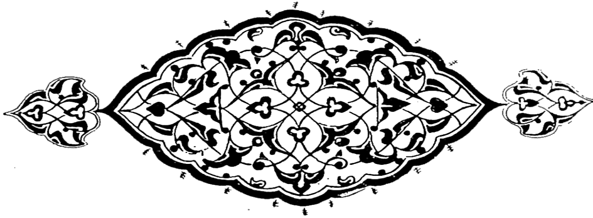
Acz-i beşerî: İnsanın güçsüzlüğü.
Âlî: Yüce, yüksek.
Bâhusus: Özellikle.
Beka: Sonsuzluk.
Benî-Âdem: İnsanoğlu.
Derd-i maîşet: Geçim derdi.
Envâ: Türler.
Etvâr-ı gaflet: Gafletten kaynaklanan tutum ve davranışlar.
Fakr-ı insanî: İnsanoğlunun ihtiyacı.
Firak: Ayrılık.
Hâdisât-ı kevniye: Tabiî olaylar.
Kalbolmak: Bir hâlden başka bir hâle geçmek, dönüşmek.
Kemâl-i intizam: Mükemmel düzen.
Küre-i arz: Yerküre, dünya.
Meczup: Cezbeye tutulmuş, kendinden geçmiş.
Merdâne: Mertçe, erkekçe.
Mevt-âlûd: Ölümle iç içe.
Misafirhâne-i dünya: Dünya misafirhanesi.
Muntazam: Düzenli.
Mücehhez: Donatılmış.
Mülhid: Dinsiz.
Münakkaş: Nakışlı, işlemeli.
Müzeyyen: Süslü.
Nazar-ı hikmet: Eşyayı anlam, fayda, gâye gibi açılardan sorgulayarak bakma.
Nebatât ve hayvanât: Bitkiler ve hayvanlar.
Perestiş etmek: Aşırı düşkün olmak, taparcasına sevmek.
Sıklet-i mâneviye: Mânevî ağırlık.
Sürat peydâ etmek: Hızlanmak.

hâdisât-ı hayatiyesini –bir mülhidin neşrettiği gibi– gayesiz, tesâdüfî zannederek bütün musîbetzedelerin elîm zâyiâtını bedelsiz, hebâen-mensûr gösterip müthiş bir ye'se atarlar. Hem büyük bir hata, hem büyük bir zulüm ederler.

Belki öyle hâdiseler bir Hakîm u Rahîm'in emriyle, ehl-i imanın fâni malını, sadaka hükmüne çevirip ibkâ etmektir ve küfrân-ı nimetten gelen günahlara keffârettir.

Nasıl ki bir gün gelecek, şu musahhar zemin; yüzünün zîneti olan âsâr-ı beşeriyeyi şirk-âlûd, şükürsüz görüp, çirkin bulur. Hâlık'ın emriyle, büyük bir zelzele ile bütün yüzünü siler, temizler. Allah'ın emriyle ehl-i şirki cehenneme döker, ehl-i şükre: "*Haydi, cennete buyurun.*" der.

* * *

Âsâr-ı beşeriye: İnsanların fiillerinin neticeleri.

Ehl-i iman: Müminler.

Ehl-i şirk: Müşrikler.

Ehl-i şükr: Şükredenler.

Hâdisât-ı hayatiye: Canlılık emâresi gösteren hadiseler.

Hakîm u Rahîm: Her şeyi yerli yerince yapan, pek merhametli Hz. Allah (c.c.).

Hâlık: Yaradan.

Hebâen-mensur: Boşu boşuna.

İbkâ etmek: Ebedî kılmak.

Keffâret: Günahların affı için verilen sadaka.

Küfrân-ı nimet: Nimete karşı nankörlük.

Musahhar: İnsana boyun eğmiş, emre âmâde.

Musibetzede: Felâkete uğramış.

Şirk-âlûd: Şirk bulaşmış.

Ye's: Ümitsizlik.

Zînet: Süs.

On Yedinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً ۞

وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ۞ [1]

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا إِلاَّ لَعِبٌ وَلَهْوٌ [2]

Bu Söz, İki Âlî Makam ve Bir Parlak Zeylden İbarettir.

Birinci Makam

Hâlık u Rahîm ve Rezzâk u Kerîm ve Sâni u Hakîm; şu dünyayı âlem-i ervâh ve ruhâniyât için bir bayram, bir şehrâyin suretinde yapıp bütün esmâsının garâib-i nukûşuyla süslendirip küçük-büyük, ulvî-süflî her bir ruha, ona münasip ve o bayramdaki ayrı ayrı hesapsız mehâsin ve in'âmâttan istifade etmeğe muvâfık ve havâs ile mücehhez bir cesed giydirir, bir vücûd-u cismânî verir, bir defa o temâşâgâha gönderir.

Hem zaman ve mekân cihetiyle pek geniş olan o bayramı; asırlara, senelere, mevsimlere hatta günlere, kıtalara taksim ederek her bir asrı, her bir

---

[1] "Biz, dünyada bulunan her şeyi ona bir zinet kıldık. Böylece insanlardan kimin daha iyi iş gerçekleştireceğini ortaya koymak istedik. Ve elbette Biz onun üstünde ne varsa hepsini, kupkuru yapıp dümdüz edeceğiz." (Kehf Sûresi, 18/7-8).

[2] "Dünya hayatı bir oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir." (En'âm Sûresi, 6/32).

Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi
Esmâ: İsimler.
Gâraib-i nukûş: Orijinal, benzersiz nakışlar.
Hâlık u Rahîm: Merhamet ve ihsanı çok olan Yüce Yaratıcı.
Havâs: Organlar, duyular.
İn'âmat: Nimetlendirmeler.
Mehâsin: Güzellikler.
Muvâfık: Uygun.
Rezzâk u Kerîm: Rızkı bol bol veren Hz. Allah.
Ruhâniyât: Maddî cisim taşımayan varlıklar (melek, cin gibi).
Sâni u Hakîm: Daima hikmetle yaratan Hz. Allah.
Süflî: Bayağı, değersiz.
Şehrâyin: Şenlik, donanma gecesi.
Temâşâgâh: Gezilecek yer.
Ulvî: Yüce.
Vücûd-i cismânî: Beden.
Zeyl: Ek, ilave.

seneyi, her bir mevsimi, hatta bir cihette her bir günü, her bir kıtayı, birer tâife ruhlu mahlûkâtına ve nebatî masnûâtına birer resmi geçit tarzında bir ulvî bayram yapmıştır. Ve bilhassa rû-yi zemin, hususan bahar ve yaz zamanında masnûât-ı sağîrenin tâifelerine öyle şâşaalı ve birbiri arkasında bayramlardır ki; tabakât-ı âliyede olan ruhâniyâtı ve melâikeleri ve sekene-i semâvâtı seyre celbedecek bir câzibedârlık görünüyor ve ehl-i tefekkür için öyle şirin bir mütâlâagâh oluyor ki, akıl tarifinden âcizdir.

Fakat bu ziyâfet-i ilâhiye ve bayram-ı rabbâniyedeki ism-i Rahman ve Muhyî'nin tecellilerine mukabil ism-i Kahhâr ve Mümît, firak ve mevt ile karşılarına çıkıyorlar. Şu ise: [1] وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ rahmetinin vüs'at-i şümûlüne zâhiren muvâfık düşmüyor. Fakat hakikatte birkaç cihet-i muvâfakati vardır. Bir ciheti şudur ki:

Sâni u Kerîm, Fâtır u Rahîm, her bir tâifenin resmi geçit nöbeti bittikten ve o resmi geçitten maksud olan neticeler alındıktan sonra, ekseriyet itibarıyla dünyadan, merhametkârâne bir tarz ile tenfir edip usandırıyor.. istirahata bir meyil ve başka bir âleme göçmeğe bir şevk ihsan ediyor.. ve vazife-i hayattan terhis edildikleri zaman, vatan-ı aslîlerine bir meyelân-ı şevk-engiz, ruhlarında uyandırıyor.

Hem o Rahman'ın nihayetsiz rahmetinden uzak değil ki; nasıl vazife uğrunda, mücâhede işinde telef olan bir nefere şehâdet rütbesini veriyor ve kurban olarak kesilen bir koyuna, âhirette cismânî bir vücûd-u bâkî vererek,

---

[1] "Rahmetim ise her şeyi kaplar." (A'râf Sûresi, 7/156).

Bayram-ı rabbâniye: İlâhî bayram.
Cihet-i muvâfakat: Uygun yön.
Fâtır u Rahîm: Her şeyi benzersiz yaradan, yegane merhamet sahibi Hz. Allah.
Firak: Ayrılık.
Kahhâr: Mutlak Hâkim ve Gâlib, Hz. Allah.
Masnûât-ı sağîre: Küçük varlıklar.
Merhametkârâne: Merhametli bir şekilde.
Mevt: Ölüm.
Meyelân-ı şevk-engiz: İnsanın şevkini tahrik eden istekler, eğilimler.
Muhyî: Hayatı veren, dirilten Hz. Allah.
Mücahede: Savaş, cihad.
Mümît: Ölümü yaratan, verdiği canı alan, Hz. Allah.
Mütalâagâh: Araştırma, inceleme yeri.
Nebatî masnûât: Bitkiler âlemi.
Rahmân: Sonsuz, sınırsız merhamet ve ihsan sahibi Hz. Allah.
Rû-yi zemin: Yeryüzü.
Sâni u Kerîm: Her şeyi bol bol yapıp, bize lütfeden Hz. Allah.
Sekene-i semâvât: Gökyüzünde yaşayanlar. (Melekler, ruhanîler gibi.)
Tabakât-ı âliye: Üst tabakalar.
Tenfir: Nefret ettirme, soğukluk verip usandırma.
Vatan-ı aslî: Asıl vatan, âhiret yurdu.
Vazife-i hayat: Ömür, hayat görevi.
Vücûd-u bâki: Kalıcı, ölümsüz vücut.
Vüs'at-i şümûl: Her şeyi kuşatan genişlik, enginlik.
Ziyafet-i ilâhiye: İlâhî ziyafet.

Sırat üstünde, sahibine Burak gibi bir bineklik mertebesini vermekle mükâfatlandırıyor...[1] Öyle de, sâir zîruh ve hayvanâtın dahi, kendilerine mahsus vazife-i fıtriye-i rabbâniyelerinde ve evâmir-i sübhâniyenin itaatlerinde telef olan ve şiddetli meşakkat çeken zîruhların, onlara göre bir çeşit mükâfât-ı ruhâniye ve onların istidâdlarına göre bir nev'i ücret-i mâneviye, o tükenmez hazine-i rahmetinden baîd değil ki bulunmasın. Dünyadan gitmelerinden pek çok incinmesinler, belki memnun olsunlar.

لاَ يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلاَّ اللّٰهُ[2]

Lâkin, zîruhların en eşrefi ve şu bayramlarda kemiyet ve keyfiyet cihetiyle en ziyâde istifade eden insan, dünyaya pek çok meftûn ve müptelâ olduğu hâlde, dünyadan nefret ve âlem-i bekâya geçmek için eser-i rahmet olarak iştiyak-engîz bir hâlet verir. Kendi insaniyeti dalâlette boğulmayan insan, o hâletten istifade eder. Rahat-ı kalb ile gider. Şimdi, o hâleti intaç eden vecihlerden, numûne olarak beşini beyan edeceğiz.

•***Birincisi***: İhtiyarlık mevsimiyle; dünyevî, güzel ve câzibedâr şeyler üstünde fenâ ve zevâlin damgasını ve acı mânâsını göstererek, o insanı dünyadan ürkütüp, o fâniye bedel, bir bâkî matlubu arattırıyor.[3]

•***İkincisi***: İnsanın alâka peydâ ettiği bütün ahbâblardan yüzde doksan dokuzu, dünyadan gidip diğer bir âleme yerleştikleri için, o ciddî muhabbet sâikasıyla, o ahbâbın gittiği yere bir iştiyak ihsan edip, mevt ve eceli mesrûrâne karşılattırıyor.[4]

---

[1] "Kurbanlarınızı hoş tutun; zira onlar Sırat köprüsünde sizin bineklerinizdir." anlamındaki hadis için bkz.: Deylemî, *Müsned* 1/85.

[2] "Hiç kimse gaybı bilemez, gaybı yalnız Allah bilir." Konuyla ilgili bkz.: Neml Sûresi, 27/65; Cin Sûresi, 72/26.

[3] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/185; Hadîd Sûresi, 57/20.

[4] Bkz.: Yûnus Sûresi, 10/7-11.

Âlem-i beka: Kalıcı, ölümsüz âlem, âhiret âlemi.

Baîd: Uzak.

Evâmir-i sübhâniye: İlâhî emirler.

Fenâ: Bitme, tükenme.

Hâlet: Hâl, durum.

İntaç: Netice verme.

İştiyak-engîz: Büyük bir şevk ve arzu veren.

Kemiyet: Nicelik.

Keyfiyet: Nitelik.

Matlub: Aranan, istenilen.

Mesrûrâne: Sevinçle, mutlulukla.

Mevt: Ölüm.

Mükâfat-ı ruhâniye: Ruha verilen mükâfatlar, ödüller.

Sâika: Sebep, faktör.

Vazife-i fıtriye-i rabbâniye: Allah'ın eşyanın tabiatına koyduğu görevler, özellikler.

Zevâl: Yok olma, kaybolup gitme.

Zîruh: Ruh sahibi.

•***Üçüncüsü***: İnsandaki nihayetsiz zayıflık ve acizliği, bazı şeylerle ihsâs ettirip, hayat yükü ve yaşamak tekâlifi ne kadar ağır olduğunu anlattırıp, istirahata ciddî bir arzu ve bir diyâr-ı âhere gitmeye samimî bir şevk veriyor.

•***Dördüncüsü***: İnsan-ı mümine nûr-u iman ile gösterir ki:

Mevt, idam değil, tebdil-i mekândır. Kabir ise, zulümâtlı bir kuyu ağzı değil, nûrâniyetli âlemlerin kapısıdır. Dünya ise, bütün şâşaasıyla âhirete nisbeten bir zindan hükmündedir.[1] Elbette, zindan-ı dünyadan bostan-ı cinâna çıkmak ve müz'iç dağdağa-yı hayat-ı cismâniyeden âlem-i rahata ve meydan-ı tayerân-ı ervâha geçmek ve mahlûkâtın sıkıntılı gürültüsünden sıyrılıp huzur-u Rahman'a gitmek; bin can ile arzu edilir bir seyahattir, belki bir saadettir.

•***Beşincisi***: Kur'ân'ı dinleyen insana, Kur'ân'daki ilm-i hakikati ve nûr-u hakikatle dünyanın mâhiyetini bildirmekliği ile dünyaya aşk ve alâka pek mânâsız olduğunu anlatmaktır.[2] Yani, insana der ve isbat eder ki:

"*Dünya; bir kitab-ı samedânîdir*. Hurûf ve kelimâtı, nefislerine değil; belki, başkasının zât ve sıfat ve esmâsına delâlet ediyorlar. Öyle ise, mânâsını bil, al.. nukûşunu bırak, git!..

Hem bir mezraadır.[3] Ek ve mahsulünü al, muhafaza et.. müzahrafâtını at, ehemmiyet verme!..

Hem birbiri arkasında daim gelen geçen aynalar mecmuasıdır. Öyle ise, onlarda tecelli edeni bil, envârını gör.. ve onlarda tezahür eden esmânın

---

[1] Bkz.: Tevbe Sûresi, 9/38; Nahl Sûresi, 16/30; Furkan Sûresi, 25/15; Ankebût Sûresi, 29/64; Muhammed Sûresi, 47/36.

[2] Bu konudaki bazı ayetler için bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/14; Kehf Sûresi, 18/45-46; Tâhâ Sûresi, 20/131.

[3] "Dünya, âhiretin tarlasıdır." mânâsındaki hadis için bkz.: Sehâvî, *Makâsıdü'l-hasene* s.497; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/495.

Bostan-ı cinân: Cennet bahçeleri.
Dağdağa: Gürültü, patırtı.
Delâlet: Delillendirerek göstermek.
Diyâr-ı âher: Öbür dünya, âhiret.
Envâr: Nurlar.
Hayat-ı cismâniye: Bedeni hayat.
Hurûf: Harfler.
Huzur-u Rahmân: Cenâb-ı Hakk'ın huzuru.
İlm-i hakikat: Hakikat bilgisi.
Kelimât: Kelimeler.
Kitab-ı Samedânî: Cenâb-ı Hakk'ın icraatlerinin okunacağı, varlığın bütün ihtiyaçlarını karşılayacak kitap.
Meydan-ı tayerân-ı ervâh: Ruhların seyahatine uygun, uçsuz-bucaksız alan.
Mezraa: Tarla.
Muzahrafât: Yaldızlı, süslü. (Dışı alımlı fakat içi boş olan şeyler.)
Müz'iç: Sıkıcı.
Nefis: Kendi.
Nukûş: Nakışlar.
Nûrâniyet: Aydınlık, parlaklık.
Tebdil-i mekân: Yer değişikliği.
Tecellî: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin sıfatlarının eşyada yansıması, görünmesi.
Tekâlif: Yükümlülükler.
Zulümat: Karanlıklar.

tecelliyâtını anla ve müsemmâlarını sev.. ve zevâle ve kırılmaya mahkûm olan o cam parçalarından alâkanı kes!..

Hem seyyâr bir ticaretgâhtır. Öyle ise, alış verişini yap, gel.. ve senden kaçan ve sana iltifât etmeyen kafilelerin arkalarından beyhûde koşma, yorulma!..

Hem muvakkat bir seyrangâhtır. Öyle ise, nazar-ı ibretle bak ve zâhirî çirkin yüzüne değil; belki, Cemîl-i Bâkî'ye bakan gizli, güzel yüzüne dikkat et, hoş ve faydalı bir tenezzüh yap, dön.. ve o güzel manzaraları irâe eden ve güzelleri gösteren perdelerin kapanmasıyla akılsız çocuk gibi ağlama, merak etme!..

Hem bir misafirhânedir. Öyle ise, onu yapan Mihmandâr-ı Kerîm'in izni dairesinde ye, iç, şükret.. kanunu dairesinde işle, hareket et.. sonra arkana bakma, çık, git.. herzekârâne, fuzulî bir surette karışma.. senden ayrılan ve sana ait olmayan şeylerle mânâsız uğraşma ve geçici işlerine bağlanıp boğulma!.." gibi zâhir hakikatlerle dünyanın iç yüzündeki esrarı gösterip, dünyadan müfarakatı gayet hafifleştirir, belki hüşyâr olanlara sevdirir ve rahmetinin her şeyde ve her şe'ninde bir izi bulunduğunu gösterir.

İşte Kur'ân şu "*beş vecih*"e işaret ettiği gibi, başka hususî vecihlere dahi âyât-ı Kur'âniye işaret ediyor…

Veyl o kimseye ki, şu beş vecihden bir hissesi olmaya!..

* * *

Âyât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri.

Cemîl-i Bâkî: Güzelliği bitmeyen yegâne Güzel, Hz. Allah.

Herzekârâne: Aptalca, saçma-sapan bir şekilde.

Hüşyâr: Uyanık, dikkatli.

İrâe etmek: Göstermek.

Mihmandâr-ı Kerîm: Misafirlerini cömertçe ağırlayan Hz. Allah.

Muvakkat: Süreli.

Müfârakat: Ayrılık.

Müsemmâ: İsim verilen varlık. (yaratılanda Yaradan'ı görebilmek.)

Nazar-ı ibret: İbretle bakmak.

Seyrangâh: Gezilecek yer.

Şe'n: İş, işleyiş, icraat.

Tecellî: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin sıfatlarının eşyada yansıması, görünmesi.

Tenezzüh: Gezmek.

Ticaretgâh: Ticâret yeri.

Vech: Yön.

Veyl: "Vay hâline.., vah vah.., yazık..yazık!" anlamında bir deyim. (Cehennem çukurlarından biri.)

Zevâl: Yok olmak.

Kalbe Fârisî Olarak Tahattur Eden Bir Münâcât

هٰذِهِ الْمُنَاجَاتُ تَخَطُّرَاتٌ فِي الْقَلْبِ هٰكَذَا بِالْبَيَانِ الْفَارِسِيِّ

Yani bu münâcât, kalbe Fârisî olarak tahattur ettiğinden Fârisî yazılmıştır. Evvelce matbu olan "Hubâb Risalesi"nde dercedilmişti.

يَا رَبِّ! بَشَشْ جِهَتْ نَظَرْ مِي كَرْدَمْ، دَرْدِ خُودْرَا دَرْمَانْ نَمِي دِيدَمْ

Yâ Rab! Tevekkülsüz, gafletle, iktidar ve ihtiyarıma dayanıp derdime derman aramak için cihat-ı sitte denilen altı cihette nazar gezdirdim. Maatteessüf derdime derman bulamadım. Mânen bana denildi ki: "*Yetmez mi dert, derman sana!*"

دَرْ رَاسَتْ مِي دِيدَمْ كِه: دِي رُوزْ مَزَارِ پَدَرْ مَنَسْت

Evet, gafletle sağımdaki geçmiş zamandan teselli almak için baktım. Fakat gördüm ki; dünkü gün, pederimin kabri.. ve geçmiş zaman, ecdâdımın bir mezar-ı ekberi suretinde göründü.. teselli yerine vahşet verdi.(Hâşiye)

Hâşiye: İman; o vahşetli mezar-ı ekberi, ünsiyetli bir meclis-i münevver ve bir mecma-ı ahbab gösterir.

وَدَرْ چَپْ دِيدَمْ كِه: فَرْدَا قَبْرِ مَنَسْت

Sonra soldaki istikbâle baktım. Derman bulamadım. Belki yarınki gün, benim kabrim ve istikbâl ise, emsâlimin ve nesl-i âtînin bir kabr-i ekberi suretinde görünüp, ünsiyet değil belki vahşet verdi.(Hâşiye)

Cihât-ı sitte: Altı yön.
Fârisî: Farsça.
Maatteessüf: Maalesef, üzülerek.
Nesl-i âti: Gelecek nesil.
Tahattur etmek: Hatıra gelmek.
Ünsiyet: Aşinalık, dostluk.

Hâşiye: İman ve huzur-u iman, o dehşetli kabr-i ekberi, sevimli saadet saraylarında bir davet-i rahmâniye gösterir.

وَامْرُوزْ: تَابُوتِ جِسْمِ پُرْ اِضْطِرَابِ مَنَسْت

Soldan dahi hayır görünmediği için, hazır güne baktım. Gördüm ki: Şu gün, güya bir tabuttur. Hareket-i mezbûhânede olan cismimin cenazesini taşıyor.(Hâşiye)

Hâşiye: İman, o tabutu, bir ticaretgâh ve şâşaalı bir misafirhâne gösterir.

بَرْ سَرِ عُمْر جَنَازَ مَنْ اِيسْتَادَه اَسْت

İşbu cihetten dahi devâ bulamadım. Sonra başımı kaldırıp şecere-i ömrümün başına baktım. Gördüm ki; o ağacın tek meyvesi benim cenazemdir ki, o ağacın üstünde duruyor, bana bakıyor.(Hâşiye)

Hâşiye: İman, o ağacın meyvesini cenaze değil, belki ebedî hayata mazhar ve ebedî saadete namzed olan ruhumun eskimiş yuvasından, yıldızlarda gezmek için çıktığını gösterir.

دَرْ قَدَمْ: اٰبِ خَاكِ خِلْقَتِ مَنْ وَخَاكِسْتَرِ عِظَامِ مَنَسْت

O cihetten dahi me'yûs olup başımı aşağıya eğdim. Baktım ki: Aşağıda, ayak altında kemiklerimin toprağı ile mebde-i hilkatimin toprağı birbirine karışmış gördüm. Derman değil, derdime dert kattı.(Hâşiye)

Hâşiye: İman, o toprağı, rahmet kapısı ve cennet salonunun perdesi olduğunu gösterir.

چُونْ دَرْ پَسْ مِي نِگَرَمْ، بِينَمْ: اِينْ دُنْيَاءِ بِي بُنْيَادْ هِيچْ دَرْ هِيچَسْتْ

Ondan dahi nazarı çevirip arkama baktım. Gördüm ki; esassız, fânî bir dünya, hiçlik derelerinde ve adem zulümâtında yuvarlanıp gidiyor.

Adem: Yokluk.
Hareket-i mezbûhâne: Can çekişme hâli.
Kabr-i ekber: En büyük mezar.
Me'yûs: Ümitsiz.
Mebde-i hilkat: İlk yaratılış.
Şecere-i ömür: Ömür ağacı.
Zulümât: Karanlıklar.

Derdime merhem değil, belki vahşet ve dehşet zehirini ilâve etti.(Hâşiye)

Hâşiye: İman, o zulümâtta yuvarlanan dünyayı, vazifesi bitmiş, mânâsını ifade etmiş, neticelerini kendine bedel vücutta bırakmış mektûbât-ı samedâniye ve sahâif-i nukûş-u sübhâniye olduğunu gösterir.

وَدَرْ پِيشْ: اَنْدَازْ نَظَرْ مِيكُنَمْ، دَرِ قَبْرْ گُشَادَه اَسْت

وَرَاهِ اَبَدْ بَدُورُو دِرَازْ بَدِيدَارَسْت

Onda dahi hayır görmediğim için ön tarafıma, ileriye nazarımı gönderdim. Gördüm ki; kabir kapısı yolumun başında açık görünüp, onun arkasında ebede giden cadde, uzaktan uzağa nazara çarpıyor.(Hâşiye)

Hâşiye: İman, o kabir kapısını, âlem-i nur kapısı ve o yol dahi, saadet-i ebediye yolu olduğunu gösterdiğinden, dertlerime hem derman, hem merhem olur.

مَرَا جُزْ جُزْءِ اِخْتِيَارِي چِيزِي نِيسْت دَرْ دَسْت

İşte şu altı cihette ünsiyet ve teselli değil, belki dehşet ve vahşet aldığım onlara mukabil, benim elimde bir cüz-i ihtiyârîden başka hiçbir şey yoktur ki, ona dayanıp onunla mukabele edeyim.(Hâşiye)

Hâşiye: İman, o cüz-i lâyetecezzâ hükmündeki cüz-i ihtiyârî yerine, gayr-i mütenâhî bir kudrete istinad etmek için bir vesika verir ve belki iman bir vesikadır.

كِه اُو جُزْء هَمْ عَاجِزْ، هَمْ كُوتَاهْ و هَمْ كَمْ عَيَارَسْت

Hâlbuki o cüz-i ihtiyârî denilen silâh-ı insanî hem âciz, hem kısadır, hem ayarı noksandır, îcâd edemez, kisbden başka hiçbir şey elinden gelmez.(Hâşiye)

Hâşiye: İman, o cüz-i ihtiyârîyi, Allah nâmına istîmal ettirip her şeye karşı kâfî getirir.

Cüz-i ihtiyârî: İnsanın zayıf, küçücük tercih gücü, iradesi.

Cüz-i lâyetecezzâ: Parçalanamayacak kadar küçük şey.

Kisb: Çaba, emek, kazanmak.

Mektûbât-ı samedâniye: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan sınırsız kudretini gösteren, birçok mâna ifade eden varlıklar.

Sahâif-i nukûş-u sübhâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kusursuz sanatının nakış nakış işlendiği varlık sayfaları.

Silâh-ı insanî: İnsana ait silâh. (İnsanın kullanabileceği bütün sermayesi, imkânı.)

Bir askerin cüz-î kuvvetini, devlet hesabına istîmal ettiği vakit, binler kuvvetinden fazla işler görmesi gibi...

نَه دَرْ مَاضِي مَجَالِ حُلُولْ، نَه دَرْ مُسْتَقْبَلْ مَدَارِ نُفُوذَسْت

Ne geçmiş zamana hulûl edebilir, ne de gelecek zamana nüfûz edebilir. Mazi ve müstakbele ait emellerime ve elemlerime faydası yoktur.(Hâşiye)

Hâşiye: İman, dizginini cism-i hayvanînin elinden alıp; kalbe, ruha teslim ettiği için; maziye nüfûz ve müstakbele hulûl edebilir. Çünkü kalb ve ruhun daire-i hayatı geniştir.

مَيْدَانِ اُو اِينْ زَمَانِ حَالْ، وَ يَكْ آنِ سَيَّالَسْت

O cüz-i ihtiyârînin meydan-ı cevelânı, kısacık şu zaman-ı hâzır ve bir ân-ı seyyâldir.

بَا اِينْ هَمَه فَقْرِهَا وَضَعْفِهَا، قَلَمِ قُدْرَتِ تُو آشِكَارَه نُوِشْتَه اَسْت،

«دَرْ فِطْرَتِ مَا»: مَيْلِ اَبَدْ وَاَمَلِ سَرْمَدْ

İşte şu bütün ihtiyaçlarımla ve zayıflığımla ve fakr ve aczimle beraber altı cihetten gelen dehşetler ve vahşetlerle perişan bir hâlde iken; kalem-i kudretle sahife-i fıtratımda ebede uzanan arzular ve sermede yayılan emeller âşikâre bir surette yazılmıştır, mâhiyetimde dercedilmiştir.

بَلْكِه هَرْ چِه هَسْت، هَسْت

Belki dünyada ne varsa nümûneleri fıtratımda vardır. Umum onlara karşı alâkadarım. Onlar için çalıştırıyorum, çalışıyorum.

دَائِرَ اِحْتِيَاجْ مَانَنْدِ دَائِرَ مَدِّ نَظَرْ بُزُرْكِي دَارَسْت

Ân-ı seyyâl: Akıp giden en kısa zaman, saniye.
Hulûl etmek: Sızmak, sirayet etmek, içine girmek.
Kalem-i kudret: Kudret kalemi.
Meydan-ı cevelân: Gezilebilecek alan.
Nüfûz etmek: Bir şeyin içine girmek, sirayet etmek.
Sahife-i fıtrat: İnsanın mahiyetine, tabiatına âit maddi-manevi yaratılan herşey.
Sermed: Sonsuzluk, süreklilik.

İhtiyaç dairesi, nazar dairesi kadar büyüktür, geniştir.

خَيَالْ كُدَامْ رَسَدْ اِحْتِيَاجْ نِيزْ رَسَدْ

دَرْ دَسْت هَرْ چِه نِيسْت دَرْ اِحْتِيَاجْ هَسْت

Hatta hayâl nereye gitse ihtiyaç dairesi dahi oraya gider. Orada da hâcet vardır. Belki her ne ki elde yok, ihtiyaçta vardır. Elde olmayan, ihtiyaçta vardır. Elde bulunmayan ise, hadsizdir.

دَائِرَ اِقْتِدَارْ هَمْچُو دَائِرَ دَسْتِ كُوتَاهْ كُوتَاهَسْت

Hâlbuki; daire-i iktidar kısa, elimin dairesi kadar kısa ve dardır.

پَسْ فَقْرُ و حَاجَاتِ مَا بَقَدْرِ جِهَانَسْت

Demek fakr ve ihtiyaçlarım, dünya kadardır.

وَسَرْمَايَهءِ مَا هَمْچُو «جُزْءِ لاَ يَتَجَزَّا» اَسْت

Sermayem ise, cüz-i lâyetecezzâ gibi cüz'î bir şeydir.

اِينْ جُزْء كُدَامْ وَاِينْ كَائِنَاتِ حَاجَات كُدَامَسْت؟

İşte şu cihan kadar ve milyarlar ile ancak istihsâl edilen hâcet nerede ve bu beş paralık cüz-i ihtiyârî nerede? Bununla onların mübâyaasına gidilmez. Bununla onlar kazanılmaz. Öyle ise, başka bir çâre aramak gerektir.

پَسْ دَرْ رَاهِ تُو، اَزْ اِينْ جُزْء نِيزْ بَازْ مِي گُزَشْتَنْ چارَهءِ مَنْ اَسْت

O çâre ise şudur ki; o cüz-i ihtiyârîden dahi vazgeçip, irâde-i ilâhiyeye işini bırakıp, kendi havl ve kuvvetinden teberrî edip, Cenâb-ı Hakk'ın havl ve

---

Cüz-i ihtiyârî: İnsanın zayıf, küçücük tercih gücü, iradesi.
Daire-i iktidar: İktidar alanı.
Hâcet: İhtiyaç.
Havl: Güç, kuvvet.
İrâde-i İlâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın iradesi.
İstihsal: Elde etme, üretme.
Mübâyaa: Karşılıklı alış-veriş.
Teberrî: Yüz çevirme, uzak durma.

kuvvetine iltica ederek, hakikat-i tevekküle yapışmaktır. “Yâ Rab! Madem çâre-i necât budur. Senin yolunda o cüz-i ihtiyârîden vazgeçiyorum ve enâniyetimden teberrî ediyorum...

تَا عِنَايَتِ تُو دَسْتْگِيرِ مَنْ شَوَدْ، رَحْمَتِ بِي نِهَايَتِ تُو پَنَاهِ مَنْ اَسْت

Tâ senin inâyetin, acz ve zaafıma merhameten elimi tutsun. Hem, tâ senin rahmetin, fakr ve ihtiyacıma şefkat edip bana istinadgâh olabilsin, kendi kapısını bana açsın.”

اِنْ كَسْ كِه بَحْرِ بِي نَهَايَتِ رَحْمَتْ يَافْتَ اَسْت

تَكْيَه نَه كُنَدْ بَرْ اِينْ جُزْءِ اِخْتِيَارِي كِه يَكْ قَطْرَه سَرَابَسْت

Evet her kim ki, rahmetin nihayetsiz denizini bulsa elbette bir katre serâb hükmünde olan cüz-i ihtiyârına itimad etmez; rahmeti bırakıp ona müracaat etmez...

اَيْوَاهْ! اِينْ زِنْدَگَانِي هَمْچُو خَابَسْت

وِينْ عُمْرِ بِي بُنْيَادْ هَمْچُو بَادَسْت

Eyvah aldandık!.. Şu hayat-ı dünyeviyeyi sabit zannettik. O zan sebebiyle bütün bütün zâyi ettik. Evet, şu güzerân-ı hayat bir uykudur, bir rüya gibi geçti. Şu temelsiz ömür dahi bir rüzgâr gibi uçar, gider...

اِنْسَانْ بِزَوَالْ دُنْيَا بِفَنَا اَسْت، امَالْ بِي بَقَا الاَمْ بِه بَقَا اَسْت

Kendine güvenen ve ebedî zanneden mağrur insan, zevâle mahkûmdur. Sür’atle gidiyor. Hâne-i insan olan dünya ise, zulümât-ı ademe

---

Çâre-i necât: Kurtuluş çâresi.

Enaniyet: Benlik, gurur.

Güzerân-ı hayat: Hayat akışı.

Hakikat-i tevekkül: Gerçek tevekkül.

İstinadgâh: Dayanak.

Zevâl: Bitmek, yok olmak.

Zulümât-ı adem: Yokluk, hiçlik karanlıkları.

sukut eder. Emeller bekâsız, elemler ruhda bâkî kalır.

بِيَا اَيْ نَفْسِ نَا فَرْجَامْ! وُجُودِ فَانِي خُدْرَا فَدَا كُنْ

خَالِقِ خُودْرَا كِه اِينْ هَسْتِي وَدِيعَه هَسْت

Madem hakikat böyledir. Gel ey hayata çok müştak ve ömre çok tâlib ve dünyaya çok âşık ve hadsiz emeller ile ve elemler ile müptelâ bedbaht nefsim! Uyan, aklını başına al! Nasıl ki yıldız böceği, kendi ışıkçığına itimad eder, gecenin hadsiz zulümâtında kalır. Bal arısı kendine güvenmediği için gündüzün güneşini bulur. Bütün dostları olan çiçekleri, güneşin ziyâsıyla yaldızlanmış müşâhede eder. Öyle de kendine, vücûduna ve enâniyetine dayansan, yıldız böceği gibi olursun. Eğer sen fânî vücûdunu, o vücûdu sana veren Hâlık'ın yolunda fedâ etsen bal arısı gibi olursun. Hadsiz bir nûr-u vücûd bulursun. Hem fedâ et; çünkü, şu vücûd sende vedîa ve emânettir.

وَمُلْكِ اُو وَاُو دَادَه فَنَا كُنْ تَا بَقَا يَابَدْ،

اَزْ انْ سِرِّي كِه: «نَفْيِ نَفْيِ» اِثْبَات اَسْت

Hem O'nun mülküdür, hem O vermiştir. Öyle ise, minnet etmeyerek ve çekinmeyerek fenâ et, fedâ et; tâ bekâ bulsun. Çünkü; nefy-i nefy, isbattır. Yani yok, yok ise; o vardır. Yok, yok olsa; var olur.

خُدَايِ پُرْ كَرَمْ خُودْ مُلْكِ خُودْرَا مِي خَرَدْ اَزْ تُو

بَهَايِ بِي گِرَانْ دَادَه بَرَايِ تُو نِگَاهْ دَارَسْت

Enaniyet: Benlik, gurur.

Hâlık: Hz. Yaradan.

İnâyet: Yardım, destek.

Müştak: Arzulu, istekli.

Nefy-i nefy: Olumsuzluğu reddetmek. (Nefy-i nefy ispattır: Bir şeyin yokluğunu reddetmek, onun varlığını kabul etmektir.)

Nur-u vücûd: Varlık ışığı.

Sukut: Düşmek, değer yitirmek.

Vedîa: Emanet.

Hâlık u Kerîm, kendi mülkünü senden satın alıyor. Cennet gibi büyük bir fiyatı verir. Hem o mülkü senin için güzelce muhafaza ediyor. Kıymetini yükselttiriyor. Yine sana hem bâkî, hem mükemmel bir surette verecektir. Öyle ise, ey nefsim! Hiç durma. Birbiri içinde beş kârlı bu ticareti yap. Tâ beş hasâretten kurtulup, beş ribhi birden kazanasın.

* * *

Hâlık u Kerîm: Pek cömert olan yüce Yaratıcı.

Hasâret: Kayıp, zarar.

Ribh: Kazanç, kâr.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِينَ[1]

لَقَدْ أَبْكَانِي نَعْيُ «لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِينَ» مِنْ خَلِيلِ اللّٰهِ

İbrahim (aleyhisselâm)'dan sudûr ile, kâinatın zevâl ve ölümünü ilân eden nây-ı لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِينَ beni ağlattırdı.

فَصَبَّتْ عَيْنُ قَلْبِي قَطَرَاتٍ بَاكِيَاتٍ مِنْ شُئُونِ اللّٰهِ

Onun için kalb gözü ağladı ve ağlayıcı katreleri döktü. Kalb gözü ağladığı gibi döktüğü her bir damlası da o kadar hazindir, ağlattırıyor. Güya kendisi de ağlıyor. O damlalar, gelecek Fârisî fıkralardır.

لِتَفْسِيرِ كَلَامٍ مِنْ حَكِيمٍ أَيْ نَبِيٍّ فِي كَلَامِ اللّٰهِ

İşte o damlalar ise, nebiyy ü peygamber olan bir Hakîm-i İlâhî'nin, Kelâmullah içinde bulunan bir kelâmının bir nev'i tefsiridir.

نَمِي زِيبَاسْت «أُفُولْدَه» گُمْ شُدَنْ مَحْبُوبْ

Güzel değil batmakla gâib olan bir mahbub. Çünkü; zevâle mahkûm, hakiki güzel olamaz. Aşk-ı ebedî için yaratılan ve âyine-i Samed olan kalb ile sevilmez ve sevilmemeli!

نَمِي أَرْزَدْ «غُرُوبْدَه» غَيْبْ شُدَنْ مَطْلُوبْ

Bir matlub ki, gurûbda gaybûbet etmeye mahkûmdur; kalbin alâkasına, fikrin merakına değmiyor; âmâle merci olamıyor, arkasında gam ve kederle

---

[1] "(Gece bastırınca İbrahim bir yıldız gördü, '(İddianıza göre) Rabbim budur!' dedi. Yıldız sönünce de) 'Ben öyle sönüp batanları tanrı diye sevmem' (dedi)." (En'âm Sûresi, 6/76).

Âmâl: Emeller.
Âyine-i Samed: Allah'ın "Samed" isminin tecellilerini gösteren ayna.
Fârisî: Farsça.
Gaybûbet: Kaybolmak, ortada görünmemek.
Gurub: Batmak.
Hakîm-i İlâhi: İlâhî hikmetle şereflenen Peygamber.
Kelâmullah: Allah kelâmı.
Mahbup: Sevgili.
Matlup: İstek, arzu.
Nây: Ağıt yakma, inleme, feryad etme.
Nebi: Peygamber.
Sudûr: Kaynaklanma, gelme.

teessüf etmeye lâyık değildir. Nerede kaldı ki; kalb, ona perestiş etsin ve ona bağlansın, kalsın?

نَمِي خَاهَمْ «فَنَادَه» مَحْوْ شُدَنْ مَقْصُودْ

Bir maksud ki fenâda mahvoluyor, o maksudu istemem. Çünkü fâniyim, fâni olanı istemem, neyleyeyim?..

نَمِي خَانَمْ «زَوَالْدَه» دَفْنْ شُدَنْ مَعْبُودْ

Bir mâbud ki zevâlde defnoluyor; onu çağırmam, ona ilticâ etmem. Çünkü nihayetsiz muhtacım ve âcizim. Âciz olan; benim pek büyük derdlerime devâ bulamaz, ebedî yaralarıma merhem süremez. Zevâlden kendini kurtaramayan nasıl mâbud olur?

عَقْل فَرْيَادْ مِي دَارَدْ، نِدَاءِ «لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِينَ» مِي زَنَدْ رُوحَمْ

Evet zâhire mübtelâ olan akıl, şu keşmekeş kâinatta perestiş ettiği şeylerin zevâlini görmek ile me'yûsâne feryâd eder.. ve bâkî bir mahbubu arayan ruh dahi لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِينَ *feryâdını ilân ediyor.*

نَمِي خَاهَمْ نَمِي خَانَمْ نَمِي تَبَمْ فِرَاقِي

İstemem, arzu etmem, tâkat getirmem müfarakati...

نَمِي اَرْزَدْ «مَرَاقَه» اِينْ زَوَالْ دَرْ پَسْ تَلاَقِي

Der-akab zevâl ile acılanan mülâkatlar, keder ve meraka değmez. İştiyâka hiç lâyık değildir. Çünkü zevâl-i lezzet elem olduğu gibi, zevâl-i lezzetin tasavvuru dahi bir elemdir. Bütün mecâzî âşıkların dîvânları, yani aşknâmeleri olan manzum kitabları, şu tasavvur-u zevâlden gelen elemden birer feryattır.

Aşknâme: Aşk mektubu.
Der-akab: Peş peşe, ard arda.
Keşmekeş: Karışık, düzensiz.
Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zat.
Me'yûsâne: Ümitsizce.
Mecazî âşık: Fâni ve geçici şeylere âşık olan.
Müfârakat: Ayrılık.
Mülâkat: Karşılaşma, kavuşma.
Perestiş: Tapmak, kul olmak.
Zevâl-i lezzet: Lezzetin bitmesi.

Her birinin bütün dîvân-ı eş'ârının ruhunu eğer sıksan, elemkârâne birer feryâd damlar.

اَزْ انْ دَرْدِ كرِينِ «لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِينَ» مِي زَنَدْ قَلْبَمْ

İşte o zevâl-âlûd mülâkatlar, o elemli, mecâzî muhabbetler derdinden ve belâsındandır ki; kalbim, İbrahimvârî لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِينَ ağlamasıyla ağlıyor ve bağırıyor.

دَرْ اِينْ فَانِي بَقَا خَازِي بَقَا خِيزَدْ فَنَادَنْ

Eğer şu fânî dünyada bekâ istiyorsan; bekâ, fenâdan çıkıyor. Nefs-i emmâre cihetiyle fenâ bul ki, bâkî olasın.

فَنَا شُدْ، هَمْ فَدَا كُنْ، هَمْ عَدَمْ بِينْ، كِه اَزْ دُنْيَا «بَقَايَه» رَاهْ «فَنَادَنْ»

Dünyaperestlik esâsâtı olan ahlâk-ı seyyieden tecerrüd et, fânî ol! Daire-i mülkünde ve malındaki eşyayı, Mahbub-u Hakîkî yolunda fedâ et! Mevcudâtın adem-nümâ âkıbetlerini gör! Çünkü; şu dünyadan bekâya giden yol, fenâdan gidiyor.

فِكِرْ فِيزَارْ دَارَدْ، اَنِينِ «لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِينَ» مِي زَنَدْ وِجْدَانْ

Esbap içine dalan fikr-i insanî, şu zelzele-i zevâl-i dünyadan hayrette kalıp me'yûsâne fîzâr ediyor. Vücûd-i hakîkî isteyen vicdan, İbrahimvârî لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِينَ enîniyle mahbubât-ı mecâziyeden ve mevcudât-ı zâileden

---

Adem-nümâ: Yokluğu gösteren, işaret eden.
Ahlâk-ı seyyie: Kötü ahlâk.
Daire-i mülk: Eli altında, idaresinde olmak.
Dîvân-ı eş'âr: Şiir divanı.
Dünyaperestlik: Dünyaya taparcasına düşkün olmak.
Elemkârâne: Acı verircesine.
Enîn: İnilti.
Esâsât: Esaslar, temeller.
Esbap: Sebepler.
Fikr-i insanî: İnsan fikri.
Fîzâr: Sesli sesli ağlamak.
Mahbubât-ı mecâziye: Dünyevi, geçici sevgililer.
Mahbub-u Hakîkî: Gerçek sevgili.
Mevcudât-ı zâile: Yok olan varlıklar.
Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.
Tecerrüd: Sıyrılmak, uzaklaşmak.
Vücûd-u hakîkî: Gerçek varlık.
Zelzele-i zevâl-i dünya: Dünyanın yok olup yıkılması.
Zevâl-âlûd: Yokluğa bulaşmış, yokluk dolu.

kat-ı alâka edip, Mevcûd-u Hakîkî'ye ve Mahbub-u Sermedî'ye bağlanıyor.

بِدَانْ اَيْ نَفْسِ نَادَانَمْ! كِه: دَرْ هَرْ فَرْد اَزْ فَانِي دُو رَاهْ هَسْت

بَا بَاقِي، دُو سِرِّ جَانِ جَانَانِي

Ey nâdân nefsim! Bil ki; çendan dünya ve mevcudât fânidir, fakat her fâni şeyde bâkiye îsâl eden iki yol bulabilirsin ve can ve cânân olan Mahbub-u Lâyezâl'in tecelli-i cemâlinden iki lem'ayı, iki sırrı görebilirsin. An şart ki suret-i fâniyeden ve kendinden geçebilirsen...

كِه دَرْ نِعْمَتْهَا اِنْعَامْ هَسْت وَبِيس آثَارْهَا اَسْمَا بِگِيْر مَغْزِي، و مِيزَنْ دَرْ فَنَا انْ قِشْرِ بِي مَعْنَا

Evet, nimet içinde in'âm görünür; Rahman'ın iltifâtı hissedilir. Nimetten in'âma geçsen Mün'im'i bulursun. Hem her eser-i samedânî; bir mektup gibi, bir Sâni-i Zülcelâl'in esmâsını bildirir. Nakıştan mânâya geçsen, esmâ yoluyla müsemmâyı bulursun. Madem şu masnûât-ı fâniyenin mağzını, içini bulabilirsin; onu elde et.. mânâsız kabuğunu, kışrını, acımadan fenâ seyline atabilirsin.

بَلِي اثَارْهَا گُويَنْد، زِاَسْمَا لَفْظِ پُرْ مَعْنَا بِخَانْ مَعْنَا و مِيزَنْ دَرْ هَوَا انْ لَفْظِ بِي سَوْدَا

Evet masnûâtta hiçbir eser yok ki, çok mânâlı bir lâfz-ı mücessem olmasın, Sâni-i Zülcelâl'in çok esmâsını okutturmasın. Madem şu masnûât elfâzdır, kelimât-ı kudrettir; mânâlarını oku, kalbine koy. Mânâsız kalan elfâzı, bilâpervâ zevâlin havasına at. Arkalarından alâkadarâne bakıp meşgul olma!

Alâkadarâne: İlgilenerek.
Bilâ-pervâ: Çekinmeden,
Çendan: Gerçi.
Elfâz: Lafızlar, kelimeler.
Eser-i Samedânî: Allah'ın "Samed" isminin eseri, tecellisi.
İn'âm: Nimet vermek.
Îsal: Ulaştırmak, iletmek.
Kat-ı alâka: İlişkiyi kesmek.
Kelimât-ı kudret: Kudret kelimeleri. (Allah'ın bütün icraatı.)
Kışır: Dış, kabuk.
Lafz-ı mücessem: Vücut giydirilmiş kelimeler. (Allah'ın kudreti bir kalem, yarattıkları da onun birer kelimesi.)
Lem'a: Parıltı, ışık.
Mağz: Öz.
Mahbub-u Lâyezâl: Yok olmayan, ölümsüz, ebedî sevgili.
Mahbub-u Sermedî: Ebedî, daimi sevgili.
Masnûât: Sanat değeri olan varlıklar. (Allah'ın yarattığı her şey.)
Masnûât-ı fâniye: Geçici varlıklar.
Mevcûd-u Hakîkî: Gerçek varlık. (Varlığı kendine ait, gerçek olan Hz.Allah.)
Mün'im: Nimet veren.
Müsemmâ: İsim sahibi, isimlenen.
Nâdan: Cahil, kaba.
Sâni-i Zülcelâl: Herşeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.
Suret-i fâniye: Geçici şekiller, suretler.
Tecelli-i cemâl: Allah'ın "Cemîl" isminin görünmesi, yansıması.
utanmadan.

عَقْل فَرْيَادْ مِي دَارَدْ، غِيَاثِ «لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِينَ» مِيزَنْ اَيْ نَفْسَمْ

İşte zâhirperest ve sermayesi âfâkî mâlûmattan ibaret olan akl-ı dünyevî, böyle silsile-i efkârı hiçe ve ademe incirâr ettiğinden, hayretinden ve haybetinden me'yûsâne feryâd ediyor. Hakikate giden bir doğru yol arıyor. *Madem ufûl edenlerden ve zevâl bulanlardan ruh elini çekti.. kalb dahi mecâzî mahbublardan vazgeçti.. vicdan dahi fânilerden yüzünü çevirdi. Sen dahi bîçâre nefsim, İbrahimvârî* لَا أُحِبُّ الْاٰفِلِينَ *gıyâsını çek, kurtul!*

جِه خُوشْ گُويَدْ اُو شَيْدَا «جَامِي» عِشْق خُويْ:

Fıtratı aşkla yoğrulmuş gibi sermest-i câm-ı aşk olan Mevlânâ Câmî*, kesretten vahdete yüzleri çevirmek için bak ne güzel söylemiş:

يَكِي خَواهْ، يَكِي خَوانْ، يَكِي جُويْ، يَكِي بِينْ، يَكِي دَانْ، يَكِي گُويْ

demiştir.(Hâşiye)

- Yalnız *Bir'i iste*, başkaları istenmeye değmiyor.
- *Bir'i çağır*, başkaları imdada gelmiyor.
- *Bir'i taleb et*, başkaları lâyık değiller.
- *Bir'i gör*, başkalar her vakit görünmüyorlar, zevâl perdesinde saklanıyorlar.
- *Bir'i bil*, marifetine yardım etmeyen başka bilmekler faydasızdır.
- *Bir'i söyle*, O'na ait olmayan sözler mâlâyâni sayılabilir.

(Hâşiye) Yalnız bu satır Mevlâna Câmî'nin kelâmıdır.

Âfâkî mâlûmat: Dış dünyaya ait, kişiyi doğrudan ilgilendirmeyen kıymetsiz, gereksiz bilgiler.
Akl-ı dünyevî: Sadece dünyaya ait meselelerle ilgilenen akıl.
Gıyâs: Yardım talebi, imdat.
İncirâr: Çekilmek, sonunda olmak.
Mâlâyani: Boş, faydasız.
Me'yûsâne: Ümitsizce.
Sermest-i câm-ı aşk: Aşk kadehinden içip kendinden geçen. (Tasavvufta: İlâhî aşka erip kendinden geçen kişi.)
Seyl: Sel, akıntı.
Silsile-i efkâr: Fikir silsilesi, zinciri.
Ufûl: Kaybolmak, görünmemek.
Zâhirperest: Görünüşe değer veren.

نَعَمْ صَدَقْتَ اَيْ جَامِي؛ هُوَ الْمَطْلُوبُ،

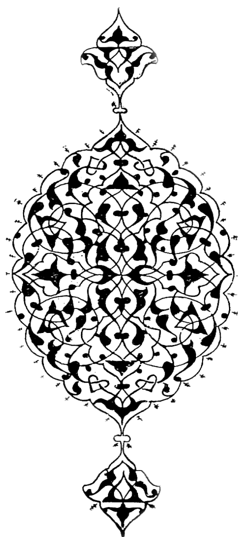
هُوَ الْمَحْبُوبُ، هُوَ الْمَقْصُودُ، هُوَ الْمَعْبُودُ

Evet Câmî, pek doğru söyledin. Hakiki mahbub, hakiki matlub, hakiki maksud, hakiki mâbud yalnız O'dur!..

كِه «لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ» بَرَابَرْ مِيزَنَنْدْ عَالَمْ

Çünkü bu âlem, bütün mevcudâtıyla muhtelif dilleriyle, ayrı ayrı nağamâtıyla zikr-i ilâhînin halka-yı kübrâsında beraber لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ *der, vahdâniyete şehâdet eder.* لَا أُحِبُّ ٱلْاٰفِلِينَ *'nin açtığı yaraya merhem sürüyor ve alâkayı kestiği mecâzî mahbublara bedel, bir Mahbub-u Lâyezâlî'yi gösteriyor.*

* * *

Halka-yı kübrâ: Büyük halka.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen.

Mahbub: Sevgili.

Mahbûb-u Lâyezâlî: Yok olmayan, kaybolmayan, ebedî sevgili.

Maksud: İstenilen.

Matlub: Aranan, arzulanan.

Nağamât: Nağmeler.

Vahdâniyet: Allah'ın birliği.

Zikr-i İlâhî: Allah'ı anmak.

Bundan yirmi beş sene kadar evvel, İstanbul Boğazı'ndaki Yûşa Tepesi'nde, dünyanın terkine karar verdiğim bir zamanda, bir kısım mühim dostlarım beni dünyaya, eski vaziyetime döndürmek için yanıma geldiler. Dedim: "Yarına kadar beni bırakınız, istihâre edeyim." Sabahleyin kalbime bu iki levha hutûr etti. Şiire benzer, fakat şiir değiller. O mübarek hâtıranın hatırı için ilişmedim. Geldiği gibi muhafaza edildi. Yirmi Üçüncü Söz'ün âhirine ilhak edilmişti. Makam münasebetiyle buraya alındı.

Birinci Levha

Ehl-i Gaflet Dünyasının Hakikatini Tasvir Eder Levhadır.

Beni dünyaya çağırma	Ona geldim fenâ gördüm.
Demâ gaflet hicâb oldu	Ve nûr-u Hak nihân gördüm.
Bütün eşyâ u mevcudât	Birer fâni muzır gördüm.
Vücûd desen, onu giydim	Âh! Ademdi.. çok belâ gördüm.
Hayat desen, onu tattım	Azab ender azab gördüm.
Akıl, ayn-ı ikâb oldu	Bekâyı bir belâ gördüm.
Ömür, ayn-ı hevâ oldu	Kemâl, ayn-ı hebâ gördüm.
Amel, ayn-ı riyâ oldu	Emel, ayn-ı elem gördüm.
Visâl, nefs-i zevâl oldu	Devâyı ayn-ı dâ gördüm.
Bu envâr, zulümât oldu	Bu ahbâbı yetim gördüm.
Bu savtlar, nây-ı mevt oldu	Bu ahyâyı mevât gördüm.
Ulûm, evhama kalboldu	Hikemde bin sekam gördüm.
Lezzet, ayn-ı elem oldu	Vücûdda bin adem gördüm.
Habîb desen onu buldum	Âh! Firakta çok elem gördüm.

Adem: Yokluk.
Ahyâ: Diriler.
Ayn: Kendi.
Azab ender azab: Azap içinde azap.
Dâ: Derd, hastalık.
Demâ: Her zaman, daima.
Emvât: Ölüler.
Envâr: Nurlar.
Eşyâ u mevcudât: Her şey, varlıklar.
Evham: Vehimler, kuruntular.
Firak: Ayrılık.
Habîb: Sevgili.
Hebâ: Faydasız, boş.
Hevâ: Günah olan arzu ve hevesler.
Hicâb: Perde, örtü.
Hikem: Felsefeler.
İkâb: Azap, ceza.
Kalb olmak: Dönüşmek.
Nây-ı mevt: Ölüm haberi.
Nefs-i zevâl: Yokluğun kendisi.
Nihân: Gizli, saklı.
Riyâ: Gösteriş.
Savt: Ses.
Sekam: Hastalık.
Ulûm: İlimler.
Zulümat: Karanlıklar.

İkinci Levha

Ehl-i Hidâyet ve Huzurun Hakikat-i Dünyalarına İşaret Eder Levhadır.

Demâ gaflet zevâl buldu Ve nûr-u Hak, ayân gördüm.
Vücûd, burhan-ı Zât oldu Hayat, mir'ât-ı Hak'tır gör.
Akıl, miftâh-ı kenz oldu Fenâ, bâb-ı bekâdır gör.
Kemâlin lem'ası söndü Fakat, şems-i cemâl var, gör.
Zevâl, ayn-ı visâl oldu Elem, ayn-ı lezzettir gör.
Ömür, nefs-i amel oldu Ebed, ayn-ı ömürdür gör.
Zalâm, zarf-ı ziyâ oldu Bu mevtte hak, hayat var, gör.
Bütün eşya, enîs oldu Bütün asvât, zikirdir gör.
Bütün zerrât-ı mevcudât Birer zâkir, müsebbih gör.
Fakrı, kenz-i gınâ buldum Aczde tam kuvvet var, gör.
Eğer Allah'ı buldunsa Bütün eşya, senindir gör.
Eğer Mâlik-i mülk'e memlûk isen Onun mülkü senindir gör.
Eğer hodbin ve kendi nefsine mâlik isen Bilâ-addin belâdır gör,
Bilâ-haddin azabdır tad, Bilâ-gayet ağırdır gör.
Eğer hakiki abd-i hudâbîn isen Hudûdsuz bir safâdır gör.
Hesabsız bir sevab var, tad Nihayetsiz saadet gör...

Abd-i hüdâbin: Hidâyet yolunu tutan kul.

Asvât: Sesler.

Ayan: Apaçık.

Ayn-ı ömür: Hayatın ta kendisi.

Bâb-ı bekâ: Sonsuzluk kapısı.

Bilâ-addin: Sayısız.

Bilâ-haddin: Sınırsız.

Burhan-ı Zât: Cenâb-ı Hakk'ın Zat'ının delili.

Demâ: Her zaman.

Ebed: Sonsuzluk.

Enîs: Dost.

Fakr: Fakirlik. (Allah karşısında hiçbir şeye sahip olamama.)

Fenâ: Yokluk.

Hodbin: Kendini beğenmiş.

Kemâl: Mükemmellik, güzellik.

Kenz-i gınâ: Zenginlik hazinesi.

Lem'a: Parıltı, ışık.

Mâlik-i mülk: Mülkün sahibi, dilediği şekilde hükmeden mutlak Hâkim.

Memlûk: Kul, köle.

Mevt: Ölüm.

Miftâh-ı kenz: Hazine anahtarı.

Mir'ât-ı Hak: Hakk'ın aynası.

Müsebbih: Tesbih eden.

Nefs-i amel: İşin ta kendisi.

Şems-i cemâl: Cemal güneşi. (Güneş gibi parlak güzellik.)

Visal: Kavuşma.

Zâkir: Zikreden.

Zalâm: Karanlık, zulmet.

Zarf-ı ziyâ: Işığın zarfı, ışığı çepeçevre kuşatıp, içine alan.

Zerrât-ı mevcudât: Varlıkların zerreleri, atomları.

Zevâl: Yok olmak.

Ey nefsim! Kalbim gibi ağla ve bağır ve de ki:

Fâniyim, fânî olanı istemem!

Âcizim, âciz olanı istemem!

Ruhumu Rahman'a teslim eyledim, gayr istemem!

İsterim, fakat bir yâr-ı bâkî isterim.

Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed isterim.

Hiç-ender hiçim, fakat bu mevcudâtı umûmen isterim.

Hiç ender hiç: Hiçlik içinde hiçlik. (Bütünüyle yokluk.)

Kudsî: Kutsal.

Şems-i Sermed: Batmayan güneş, sonsuzluk güneşi.

Umûmen: Genel olarak.

Yâr-ı bâki: Kalıcı, ölümsüz, ebedî sevgili.

Yirmi Üçüncü Söz

Şu Söz'ün İki Mebhas'ı vardır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۞ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۞

إِلاَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ[1]

Birinci Mebhas

İmanın binler mehâsininden yalnız beşini "Beş Nokta" içinde beyan ederiz.

Birinci Nokta

İnsan; nur-u iman ile âlâ-yı illiyyîne çıkar. Cennete lâyık bir kıymet alır. Ve zulmet-i küfür ile, esfel-i sâfilîne düşer. Cehenneme ehil olacak bir vaziyete girer. Çünkü iman, insanı Sâni-i Zülcelâl'ine nisbet ediyor; iman, bir intisaptır. Öyle ise insan, iman ile insanda tezahür eden sanat-ı ilâhiye ve nukuş-u esmâ-yı rabbaniye itibarıyla bir kıymet alır. Küfür, o nisbeti kat'eder. O kat'dan sanat-ı rabbaniye gizlenir. Kıymeti dahi yalnız madde itibarıyla olur. Madde

[1] Biz insanı en mükemmel surette yarattık. Sonra da onu en aşağı derekeye düşürdük. Ancak iman edip güzel ve makbul işler yapanlar müstesnadır. (Tîn Sûresi, 95/4-6).

Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek yer, insanın erişebileceği en yüce makam.
Esfel-i sâfilîn: En aşağı nokta, aşağıların aşağısı.
İntisap: Bağlanmak, ait olmak.
Kat'etmek: Kesmek.
Mebhas: Konu, bahis.
Mehâsin: Güzellikler.
Nukuş-u esmâ-yı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinin bize yansıyış şekilleri.
Nur-u iman: İman ışığı.
Sanat-ı ilâhiye: İlâhî sanat.
Sanat-ı rabbâniye: İlâhî sanat.
Sâni-i Zülcelâl: Yüce Yaratıcı, Hz. Allah.
Tezahür: Görünmek, belirmek.
Zulmet-i küfür: Küfür karanlığı.

ise; hem fâniye, hem zâile, hem muvakkat bir hayat-ı hayvanî olduğundan, kıymeti hiç hükmündedir. Bu sırrı bir temsil ile beyân edeceğiz.

Meselâ insanların sanatları içinde, nasıl ki maddenin kıymeti ile sanatın kıymeti ayrı ayrıdır. Bazen müsavi, bazen madde daha kıymettar, bazen oluyor ki, beş kuruşluk demir gibi bir maddede beş liralık bir sanat bulunuyor. Belki bazen, antika olan bir sanat, bir milyon kıymeti aldığı hâlde, maddesi beş kuruşa da değmiyor.

İşte öyle antika bir sanat, antikacıların çarşısına gidilse; harika-pîşe ve pek eski hünerver sanatkârına nisbet ederek, o sanatkârı yâd etmekle ve o sanatla teşhir edilse, bir milyon fiyatla satılır. Eğer, kaba demirciler çarşısına gidilse, beş kuruşluk bir demir pahasına alınabilir.

İşte insan, Cenâb-ı Hakk'ın böyle antika bir sanatıdır. Ve en nazik ve nâzenin bir mu'cize-i kudretidir ki; insanı, bütün esmâsının cilvesine mazhar ve nakışlarına medâr ve kâinata bir misal-i musaggar suretinde yaratmıştır.

Eğer nur-u iman içine girse; üstündeki bütün mânidâr nakışlar o ışıkla okunur. O mümin, şuur ile okur ve o intisapla okutur. Yani: "Sâni-i Zülcelâl'in masnûuyum, mahlukuyum, rahmet ve keremine mazharım" gibi mânâlarla insandaki sanat-ı rabbaniye tezahür eder. Demek Sâni'ine intisaptan ibaret olan iman, insandaki bütün âsâr-ı sanatı izhar eder. İnsanın kıymeti, o sanat-ı rabbaniyeye göre olur ve âyine-i samedâniye itibarıyladır. O hâlde şu ehemmiyetsiz olan insan, şu itibarla bütün mahlukat üstünde bir muhatab-ı ilâhî ve cennete lâyık bir misafir-i rabbanî olur.

Eğer kat-ı intisaptan ibaret olan küfür, insanın içine girse; o vakit bütün

---

Âsâr-ı sanat: Sanat eserleri.

Âyine-i Samedâniye: Cenab-ı Hakk'ın "Samed" isminin tecellilerinin aynası.

Fâniye: Gelip geçici.

Harika-pîşe: Harika işler yapan.

Hayat-ı hayvanî: Hayvanî hayat.

Hünerver: Becerikli, maharetli.

İzhar: Göstermek.

Kat-ı intisap: Bağlılığın kesilmesi.

Mahlûk: Yaratılmış.

Masnû: Sanat eseri, sanatlı yapılmış şey.

Mazhar: Nail olma, şereflenme. (Bir şeyin çıktığı göründüğü yer.)

Medâr: Odak noktası, merkez, eksen.

Misafir-i rabbânî: Allah'ın misafiri.

Misal-i musaggar: Küçük numune, maket.

Mu'cize-i kudret: Kudret harikası.

Muhatab-ı İlâhî: Allah'ın muhatabı

Muvakkat: Geçici. Devamlı olmayan.

Müsavi: Eşit, denk.

Nâzenin: Nazik görünümlü.

Nihâyet sukut: Çok çok aşağılara düşme.

Zâile: Biten, tükenen.

o mânidâr nukuş-u esmâ-yı ilâhiye karanlığa düşer, okunmaz. Zira Sâni' unutulsa, Sâni'a müteveccih mânevî cihetler de anlaşılmaz. Âdeta baş aşağı düşer. O mânidâr âlî sanatların ve mânevî âlî nakışların çoğu gizlenir.

Bâki kalan ve göz ile görülen bir kısmı ise, süflî esbaba ve tabiata ve tesadüfe verilip, nihayet sukut eder. Her biri birer parlak elmas iken, birer sönük şişe olurlar. Ehemmiyeti yalnız madde-i hayvaniyeye bakar.

Maddenin gayesi ve meyvesi ise, dediğimiz gibi; kısacık bir ömürde hayvanâtın en âcizi ve en muhtacı ve en kederlisi olduğu bir hâlde yalnız cüz'î bir hayat geçirmektir. Sonra tefessüh eder gider. İşte küfür; böyle mahiyet-i insaniyeyi yıkar, elmastan kömüre kalbeder.

İkinci Nokta

İman; nasıl ki bir nurdur, insanı ışıklandırıyor, üstünde yazılan bütün mektûbât-ı samedâniyeyi okutturuyor. Öyle de, kâinatı dahi ışıklandırıyor. Zaman-ı mâzi ve müstakbeli, zulümâttan kurtarıyor. Şu sırrı, bir vâkıada

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ[1]

âyet-i kerîmesinin bir sırrına dair gördüğüm bir temsil ile beyân ederiz. Şöyle ki:

Bir vâkıa-yı hayâliyede gördüm ki: İki yüksek dağ var birbirine mukabil, üstünde dehşetli bir köprü kurulmuş. Köprünün altında pek derin bir dere... Ben o köprünün üstünde bulunuyorum. Dünyayı da her tarafı karanlık, kesif bir zulümât istilâ etmişti.

---

[1] Allah iman edenlerin yardımcısıdır, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. (Bakara Sûresi, 2/257).

Âli: Yüce.

Kalb: Değiştirme.

Kesif: Yoğun.

Madde-i hayvaniye: Canlı madde

Mahiyet-i insaniye: İnsanın mahiyeti, asıl kimliği.

Mânidar: Mânalı.

Mektubât-ı samedâniye: İlâhî mektuplar. Cenâb-ı Hakk'ın sınırsız, sonsuz kudretini, irâdesini yansıtan, birçok anlam ifade eden varlıklar.

Nukuş-u esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinin bize yansıyış şekilleri.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Süflî: Alçak, bayağı.

Tefessüh: Bozulmak, kokuşmak.

Vakıa-yı hayaliye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latîfeleriyle mana âleminde seyahat ederken varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gördüğü gerçekler.

Zulümât: Karanlıklar.

Ben sağ tarafıma baktım. Nihayetsiz bir zulümât içinde bir mezar-ı ekber gördüm, yani tahayyül ettim. Sol tarafıma baktım. Müthiş zulümât dalgaları içinde azîm fırtınalar, dağdağalar, dâhiyeler hazırlandığını görüyor gibi oldum. Köprünün altına baktım. Gayet derin bir uçurum görüyorum zannettim. Bu müthiş zulümâta karşı sönük bir cep fenerim vardı. Onu istîmal ettim. Yarım yamalak ışığıyla baktım. Pek müthiş bir vaziyet bana göründü. Hatta önümdeki köprünün başında ve etrafında öyle müthiş ejderhalar, arslanlar, canavarlar göründü ki; "Keşke bu cep fenerim olmasa idi, bu dehşetleri görmese idim." dedim. O feneri hangi tarafa çevirdim ise, öyle dehşetler aldım. "Eyvâh! Şu fener, başıma belâdır" dedim. Ona kızdım; o cep fenerini yere çarptım, kırdım. Güya onun kırılması, dünyayı ışıklandıran büyük elektrik lâmbasının düğmesine dokundum gibi birden o zulümât boşandı. Her taraf o lâmbanın nuru ile doldu. Her şeyin hakikatını gösterdi.

Baktım ki: O gördüğüm köprü, gayet muntazam yerde, ova içinde bir caddedir. Ve sağ tarafımda gördüğüm mezar-ı ekber; baştan başa güzel, yeşil bahçelerle nuranî insanların taht-ı riyâsetinde ibadet ve hizmet ve sohbet ve zikir meclisleri olduğunu fark ettim. Ve sol tarafımda, fırtınalı, dağdağalı zannettiğim uçurumlar, şâhikalar ise; süslü, sevimli, câzibedâr olan dağların arkalarında azîm bir ziyafetgâh, güzel bir seyrangâh, yüksek bir nüzhetgâh bulunduğunu hayâl meyal gördüm. Ve o müthiş canavarlar, ejderhalar zannettiğim mahlûklar ise; mûnis deve, öküz, koyun, keçi gibi hayvanât-ı ehliye olduğunu gördüm. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى نُورِ الْإِيمَانِ [1] diyerek

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ [2]

âyet-i kerîmesini okudum, o vâkıadan ayıldım.

---

[1] Lutfettiği iman nûrundan dolayı hamdolsun Allah'a.

[2] Allah iman edenlerin yardımcısıdır, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. (Bakara Sûresi, 2/257).

Azîm: Büyük.
Dağdağa: Gürültü.
Dâhiye: Belâ.
Hayvanât-ı ehliye: Evcil hayvanlar.
İstîmal: Kullanma.
Mezar-ı ekber: Çok büyük mezar.
Mûnis: Uysal.
Nuranî: Pırıl pırıl.
Nüzhetgâh: Gezme ve dinlenme yeri.
Seyrangâh: Gezinti, seyir yeri.
Şâhika: Yüksek dağ, zirve.
Tahayyül: Hayal etmek.
Taht-ı riyâset: İdaresi altında.
Zulümât: Karanlıklar.

İşte o iki dağ; mebde-i hayat, âhir-i hayat.. yani, âlem-i arz ve âlem-i berzâhtır. O köprü ise, hayat yoludur. O sağ taraf ise, geçmiş zamandır. Sol taraf ise, istikbaldir. O cep feneri ise, hodbin ve bildiğine itimat eden ve vahy-i semâvîyi dinlemeyen enaniyet-i insaniyedir. O canavarlar zannolunan şeyler ise, âlemin hâdisatı ve acip mahlûkâtıdır.

İşte enaniyetine itimat eden, zulümât-ı gaflete düşen, dalâlet karanlığına mübtelâ olan adam; o vâkıada evvelki hâlime benzer ki, o cep feneri hükmünde nâkıs ve dalâlet-âlûd malûmat ile zaman-ı mâziyi, bir mezar-ı ekber suretinde ve adem-âlûd bir zulümât içinde görüyor. İstikbali, gayet fırtınalı ve tesadüfe bağlı bir vahşetgâh gösterir. Hem her birisi, bir Hakîm u Rahîm'in birer memur-u musahharı olan hâdisat ve mevcudâtı, muzır birer canavar hükmünde bildirir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ [1]

hükmüne mazhar eder.

Eğer hidâyet-i ilâhiye yetişse, iman kalbine girse, nefsin firavuniyeti kırılsa, Kitabullah'ı dinlese, o vâkıâda ikinci hâlime benzeyecek. O vakit, birden kâinat bir gündüz rengini alır; nur-u ilâhî ile dolar. Âlem

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ [2] âyetini okur. O vakit zaman-ı mâzi, bir mezar-ı ekber değil, belki her bir asrı bir nebinin veya evliyanın taht-ı riyâsetinde vazife-i ubûdiyeti îfâ eden ervâh-ı sâfiye cemaatlerinin vazife-i hayatlarını bitirmekle,

---

[1] İnkâr edenlerin dostları ise tağutlar olup onları aydınlıktan karanlıklara götürürler. (Bakara Sûresi, 2/257).
[2] Allah göklerin ve yerin nûrudur. (Nûr Sûresi, 24/35).

Acib: Şaşırtıcı, hayret verici.
Adem-âlûd: Yoklukla içice.
Âhir-i hayat: Hayatın sonu.
Âlem-i arz: Yeryüzü.
Âlem-i berzâh: Kabir.
Cihet: Yön.
Dalâlet-âlûd: Dalâletle içice.
Enâniyet-i insaniye: İnsan benliği, gurur.
Ervâh-ı sâfiye: Temiz, pırıl pırıl ruhlar.
Evliya: Allah dostları. (Kullukta örnek kişiler.)
Firavuniyet: Firavuna benzeme. (Allah'a baş kaldırma, isyan.)
Hâdisât: Hâdiseler, olaylar.
Hakîm u Rahîm: Engin merhamet ve hikmetin yegâne sahibi Cenâb-ı Hak.
Hidâyet-i İlâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın doğru yola iletmesi.
Hodbin: Bencil.
Kitabullah: Kur'ân-ı Kerîm.
Mazhar etmek: Söz konusu duruma düşürmek, maruz bırakmak.
Mebde-i hayat: Hayat başlangıcı.
Memur-u musahhar: Görevli memur.
Mevt: Ölüm.
Nâkıs: Eksik.
Seyran: Seyir, dolaşmak.
Taht-ı riyaset: İdaresi altında.
Vahşetgâh: Ürkütücü, ıssız yer.
Vahy-i semâvî: İlâhî mesaj.
Vazife-i hayat: Ömür, hayat vazifesi.
Zaman-ı mâzi: Geçmiş zaman.
Zulümât-ı gaflet: Gaflet karanlıkları.

اَللّٰهُ أَكْبَرُ diyerek makamat-ı âliyeye uçmalarını ve müstakbel tarafına geçmelerini kalb gözü ile görür.

Sol tarafına bakar ki; dağlar-misal bazı inkılâbat-ı berzâhiye ve uhreviye arkalarında, cennetin bağlarındaki saadet saraylarında kurulmuş bir ziyafet-i rahmaniyeyi o nur-u iman ile uzaktan uzağa fark eder. Ve fırtına ve zelzele, tâun gibi hâdiseleri, birer musahhar memur bilir. Bahar fırtınası ve yağmur gibi hâdisatı; sureten haşîn, mânen çok latîf hikmetlere medâr görüyor. Hatta mevti, hayat-ı ebediyenin mukaddimesi ve kabri, saadet-i ebediyenin kapısı görüyor. Daha sair cihetleri sen kıyas eyle. Hakikati temsile tatbik et.

Üçüncü Nokta

İman hem nurdur, hem kuvvettir. Evet hakiki imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir ve imanın kuvvetine göre hâdisatın tazyikatından kurtulabilir. [1] تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ der, sefine-i hayatta kemâl-i emniyetle hâdisâtın dağlarvâri dalgaları içinde seyran eder. Bütün ağırlıklarını Kadîr-i Mutlak'ın yed-i kudretine emanet eder, rahatla dünyadan geçer, berzâhta istirahat eder. Sonra saadet-i ebediyeye girmek için cennete uçabilir. Yoksa tevekkül etmezse, dünyanın ağırlıkları uçmasına değil, belki esfel-i sâfilîne çeker. Demek; iman tevhidi, tevhid teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül saadet-i dâreyni iktiza eder.

---

[1] Allah'a dayanıp güvendim. (Hûd Sûresi, 11/56).

Berzâh: Kabir.
Esfel-i sâfilîn: En aşağı nokta. (Cehennemin en aşağı tabakası.)
Hayat-ı ebediye: Sonsuz, sınırsız hayat.
İktiza: Gerektirmek.
İnkılâbât-ı berzâhiye ve uhreviye: Kabir ve Âhiret'te olacak büyük hâdiseler.
Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.
Kemâl-i emniyet: Tam bir güven içinde.
Latîf: Hoş, ince.
Makamât-ı âliye: Yüce makamlar.
Mukaddime: Başlangıç.
Musahhar: Görevli.
Riya: Gösteriş.
Saâdet-i dâreyn: Dünya ve Âhiret mutluluğu.
Saadet-i ebediye: Sonsuz, bitmeyen mutluluk.
Sefine-i hayat: Hayat gemisi.
Sureten: Görünüşte.
Tazyikât: Sıkıntılar.
Tevhid: Allah'ın birliğine inanmak.
Yed-i kudret: Kudret eli.
Ziyafet-i rahmâniye: İlâhî ziyafet, Allah'ın emsalsiz ikramları.

Fakat yanlış anlama! *Tevekkül, esbabı bütün bütün reddetmek değildir. Belki esbabı, dest-i kudretin perdesi bilip riayet ederek; esbaba teşebbüsü ise, bir nev'i dua-yı fiilî telâkki ederek; müsebbebatı, yalnız Cenâb-ı Hak'tan istemek ve neticeleri O'ndan bilmek ve O'na minnettar olmaktan ibarettir.*

Tevekkül eden ve etmeyenin misalleri, şu hikâyeye benzer:

Vaktiyle iki adam; hem bellerine, hem başlarına ağır yükler yüklenip, büyük bir sefineye bir bilet alıp girdiler. Birisi girer girmez yükünü gemiye bırakıp, üstünde oturup nezâret eder. Diğeri hem ahmak, hem mağrur olduğundan yükünü yere bırakmıyor.

Ona denildi: "Ağır yükünü gemiye bırakıp rahat et."

O dedi: "Yok, ben bırakmayacağım. Belki zâyi olur. Ben kuvvetliyim. Malımı, belimde ve başımda muhafaza edeceğim."

Yine ona denildi: "Bizi ve sizi kaldıran şu emniyetli sefine-i sultaniye daha kuvvetlidir. Daha ziyade iyi muhafaza eder. Belki başın döner, yükün ile beraber denize düşersin. Hem gittikçe kuvvetten düşersin. Şu bükülmüş belin, şu akılsız başın gittikçe ağırlaşan şu yüklere tâkat getiremeyecek. Kaptan dahi eğer seni bu hâlde görse, ya divânedir diye seni tardedecek. Ya, 'Haindir, gemimizi itham ediyor, bizimle istihza ediyor, hapsedilsin.' diye emredecektir. Hem herkese maskara olursun. Çünkü ehl-i dikkat nazarında, zaafı gösteren tekebbürün ile, aczi gösteren gururun ile, riyâyı ve zilleti gösteren tasannuun ile kendini halka mudhike yaptın. Herkes sana gülüyor." denildikten sonra o bîçârenin aklı başına geldi, yükünü yere koydu, üstünde oturdu. "Oh!.. Allah senden razı olsun! Zahmetten, hapisten, maskaralıktan kurtuldum." dedi.

Dua-yı fiilî: Duada istenilen şeylerin sebeplerini de bizzat yerine getirmek. (Duanın hareketlerimizle örtüşmesi.)

Ehl-i dikkat: Hassas insanlar, dikkatli kişiler.

Esbab: Sebepler.

Mudhike: Gülünç, maskara.

Müsebbebat: Neticeler.

Nezâret: Bakmak; koruyup, kollamak.

Sefine: Gemi.

Sefine-i sultaniye: Devlet gemisi.

Tard: Kovma.

Tasannû: Sunilik, yapmacıklık.

Tekebbür: Kibirlenmek, gururlanmak.

Telâkki: Kabul etmek, benimsemek

Teslim: Allah'ın bütün emirlerine boyun eğmek.

İşte ey tevekkülsüz insan! Sen de bu adam gibi aklını başına al, tevekkül et. Tâ bütün kâinatın dilenciliğinden ve her hâdisenin karşısında titremekten ve hodfuruşluktan ve maskaralıktan ve şekâvet-i uhrevîyeden ve tazyikât-ı dünyeviye hapsinden kurtulasın..

Dördüncü Nokta

İman, insanı insan eder. Belki insanı sultan eder. Öyle ise, insanın vazife-i asliyesi, iman ve duadır. Küfür, insanı gayet âciz bir canavar hayvan eder.

Şu meselenin binler delillerinden yalnız hayvan ve insanın dünyaya gelmelerindeki farkları, o meseleye vâzıh bir delildir. Ve bir burhan-ı kâtı'dır. Evet, insaniyet, iman ile insaniyet olduğunu, insan ile hayvanın dünyaya gelişindeki farkları gösterir.

Çünkü hayvan, dünyaya geldiği vakit, âdeta başka bir âlemde tekemmül etmiş gibi istidadına göre mükemmel olarak gelir, yani gönderilir. Ya iki saatte, ya iki günde veya iki ayda, bütün şerait-i hayatiyesini ve kâinatla olan münasebetini ve kavanin-i hayatını öğrenir, meleke sahibi olur. İnsanın yirmi senede kazandığı iktidar-ı hayatiyeyi ve meleke-i ameliyeyi, yirmi günde serçe ve arı gibi bir hayvan tahsil eder, yani ona ilham olunur.

Demek; hayvanın vazife-i asliyesi, taallümle tekemmül etmek değildir. Ve marifet kesbetmekle terakki etmek değildir. Ve aczini göstermekle meded istemek, dua etmek değildir. Belki vazifesi; istidadına göre taammüldür, amel etmektir, ubûdiyet-i fiiliyedir.

Burhan-ı kâtı: Kesin delil.

Hodfuruşluk: Kendini beğendirmeye çalışma, gösterişi sevme.

İktidar-ı hayatiye: Canlılığını devam ettirme gücü.

İstidad: Kâbiliyet.

Kavânîn-i hayat: Hayat kanunları.

Kesb: Kazanmak.

Meleke-i ameliye: Pratiklik, uygulama becerisi, yeteneği.

Şekâvet-i uhreviye: Âhiret'teki mutsuzluk.

Şerâit-i hayat: Hayat şartları.

Taallüm: Öğrenmek.

Taammül: Çalışmak.

Tazyikât-ı dünyeviye: Dünyadaki sıkıntılar.

Tekemmül: Olgunlaşmak, mükemmelleşmek.

Terakki: Yücelmek.

Ubûdiyet-i fiiliye: Fiili kulluk.

Vâzıh: Açık.

Vazife-i asliye: Aslî vazife.

Zillet: Aşağılık.

İnsan ise, dünyaya gelişinde her şeyi öğrenmeye muhtaç[1] ve hayat kanunlarına câhil, hatta yirmi senede tamamen şerait-i hayatı öğrenemiyor. Belki âhir-i ömrüne kadar öğrenmeye muhtaç, hem gayet âciz ve zayıf bir surette dünyaya gönderilip, bir iki senede ancak ayağa kalkabiliyor. On beş senede ancak zarar ve menfaatı fark eder. Hayat-ı beşeriyenin muavenetiyle, ancak menfaatlerini celp ve zararlardan sakınabilir.

Demek ki, *insanın vazife-i fıtriyesi; taallümle tekemmüldür, dua ile ubûdiyettir.* Yani: "Kimin merhametiyle böyle hakîmâne idare olunuyorum? Kimin keremiyle böyle müşfikâne terbiye olunuyorum? Nasıl birisinin lütuflarıyla böyle nâzeninâne besleniyorum ve idare ediliyorum?" bilmektir. Ve binden ancak birisine eli yetişemediği hâcâtına dair Kâdiü'l-hâcât'a lisan-ı acz ve fakr ile yalvarmaktır.. ve istemek ve dua etmektir. Yani aczin ve fakrın cenâhlarıyla makam-ı âlâ-yı ubûdiyete uçmaktır.

Demek *insan, bu âleme ilim ve dua vasıtasıyla tekemmül etmek için gelmiştir.* Mahiyet ve istidat itibarıyla her şey ilme bağlıdır.. ve bütün ulûm-u hakikiyenin esâsı ve madeni ve nuru ve ruhu, marifetullahtır.. ve onun üssü'l-esası da iman-ı billâhtır.

Hem insan, nihayetsiz acziyle nihayetsiz beliyyâta maruz ve hadsiz a'dânın hücumuna mübtelâ.. ve nihayetsiz fakrıyla beraber nihayetsiz hâcâta giriftar ve nihayetsiz metâlibe muhtaç olduğundan; vazife-i asliye-i fıtriyesi, imandan sonra duadır. Dua ise, esâs-ı ubûdiyettir.[2]

---

[1] Bkz.: "Allah sizi analarınızın karınlarından öyle bir halde çıkardı ki hiçbir şey bilmiyordunuz. Öyle iken size kulaklar, gözler, kalpler verdi ki şükredesiniz." (Nahl Sûresi, 16/78).

[2] "Duâ, ibadetin özüdür." (Tirmizî, *Deavât* 1) ve "Duânın kendisi ibadettir." (Tirmizî, *Tefsîru sûre (2)* 16) anlamında hadîs-i şerifler bulunmaktadır.

A'dâ: Düşmanlar.
Âhir: En son.
Beliyyât: Belâlar.
Celp: Elde etme.
Cenâh: Kanat.
Esas-ı ubûdiyet: Kulluğun temeli.
Fakr: Fakirlik.
Giriftar: Esir, tutkun.
Hâcât: İhtiyaçlar.
Hakîmâne: Hikmetlice.
Hayat-ı beşeriye: İnsan hayatı.
İman-ı billâh: Allah'a inanma.
Kâdiü'l-hâcât: İhtiyaçları yerine getiren.
Lisan-ı acz ve fakr: Allah huzurunda güçsüzlük ve yoksulluğumuzla ifade ettiğimiz durum.
Makam-ı âlâ-yı ubûdiyet: En yüce kulluk makamı.
Marifet: Bilgi, ilim.
Marifetullah: Allah'ı tanıma, bilme.
Metâlib: İstekler.
Muavenet: Yardımlaşma.
Müşfikâne: Şefkatlice.
Nâzeninâne: Hoşça, nazlı nazlı.
Ulûm-u hakikiye: Gerçek ilimler.
Üssü'l-esas: Ana temel.
Vazife-i fıtriye: Tabii görev, yaratılışın gereği olan görev.

Nasıl bir çocuk, eli yetişmediği bir meramını, bir arzusunu elde etmek için ya ağlar, ya ister. Yani; ya fiilî, ya kavlî lisan-ı acziyle bir dua eder. Maksuduna muvaffak olur. Öyle de insan, bütün zîhayat âlemi içinde nâzik, nâzenin, nâzdar bir çocuk hükmündedir. Rahmanürrahîm'in dergâhında ya zaaf ve acziyle ağlamak veya fakr ve ihtiyacıyla dua etmek gerektir. Tâ ki, makâsıdı ona musahhar olsun veya teshirin şükrünü eda etsin.[1] Yoksa bir sinekten vaveylâ eden ahmak ve haylaz bir çocuk gibi; "Ben kuvvetimle bu kabil-i teshir olmayan ve bin derece ondan kuvvetli olan acib şeyleri teshir ediyorum ve fikir ve tedbirimle kendime itaat ettiriyorum." deyip küfrân-ı nimete sapmak, insaniyetin fıtrat-ı asliyesine zıt olduğu gibi, şiddetli bir azaba kendini müstahak eder.[2]

Beşinci Nokta

İman, duayı bir vesile-i kat'iye olarak iktiza ettiği.. ve fıtrat-ı insaniye, onu şiddetle istediği gibi; Cenâb-ı Hak dahi "*Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?*" mealinde: قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلاَ دُعَاؤُكُمْ [3] ferman ediyor. Hem اُدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ [4] emrediyor.

Eğer desen: "Birçok defa dua ediyoruz, kabul olmuyor. Hâlbuki âyet umumîdir; her duaya cevap var ifade ediyor."

Elcevap: Cevap vermek ayrıdır, kabûl etmek ayrıdır. Her dua için cevap vermek var; fakat kabûl etmek, hem ayn-ı matlubu vermek, Cenâb-ı Hakk'ın hikmetine tâbidir.

---

[1] Teshirin, şükrü gerektirdiğine dair bkz.: Hac Sûresi, 22/36.
[2] Konuyla ilgili bkz.: İbrahim Sûresi, 14/7.
[3] Furkan Sûresi, 25/77.
[4] Bana dua edin ki size karşılık vereyim. (Mümin Sûresi, 40/60).

Ayn-ı matlub: İstenilenin aynısı.
Fıtrat-ı asliye: Asli yaratılış. (Yaratılış gayesi.)
Kabil-i teshir: İdaresi mümkün.
Kavlî: Sözlü.
Küfrân-ı nimet: Nankörlük.
Lisan-ı acz: Acizlik ifadesi.
Musahhar: Emrine verilmiş, elinin altında.
Nâzenin: Nazlı.
Tedbir: İdare.
Teshir: Emrine verme.
Vâveylâ: Çığlık, yaygara.
Vazife-i fıtriye: Tabii görev, yaratılışın gereği olan görev.
Vesile-i kat'iyye: Uyulması gerekli sebep, olmazsa olmaz vesile.
Zîhayat âlemi: Canlılar âlemi.

Meselâ; Hasta bir çocuk çağırır: “Yâ Hekim! Bana bak.”

Hekim: “Lebbeyk” der. “Ne istersin?” cevap verir.

Çocuk: “Şu ilâcı ver bana” der.

Hekim ise; ya aynen istediğini verir, yahut onun maslahatına binaen ondan daha iyisini verir, yahut hastalığına zarar olduğunu bilir, hiç vermez.

İşte Cenâb-ı Hak; Hakîm-i Mutlak, hâzır, nâzır olduğu için abdin duasına cevap verir. Vahşet ve kimsesizlik dehşetini, huzuruyla ve cevabıyla ünsiyete çevirir. Fakat insanın hevâperestâne ve heveskârâne tahakkümüyle değil, belki hikmet-i rabbâniyenin iktizasıyla ya matlubunu veya daha evlâsını verir veya hiç vermez.

Hem dua bir ubûdiyettir. Ubûdiyet ise; semerâtı, uhrevîyedir. Dünyevî maksatlar ise; o nev’i dua ve ibadetin vakitleridir. O maksatlar, gayeleri değil. Meselâ: Yağmur namazı ve duası bir ibadettir. Yağmursuzluk, o ibadetin vaktidir. Yoksa o ibadet ve o dua, yağmuru getirmek için değildir. Eğer sırf o niyet ile olsa; o dua, o ibadet hâlis olmadığından kabûle lâyık olmaz.

Nasıl ki güneşin gurubu, akşam namazının vaktidir. Hem güneşin ve ayın tutulmaları, küsûf ve husûf namazları denilen iki ibadet-i mahsusanın vakitleridir. Yani gece ve gündüzün nuranî âyetlerinin nikaplanmasıyla[1] bir azamet-i ilâhiyeyi ilâna medâr olduğundan, Cenâb-ı Hak ibadını o vakitte bir nev’i ibadete davet eder. Yoksa o namaz –açılması ve ne kadar devam etmesi, müneccim hesabıyla muayyen olan– ay ve güneşin husûf ve küsûflarının inkişafları için değildir.

---

[1] Bkz.: “Biz gece ve gündüzü kudretimizi gösteren iki delil kıldık. Gece delili ay’ı sildik, gündüz delili güneş’i aydınlatıcı yaptık.” (İsrâ Sûresi, 17/12).

Azamet-i İlâhiye: Allah’ın büyüklüğü, ululuğu.
Evlâ: Daha iyi.
Gurub: Batmak.
Hakîm-i Mutlak: Her işini hikmetle yapan Hz. Allah.
Hevâperestâne: Nefse tapınırcasına.
Heveskârâne: Heveslice.
Hikmet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk’ın bileceği hikmet.
Küsuf ve husuf namazları: Güneş ve ay tutulduğunda kılınması sünnet olan namazlar.
Lebbeyk: “Buyurun, emredin” manasında bir tabir.
Medâr olmak: Sebep, vesile olmak.
Nikap: Perde, peçe.
Semerât: Meyveler. (kâr)
Tahakküm: Dayatma.
Ünsiyet: Dostluk, ahbaplık.

Aynı onun gibi; yağmursuzluk dahi, yağmur namazının vaktidir. Ve beliyyelerin istilâsı ve muzır şeylerin tasallutu, bazı duaların evkât-ı mahsusalarıdır ki; insan o vakitlerde aczini anlar, dua ile niyaz ile Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına iltica eder.

Eğer dua çok edildiği hâlde, beliyyeler def'olunmazsa, denilmeyecek ki: "Dua kabûl olmadı." Belki denilecek ki: "Duanın vakti, kaza olmadı." Eğer Cenâb-ı Hak fazl ve keremiyle belâyı ref'etse -nurun alâ nur- o vakit dua vakti biter, kaza olur.

Demek dua, bir sırr-ı ubûdiyettir. Ubûdiyet ise, hâlisen livechillâh olmalı.[1] *Yalnız aczini izhar edip, dua ile ona iltica etmeli. Rubûbiyet'ine karışmamalı. Tedbiri ona bırakmalı. Hikmetine itimad etmeli. Rahmetini itham etmemeli.*

Evet hakikat-i hâlde âyât-ı beyyinâtın beyânıyla sabit olan; bütün mevcudât, her birisi birer mahsus tesbih ve birer husûsî ibadet, birer has secde ettikleri gibi;[2] bütün kâinattan dergâh-ı ilâhiyeye giden, bir duadır.

• ***Ya istidat lisanıyladır;*** bütün nebâtatın duaları gibi ki, her biri lisan-ı istidadıyla Feyyaz-ı Mutlak'tan bir suret taleb ediyorlar ve esmâsına bir mazhariyet-i münkeşife istiyorlar.

• ***Veya ihtiyac-ı fıtrî lisanıyladır;*** bütün zîhayatın, iktidarları dahilinde olmayan hâcât-ı zarûriyeleri için dualarıdır ki, her birisi o ihtiyac-ı fıtrî

---

[1] Kulluğun sırf Allah için yapılacağına dair âyet-i kerîmelerden bir kısmı şunlardır: Fâtiha Sûresi, 1/5; Nisâ Sûresi, 4/146; En'âm Sûresi, 6/162; A'râf Sûresi, 7/29; Lokman Sûresi, 31/22; Zümer Sûresi, 39/2, 11, 14; Mümin Sûresi, 40/14, 65.

[2] Varlığın tesbih, secde ve ibadetlerine dair âyet-i kerimelerden bir kısmı için bkz.: Nahl Sûresi, 16/49; İsra Sûresi, 17/44; Meryem Sûresi, 19/93; Hac Sûresi, 22/18; Nur Sûresi, 24/41; Rahman Sûresi, 55/6; Hadid Suresi, 51/1.

Âyât-ı beyyinât: Apaçık âyetler.

Beliyye: Belâ.

Dergâh-ı İlâhiye: Cenab-ı Hakk'ın huzuru.

Evkât-ı mahsusa: Özel, belirli vakitler.

Feyyâz-ı Mutlak: Bereket ve bolluğun yegâne sahibi Hz. Allah.

Hâcât-ı zaruriye: Zarurî ihtiyaçlar

Hâlisen livechillâh: Sadece Allah için.

İhtiyac-ı fıtrî: Yaratılıştan gelen ihtiyaç.

Kadîr-i Mutlak: Gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Kaza: Vaktinin bitmesi.

Mazhariyet-i münkeşife: Tecellinin gerçekleştiği ayna olabilme.

Nurun alâ nur: Nur üstüne nur. ("Umulanın çok çok üstünde" manasında kullanılan bir deyim.)

Ref': Kaldırmak.

Rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın, herkesi ve her şeyi içine alan idaresi, terbiyesi.

lisanıyla Cevâd-ı Mutlak'tan idâme-i hayatları için bir nevî rızık hükmünde bazı metâlibi istiyorlar.

•***Veya lisan-ı ızdırarıyla bir duadır ki;*** muztar kalan her bir zîruh; kat'î bir iltica ile dua eder, bir hâmi-i meçhulüne iltica eder, belki Rabb u Rahîm'ine teveccüh eder. *Bu üç nev'i dua*, bir mâni olmazsa daima makbuldür.

•***Dördüncü nev'i ki; en meşhurudur, bizim duamızdır.*** Bu da iki kısımdır; *Biri*, fiilî ve hâlî; *diğeri*, kalbî ve kalîdir.

◆ Meselâ esbaba teşebbüs, bir dua-yı fiilîdir. Esbabın içtimaı; müsebbebi îcad etmek için değil, belki lisan-ı hâl ile müsebbebi Cenâb-ı Hak'tan istemek için bir vaziyet-i marziye almaktır. Hatta çift sürmek, hazine-i rahmet kapısını çalmaktır. Bu nev'i dua-yı fiilî, Cevâd-ı Mutlak'ın isim ve unvanına müteveccih olduğundan, kabûle mazhariyeti ekseriyet-i mutlakadır.

◆ *İkinci kısım*; lisan ile, kalb ile dua etmektir. Eli yetişmediği bir kısım metâlibi istemektir. Bunun en mühim ciheti, en güzel gayesi, en tatlı meyvesi şudur ki: Dua eden adam anlar ki; birisi var, onun hâtırât-ı kalbini işitir, her şeye eli yetişir, her bir arzusunu yerine getirebilir, aczine merhamet eder, fakrına medet eder.

İşte ey âciz insan ve ey fakir beşer! Dua gibi hazine-i rahmetin anahtarı ve tükenmez bir kuvvetin medârı olan bir vesileyi elden bırakma. Ona yapış, âlâ-yı illiyyîn-i insaniyete çık. Bir sultan gibi bütün kâinatın dualarını, kendi duan içine al. Bir abd-i küllî ve bir vekil-i umumî gibi إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ[1] *de, kâinatın güzel bir takvimi ol.*

* * *

---

[1] Yalnız senden medet umarız. (Fâtiha Sûresi, 1/5).

Abd-i küllî: Bütün varlıkları temsil edebilecek bir kul.
Âlâ-yı illiyyîn-i insaniyet: İnsanın çıkabileceği en yüksek mertebe.
Cevâd-ı Mutlak: Çok cömert olan Hz. Allah.
Fiilî: Davranış ile.
Hâlî: Hâl ile.
Hâmî-i meçhul: Görünmeyen koruyucu.
Hâtırât-ı kalb: Kalbe gelen duygular, fikirler.
İçtimâ: Toplanmak.
İdâme-i hayat: Hayatı devam ettirmek.
İstidat: Kabiliyet.
Kalbî: Kalb ile.
Kâlî: Sözlü.
Kat'î: Kesin.
Lisan-ı hâl: Hâl dili.
Lisan-ı ızdırarî: Çâresizliğin ifade ettiği durum.
Metâlib: İstekler.
Muztar: Zor durumda kalan, çâresiz.
Takvim: Tam kıvam, en ideal şekil, en mükemmel seviye.
Vaziyet-i marziyye: Allah'ın hoşnut olacağı hal, tavır.
Vekil-i umumî: Herkesin vekili, umumun sözcüsü, tam yetkili temsilci.
Zîruh: Ruh sahibi.

İkinci Mebhas

İnsanın Saadet ve Şekâvetine Medâr Beş Nükte'den ibarettir.

İnsan ahsen-i takvimde yaratıldığı ve ona gayet câmi bir istidat verildiği için esfel-i sâfilînden tâ âlâ-yi illiyyîne;[1] ferşten tâ arşa, zerreden tâ şemse kadar dizilmiş olan makamâta, merâtibe, derecâta, derekâta girebilir ve düşebilir bir meydan-ı imtihana atılmış, nihayetsiz sukut ve suûda giden iki yol[2] onun önünde açılmış bir mu'cize-i kudret ve netice-i hilkat ve acûbe-i sanat olarak şu dünyaya gönderilmiştir. İşte insanın şu dehşetli terakki ve tedennisinin sırrını "Beş Nükte"de beyân edeceğiz.

Birinci Nükte

İnsan, kâinatın ekser envâına muhtaç ve alâkadardır. İhtiyacâtı, âlemin her tarafına dağılmış; arzuları ebede kadar uzanmış. Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî cenneti de arzu eder. Bir dostunu görmeğe müştak olduğu gibi, Cemîl-i Zülcelâl'i de görmeye müştaktır. Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzâha göçmüş yüzde doksan dokuz ahbabını ziyaret etmek ve firak-ı ebedîden kurtulmak için koca

---

[1] Bkz.: Tin Sûresi, 95/4-6.
[2] Bkz.: "Şükür" ya da "küfür" yolu (Dehr Sûresi, 76/3); "iki yol (hayır ve şer yolu)" (Beled Sûresi, 90/10); "kötülük" ya da "takvâ" yolu (Şems Sûresi, 91/8); "en kolay yol" ya da "en güç yol" (Leyl Sûresi, 92/5-10).

Acûbe-i sanat: Sanat harikası.
Ahsen-i takvim: En güzel kıvam, şekil, en mükemmel seviye.
Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek derece, insanın erişebileceği en yüce makam.
Arş: Gökyüzü.
Berzâh: Kabir âlemi.
Câmî: Geniş, kapsamlı.
Cemîl-i Zülcelâl: Güzeller güzeli Yüce Allah.
Derekât: Aşağı tabakalar.
Envâ: Türler.
Esfel-i sâfilîn: En aşağı yer, insanın düşebileceği en kötü durum.
Ferş: Yeryüzü.
Firak-ı ebedî: Ebedî ayrılık.
Merâtib: Mertebeler, dereceler.
Mucize-i kudret: Allah'ın eşsiz kudretinin harikulâde bir göstergesi.
Netice-i hilkat: Yaratılış neticesi, meyvesi.
Sukut: Düşüş.
Suûd: Yükseliş.
Şekâvet: Bedbahtlık, mutsuzluk… İnsanın cehenneme gitmesine sebep olacak bir hayat sürmesi.
Şems: Güneş.
Tedenni: Gerileme, düşüşe geçme.
Terakki: İlerleme, yükselme.

dünyanın kapısını kapayacak ve bir mahşer-i acâib olan âhiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlak'ın dergâhına ilticaya muhtaçtır.

İşte şu vaziyette bir insana hakiki Mâbûd olacak; yalnız, her şeyin dizgini elinde, her şeyin hazinesi yanında, her şeyin yanında nâzır, her mekânda hâzır, mekândan münezzeh, aczden müberrâ, kusurdan mukaddes, nakstan muallâ bir Kadîr-i Zülcelâl, bir Rahîm-i Zülcemâl, bir Hakîm-i Zülkemâl olabilir. Çünkü nihayetsiz hâcât-ı insaniyeyi îfâ edecek, ancak nihayetsiz bir kudret ve muhit bir ilim sahibi olabilir. Öyle ise, ma'bûdiyete lâyık yalnız O'dur.

İşte ey insan! Eğer yalnız O'na abd olsan, bütün mahlûkât üstünde bir mevki kazanırsın. Eğer ubûdiyetten istinkâf etsen, âciz mahlûkâta zelil bir abd olursun. Eğer enaniyetine ve iktidarına güvenip tevekkül ve duayı bırakıp, tekebbür ve dâvaya sapsan; o vakit iyilik ve îcad cihetinde arı ve karıncadan daha aşağı, örümcek ve sinekten daha zayıf düşersin. Şer ve tahrip cihetinde dağdan daha ağır, tâundan daha muzır olursun.

Evet ey insan! Sende iki cihet var. **Birisi**: İcad ve vücûd ve hayır ve müsbet ve fiil cihetidir. **Diğeri**: Tahrip, adem, şer, nefy, infial cihetidir.

Birinci cihet itibarıyla; arıdan, serçeden aşağı; sinekten, örümcekten daha zayıfsın. İkinci cihet itibarıyla; dağ, yer, göklerden geçersin. Onların çekindiği ve izhâr-ı acz ettikleri bir yükü kaldırırsın.[1] Onlardan daha geniş, daha büyük bir daire alırsın. Çünkü sen, iyilik ve îcad ettiğin vakit yalnız vüs'atin nisbetinde, elin ulaşacak derecede, kuvvetin yetişecek mertebede

---

[1] Bkz.: Ahzâb Sûresi, 33/72.

Abd: Kul.

Adem: Yokluk.

Davaya sapmak: Kendi kendine yetiyor iddiasında bulunmak.

Hâcât-ı insaniye: İnsanın ihtiyaçları.

Hakîm-i Zülkemâl: Sonsuz ve sınırsız mükemmellik sahibi, her şeyi yerli yerince yapan Hz. Allah.

Îcad: Var etme, meydana getirme.

Îfâ: Yerine getirmek.

İnfiâl: Dış sebeplere bağlı hareket, edilgenlik.

İstinkâf: Çekinme, kaçınma.

İzhâr-ı acz: Güçsüzlüğünü ifade etmek, sergilemek.

Kadir-i Mutlak: Her şeye gücü yeten, sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.

Kadîr-i Zülcelâl: Sonsuz kudret sahibi Yüce Allah.

Mâbudiyet: İbadet edilme, tapılma.

Mahşer-i acaib: Harikulâdeler kuşağı.

Muallâ: Yüce.

Müberrâ: Uzak, beri.

Münezzeh: Arı, duru, temiz.

Naks: Eksiklik.

Nâzır: Bakan, idare eden.

Nefiy: Olumsuzluk, menfî.

Rahîm-i Zülcemâl: Sonsuz merhamet sahibi, Güzeller güzeli Yüce Allah.

Tekebbür: Kibir, gurur.

Ubûdiyet: Kulluk.

Zelil: Bayağı, rezil.

iyilik ve îcad edebilirsin. Eğer fenâlık ve tahrip etsen, o vakit fenâlığın tecavüz ve tahribin intişar eder.

Meselâ küfür; bir fenâlıktır, bir tahriptir, bir adem-i tasdiktir. Fakat o tek seyyie, bütün kâinatın tahkirini ve bütün esmâ-yı ilâhiyenin tezyifini, bütün insaniyetin terzilini tazammun eder. Çünkü şu mevcudâtın âlî bir makamı, ehemmiyetli bir vazifesi vardır. Zira onlar, mektubat-ı rabbaniye ve merayâ-yı sübhaniye ve memurîn-i ilâhiyedirler.

Küfür ise; onları aynadarlık ve vazifedarlık ve mânidârlık makamından düşürüp, abesiyet ve tesadüfün oyuncağı derekesine ve zevâl ve firakın tahribiyle çabuk bozulup değişen mevadd-ı fâniyeye ve ehemmiyetsizlik, kıymetsizlik, hiçlik mertebesine indirdiği gibi.. bütün kâinatta ve mevcudâtın aynalarında nakışları ve cilveleri ve cemâlleri görünen esmâ-yı ilâhiyeyi inkâr ile tezyif eder.

Ve insanlık denilen, bütün esmâ-yı kudsiye-i ilâhiyenin cilvelerini güzelce ilân eden bir kaside-i manzume-i hikmet ve bir şecere-i bâkiyenin cihâzâtını câmi çekirdek-misal bir mu'cize-i kudret-i bâhire ve emanet-i kübrâyı uhdesine almakla yer, gök, dağa tefevvuk eden ve melâikeye karşı rüçhâniyet kazanan bir sahib-i mertebe-i hilâfet-i arziyeyi; en zelil bir hayvan-ı fâni-i zâilden daha zelil, daha zayıf, daha âciz, daha fakir bir derekeye atar. Ve mânâsız, karmakarışık, çabuk bozulur bir âdi levha derekesine indirir.

Elhâsıl: Nefs-i emmâre tahrip ve şer cihetinde nihayetsiz cinâyet işleyebilir, fakat îcad ve hayırda iktidarı pek azdır ve cüz'îdir. Evet, bir hâneyi bir günde harap eder, yüz günde yapamaz.

Abesiyet: Boş, faydasız.
Adem-i tasdik: Tasdik etmemek, kabul etmemek.
Aynadarlık: Ayna olma, yansıtma.
Cihâzât: Cihazlar.
Çekirdek-misal: Çekirdek gibi.
Elhasıl: Hasılı, son olarak.
Emanet-i kübrâ: Büyük sorumluluk.
Esmâ-yı kudsiye-i ilâhiye: Kutsal, İlâhî isimler.
Hayvan-ı fâni-i zâil: Geçici, süreli bir canlı.
Kaside-i manzume-i hikmet: Cenab-ı Hakk'ın hikmetlerini bize duyuran şiir kasidesi.
Mektubat-ı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın engin, sınırsız idare ve hâkimiyetini yansıtan, birçok anlam ifade eden varlıklar.
Memurîn-i ilâhiye: İlâhî memurlar.
Merâyâ-yı sübhâniye: Allah'ın yüce sıfatlarını gösteren aynalar.
Mevâdd-ı fâniye: Geçici maddeler.
Mucize-i kudret-i bâhire: Âşikâr bir kudret harikası.
Nefs-i emmâre: Şeytanın vesvese ve oyunlarına karşı koymayan, sürekli günah arzusunda olan nefis.
Rüçhâniyet: Tercih edilmek, üstün olmak.
Sahib-i mertebe-i hilâfet-i arziye: Yeryüzü halifeliği makamının sahibi.
Seyyie: Kötülük, günah.
Şecere-i bâkiye: Baki, ölümsüz ağaç.
Tahkir: Hakaret etme, basit ve değersiz görme.
Tazammun: İhtivâ etme, içerme.
Tefevvuk: Üste çıkmak, üstün olmak.
Terzil: Rezil etme, küçük düşürme.
Tezyif: Alay etme, kıymetsiz görme.
Zelil: Bayağı, rezil.

Lâkin eğer enaniyeti bıraksa, hayrı ve vücûdu tevfik-i ilâhiyeden istese, şer ve tahripden ve nefse itimattan vazgeçse, istiğfar ederek tam abd olsa; o vakit [1]يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ sırrına mazhar olur. Ondaki nihayetsiz kabiliyet-i şer, nihayetsiz kabiliyet-i hayra inkılâb eder. "*Ahsen-i takvim*" kıymetini alır, âlâ-yı illiyîne çıkar.

İşte ey gafil insan! Bak Cenâb-ı Hakk'ın fazlına ve keremine: Seyyieyi bir iken bin yazmak, haseneyi bir yazmak veya hiç yazmamak adâlet olduğu hâlde; bir seyyieyi bir yazar, bir haseneyi on, bazen yetmiş, bazen yedi yüz, bazen yedi bin yazar.[2] Hem şu nükteden anla ki; *o müthiş cehenneme girmek ceza-yı ameldir, ayn-ı adldir. Fakat cennete girmek, mahz-ı fazldır.*

İkinci Nükte

İnsanda iki vecih var. **Birisi**: Enaniyet cihetinde şu hayat-ı dünyeviyeye nâzırdır. **Diğeri**: Ubûdiyet cihetinde hayat-ı ebediyeye bakar.

•***Evvelki*** vecih itibarıyla öyle bir bîçâre mahluktur ki; sermayesi yalnız ihtiyârdan bir şa're (saç) gibi cüzî bir cüz-i ihtiyârî ve iktidardan zayıf bir kesb ve hayattan çabuk söner bir şûle ve ömürden çabuk geçer bir müddetçik ve mevcûdiyetten çabuk çürür küçük bir cisimdir. O hâliyle beraber kâinatın tabakatında serilmiş hadsiz envâın hesapsız efradından nazik, zayıf bir fert olarak bulunuyor.

---

[1] Allah onların kötülüklerini iyiliklere, günahlarını sevaplara çevirir. (Furkan Sûresi, 25/70).

[2] Seyyienin bir yazıldığı hâlde, hasenenin on kattan yedi yüz kata kadar yazıldığına dair bkz.: En'âm Sûresi, 6/160; Buhârî, *İman* 31; Müslim, *İman* 206, 207.

Ahsen-i takvim: En ideal şekil, en mükemmel seviye.

Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek derece, insanın erişebileceği en yüce makam.

Ayn-ı adl: Adaletin ta kendisi.

Ceza-yı amel: Yapılan işin karşılığı.

Cüz-i ihtiyâr: İnsanın, eşyanın oluşumunda pek de fazla tesiri olmayan küçük irâdesi, tercihi.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Envâ: Türler.

Hasene: Sevap.

İstiğfar: Bağışlanma, af dilemek.

Kabiliyet-i hayr: Sevap işleme potansiyeli, kabiliyeti.

Kabiliyet-i şer: Günah işleme potansiyeli, kabiliyeti.

Kesb: Çaba.

Mahz-ı fazl: Tamamen Allah'ın lütfu.

Mevcûdiyet: Varlık.

Seyyie: Günah.

Şûle: Alev, ateş.

Tevfik-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı, muvaffak etmesi.

•***İkinci*** vecih itibarıyla ve bilhassa ubûdiyete müteveccih acz ve fakr cihetinde pek büyük bir vüs'ati var. Pek büyük bir ehemmiyeti bulunuyor. Çünkü Fâtır u Hakîm, insanın mahiyet-i mâneviyesinde nihayetsiz azîm bir acz ve hadsiz cesîm bir fakr derc etmiştir. Tâ ki, kudreti nihayetsiz bir Kadîr u Rahîm ve gınası nihayetsiz bir Ganiyy u Kerîm bir Zât'ın hadsiz tecelliyâtına câmi geniş bir ayna olsun.

Evet insan bir çekirdeğe benzer. Nasıl ki o çekirdeğe kudretten mânevî ve ehemmiyetli cihâzât ve kaderden ince ve kıymetli program verilmiş. Tâ ki, toprak altında çalışıp, tâ o dar âlemden çıkıp, geniş olan hava âlemine girip, Hâlık'ından istidat lisanıyla bir ağaç olmasını isteyip, kendine lâyık bir kemâl bulsun. Eğer o çekirdek, sû-i mizacından dolayı ona verilen cihâzât-ı mâneviyeyi, toprak altında bazı mevadd-ı muzırrayı celbine sarf etse; o dar yerde, kısa bir zamanda faydasız tefessüh edip çürüyecektir. Eğer o çekirdek, o mânevî cihâzâtını فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى[1] 'nın emr-i tekvînîsini imtisâl edip hüsn-i istîmal etse; o dar âlemden çıkacak, meyvedâr koca bir ağaç olmakla küçücük cüz'î hakikati ve ruh-u mânevîsi, büyük bir hakikat-i külliye suretini alacaktır. İşte aynen onun gibi; insanın mahiyetine, kudretten ehemmiyetli cihâzât ve kaderden kıymetli programlar tevdi edilmiş.

Eğer insan, şu dar âlem-i arzîde, hayat-ı dünyeviye toprağı altında o cihâzât-ı mâneviyesini nefsin hevesâtına sarf etse; bozulan çekirdek gibi bir cüz'î telezzüz için kısa bir ömürde, dar bir yerde ve sıkıntılı bir hâlde çürüyüp

---

[1] Taneleri ve çekirdekleri çatlatıp yararak (her şeyi gelişme yoluna koyan) Allah'tır. (En'âm Sûresi, 6/95).

Âlem-i arzî: Yeryüzü.
Azim: Büyük.
Câmî: Kapsamlı.
Celb: Çekip almak.
Cesîm: Büyük.
Cihâzât-ı mâneviye: Mânevî cihazlar.
Cüz'î hakikat: Küçücük hakikat.
Cüz'î: Pek az.
Derc etmek: İçine koymak.
Emr-i tekvînî: Cenâb-ı Hakk'ın kâinata koyduğu tabiî kanunlar (Suyun belli derecede kaynaması veya donması gibi)
Fakr: Fakirlik.
Fâtır u Hakîm: Her şeyi hikmetlerle Yaradan.
Ganiyy u Kerîm: Bütün zenginliklerin, servetlerin yegâne sahibi, pek cömert Hz. Allah.
Gınâ: Zenginlik, servet, ihtiyaçsızlık.
Hakikat-i külliye: Gerçeğin tamamı, bütünü.
Hâlık: Yaradan.
Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.
Hüsn-ü istîmal: Yerinde ve güzelce kullanmak.
İmtisâl: Örnek almak, uymak, emri yerine getirmek.
Kadîr u Rahîm: Sonsuz kudret ve merhamet sahibi Hz. Allah.
Kemâl: Olgunluk, mükemmellik.
Mevâdd-ı muzırra: Zararlı maddeler.
Sû-i mizac: Kötü huyluluk.
Tecelliyât: Cenâb-ı Hakk'ın icraatının yansımaları.
Tefessüh: Bozulma, çürüme.
Tevdî: Emanet etme.
Vüs'at: Genişlik.

tefessüh ederek, mes'uliyet-i mâneviyeyi bedbaht ruhuna yüklenecek, şu dünyadan göçüp gidecektir.

Eğer o istidat çekirdeğini İslâmiyet suyu ile, imanın ziyâsıyla ubûdiyet toprağı altında terbiye ederek, evâmir-i Kur'âniye'yi imtisâl edip cihâzât-ı mâneviyesini hakiki gayelerine tevcih etse, elbette âlem-i misal ve berzâhta dal ve budak verecek ve âlem-i âhiret ve cennette hadsiz kemâlât ve nimetlere medâr olacak bir şecere-i bâkiyenin ve bir hakikat-ı dâimenin cihâzâtına câmi kıymettar bir çekirdek ve revnakdâr bir makine ve bu şecere-i kâinatın mübarek ve münevver bir meyvesi olacaktır.

Evet hakiki terakki ise; insana verilen kalb, sır, ruh, akıl hatta hayâl ve sair kuvvelerin hayat-ı ebediyeye yüzlerini çevirerek, her biri kendine lâyık husûsî bir vazife-i ubûdiyet ile meşgul olmaktadır. Yoksa ehl-i dalâletin terakki zannettikleri, hayat-ı dünyeviyenin bütün inceliklerine girmek ve zevklerinin her çeşitlerini, hatta en süflisini tatmak için bütün letâifini ve kalb ve aklını nefs-i emmâreye musahhar edip yardımcı verse; o terakki değil, sukuttur.

***Şu hakikati bir vâkıa-yı hayâliyede, şöyle bir temsilde gördüm ki*:**

Ben büyük bir şehre giriyorum. Baktım ki, o şehirde büyük saraylar var. Bazı sarayların kapısına bakıyorum, gayet şenlik, parlak bir tiyatro gibi nazar-ı dikkati celbeder, herkesi eğlendirir bir câzibedarlık vardı. Dikkat ettim ki, o sarayın efendisi kapıya gelmiş, it ile oynuyor ve oynamasına yardım ediyor. Hanımlar, yabanî gençlerle tatlı sohbetler ediyorlar. Yetişmiş kızlar dahi, çocukların oynamasını tanzim ediyorlar. Kapıcı da onlara kumandanlık eder gibi bir aktör tavrını almış. O vakit anladım ki, o koca sarayın içerisi

---

Âlem-i misal: Maddi alem ile gayb alemi arasında yer alan ara kesit, mânevî suret ve modellerin yansıdığı âlem
Ehl-i dalâlet: Hidâyetten ayrılan kâfir ve fâsıklar
Evâmir-i Kur'âniye: Kur'ân'ın emirleri
Hakikat-i dâime: Değişmeyen gerçek
Letâif: Mânevî duygular, duyular.
Mes'uliyet-i mâneviye: Mânevî sorumluluk
Sır: Ruhâni kalbin bir boyutu
Sukut: Düşme, değer kaybetme.
Süfli: Pes, bayağı.
Şecere-i bâkiye: Ebedî ağaç.
Şecere-i kâinât: Kâinat ağacı.
Vâkıa-yı hayaliye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latîfeleriyle mana âleminde seyahat ederken varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gördüğü gerçekler.

bomboş. Hep nazik vazifeler muattal kalmış. Ahlâkları sukut etmiş ki, kapıda bu sureti almışlardır.

Sonra geçtim, bir büyük saraya daha rast geldim. Gördüm ki; kapıda uzanmış vefâdâr bir it ve kaba, sert, sâkin bir kapıcı ve sönük bir vaziyet vardı. Merak ettim. Ne için o öyle, bu böyle? İçeriye girdim. Baktım ki, içerisi çok şenlik. Daire daire üstünde, ayrı ayrı nazik vazifeler ile saray ehli meşguldürler. Birinci dairedeki adamlar sarayın idaresini, tedbirini görüyorlar. Üstündeki dairede kızlar, çocuklar ders okuyorlar. Daha üstünde hanımlar, gayet latîf sanatlar, güzel nakışlarla iştigal ediyorlar. En yukarıda efendi, padişahla muhabere edip halkın istirahâtını temin için ve kendi kemâlâtı ve terakkiyâtı için kendine has ve ulvî vazifeler ile iştigal ediyor gördüm. Ben onlara görünmediğim için, "Yasak!" demediler, gezebildim. Sonra çıktım, baktım. O şehrin her tarafında bu iki kısım saraylar var. Sordum, dediler: "O kapısı şenlik ve içi boş saraylar, kâfirlerin ileri gelenlerinindir ve ehl-i dalâletindir. Diğerleri, nâmuslu Müslüman büyüklerinindir."

Sonra bir köşede bir saraya rast geldim. Üstünde "*Said*" ismini gördüm. Merak ettim. Daha dikkat ettim, suretimi üstünde gördüm gibi bana geldi. Kemâl-i taaccübümden bağırarak, aklım başıma geldi, ayıldım. İşte o vâkıa-yı hayâliyeyi sana tâbir edeceğim. Allah hayır etsin.

İşte o şehir ise, hayat-ı içtimâiye-yi beşeriye ve medîne-i medeniyet-i insaniyedir. O sarayların her birisi, birer insandır. O saray ehli ise; insandaki göz, kulak, kalb, sır, ruh, akıl gibi letâif ve nefs ve hevâ ve kuvve-i şeheviye ve kuvve-i gadabiye gibi şeylerdir. Her bir insanda her bir latîfenin ayrı ayrı vazife-i ubûdiyetleri var. Ayrı ayrı lezzetleri, elemleri var. Nefis ve hevâ, kuvve-i şeheviye ve gadabiye, birer kapıcı ve it hükmündedirler. İşte o yüksek letâifi, nefis ve hevâya musahhar etmek ve vazife-i asliyelerini unutturmak, elbette sukuttur, terakki değildir. Sair cihetleri sen tâbir edebilirsin.

Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: İnsanın sosyal hayatı.

Hevâ: Zararlı ve günah olan arzular.

Kemâlât: İyilikler, faziletler.

Kemâl-i taaccüb: Çok şaşırmak.

Kuvve-i gadabiye: Öfke duygusu.

Letâif: Kalb, ruh, vicdan gibi manevi donanımlar, duyular.

Medîne-i medeniyet-i insaniye: İnsanlığın medeniyet şehri

Tedbir: İdare etmek, düzenlemek

Ulvî: Yüce

Vazife-i ubûdiyet: Kulluk vazifesi.

Üçüncü Nükte

İnsan, fiil ve amel cihetinde ve sa'y-ı maddî itibariyle zayıf bir hayvandır, âciz bir mahluktur. Onun o cihetteki daire-i tasarrufâtı ve mâlikiyeti o kadar dardır ki, elini uzatsa ona yetişebilir. Hatta, insanın eline dizginini veren hayvanât-ı ehliye, insanın zaaf ve acz ve tenbelliğinden birer hisse almışlardır ki; yâbâni emsallerine kıyas edildikleri vakit, azîm fark görünür.. ehlî keçi ve öküz, yabanî keçi ve öküz gibi.

Fakat o insan, infiâl ve kabûl ve dua ve suâl cihetinde, şu dünya hanında aziz bir yolcudur.. ve öyle bir Kerîm'e misafir olmuş ki; nihayetsiz rahmet hazinelerini ona açmış.. ve hadsiz bedî masnûâtını ve hizmetkârlarını ona musahhar etmiş.. ve o misafirin tenezzühüne ve temaşasına ve istifadesine öyle büyük bir daire açıp müheyyâ etmiştir ki; o dairenin nısf-ı kutru, yani merkezden muhit hattına kadar, gözün kestiği miktar, belki hayâlin gittiği yere kadar geniştir ve uzundur.

İşte eğer insan, enaniyetine istinad edip, hayat-ı dünyeviyeyi gaye-i hayâl ederek derd-i maîşet içinde, muvakkat bazı lezzetler için çalışsa, gayet dar bir daire içinde boğulur gider. Ona verilen bütün cihâzât ve âlât ve letâif, ondan şikâyet ederek Haşir'de onun aleyhinde şehâdet edeceklerdir ve davacı olacaklardır.[1]

Eğer kendini misafir bilse, misafir olduğu Zât-ı Kerîm'in izni dairesinde sermaye-i ömrünü sarf etse, öyle geniş bir daire içinde uzun bir hayat-ı ebediye için güzel çalışır ve teneffüs edip istirahat eder. Sonra, âlâ-yi illiyyîne kadar gidebilir. Hem de bu insana verilen bütün cihâzât ve âlât, ondan memnun olarak âhirette lehinde şehâdet ederler. Evet, insana verilen bütün cihâzât-ı acîbe, bu ehemmiyetsiz hayat-ı dünyeviye için değil; belki, pek ehemmiyetli bir hayat-ı bâkiye için verilmişler.

---

[1] Bkz.: Fussilet Sûresi, 41/20-21; Yasin Sûresi, 36/65.

Âlât: Âletler.
Bedî: Harika, eşsiz, orijinal.
Derd-i maîşet: Geçim derdi.
Ehlî: Evcil.
Gâye-i hayâl: Asıl gâye, ideal.
Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.
Hayvanât-ı ehliye: Evcil hayvanlar.
İnfiâl: Dış sebeplere bağlı hareket, edilgenlik.
Masnuât: Sanatlı yapılan şeyler.
Müheyyâ: Hazırlanmış.
Nısf-ı kutr: Yarı çap.
Sa'y-ı maddî: Maddî çaba, uğraş.
Temâşâ: Seyir.
Tenezzüh: Gezinti.
Zât-ı Kerîm: Son derece cömert kişi.

Çünkü insanı, hayvana nisbet etsek görüyoruz ki; insan, cihâzât ve âlât itibarıyla çok zengindir. Yüz derece hayvandan daha ziyadedir. Hayat-ı dünyeviye lezzetinde ve hayvanî yaşayışında yüz derece aşağı düşer.

Çünkü her gördüğü lezzetinde, binler elem izi vardır. Geçmiş zamanın elemleri ve gelecek zamanın korkuları ve her bir lezzetin dahi elem-i zevâli, onun zevklerini bozuyor ve lezzetinde bir iz bırakıyor.

Fakat hayvan öyle değil. Elemsiz bir lezzet alır, kedersiz bir zevk eder. Ne geçmiş zamanın elemleri onu incitir, ne de gelecek zamanın korkuları onu ürkütür. Rahatla yaşar, yatar, Hâlık'ına şükreder.

Demek ahsen-i takvim suretinde yaratılan insan, hayat-ı dünyeviyeye hasr-ı fikr etse; yüz derece sermayece hayvandan yüksek olduğu hâlde, yüz derece serçe kuşu gibi bir hayvandan aşağı düşer. Başka bir yerde bir temsil ile bu hakikati beyân etmiştim. Münasebet geldi, yine o temsili tekrar ediyorum. Şöyle ki:

Bir adam, bir hizmetkârına on altın verip, "Mahsus bir kumaştan bir kat elbise yaptır" emreder. İkincisine, bin altın verir, bir pusula –içinde bazı şeyler şeyler yazılı– o hizmetkârın cebine koyar, bir pazara gönderir. Evvelki hizmetkâr on altın ile âlâ kumaştan mükemmel bir elbise alır. İkinci hizmetkâr, divânelik edip, evvelki hizmetkâra bakıp, cebine konulan hesap pusulasını okumayarak bir dükkâncıya bin altın vererek bir kat elbise istedi. İnsafsız dükkâncı da kumaşın en çürüğünden bir kat elbise verdi. O bedbaht hizmetkâr, seyyidinin huzuruna geldi ve şiddetli bir te'dib gördü ve dehşetli bir azap çekti. İşte ednâ bir şuuru olan anlar ki, ikinci hizmetkâra verilen bin altın, bir kat elbise almak için değildir. Belki mühim bir ticaret içindir.

Ahsen-i takvîm: En güzel, en ideal şekil, hal.

Âlâ: Kaliteli.

Âlât: Âletler.

Bedbaht: Talihsiz, nasipsiz.

Cihâzât: Donanımlar, duyular, organlar.

Ednâ: En düşük.

Elem-i zevâl: Yok olma, elden gitme düşüncesinin verdiği elem.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Hasr-ı fikr: Fikri, bir meselede hapsetme.

Seyyid: Efendi.

Te'dib: Ceza verme, haddini bildirme.

Aynen onun gibi; insandaki cihâzât-ı mâneviye ve letâif-i insaniye ki, her birisi hayvana nisbeten yüz derece inbisat etmiş. Meselâ güzelliğin bütün merâtibini fark eden insan gözü.. ve taamların bütün, çeşit çeşit ezvâk-ı mahsusalarını temyiz eden insanın zâika-yı lisaniyesi.. ve hakâikın bütün inceliklerine nüfuz eden insanın aklı.. ve kemâlâtın bütün envâına müştak insanın kalbi gibi sair cihazları, âletleri nerede! Hayvanın pek basit yalnız bir iki mertebe inkişaf etmiş âletleri nerede!.. Yalnız şu kadar fark var ki; hayvan, kendine has bir amelde –münhasıran o hayvanda– bir cihaz-ı mahsus ziyade inkişaf eder. Fakat o inkişaf, husûsîdir.

İnsanın cihâzât cihetiyle zenginliği şu sırdandır ki; akıl ve fikir sebebiyle insanın hasseleri, duyguları fazla inkişaf ve inbisat peydâ etmiştir.. ve ihtiyacâtın kesreti sebebiyle çok, çeşit çeşit hissiyat peydâ olmuştur.. ve hassasiyeti çok tenevvü etmiş.. ve fıtratın câmiiyeti sebebiyle pek çok makâsıda müteveccih arzulara medâr olmuş ve pek çok vazife-i fıtriyesi bulunduğu sebebiyle, âlât ve cihâzâtı ziyade inbisat peydâ etmiştir.. ve ibadâtın bütün envâına müstaid bir fıtratta yaratıldığı için bütün kemâlâtın tohumlarına câmi bir istidat verilmiştir.

İşte şu derece cihâzâtça zenginlik ve sermayece kesret, elbette ehemmiyetsiz, muvakkat şu hayat-ı dünyeviyenin tahsili için verilmemiştir. Belki şöyle bir insanın vazife-i asliyesi; nihayetsiz makâsıda müteveccih vezâifini görüp, acz ve fakr ve kusurunu ubûdiyet suretinde ilân etmek.. ve küllî nazarıyla mevcudâtın tesbihâtını müşâhede ederek şehâdet etmek.. ve nimetler içinde imdadat-ı rahmaniyeyi görüp şükretmek.. ve masnûâtta kudret-i rabbâniyenin mu'cizâtını temaşa ederek nazar-ı ibretle tefekkür etmektir.

Câmiiyet: Şümullü olmak, çok şeyi içine almak.
Cihâzât-ı mâneviye: Mânevî cihazlar.
Cihaz-ı mahsus: Özel cihaz.
Ezvâk-ı mahsusa: Hususî zevkler
Fıtrat: Yaratılış, tabiat.
Hasse: Duygular.
İbâdât: İbadetler.
İmdâdât-ı Rahmâniye: İlâhî yardımlar.
İnbisat: Yayılmak, genişlemek.
Küllî: Genel, bütünü içine alan, kuşatan.
Letâif-i insaniye: İnsanın mânevî duyguları.
Makâsıd: Maksatlar.
Merâtib: Mertebeler, kademeler.
Münhasıran: Hususi, sınırlı olarak
Müstaid: Hazır, hazırlıklı.
Müteveccih: Yönelmiş.
Nazar-ı ibret: İbretle bakmak.
Nüfuz: İyice kavrama.
Peydâ: Bulunmak, oluşmak.
Taam: Yemek.
Temyiz: Ayırt etme, fark etme.
Tenevvü: Türlü türlü olmak, çeşitlilik.
Zâika-yı lisaniye: Dilin tad alma duygusu.

Ey dünya-perest ve hayat-ı dünyeviyeye âşık ve sırr-ı ahsen-i takvimden gafil insan! Şu hayat-ı dünyeviyenin hakikatini bir vâkıâ-yı hayâliyede Eski Said görmüş, onu Yeni Said'e döndürmüş olan şu vâkıâ-yı temsiliyeyi dinle:

Gördüm ki; ben bir yolcuyum. Uzun bir yola gidiyorum. Yani gönderiliyorum. Seyyidim olan zât, bana tahsis ettiği altmış altından tedricen birer miktar para veriyordu. Ben de sarf edip pek eğlenceli bir hana geldim. O handa bir gece içinde on altını kumara-mumara, eğlencelere ve şöhretperestlik yoluna sarf ettim. Sabahleyin elimde hiçbir para kalmadı. Bir ticaret edemedim. Gideceğim yer için bir mal alamadım. Yalnız o paradan bana kalan elemler, günahlar ve eğlencelerden gelen yaralar, bereler, kederler benim elimde kalmıştı. Birden ben o hazîn hâlette iken orada bir adam peydâ oldu. Bana dedi:

"Bütün bütün sermayeni zayi ettin. Tokata da müstahak oldun. Gideceğin yere de müflis olarak elin boş gideceksin. Fakat aklın varsa, tövbe kapısı açıktır. Bundan sonra sana verilecek bâki kalan on beş altından her eline geçtikçe yarısını ihtiyaten muhafaza et. Yani gideceğin yerde sana lâzım olacak bazı şeyleri al." Baktım nefsim razı olmuyor. "Üçte birisini" dedi. Ona da nefsim itaat etmedi. Sonra "dörtte birisini" dedi. Baktım nefsim mübtelâ olduğu âdetini terk edemiyor. O adam hiddetle yüzünü çevirdi, gitti...

Birden o hâl değişti. Baktım ki; ben, tünel içinde sukut eder gibi bir süratle giden bir şimendifer içindeyim. Telâş ettim. Fakat ne çâre ki, hiçbir tarafa kaçılmaz. Garâibden olarak o şimendiferin iki tarafında pek cazibedâr çiçekler, leziz meyveler görünüyordu. Ben de akılsız acemiler gibi onlara bakıp elimi uzattım. O çiçekleri koparmak, o meyveleri almak için çalıştım. Fakat o çiçekler ve meyveler, dikenli-mikenli, mülâkatında elime batıyor, kanatıyor.

Garâib: Şaşırtıcı şeyler.

Hâlet: Hâl, durum.

Hazîn: Üzücü.

Mülâkât: Karşı karşıya gelme, birbirine temas etme.

Şimendifer: Tren.

Tedricen: Peyderpey, yavaş yavaş

Vâkıa-yı hayaliye / temsîliyye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latîfeleriyle mana âleminde seyahat ederken varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gördüğü gerçekler.

Vezâif: Vazifeler.

Şimendiferin gitmesiyle müfarakatından elimi parçalıyorlar. Bana pek pahalı düşüyorlardı.

Birden şimendiferdeki bir hademe dedi: "Beş kuruş ver, sana o çiçek ve meyvelerden istediğin kadar vereceğim. Beş kuruş yerine elin parçalanmasıyla yüz kuruş zarar ediyorsun. Hem de ceza var, izinsiz koparamazsın!"

Birden sıkıntıdan ne vakit tünel bitecek diye başımı çıkarıp ileriye baktım. Gördüm ki, tünel kapısı yerine çok delikler görünüyor. O uzun şimendiferden o deliklere adamlar atılıyorlar. Bana mukabil bir delik gördüm. İki tarafında iki mezar taşı dikilmiş. Merak ile dikkat ettim. O mezar taşında büyük harflerle "*Said*" ismi yazılmış gördüm. Teessüf ve hayretimden "*Eyvah*!" dedim. Birden o han kapısında bana nasihat eden zâtın sesini işittim.

Dedi: "Aklın başına geldi mi?" Dedim: "Evet geldi, fakat kuvvet kalmadı, çâre yok..." Dedi: "Tevbe et, tevekkül et!" Dedim: "Ettim." Ayıldım, Eski Said kaybolmuş, Yeni Said olarak kendimi gördüm.

İşte o vâkıâ-yı hayâliyeyi, –Allah hayretsin– bir-iki kısmını ben tâbir edeceğim. Sair cihetleri sen kendin tâbir et.

O yolculuk ise; âlem-i ervâhtan, rahm-ı mâderden, gençlikten, ihtiyarlıktan, kabirden, berzâhtan, haşirden, köprüden geçen ebedü'l-âbâd tarafına bir yolculuktur. O altmış altın ise, altmış sene ömürdür ki; bu vâkıâyı gördüğüm vakit kendimi kırk beş yaşında tahmin ediyordum. Senedim yok, fakat bâki kalan on beşinden yarısını âhirete sarf etmek için Kur'ân-ı Hakîm'in hâlis bir tilmizi beni irşâd etti. O han ise, benim için İstanbul imiş. O şimendifer ise, zamandır. Her bir yıl, bir vagondur. O tünel ise, hayat-ı dünyeviyedir. O dikenli çiçekler ve meyveler ise, lezaiz-i nâmeşrûadır ve lehviyât-ı muharremedir ki; mülâkat esnasında tasavvur-u zevâldeki elem, kalbi kanatıyor. Müfarakatında parçalıyor. Cezayı dahi çektiriyor.

Âlem-i ervâh: Ruhlar âlemi.

Ebedü'l-âbâd: Sonsuzluk.

Lehviyât-ı muharreme: Haram olan eğlenceler.

Lezâiz-i nâmeşrûa: Yasak olan lezzetler.

Müfârakat: Ayrılma.

Rahm-ı mâder: Anne karnı.

Tasavvur-i zevâl: Yok olma, elden gitme, düşüncesi.

Tilmiz: Öğrenci.

Şimendifer hademesi demişti: "Beş kuruş ver, onlardan istediğin kadar vereceğim." Onun tâbiri şudur ki: *İnsanın helâl sa'yiyle meşrû dairede gördüğü zevkler, lezzetler, keyfine kâfidir. Harama girmeye ihtiyaç bırakmaz.*[1] Sair kısımları sen tâbir edebilirsin.

Dördüncü Nükte

İnsan şu kâinat içinde pek nazik ve nâzenin bir çocuğa benzer. Zaafında büyük bir kuvvet ve aczinde büyük bir kudret vardır. Çünkü o zaafın kuvvetiyle ve aczin kudretiyledir ki, şu mevcudât ona musahhar olmuş.

Eğer insan zaafını anlayıp; kâlen, hâlen, tavren dua etse ve aczini bilip istimdat eylese; o teshirin şükrünü edâ ile beraber matlubuna öyle muvaffak olur ve maksatları ona öyle musahhar olur ki, iktidar-ı zâtîsiyle onun öşr-ü mîşârına muvaffak olamaz.[2] Yalnız bazı vakit lisan-ı hâl duasıyla hasıl olan bir matlubunu yanlış olarak kendi iktidarına hamleder.

Meselâ tavuğun yavrusunun zaafındaki kuvvet, tavuğu arslana saldırtır. Yeni dünyaya gelen arslanın yavrusu, o canavar ve aç arslanı kendine musahhar edip onu aç bırakıp kendi tok oluyor. İşte cây-ı dikkat, zaaftaki bir kuvvet ve şâyân-ı temaşa bir cilve-i rahmet...

Nasıl ki nazdar bir çocuk ağlamasıyla, ya istemesiyle, ya hazîn hâliyle matlublarına öyle muvaffak olur ve öyle kavîler ona musahhar olurlar ki; o matlublardan binden birisine bin defa kuvvetçiğiyle yetişemez. Demek zaaf ve acz, onun hakkında şefkat ve himayeti tahrik ettikleri için küçücük parmağıyla kahramanları kendine musahhar eder. Şimdi böyle bir çocuk, o şefkati inkâr etmek ve o himayeti itham etmek suretiyle ahmakâne bir gurur ile

---

1 "*Allahım, haramına karşı helâlinle beni doyur*" anlamındaki duâ için bkz.: Tirmizî, *deavât* 110; Müsned, 1/153.

2 İnsanın hizmetine verilen nimetlere kendi iktidarı ile ulaşamadığı halde bu nimetlere mazhar olmasının şükrü gerektirdiğine dair Bkz.: Zuhruf Sûresi, 43/13; Hac Sûresi, 22/36.

Cây-ı dikkat: Dikkat çekici, ilginç.
Cilve-i rahmet: Rahmetin yansıması.
Hâlen: Hâl ile.
Himâyet: Korumak, gözetmek.
İktidâr-ı zatî: Şahsî güç.
İstimdât: Yardım istemek.
Kâlen: Söz ile.
Matlûb: İstek, talep.
Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.
Öşr-ü mîşâr: Yüzde biri.
Sa'y: Çalışma, kazanç.
Şâyân-ı temâşa: Görülmeye değer
Tavren: Tavır ile.
Teshir: Emir altına alma.
Zaaf: Zayıflık.

"Ben kuvvetimle bunları teshir ediyorum" dese, elbette bir tokat yiyecektir.

İşte insan dahi Hâlık'ının rahmetini inkâr ve hikmetini itham edecek bir tarzda küfrân-ı nimet suretinde Kârun gibi [1] إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ yani; "Ben kendi ilmimle, kendi iktidarımla kazandım" dese, elbette sille-i azaba kendini müstahak eder.

Demek şu meşhud saltanat-ı insaniyet ve terakkiyât-ı beşeriye ve kemâlât-ı medeniyet, celb ile değil.. galebe ile değil.. cidâl ile değil belki ona onun zaafı için teshir edilmiş.. onun aczi için ona muavenet edilmiş.. onun fakrı için ona ihsan edilmiş onun cehli için ona ilham edilmiş.. onun ihtiyacı için ona ikram edilmiş.. ve o saltanatın sebebi, kuvvet ve iktidar-ı ilmî değil; belki şefkat ve re'fet-i rabbaniye ve rahmet ve hikmet-i ilâhiyedir ki, eşyayı ona teshir etmiştir. Evet, bir gözsüz akrep ve ayaksız bir yılan gibi haşerâta mağlûb olan insana, bir küçük kurttan ipeği giydiren ve zehirli bir böcekten balı yediren; onun iktidarı değil, belki onun zaafının semeresi olan teshir-i rabbanî ve ikram-ı rahmânîdir.

Ey insan! Mâdem hakikat böyledir; gururu ve enaniyeti bırak.. ulûhiyetin dergâhında acz ve zaafını, istimdat lisanıyla; fakr ve hâcâtını, tazarrû ve dua lisanıyla ilân et.. ve abd olduğunu göster.. ve [2] حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ *de, yüksel!..*

Hem deme ki: "Ben hiçim, ne ehemmiyetim var ki bu kâinat bir Hakîm-i Mutlak tarafından kasdî olarak bana teshir edilsin, benden bir şükr-ü küllî istenilsin?"

---

[1] Kasas Sûresi, 28/78; Zümer Sûresi, 39/49.
[2] Allah bize yeter. O ne güzel vekildir. (Âl-i İmran Sûresi, 3/173).

Celb: Zorla alma.
Cidâl: Kavga.
Galebe: Yenmek.
Hâcât: İhtiyaçlar.
Hâkîm-i Mutlak: Hükmün yegâne sahibi.
Hâlık: Yaradan, Allah.
Hikmet-i ilâhiyye: İlâhî hikmet.
İkram-ı rahmani: İlâhî ikram.
İktidâr-ı ilmî: Bilgi gücü.
İstimdâd: Medet, yardım istemek.
Kasdî: Kasıtlı.
Kemâlât-i medeniyye: Medenî güzellikler, ilerlemeler.
Küfrân-ı nimet: Nankörlük.
Meşhud: Görünen.
Re'fet-i rabbâniye: İlâhi merhamet, şefkat.
Saltanât-ı insaniyet: İnsan saltanatı, varlığın emrine verilmesi.
Sille-i azab: Azap tokadı.
Şükr-ü küllî: Genel, kapsamlı bir şükür.
Tazarru: Yalvarmak.
Terâkkiyât-ı beşeriyye: İnsanlığın ilerlemeleri.
Teshir-i rabbâni: Allah'ın varlıkları insanın emrine vermesi.
Uluhiyet dergâhı: Cenâb-ı Hakk'ın huzuru.

Çünkü sen çendan, nefsin ve suretin itibarıyla hiç hükmündesin. Fakat vazife ve mertebe noktasında, sen şu haşmetli kâinatın dikkatli bir seyircisi.. şu hikmetli mevcudâtın belâgatlı bir lisan-ı nâtıkı.. ve şu kitab-ı âlemin anlayışlı bir mütalâacısı.. ve şu tesbih eden mahlûkâtın hayretli bir nâzırı.. ve şu ibadet eden masnûâtın hürmetli bir ustabaşısı hükmündesin.

Evet ey insan! Sen, nebâti cismâniyetin cihetiyle ve hayvanî nefsin itibariyle; sagîr bir cüz', hakîr bir cüz'î, fakîr bir mahluk, zayıf bir hayvansın ki; bütün dehşetli mevcudât-ı seyyalenin dalgaları içinde çalkanıp gidiyorsun…

Fakat muhabbet-i ilâhiyenin ziyasını tazammun eden imanın nuruyla münevver olan İslâmiyet'in terbiyesiyle tekemmül edip; insaniyet cihetinde, abdiyetin içinde bir sultansın.. ve cüz'iyetin içinde bir küllîsin.. küçüklüğün içinde bir âlemsin.. ve hakaretin içinde öyle makamın büyük ve daire-i nezâretin geniş bir nâzırsın ki, diyebilirsin: "Benim Rabb u Rahîm'im dünyayı bana bir hâne yaptı.. ay ve güneşi, o hâneme bir lâmba.. ve baharı, bir deste gül.. ve yazı, bir sofra-yı nimet.. ve hayvanı, bana hizmetkâr yaptı.. ve nebatâtı, o hânemin zînetli levâzımâtı yapmıştır."

***Netice-i kelâm**: Sen eğer nefis ve şeytanı dinlersen, esfel-i sâfilîne düşersin. Eğer hak ve Kur'ân'ı dinlersen, âlâ-yı illiyyîne çıkar, kâinatın bir güzel takvimi olursun.*

Beşinci Nükte

İnsan, şu dünyaya bir memur ve misafir olarak gönderilmiş, çok ehemmiyetli istidat ona verilmiş.. ve o istidâdâta göre ehemmiyetli vazifeler tevdi edilmiş.. ve insanı, o gayeye ve o vazifelere çalıştırmak için, şiddetli teşvikler ve dehşetli tehditler edilmiş.

Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek derece, insanın erişebileceği en yüce derece.
Belâgat: Edebiyat.
Çendan: Gerçi.
Daire-i nezâret: Yetki alanı.
Esfel-i sâfilîn: En aşağı yer, insanın düşebileceği en kötü durum.
Hakâret: Küçüklük, değersizlik.
Hakîr: Değersiz, horlanan.
Haşmet: Heybet, ululuk.
Lisan-ı nâtık: Konuşan bir dil.
Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.
Mevcudât-ı seyyâle: Hareket hâlindeki akıp giden varlıklar.
Mütâlaa: Araştırma, tetkik etme
Nebâti: Bitkisel.
Rabb u Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhameti ile kullarını terbiye eden Yüce Allah.
Sagîr: Küçük.
Tevdî: Emanet etmek.

Başka yerde izah ettiğimiz vazife-i insaniyetin ve ubûdiyetin esâsâtını şurada icmâl edeceğiz; tâ ki, “*Ahsen-i takvim*” sırrı anlaşılsın.

İşte insan, şu kâinata geldikten sonra “*iki cihet*” ile ubûdiyeti var: **Bir ciheti**; gâibâne bir surette bir ubûdiyeti, bir tefekkürü var. **Diğeri**; hâzırâne, muhatâba suretinde bir ubûdiyeti, bir münâcâtı vardır.

***Birinci vecih şudur ki*:** Kâinatta görünen saltanat-ı rubûbiyeti, itaatkârane tasdik edip kemâlâtına ve mehâsinine hayretkârâne nezâretidir.

• Sonra, esmâ-yı kudsiye-yi ilâhiyenin nukuşlarından ibaret olan bedî sanatları, birbirinin nazar-ı ibretlerine gösterip dellâllık ve ilâncılıktır.

• Sonra, her biri birer gizli hazine-i mâneviye hükmünde olan esmâ-yı rabbaniyenin cevherlerini idrâk terazisiyle tartmak, kalbin kıymetşinaslığı ile takdirkârâne kıymet vermektir.

• Sonra, kalem-i kudretin mektubâtı hükmünde olan mevcudât sayfalarını, arz ve semâ yapraklarını mütalâa edip hayretkârane tefekkürdür.

• Sonra, şu mevcudâttaki zînetleri ve latîf sanatları istihsankârâne temâşâ etmekle onların Fâtır-ı Zülcemâl’inin marifetine muhabbet etmek ve onların Sâni-i Zülkemâl’inin huzuruna çıkmağa ve iltifâtına mazhar olmaya bir iştiyaktır.

İkinci Vecih: Huzur ve hitab makamıdır ki; eserden müessire geçer, görür ki: Bir Sâni-i Zülcelâl, kendi sanatının mu’cizeleri ile kendini tanıttırmak ve bildirmek ister. O da iman ile marifet ile mukabele eder.

•Sonra görür ki: Bir Rabb-i Rahîm, rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek ister. O da O’na hasr-ı muhabbetle, tahsis-i taabbüdle kendini O’na sevdirir.

Ahsen-i takvim/Güzel Takvîm: En mükemmel seviye.
Bedî: Harika, benzersiz.
Eser: Ortaya konulan herhangi bir şey, iş.
Esmâ-yı kudsiye-yi ilâhiye: Kutsal, İlâhî isimler.
Fâtır-ı Zülcemâl: Her şeyi tabiî güzelliği ile yaratan Güzeller Güzeli Hz. Allah.
Gâibâne: Görmeyerek.
Hasr-ı muhabbet: Sevgisini O’na ait kılmak.
Hayretkârâne: Hayran olarak.
Hâzırâne: Huzura alınmış, muhâtap kabul edilmiş bir tarzda.
İstihsânkârâne: Güzelliğini takdir ederek.
İtaatkârâne: İtaat ederek.
Kalem-i kudret: Kudret kalemi.
Kıymetşinaslık: Kıymet bilirlik.
Mehâsin: Güzellikler.
Mektubât: Mektuplar.
Müessir: Eseri meydana getiren, tesir eden.
Nazar-ı ibret: İbretle bakma.
Saltanat-ı rubûbiyyet: Cenâb-ı Hakk’ın, herkesi ve her şeyi içine alan idaresi.
Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi mükemmel yapan Ulu Allah.
Sâni-i Zülkemâl: Her şeyi mükemmel ve harika yapan Hz. Allah.
Tahsis-i taabbüd: Sadece O’na ibadet etmek.

•Sonra görüyor ki: Bir Mün'im u Kerîm, maddî ve mânevî nimetlerin lezizleriyle onu perverde ediyor. O da ona mukabil; fiiliyle, hâliyle, kâliyle, hatta elinden gelse bütün hasseleri ile, cihâzâtı ile şükür ve hamd ü sena eder.

•Sonra görüyor ki: Bir Celîl u Cemîl, şu mevcudâtın aynalarında kibriyâ ve kemâlini ve celâl ve cemâlini izhar edip nazar-ı dikkati celbediyor. O da ona mukabil; "*Allahu Ekber, Sübhânallah*" deyip, mahviyet içinde hayret ve muhabbet ile secde eder.

•Sonra görüyor ki: Bir Ganiyy-i Mutlak, bir sehâvet-i mutlak içinde nihayetsiz servetini, hazinelerini gösteriyor. O da ona mukabil, ta'zim ve senâ içinde kemâl-i iftikar ile suâl eder ve ister.

•Sonra görüyor ki: O Fâtır u Zülcelâl, yeryüzünü bir sergi hükmünde yapmış. Bütün antika sanatlarını orada teşhir ediyor. O da ona mukabil: "*Mâşâallah*" diyerek takdir ile, "*Bârekâllah*" diyerek tahsin ile, "*Sübhânallah*" diyerek hayret ile, "*Allahu Ekber*" diyerek istihsan ile mukabele eder.

•Sonra görüyor ki: Bir Vâhid u Ehad, şu kâinat sarayında taklid edilmez sikkeleriyle, ona mahsus hâtemleriyle, ona münhasır turralarıyla, ona has fermanlarıyla bütün mevcudâta damga-yı vahdet koyuyor ve tevhidin âyâtını nakşediyor.. ve âfâk-ı âlemin aktarında vahdâniyetin bayrağını dikiyor ve rubûbiyet'ini ilân ediyor. O da ona mukabil; tasdik ile, iman ile, tevhid ile, iz'an ile, şehâdet ile, ubûdiyet ile mukabele eder.

İşte bu çeşit ibâdât ve tefekkürâtla hakiki insan olur. Ahsen-i takvimde olduğunu gösterir. İmanın yümnüyle emanete lâyık, emin bir halife-i arz olur.

Âfâk-ı âlem: Yeryüzünün bütün tarafları.

Aktar: Etraf.

Celâl: Cenâb-ı Hakk'ın kahrını ve azametini ifade eden bir sıfatı.

Celîl u Cemîl: Ulular ulusu ve güzeller güzeli Hz. Allah.

Cemâl: Cenâb-ı Hakk'ın güzellik ve güzel icrasını ifade eden bir sıfatı.

Damga-yı vahdet: Birlik damgası

Ganiyy-i mutlak: Bütün zenginliklerin, servetlerin mutlak sahibi Hz. Allah.

Halîfe-i arz: Yeryüzü halifesi.

Hâtem: Mühür.

İz'ân: Kavramak, kabullenmek, tasdik etmek.

Kemâl-i iftikâr: Fakirliğini, ihtiyaçlarını tam manasıyla göstermek.

Kibriyâ: Ululuk, büyüklük.

Mün'im u Kerîm: Nimetlerini cömertçe veren Hz. Allah.

Münhasır: Özel.. O'na ait.. sadece.. bilhassa.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın, herkesi ve her şeyi içine alan idaresi, terbiyesi.

Sehâvet-i Mutlak: Sınırsız cömertlik

Senâ: Övmek.

Sikke: Damga.

Ta'zim: Saygı göstermek.

Turra: Padişah imzası, mührü.

Vahdaniyet: Allah'ın birliği.

Vahid u Ehad: Yegâne, bir ve tek, Hz. Allah.

Ey ahsen-i takvimde yaratılan ve sû-i ihtiyârıyla esfel-i sâfilîn tarafına giden insan-ı gâfil! Beni dinle! Ben de senin gibi gençlik sarhoşluğuyla gaflet içinde dünyayı hoş ve güzel gördüğüm hâlde, gençlik sarhoşluğundan ihtiyarlık sabahında ayıldığım dakikada; o güzel zannettiğim, âhirete müteveccih olmayan dünyanın yüzünü nasıl çirkin gördüğümü ve âhirete bakan hakiki yüzünün ne kadar güzel olduğunu, On Yedinci Söz'ün İkinci Makam'ındaki iki levha-yı hakikate bak, sen de gör.

Birinci Levha: Ehl-i dalâlet gibi, fakat sarhoş olmadan gaflet perdesiyle eskiden gördüğüm ehl-i gaflet dünyasının hakikatini tasvir eder.

İkinci Levha: Ehl-i hidâyet ve huzûrun hakikat-i dünyalarına işaret eder. Eskiden ne tarzda yazılmış, o tarzda bıraktım. Şiire benzer, fakat şiir değillerdir.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [1]

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ۞ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ۞ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ۞ يَفْقَهُوا قَوْلِي ۞ [2]

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى الذَّاتِ الْمُحَمَّدِيَّةِ اللَّطِيفَةِ الْأَحَدِيَّةِ شَمْسِ سَمَاءِ الْأَسْرَارِ وَمَظْهَرِ الْأَنْوَارِ وَمَرْكَزِ مَدَارِ الْجَلاَلِ وَقُطْبِ فَلَكِ الْجَمَالِ. اَللّٰهُمَّ بِسِرِّهِ لَدَيْكَ وَبِسَيْرِهِ إِلَيْكَ اٰمِنْ خَوْفِي وَأَقِلْ عَثْرَتِي وَأَذْهِبْ حُزْنِي وَحِرْصِي. وَكُنْ لِي وَخُذْنِي إِلَيْكَ مِنِّي. وَارْزُقْنِي الْفَنَاءَ عَنِّي. وَلاَ تَجْعَلْنِي مَفْتُونًا بِنَفْسِي مَحْجُوبًا بِحِسِّي. وَاكْشِفْ لِي عَنْ كُلِّ سِرٍّ مَكْتُومٍ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ! وَارْحَمْنِي وَارْحَمْ رُفَقَائِي وَارْحَمْ أَهْلَ الْإِيمَانِ وَالْقُرْاٰنِ اٰمِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَيَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ [3]

وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ [4]

---

[1] Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin. (Bakara Sûresi, 2/32).

[2] Ya Rabbi, dedi, genişlet göğsümü, kolaylaştır işimi, çözüver şu dilimin bağını. Ta ki anlasınlar sözümü. (Tâhâ Sûresi, 20/25-28).

[3] Allahım! Sırlar semasının güneşi, nurların mazharı, celâl sıfatının merkezi ve cemâl sıfatı burcunun kutbu olan Muhammed'in (s.a.s.) biricik latîf zatına salât eyle. Allahım! Onun senin nezdindeki sırrı ve sana olan seyri için korkudan beni emin kıl, hatalarımı azalt, üzüntümü ve hırsımı gider. Yardımcım ol ve beni benden kurtarıp kendi yanına al. Faniliği benden gidermekle beni rızıklandır. Beni nefsime meftun, duygularıma karşı mahcub etme. Gizli olan her sırrı bana aç, ey Hayy ve Kayyum olan, ey Hayy ve kayyum olan, ey Hayy ve Kayyum olan! Bana ve arkadaşlarıma, iman ve Kur'ân ehline merhamet eyle, ey merhametlilerin en merhametlisi ve ey kerem sahiplerinin en keremlisi olan Allah'ım. Âmin.

[4] Duaları "Elhamdü lillâhi Rabbi'l-âlemin" (Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.) diye sona erer. (Yûnus Sûresi, 10/10).

Ehl-i hidâyet: Doğru yolda olanlar.
Hakikat-i dünya: Dünyanın gerçeği, mâhiyeti.
Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan çıkanlar.
Ehl-i gaflet: Gerçeklerden habersiz vurdumduymaz, lâubâlî yaşayanlar.
Müteveccih: Yönelmiş.
Sû-i ihtiyâr: Yanlış ve kötü tercih.

(Yirmi Dördüncü Söz'den)

Beşinci Dal

Beşinci Dal'ın "*Beş Meyve*"si var.

Birinci Meyve

Ey nefisperest nefsim ve ey dünya-perest arkadaşım! Muhabbet, şu kâinatın bir sebeb-i vücûdudur, hem şu kâinatın râbıtasıdır, hem şu kâinatın nurudur, hem hayatıdır. İnsan, kâinatın en câmi bir meyvesi olduğu için kâinatı istilâ edecek bir muhabbet o meyvenin çekirdeği olan kalbine dercedilmiştir. İşte, şöyle nihayetsiz bir muhabbete lâyık olacak, nihayetsiz bir kemâl sahibi olabilir.

İşte ey nefis ve ey arkadaş! İnsanın havfe ve muhabbete âlet olacak iki cihaz, fıtratında dercolunmuştur. Alâküllihâl o muhabbet ve havf, ya halka veya Hâlık'a müteveccih olacak. Hâlbuki halktan havf ise, elîm bir beliyyedir. Halka muhabbet dahi, belâlı bir musibettir. Çünkü sen öylelerden korkarsın ki, sana merhamet etmez veya senin istirhamını kabul etmez. Şu hâlde havf, elîm bir belâdır. Muhabbet ise; sevdiğin şey, ya seni tanımaz, "Allah'a ısmarladık" demeyip gider –gençliğin ve malın gibi– ya muhabbetin için seni tahkir eder. Görmüyor musun ki, mecâzî aşklarda yüzde doksan dokuzu, maşukundan şikâyet eder. Çünkü, Samed aynası olan bâtın-ı kalb ile sanem-misal dünyevî mahbublara perestiş etmek, o mahbubların nazarında

---

Alâküllihâl: Her halde, her halükarda.
Bâtın-ı kalb: Kalbin içi.
Beliyye: Belâ.
Câmi: Şümullü, kapsamlı.
Derc: İçine koyma, yerleştirme.
Elîm: Elem veren, üzücü.
Hâlık: Hz.Yaradan.
Havf: Korku.
Mahbub: Sevgili.
Mâşuk: Sevilen, aşık olunan varlık.
Müteveccih: Yönelik.
Nefisperest: Nefsin arzu ve isteklerine –taparcasına– düşkün olan.
Perestiş etmek: Tapmak.
Râbıta: Bağ, alâka, birlik vesilesi.
Samed: Hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı halde her şeyin O'na muhtaç olduğu Yüce Yaratıcı.
Sanem-misal: Put gibi güzel. (Çok güzel kadınlar için kullanılan bir tabir.)
Sebeb-i vücûd: Var olma sebebi.

sakîldir ve istiskal eder, reddeder. Zira fıtrat, fıtrî ve lâyık olmayan şeyi reddeder, atar. (Şehevânî sevmekler bahsimizden hariçtir.) Demek, sevdiğin şeyler ya seni tanımıyor, ya seni tahkir ediyor, ya sana refakat etmiyor. Senin rağmına müfarakat ediyor. Mâdem öyledir, bu havf ve muhabbeti, öyle birisine tevcih et ki; senin havfın lezzetli bir tezellül olsun, muhabbetin, zilletsiz bir saadet olsun.

Evet Hâlık-ı Zülcelâl'inden havf etmek, O'nun rahmetinin şefkatına yol bulup iltica etmek demektir. Havf, bir kamçıdır; O'nun rahmetinin kucağına atar. Mâlûmdur ki; bir vâlide, meselâ bir yavruyu korkutup sinesine celbediyor. O korku o yavruya gayet lezzetlidir. Çünkü, şefkat sinesine celbediyor. Hâlbuki, bütün vâlidelerin şefkatleri, rahmet-i ilâhiyenin bir lem'asıdır. Demek, havfullahda bir azîm lezzet vardır. Mâdem havfullahın böyle lezzeti bulunsa, muhabbetullahta ne kadar nihayetsiz lezzet bulunduğu mâlûm olur. Hem Allah'tan havf eden, başkaların kasâvetli, belâlı havfından kurtulur. Hem Allah hesabına olduğu için mahlukata ettiği muhabbet dahi firaklı, elemli olmuyor.

Evet insan, evvela nefsini sever; sonra akâribini, sonra milletini, sonra zîhayat mahlûkları, sonra kâinatı, dünyayı sever. Bu dairelerin her birisine karşı alâkadardır. Onların lezzetleriyle mütelezziz ve elemleriyle müteellim olabilir. Hâlbuki şu hercümerc âlemde ve rüzgâr deveranında hiçbir şey kararında kalmadığından bîçâre kalb-i insan, her vakit yaralanıyor. Elleri yapıştığı şeylerle, o şeyler gidip ellerini paralıyor, belki koparıyor. Daima ızdırab içinde kalır, yahut gaflet ile sarhoş olur. Mâdem öyledir, ey nefis! Aklın varsa, bütün o muhabbetleri topla, hakiki sahibine ver, şu belâlardan kurtul! Şu nihayetsiz muhabbetler, nihayetsiz bir kemâl ve cemâl sahibine

---

Akârib: Yakınlar.
Cemal: Güzellik.
Deveran: Dönüp durma.
Fıtrat: Yaratılış, tabiat.
Firak: Ayrılık.
Hâlık-ı Zülcelâl: Ulu, yüce Yaradan.
Havfullah: Allah korkusu.
Hercümerc: Allak bullak, karmakarışık.
İstiskal: Küçük görme, rahatsız olma.
Kasâvet: Katılık, sıkıcılık.
Kemâl: Olgunluk, mükemmellik, erdem.
Lem'a: Parıltı.
Mufârakat: Ayrılık.
Muhabbetullah: Allah sevgisi.
Müteellim: Elem duyan, üzülen.
Mütelezziz: Lezzet alan, zevk alan.
Sakîl: Bayağı, sıkıcı.
Tevcih etmek: Yönlendirmek.
Tezellül: Zillete düşmek, kendi kendini zelil kılmak.

mahsustur. Ne vakit hakiki sahibine verdin, o vakit bütün eşyâyı O'nun nâmıyla ve O'nun aynası olduğu cihetle ızdırabsız sevebilirsin. Demek şu muhabbet, doğrudan doğruya kâinata sarf edilmemek gerektir. Yoksa muhabbet, en leziz bir nimet iken, en elîm bir nikmet olur.

Bir cihet kaldı ki, en mühimi de odur ki, ey nefis! Sen, muhabbetini kendi nefsine sarf ediyorsun. Sen, kendi nefsini kendine mâbud ve mahbub yapıyorsun. Her şeyi nefsine fedâ ediyorsun. Âdeta bir nev'i rubûbiyet veriyorsun. Hâlbuki muhabbetin sebebi, ya kemâldir –zira kemâl zâtında sevilir– yahut menfaattir yahut lezzettir veyahut hayriyettir ya bunlar gibi bir sebep tahtında muhabbet edilir.

Şimdi ey nefis! Birkaç Söz'de kat'î isbat etmişiz ki, asıl mahiyetin; kusur, naks, fakr, aczden yoğrulmuştur ki –zulmet, karanlığın derecesi nisbetinde nurun parlaklığını gösterdiği gibi– zıddiyet itibarıyla sen, onlarla Fâtır-ı Zülcelâl'in kemâl, cemâl, kudret ve rahmetine aynadarlık ediyorsun.

Demek, ey nefis! Nefsine muhabbet değil, belki adavet etmelisin veyahut acımalısın veyahut mutmainne olduktan sonra şefkat etmelisin…

Eğer nefsini seversen –çünkü; senin nefsin lezzet ve menfaatin menşeidir, sen de lezzet ve menfaatin zevkine meftunsun– o zerre hükmünde olan lezzet ve menfaat-ı nefsiyeyi, nihayetsiz lezzet ve menfaatlere tercih etme! Yıldız böceği gibi olma! Çünkü o, bütün ahbabını ve sevdiği eşyayı karanlığın vahşetine gark eder, nefsinde bir lem'acık ile iktifa eder. Zira nefsî olan lezzet ve menfaatinle beraber bütün alâkadar olduğun ve bütün menfaatleriyle intifâ ettiğin ve saadetleriyle mesûd olduğun mevcudâtın ve bütün

---

Acz: Acizlik.
Adavet: Düşmanlık.
Aynadar: Yansıtıcı.
Azîm: Büyük.
Fakr: Fakirlik.
Fâtır-ı Zülcelâl: Ululuk ve hakimiyetin sahibi Yüce Yaradan.
Gark: Boğulma.
Hayriyet: Hayırlı olmak. (Hayrını düşünerek ona rağbet etmek.)
İktifâ etmek: Yetinmek.
İntifâ etmek: Faydalanmak.
Lem'acık: Küçük parıltı.
Mâbud: İbadet edilen.
Meftun: Düşkün.
Menfaat-i nefsiye: Nefse ait menfaatler, çıkarlar.
Menşe: Kaynak.
Mutmainne: Kalbinde imanın iyice yerleştiği kimse.
Naks: Eksiklik.
Nikmet: Azap, ceza.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.
Taht: Alt.
Zıddiyet: Zıtlık.

kâinatın menfaatleri, nimetleri, iltifâtına tabi bir Mahbub-u Ezelî'yi sevmekliğin lâzımdır. Tâ, hem kendinin, hem bütün onların saadetleriyle mütelezziz olasın. Hem Kemâl-i Mutlak'ın muhabbetinden aldığın nihayetsiz bir lezzeti alasın.

Zâten sana, sende, senin nefsine olan şedid muhabbetin, O'nun Zât'ına karşı muhabbet-i zâtiyedir ki; sen sû-i istîmal edip kendi zâtına sarf ediyorsun. Öyle ise, nefsindeki "*ene*"yi yırt, "*hüve*"yi göster. Ve kâinata dağınık bütün muhabbetlerin, O'nun esmâ ve sıfâtına karşı verilmiş bir muhabbettir. Sen sû-i istîmal etmişsin, cezasını da çekiyorsun. *Çünkü yerinde sarf olunmayan bir muhabbet-i gayrimeşrûanın cezası, merhametsiz bir musibettir.* Rahmanü'r-Rahîm ismiyle hûrilerle müzeyyen cennet gibi senin bütün arzularına câmi bir meskeni, senin cismânî hevesâtına ihzar eden ve sair esmâsıyla senin ruhun, kalbin, sırrın, aklın ve sair letâifin arzularını tatmin edecek ebedî ihsanatını o cennette sana müheyyâ eden ve her bir isminde mânevî çok hazine-i ihsan ve kerem bulunan bir Mahbub-u Ezelî'nin, elbette bir zerre muhabbeti, kâinata bedel olabilir. Kâinat O'nun bir cüz'î tecelli-i muhabbetine bedel olamaz. Öyle ise o Mahbub-u Ezelî'nin kendi Habib'ine söylettirdiği şu Fermân-ı Ezelî'yi dinle, ittiba et:

إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ [1]

[1] Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin. (Âl-i İmran Sûresi, 3/31).

Câmi: Kapsayan, toplayan.
Cüz'î: Küçük, az.
Ene: Ben. (1. teklik şahıs zamiri)
Habîb: Sevgili.
Hazine-i ihsan: İhsan hazineleri.
Hüve: "O" (3.teklik şahıs zamiri.)
İhsânât: İhsanlar, hediyeler.
İhzar etmek: Hazırlamak.
Kemâl-i mutlak: Tam bir mükemmellik.
Letâif: Duygular.
Mahbub-u Ezelî: Sonsuz Sevgili.
Muhabbet-i gayrimeşrûa: Meşrû olmayan(haram) sevgi, aşk.
Muhabbet-i zâtiye: Allah'a ait sevgi.
Müheyyâ: Hazır.
Mütelezziz: Lezzet duyan, tad alan.
Müzeyyen: Süslenmiş, güzelleştirilmiş.
Rahmânü'r-Rahîm: Yarattıklarına karşı daima sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet eden Hz. Allah.
Şedit: Şiddetli.
Tecellî-i muhabbet: Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetinin eserlerinin kulları üzerinde görülmesi.

İkinci Meyve

Ey nefis! Ubûdiyet, mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika değil, belki netice-i nimet-i sâbıkadır. Evet biz ücretimizi almışız. Ona göre hizmetle ve ubûdiyetle muvazzafız.

Çünkü ey nefis! Hayr-ı mahz olan vücûdu sana giydiren Hâlık-ı Zülcelâl, sana iştihalı bir mide verdiğinden, Rezzâk ismiyle bütün mat'umatı bir sofra-yı nimet içinde senin önüne koymuştur. Sonra sana hassasiyetli bir hayat verdiğinden, o hayat dahi bir mide gibi rızık ister. Göz, kulak gibi bütün duyguların, eller gibidir ki; rû-yi zemin kadar geniş bir sofra-yı nimeti, o ellerin önüne koymuştur. Sonra mânevî çok rızık ve nimetler isteyen insaniyeti sana verdiğinden, âlem-i mülk ve melekût gibi geniş bir sofra-yı nimet, o mide-i insaniyetin önüne ve aklın eli yetişecek nisbette sana açmıştır. Sonra nihayetsiz nimetleri isteyen ve hadsiz rahmetin meyveleriyle tegaddi eden ve insaniyet-i kübrâ olan İslâmiyet'i ve imanı sana verdiğinden, daire-i mümkinât ile beraber esmâ-yı hüsnâ ve sıfât-ı mukaddesenin dairesine şamil bir sofra-yı nimet ve saadet ve lezzet sana fethetmiştir. Sonra imanın bir nuru olan muhabbeti sana vermekle, gayr-i mütenâhî bir sofra-yı nimet ve saadet ve lezzet sana ihsan etmiştir. Yani, cismâniyetin itibarıyla küçük, zayıf, âciz, zelîl, mukayyed, mahdud bir cüz'sün. O'nun ihsanıyla cüz'î bir cüzden, küllî bir küll-i nurânî hükmüne geçtin. Zira hayatı sana vermekle, cüz'iyetten bir nevî külliyete ve insaniyeti vermekle hakiki külliyete.. ve İslâmiyet'i vermekle ulvî ve nuranî bir külliyete.. ve marifet ve muhabbeti vermekle muhit bir nura seni çıkarmış.

Âlem-i mülk: Maddî ve cismanî âlem.
Cüz: Bölüm, parça.
Cismâniyet: Bedene, vücûda sahip olmak.
Cüz'î: Parçaya ait, bütünün küçük parçaları.
Cüz'iyet: Kısmen olma, bölüm, parça olma.
Daire-i mümkinat: Mâsiva. (Allah'ın dışındaki bütün varlıklar.)
Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.
Fethetmek: Açmak.
Gayr-ı mütenâhi: Sonsuz.
Hâlık-ı Zülcelâl: Tek ve yektâ Ulu Yaradan.
Hayr-ı mahz: Sırf, tamamen hayır
İnsaniyet-i kübrâ: Büyük insanlık. (Evrensel insânî değerleri bünyesinde toplayan İslâmiyet.)
Küll-i nuranî: Nuranî türden olan külli.
Küllî: Genel, bütünü içine alan, kapsamlı.
Külliyet: Bütünlük, genellik, kapsamlılık.
Mahdut: Sınırlı.
Mat'umât: Yiyecekler.
Melekût: Eşya ve hâdiselerin iç yüzüne ait âlem.
Muhit: İhatalı, şümullü, kuşatıcı.
Mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika: Gelecek mükâfatların başlangıcı.
Mukayyet: Kayıtlı.
Netice-i nimet-i sabıka: Geçmiş nimetlerin sonucu.
Rezzâk: Bütün mahlukların rızıklarını veren Hz. Allah.
Rû-yi zemin: Yeryüzü.
Sıfât-ı mukaddese: Cenâb-ı Hakk'ın kutsî sıfatları.
Sofra-yı nimet: Nimet sofrası.
Şamil: İçine alan, kapsayan.
Tegaddî: Gıda alma, beslenme.
Ulvî: Yüce.
Zelil: Aşağı, bayağı, zillete düşmüş.

İşte ey nefis! Sen bu ücreti almışsın. Ubûdiyet gibi lezzetli, nimetli, rahatlı, hafif bir hizmetle mükellefsin. Hâlbuki, buna da tenbellik ediyorsun. Eğer yarım yamalak yapsan da, güya eski ücretleri kâfi gelmiyormuş gibi, çok büyük şeyleri mütehakkimâne istiyorsun. Ve hem "Niçin duam kabul olmadı?" diye nazlanıyorsun. *Evet, senin hakkın naz değil, niyazdır. Cenâb-ı Hak, cenneti ve saadet-i ebediyeyi mahz-ı fazl ve keremiyle ihsan eder. Sen, daima rahmet ve keremine iltica et. O'na güven ve şu fermanı dinle:*

قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ [1]

Eğer desen: "Şu küllî, hadsiz nimetlere karşı, nasıl şu mahdut ve cüz'î şükrümle mukabele edebilirim?"

Elcevap: Küllî bir niyetle, hadsiz bir îtikad ile... Meselâ nasıl ki, bir adam beş kuruş kıymetinde bir hediye ile bir padişahın huzuruna girer ve görür ki, her biri milyonlara değer hediyeler, makbul adamlardan gelmiş, orada dizilmiş. Onun kalbine gelir: "Benim hediyem hiçtir, ne yapayım?" Birden der: "Ey seyyidim! Bütün şu kıymettar hediyeleri kendi namıma sana takdim ediyorum. Çünkü sen onlara lâyıksın. Eğer benim iktidarım olsaydı, bunların bir mislini sana hediye ederdim." İşte hiç ihtiyacı olmayan ve raiyetinin derece-i sadakat ve hürmetlerine alâmet olarak hediyelerini kabul eden o pâdişah, o bîçârenin o büyük ve küllî niyetini ve arzusunu ve o güzel ve yüksek itikad liyâkatini, en büyük bir hediye gibi kabul eder. Aynen öyle de; âciz bir abd, namazında اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ [2] der. Yani: *Bütün mahlukatın hayatlarıyla sana takdim ettikleri hediye-i ubûdiyetlerini, ben kendi hesabıma, umumunu sana takdim ediyorum. Eğer elimden gelseydi onlar kadar tahiyyeler sana takdim edecektim. Hem sen onlara, hem daha fazlasına*

---

[1] De ki: "Allah'ın lütfuyla, rahmetiyle, evet sadece bununla ferahlanın. Çünkü bu, onların dünya malı olarak topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır." (Yûnus Sûresi, 10/58).
[2] Bkz. Buhârî, *ezan* 148, *el-amelu fi's-salât* 4, *isti'zan* 3, 28; Müslim, *salât* 55, 60, 62.

Derece-i sadakat: Bağlılık derecesi.
Hediye-i ubûdiyet: Kulluk hediyesi.
İtikad liyâkati: Kusursuz, mükemmel bir inanca sahip olma.
Mahz-ı fazl: Sırf lütuf.
Mütehakkimâne: Haddini aşarak, küstahça.
Niyaz: Yalvarma, yakarma, dua.
Raiyyet: Tebaa, halk.
Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk.
Seyyid: Efendi.
Tahiyye: Selâm ve hürmet ile takdim edilen hediye.
Ubûdiyet: Kulluk.

lâyıksın. İşte şu niyet ve itikad, pek geniş bir şükr-ü küllîdir. Nebâtatın tohumları ve çekirdekleri, onların niyetleridir.

Meselâ kavun, kalbinde nüveler suretinde bin niyet eder ki, "*Yâ Hâlıkım! Senin esmâ-yı hüsnânın nakışlarını yerin birçok yerlerinde ilân etmek isterim.*" Cenâb-ı Hak gelecek şeylerin nasıl geleceklerini bildiği için, onların niyetlerini bi'l-fiil ibadet gibi kabul eder. "*Müminin niyeti, amelinden hayırlıdır.*"[1] Şu sırra işaret eder. Hem

سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ عَدَدَ خَلْقِكَ وَرِضَاءَ نَفْسِكَ وَزِنَةَ عَرْشِكَ وَمِدَادَ كَلِمَاتِكَ

وَنُسَبِّحُكَ بِجَمِيعِ تَسْبِيحَاتِ أَنْبِيَائِكَ وَأَوْلِيَائِكَ وَمَلَائِكَتِكَ [2]

gibi hadsiz adetle tesbih etmenin hikmeti şu sırdan anlaşılır. Hem nasıl, bir zâbit, bütün neferâtının yekûn hizmetlerini kendi namına padişaha takdim eder. Öyle de, mahlûkâta zâbitlik eden ve hayvanât ve nebatâta kumandanlık yapan ve mevcudât-ı arziyeye halifelik etmeye kabil olan ve kendi hususî âleminde kendini herkese vekil telâkki eden insan, إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ [3] der; bütün halkın ibadetlerini ve istiânelerini, kendi nâmına Mâbud-u Zülcelâl'e takdim eder.

Hem سُبْحَانَكَ بِجَمِيعِ تَسْبِيحَاتِ جَمِيعِ مَخْلُوقَاتِكَ وَبِأَلْسِنَةِ جَمِيعِ مَصْنُوعَاتِكَ [4] der, bütün mevcudâtı kendi hesabına söylettirir.

---

[1] Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr* 6/185-186; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 1/61, 1/109; Beyhakî, *Şuabü'l-İman* 5/343.

[2] Mahlukatının sayısınca, zâtının hoşnutluğu, arşının ağırlığı, kelimelerinin mürekkebi miktarınca Sana hamd ederek Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz. (Bkz.: Müslim, *Zikr* 79; Tirmizî, *Daavât* 103; Müsned 1/258) Bütün peygamberlerinin, veli kullarının ve meleklerinin tesbihâtıyla Seni tesbih ederiz.

[3] Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız. (Fâtiha Sûresi, 1/5).

[4] Bütün mahlukatının tesbihâtları ve bütün masnûâtının dilleriyle Seni tesbih ederiz.

Bi'l-fiil: Gerçekleşmiş olarak.

Esmâ-i hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Hâlık: Hz. Yaradan.

İstiâne: Yardım talebi.

Mâbûd-u Zülcelâl: Kendisine ibadet edilen Yüce Allah.

Mevcudât-ı arziye: Yeryüzü varlıkları.

Neferât: Askerler.

Nüve: Çekirdek, tohum.

Şükr-ü küllî: Genel,kapsamlı şükür.

Telâkki: Kabul etme, benimseme.

Zâbit: Subay, komutan.

Hem اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ ذَرَّاتِ الْكَائِنَاتِ وَمُرَكَّبَاتِهَا[1] der, her şey nâmına bir salavât getirir. Çünkü her şey, Nur-u Ahmedî (aleyhisselâm) ile alâkadardır. İşte tesbihâtta, salavâtlarda hadsiz adetlerin hikmetini anla.

Üçüncü Meyve

Ey nefis! Az bir ömürde hadsiz bir amel-i uhrevî istersen ve her bir dakika-yı ömrünü bir ömür kadar faydalı görmek istersen ve âdetini ibadete ve gafletini huzura kalbetmeyi seversen, sünnet-i seniyyeye ittiba et.

Çünkü bir muamele-i şer'iyeye tatbik-i amel ettiğin vakit; bir nev'i huzur veriyor, bir nev'i ibadet oluyor, uhrevî çok meyveler veriyor. Meselâ bir şeyi satın aldın; icab ve kabul-ü şer'iyeyi tatbik ettiğin dakikada, o âdi alış-verişin bir ibadet hükmünü alır. O tahattur-u hükm-ü şer'î bir tasavvur-u vahiy verir.. o dahi, Şâri'i düşünmekle bir teveccüh-ü ilâhî verir.. o dahi, bir huzur verir. *Demek sünnet-i seniyyeye tatbik-i amel etmekle -bu fâni ömür- bâki meyveler verecek bir hayat-ı ebediyeye medâr olacak olan faydalar elde edilir.*

فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأَمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ[2]

fermânını dinle. Şeriat ve sünnet-i seniyyenin ahkâmları içinde cilveleri intişar eden esmâ-yı hüsnânın her bir isminin feyz-i tecellisine bir mazhar-ı câmi olmaya çalış!..

---

[1] Allah'ım! Kâinatın zerreleri ve onlardan meydana gelen varlıkların adedince Muhammed'e salât eyle.

[2] ...Öyleyse siz de Allah'a ve O'nun bütün kelimelerine iman eden Nebiyyi Ümmi olan o Resûlüne inanın. O'na tâbi olun ki doğru yolu bulasınız. (A'râf Sûresi, 7/158).

Âdi: Sıradan, basit, normal.
Ahkâm: Hükümler.
Amel-i uhrevî: Âhirete ait amel, iş.
Feyz-i tecellî: Tecelli bolluğu, bereketi.
İcab: Karşılıklı alış verişlerde bir malın veya hizmetin müşterilere belli bir değerle sunulması.
İntişar etmek: Yayılmak.
İttibâ etmek: Uymak, bağlanmak.
Kabil olmak: Mümkün, uygun olmak.
Kabul-ü şer'î: Karşılıklı alış verişlerde müşterinin belli bir mal veya hizmeti anlaşılan değer üzerinden kabul edip alması.
Kalb etmek: Çevirmek, dönüştürmek.
Mazhar-ı câmi: Bir şeyin bütününe erişen, nâil olan, çok kapsamlı bir şekilde lütufları gösteren ayna.
Medâr olmak: Sebep olmak.
Muamele-i şer'iye: Dinî bir işlem.
Nur-u Ahmedî: Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) nuru.
Sünnet-i seniyye: Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) üstün davranış ve buyrukları.
Şâri: Kanun, hüküm koyucu Hz. Allah.
Tahattur-u hükm-ü şer'î: Dinin hükmünü hatırlamak.
Tatbik-i amel: Uygulamak.
Teveccüh-i İlâhî: Allah'ın iltifatı.

Dördüncü Meyve

Ey nefis! Ehl-i dünyaya, hususan ehl-i sefâhete, hususan ehl-i küfre bakıp sûrî zînet ve aldatıcı gayrimeşrû lezzetlerine aldanıp taklid etme. Çünkü; sen onları taklid etsen, onlar gibi olamazsın. Pek çok sukut edeceksin. Hayvan dahi olamazsın. Çünkü; senin başındaki akıl, meş'um bir âlet olur. Senin başını daima dövecektir.

Meselâ nasıl ki; bir saray bulunsa, büyük bir dairesinde büyük bir elektrik lâmbası bulunur. O elektrikten teşa'ub etmiş ve onunla bağlı küçük küçük elektrikler, küçük menzillere taksim edilmiş. Şimdi birisi o büyük elektrik lâmbasının düğmesini çevirip ziyâyı kapatsa, bütün menziller derin bir karanlık içine ve bir vahşete düşer… Ve başka sarayda büyük elektrik lâmbasıyla merbut olmayan küçük elektrik lâmbaları, her menzilde bulunuyor. O saray sahibi büyük elektrik lâmbasının düğmesini çevirerek kapatsa, sair menzillerde ışıklar bulunabilir. Onunla işini görebilir, hırsızlar istifade edemezler…

İşte ey nefsim! Birinci saray, bir Müslümandır. Hazreti Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm), onun kalbinde o büyük elektrik lâmbasıdır. Eğer O'nu unutsa, –el-iyâze billah– kalbinden O'nu çıkarsa, hiçbir peygamberi daha kabul edemez. Belki hiçbir kemâlâtın yeri ruhunda kalamaz. Hatta Rabbini de tanımaz. Mahiyetindeki bütün menziller ve latîfeler, karanlığa düşer ve kalbinde müthiş bir tahribat ve vahşet oluyor. Acaba bu tahribat ve vahşete mukabil hangi şeyi kazanıp ünsiyet edebilirsin! Hangi menfaati bulup o tahribat zararını onunla tâmir edersin! Hâlbuki ecnebiler, o ikinci saraya benzerler ki, Hazreti Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'ın nurunu kalblerinden çıkarsalar da, kendilerince bazı nurlar kalabilir veya kalabilir zannederler.

Ecnebi: Yabancı.

Ehl-i dünya: Sadece geçici dünya zevklerine bağlanıp âhireti unutan kimseler.

Ehl-i küfr: İnançsızlar.

Ehl-i sefâhet: Haram helâl demeden zevk peşinde olan beyinsizler.

El-iyâze billâh: "Allah korusun!" manasında bir deyim.

Kemâlât: Güzellikler, mükemmellikler.

Latîfe: Mânevî duyu ve hisler.

Merbut: Bağlı.

Meş'um: Uğursuz, belâlı.

Sukut etmek: Düşmek, değer kaybetmek.

Sûrî: Dış görünüm.

Teşa'ub: Dağılma, dallanarak yayılma.

Ünsiyet: Dostluk, yakınlık.

Ziya: Işık.

Onların mânevî kemâlât-ı ahlâkiyelerine medâr olacak Hazreti Musa ve İsa (aleyhimesselâm)'a bir nev'i imanları ve Hâlık'larına bir çeşit îtikadları kalabilir.

Ey nefs-i emmâre! Eğer desen: "Ben ecnebi değil, hayvan olmak isterim!" Sana kaç defa söylemiştim: Hayvan gibi olamazsın. Zira kafandaki akıl olduğu için; o akıl, geçmiş elemleri ve gelecek korkuları tokatıyla senin yüzüne, gözüne, başına çarparak dövüyor. Bir lezzet içinde bin elem katıyor. Hayvan ise, elemsiz güzel bir lezzet alır, zevkeder. Öyle ise, evvelâ aklını çıkar at, sonra hayvan ol. Hem كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ[1] *sille-i te'dibini gör.*

Beşinci Meyve

Ey nefis! Mükerreren söylediğimiz gibi insan; şecere-i hilkatin meyvesi olduğundan, meyve gibi en uzak ve en câmi ve umuma bakar ve umumun cihetü'l-vahdetini içinde saklar bir kalb çekirdeğini taşıyan ve yüzü kesrete, fenâya, dünyaya bakan bir mahlûktur. Ubûdiyet ise; onun yüzünü fenâdan bekâya, halktan Hakk'a, kesretten vahdete, müntehadan mebde'e çeviren bir hayt-ı vuslat, yahut mebde' ve müntehâ ortasında bir nokta-yı ittisaldir.

Nasıl ki, tohum olacak kıymettar bir meyve-i zîşuur; ağacın altındaki zîruhlara baksa, güzelliğine güvense, kendini onların ellerine atsa veya gaflet edip düşse; onların ellerine düşecek, parçalanacak, âdi bir tek meyve gibi zayi olacak. Eğer o meyve, nokta-yı istinadını bulsa, içindeki çekirdek; bütün ağacın cihetü'l-vahdetini tutmakla beraber ağacın bekâsına ve hakikatinin devamına vasıta olacağını düşünebilse, o vakit o tek meyve içinde bir tek çekirdek, bir hakikat-i külliye-i daimeye, bir ömr-ü bâki içinde mazhar oluyor.

---

[1] … Hasılı onlar hayvanlar gibi, hatta onlardan da aşağıdırlar. (A'râf Sûresi, 7/179; Furkan Sûresi, 25/44).

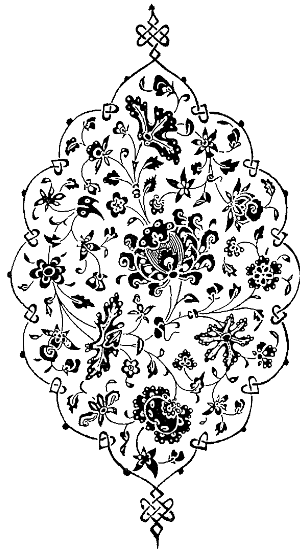
Âdi: Basit, sıradan, normal.
Beka: Kalıcı olma, ebedilik.
Câmi: Kapsamlı, şümullü.
Cihetü'l-vahdet: Birlik noktası.
Fenâ: Bitme, tükenme, yok olma.
Hakikat-i külliye-i daime: Kapsamlı ve devamlı gerçek.
Hâlık: Hz. Yaradan.
Hayt-ı vuslat: Birleştiren bağ.
Kemâlât-ı ahlâkiye: Ahlâki güzellikler, erdemler.
Kesret: Çoğunluk, genel.
Mebde': Başlangıç.
Meyve-i zîşuur: Şuur sahibi meyve.
Mükerreren: Defalarca.
Müntehâ: Son, nihayet.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Nokta-yı ittisal: Birleştirme noktası.
Sille-i te'dib: Terbiye etmek için atılan tokat, ceza.
Şecere-i hilkat: Yaratılış ağacı.
Ubûdiyet: Kulluk.
Vahdet: Birlik.
Zîruh: Ruh sahibi.

Öyle de insan, eğer kesrete dalıp kâinat içinde boğulup dünyanın muhabbetiyle sersem olarak fânilerin tebessümlerine aldansa, onların kucaklarına atılsa, elbette nihayetsiz bir hasârete düşer. Hem fenâ, hem fâni, hem ademe düşer. Hem mânen kendini idam eder. Eğer lisan-ı Kur'ân'dan kalb kulağıyla iman derslerini işitip başını kaldırsa, vahdete müteveccih olsa, ubûdiyetin miracıyla arş-ı kemâlâta çıkabilir. Bâki bir insan olur.

Ey nefsim! Mâdem hakikat böyledir ve mâdem Millet-i İbrahimiye'densin (aleyhisselâm) *İbrahimvârî* لاَ أُحِبُّ اْلآفِلِينَ[1] *de ve Mahbubu Bâki'ye yüzünü çevir ve benim gibi şöyle ağla...*

(Buradaki Farisî beyitler, On Yedinci Söz'ün İkinci Makamı'nda yazılmakla burada yazılmamıştır.)

* * *

---

[1] Ben öyle sönüp batanları Tanrı diye sevmem. (En'âm Sûresi, 6/76).

Adem: Yokluk.

Arş-ı kemâlât: Her insan için takdir edilen, ulaşabileceği en yüksek mânevî nokta, zirve.

Hasâret: Kayıp, zarar.

Lisan-ı Kur'ân: Kur'ân dili.

Mahbûb-u Bâkî: Yok olmayan, ölümsüz, ebedî sevgili.

Millet-i İbrahimiye: Tevhid inancı üzerine olanlar.

Miraç: Merdiven, asansör.

Müteveccih: Yönelmiş.

(Yirmi Beşinci Söz, Birinci Şûle, Üçüncü Şuâ'dan)

İkinci Cilve

Kur'ân'ın şebâbetidir.

Her asırda taze nâzil oluyor gibi tazeliğini, gençliğini muhafaza ediyor. Evet Kur'ân, bir hutbe-i ezeliye olarak umum asırlardaki umum tabakat-ı beşeriyeye birden hitab ettiği için öyle daimî bir şebâbeti bulunmak lâzımdır. Hem de öyle görülmüş ve görünüyor. Hatta efkârca muhtelif ve istidatça mütebayin asırlardan her asra göre güya o asra mahsus gibi bakar, baktırır ve ders verir. Beşerin âsâr ve kanunları, beşer gibi ihtiyar oluyor, değişiyor, tebdil ediliyor. Fakat Kur'ân'ın hükümleri ve kanunları, o kadar sâbit ve râsihtir ki, asırlar geçtikçe daha ziyade kuvvetini gösteriyor. Evet, en ziyade kendine güvenen ve Kur'ân'ın sözlerine karşı kulağını kapayan şu asr-ı hâzır ve şu asrın ehl-i kitab insanları Kur'ân'ın [1] يَا أَهْلَ الْكِتَابِ، يَا أَهْلَ الْكِتَابِ hitab-ı mürşidânesine o kadar muhtaçtır ki, güya o hitab doğrudan doğruya şu asra müteveccihtir ve يَا أَهْلَ الْكِتَابِ lafzı [2] يَا أَهْلَ الْمَكْتَبِ mânâsını dahi tazammun eder. Bütün şiddetiyle, bütün tazeliğiyle, bütün şebâbetiyle

[3] يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلٰى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ sayhasını âlemin aktarına savuruyor.

Meselâ şahıslar, cemaatler, muârazasından âciz kaldıkları Kur'ân'a karşı; bütün nev-i beşerin ve belki cinnîlerin de netice-i efkârları olan medeniyet-i hâzıra, Kur'ân'a karşı muâraza vaziyetini almıştır. İ'câz-ı Kur'ân'a

---

[1] Ey Ehl-i Kitap! (Âl-i İmran Sûresi, 3/64, 65, 70, 71, 98, 99; Nisâ Sûresi, 4/171; Mâide Sûresi, 5/59, 68,77).
[2] Ey Ehl-i Mektep!
[3] Ey Ehl-i Kitap, bizimle sizin aramızda birleşeceğimiz, müşterek ve âdil şu sözde karar kılalım… (Âl-i İmran Sûresi, 3/64).

Aktâr: Her taraf, her yer.
Âsâr: Eserler, izler, nişanlar.
Asr-ı hâzır: Şimdiki zaman.
Cinnî: Cin, cinlerden olan.
Hitab-ı mürşidâne: Doğru yolu gösteren hitap.
Hutbe-i ezelî: Ezeli hutbe; zaman üstü, zamanları aşan hitab.
İ'câz-ı Kur'ân: Kur'ân mu'cizesi.
İstidat: Kabiliyet, yetenek.
Medeniyet-i hâzıra: Şimdiki medeniyet.
Mütebâyin: Birbirine uymayan, birbirine zıt olan.
Netice-i efkâr: Fikirlerin özü, hülâsası.
Nev-i beşer: İnsanoğlu, insanlık.
Râsih: Muhkem, sağlam.
Sayha: Ses, sadâ.
Şebâbet: Gençlik, tazelik.
Tabakat-ı beşeriye: İnsan tabakaları.
Tazammun: İhtiva etme, içine alma.
Tebdil: Değiştirme.

karşı, sihirleriyle muâraza ediyor. Şimdi, şu müthiş yeni muârazacıya karşı i'câz-ı Kur'ân'ı, [1] قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ âyetinin dâvasını isbat etmek için medeniyetin muâraza suretiyle vaz'ettiği esâsâtı ve desâtirini, esâsât-ı Kur'âniye ile karşılaştıracağız.

•***Birinci derecede***: Birinci Söz'den tâ Yirmi Beşinci Söz'e kadar olan müvazeneler ve mizanlar ve o Sözler'in hakikatleri ve başları olan âyetler, iki kere iki dört eder derecesinde medeniyete karşı Kur'ân'ın i'câzını ve galebesini ispat eder.

•***İkinci derecede***: On İkinci Söz'de ispat edildiği gibi, bir kısım düsturlarını hülâsa etmektir.

İşte medeniyet-i hâzıra, felsefesiyle hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede nokta-yı istinadı "kuvvet" kabul eder. Hedefi "menfaat" bilir. Düstur-u hayatı "cidâl" tanır. Cemaatlerin râbıtasını "unsuriyet ve menfî milliyet" bilir. Gayesi, hevesât-ı nefsâniyeyi tatmin ve hâcât-ı beşeriyeyi tezyid etmek için bazı "lehviyât"tır. Hâlbuki kuvvetin şe'ni, tecâvüzdür.. menfaatin şe'ni, her arzuya kâfi gelmediğinden üstünde boğuşmaktır.. düstur-u cidâlin şe'ni, çarpışmaktır.. unsuriyetin şe'ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan tecâvüzdür. İşte şu medeniyetin şu düsturlarındandır ki, bütün mehâsiniyle beraber beşerin yüzde ancak yirmisine bir nev'i sûrî saadet verip seksenini rahatsızlığa, sefâlete atmıştır.

Amma hikmet-i Kur'âniye ise; nokta-yı istinadı, kuvvet yerine "hakk"ı kabul eder. Gayede, menfaat yerine "fazilet ve rıza-yı ilâhî"yi kabul eder. Hayatta, düstur-u cidâl yerine "düstur-u teâvün"ü esâs tutar. Cemaatlerin

---

[1] De ki: "Yemin ederim! Eğer insanlar ve cinler bir araya toplansalar..." (İsrâ Sûresi, 17/88).

Düstur-u cidâl: Mücadele prensibi.
Düstur-u hayat: Hayatın kaide ve kuralları.
Düstur-u teavün: Yardımlaşma prensibi.
Esâsât: Esaslar.
Esâsât-ı Kur'ân: Kur'ân esasları.
Hâcât-ı beşeriye: İnsanın ihtiyaçları.
Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: Toplumsal hayat.
Hevesât-ı nefsâniye: Nefsin, haram olan istek ve arzuları.
Lehviyât: Eğlenceler, oyunlar.
Mehâsin: Güzellikler, iyilikler.
Menfi milliyet: Kendi ırkını diğerlerinden üstün gören, olumsuz, yıkıcı milliyetçilik düşüncesi.
Mizan: Ölçü, denge.
Muvâzene: Karşılaştırma, denge.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası, güvenecek, dayanacak yer.
Râbıta: Bağ, birlik vesilesi.
Surî: Hakikî olmayan; şeklî.
Şe'n: Durum, gerek.
Teâvün: Yardımlaşma.
Tezyid: Çoğaltma, artırma.
Unsuriyet: Irkçılık.
Vaz'etmek: Ortaya koymak.

râbıtalarında, unsuriyet ve milliyet yerine "râbıta-yı dinî ve sınıfî ve vatanî" kabûl eder. Gâyâtı; "Hevesât-ı nefsâniyenin nâmeşrû tecavüzâtına sed çekip ruhu, maâliyâta teşvik ve hissiyât-ı ulviyesini tatmin etmektir ve insanı, kemâlât-ı insaniyeye sevk edip insan etmektir." Hakkın şe'ni ise, ittifaktır.. faziletin şe'ni, tesanüddür.. teâvünün şe'ni, birbirinin imdadına yetişmektir.. dinin şe'ni uhuvvettir, incizaptır. Nefs-i emmâreyi gemlemekle bağlamak, kamçılamakla serbest bırakmanın şe'ni, saadet-i dâreyndir. İşte medeniyet-i hâzıra, edyân-ı sâbıka-yı semâviyeden, bâhusus Kur'ân'ın irşâdatından aldığı mehâsinle beraber, Kur'ân'a karşı böyle hakikat nazarında mağlub düşmüştür.

• ***Üçüncü derece***: Binler mesâilinden yalnız numûne olarak üç-dört meseleyi göstereceğiz. Evet, *Kur'ân'ın düsturları, kanunları, ezelden geldiğinden ebede gidecektir. Medeniyetin kanunları gibi ihtiyar olup ölüme mahkûm değildir. Daima gençtir, kuvvetlidir.* Meselâ medeniyetin bütün cem'iyât-ı hayriyeleri ile bütün cebbârâne şedid inzibat ve nizamâtlarıyla bütün ahlâkî terbiyegâhlarıyla Kur'ân-ı Hakîm'in iki meselesine karşı muâraza edemeyip mağlub düşmüşlerdir. Meselâ:

وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ [1] * وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا [2]

Kur'ân'ın bu galebe-i i'cazkârânesini bir mukaddeme ile beyan edeceğiz. Şöyle ki:

---

[1] Namazı hakkıyla eda edin, zekâtı verin... (Bakara Sûresi, 2/43, 83, 110; Nisâ Sûresi, 4/77; Nûr Sûresi, 24/56; Müzzemmil Sûresi, 73/20).
[2] Allah, alış-verişi mübah; faizi ise haram kılmıştır. (Bakara Sûresi, 2/275).

Bâhusus: Bilhassa, özellikle.
Cebbârâne: Baskıcı bir şekilde, zorla.
Cem'iyât-ı hayriye: Hayır kuruluşları.
Desâtir: Düsturlar, prensipler.
Edyan-ı sâbıka-yı semâviye: İslâm'dan önceki geçen, kaynağı vahye dayanan dinler.
Galebe-i i'cazkârane: Üstünlüğünü mucizeli bir şekilde ortaya koyma.
Gâyât: Gayeler.
Hissiyât-ı ulviye: Yüce duygular.
İncizap: Senli-benli, içli-dışlı kardeş olmak.
İnzibat: Düzen ve âsayişi sağlama.
İrşâdât: Hak ve hakikate îkazlar, doğru yolu bildirmeler.
Kemalât-ı insaniye: İnsanlığa ait olgunluklar, faziletler.
Maâliyât: Yüksek, insanî, ahlakî değerler.
Medeniyet-i hâzıra: Şimdiki medeniyet.
Mesâil: Meseleler.
Muâraza: Karşı gelme, sözle karşılıklı mücadele.
Nâmeşrû tecavüzât: Meşrû olmayan saldırılar.
Nefs-i emmare: Sürekli kötülüğü, günahları isteyen nefis.
Nizamât: Her türlü kanunî düzenlemeler.
Saadet-i dareyn: İki cihan saadeti, mutluluğu.
Şedit: Şiddetli, sert.
Tezyid: Çoğaltma, artırma.

♦ İşârâtü'l-İ'câz'da isbat edildiği gibi bütün ihtilâlât-ı beşeriyenin madeni, bir kelime olduğu gibi; bütün ahlâk-ı seyyienin menbaı dahi, bir kelimedir.

Birinci kelime: Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse bana ne!

İkinci kelime: Sen çalış, ben yiyeyim!

Evet hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede havâs ve avâm, yani zenginler ve fakirler, muvâzeneleriyle rahatla yaşarlar. O muvâzenenin esâsı ise; havas tabakasında merhamet ve şefkat, aşağısında hürmet ve itaattir. Şimdi birinci kelime; havâs tabakasını zulme, ahlâksızlığa, merhametsizliğe sevk etmiştir. İkinci kelime; avâmı kine, hasede, mübârezeye sevk edip rahat-ı beşeriyeyi birkaç asırdır selbettiği gibi; şu asırda sa'y, sermaye ile mubâreze neticesi herkesçe mâlûm olan Avrupa hâdisat-ı azîmesi meydana geldi.

İşte medeniyet, bütün cem'iyât-ı hayriye ile ve ahlâkî mektebleriyle ve şedid inzibat ve nizamâtıyla beşerin o iki tabakasını musalaha edemediği gibi, hayat-ı beşerin iki müthiş yarasını tedâvi edememiştir. Kur'ân, birinci kelimeyi esasından "*vücub-u zekât*" ile kal'eder, tedâvi eder. İkinci kelimenin esasını "*hurmet-i ribâ*" ile kal'edip tedâvi eder. *Evet, âyet-i Kur'âniye âlem kapısında durup ribâya "Yasaktır!" der. "Kavga kapısını kapamak için banka (ribâ) kapısını kapayınız!" diyerek insanlara ferman eder. Şâkirdlerine "Girmeyiniz!" emreder.*

♦ ***İkinci Esâs***: *Medeniyet, taaddüd-ü ezvâcı kabul etmiyor.* Kur'ân'ın o hükmünü, kendine muhalif-i hikmet ve maslahat-ı beşeriyeye münafî

Ahlâk-ı seyyie: Kötü ahlâk.
Ahlâkî terbiyegâh: Ahlâka dair eğitimin verildiği yer.
Hadisât-ı azime: Büyük olaylar, hâdiseler.
Hayat-ı beşer: İnsan hayatı.
Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: Toplumsal hayat.
Hurmet-i ribâ: Fâizin haram kılınması.
İhtilâlât-ı beşeriye: İnsanlık tarihindeki ihtilâller.
Kal'etmek: Söküp atma, kaldırma.
Maslahat-ı beşeriye: İnsanlığın faydası, menfeati.
Menba': Kaynak.
Mubâraze: Çekişme, kavga, çarpışma.
Muhalif-i hikmet: Hikmete aykırı.
Musâlaha: Barıştırma.
Muvâzene: Denge.
Mübâreze: Çekişme, kavga, çarpışma.
Münafi: Aykırı.
Nefs-i emmare: Sürekli kötülüğü, günahları isteyen nefis.
Rahat-ı beşeriye: İnsanlığın rahatı, huzuru.
Riba: Fâiz.
Sa'y: Çalışma, gayret.
Saadet-i dareyn: İki cihan saadeti, mutluluğu.
Selb etme: Ortadan kaldırma, yok etme.
Taaddüd-ü ezvâc: Birden fazla kadınla evlenme.
Vücub-u zekât: Zekâtın farz kılınması.

telâkki eder. Evet, eğer izdivacdaki hikmet, yalnız kaza-yı şehvet olsa, taaddüd –bilakis– olmalı. Hâlbuki, hatta bütün hayvanâtın şehâdetiyle ve izdivac eden nebatâtın tasdikiyle sabittir ki; izdivacın hikmeti ve gayesi, tenasüldür. Kaza-yı şehvet lezzeti ise, o vazifeyi gördürmek için rahmet tarafından verilen bir ücret-i cüz'iyedir. Mâdem hikmeten, hakikaten, izdivac nesil içindir, nev'in bekâsı içindir. Elbette, bir senede yalnız bir defa tevellüde kâbil ve ayın yalnız yarısında kâbil-i telâkkuh olan ve elli senede ye'se düşen bir kadın, ekseri vakitte tâ yüz seneye kadar kabil-i telkîh bir erkeğe kâfi gelmediğinden, medeniyet pek çok fahişehâneleri kabul etmeye mecburdur.

♦ ***Üçüncü Esâs***: Muhakemesiz medeniyet; Kur'ân, kadına sülüs verdiği için,[1] âyeti tenkid eder. Hâlbuki hayat-ı içtimaiyede ekser ahkâm, ekseriyet itibarıyla olduğundan; ekseriyet itibarıyla bir kadın, kendini himâye edecek birisini bulur. Erkek ise, ona yük olacak ve nafakasını ona bırakacak birisiyle teşrik-i mesâî etmeye mecbur olur. İşte bu surette bir kadın, pederinden yarısını alsa, kocası noksaniyetini temin eder. Erkek, pederinden iki parça alsa, bir parçasını tezevvüc ettiği kadının idaresine verecek.. kız kardeşine müsavi gelir. İşte adâlet-i Kur'âniye böyle iktiza eder, böyle hükmetmiştir.[(Hâşiye)]

♦ ***Dördüncü Esâs***: Sanem-perestliği şiddetle Kur'ân men'ettiği gibi, sanem-perestliğin bir nevî taklidi olan suret-perestliği de men eder. Medeniyet

---

[1] Bkz.: Erkeğin hakkı, kadının hissesinin iki mislidir. (Nisâ Sûresi, 4/11).

[(Hâşiye 1)] Mahkemeye karşı ve mahkemeyi susturan lâyiha-yı temyizin müdafaatından bir parçadır. Bu makama hâşiye olmuş:
"… Ben de adliyenin mahkemesine derim ki: Bin üç yüz elli senede ve her asırda üç yüz elli milyon insanların hayat-ı içtimaiyesinde en kudsî ve hakikatli bir düstur-u ilâhîyi, üç yüz elli bin tefsirin tasdiklerine ve ittifaklarına istinâden ve bin üç yüz elli sene zarfında geçmiş ecdadımızın itikadlarına iktidâen tefsir eden bir adamı mahkûm eden haksız bir kararı, elbette rû-yi zeminde adâlet varsa, o kararı red ve bu hükmü nakzedecektir."

Adalet-i Kur'âniye: Kur'ân'ın hükümlerindeki adalet ve hakkaniyet.
Bilâkis: Aksine, tersine.
Düstur-u ilâhi: İlâhî prensip.
Ekser ahkam: Hükümlerin çoğu.
Ekseriyet: Çoğunluk.
İktiza: Gerektirme.
İzdivaç: Evlilik.
Kâbil-i telâkkuh: Hamile kalması mümkün olan.
Kâbil-i telkîh: Hamile bırakması mümkün olan.
Kaza-yı şehvet: Şehvet ihtiyacını gidermek, cinsî münasebet.
Layiha-yı temyiz: Temyiz yazısı.
Muhakemesiz medeniyet: Değer ve yargı kabiliyeti olmayan, doğru neticelere ulaşamayan medeniyet.
Müsâvi: Birbirine denk, eşit.
Nafaka: Geçim için gerekli olan şey.
Nebatât: Bitkiler.
Nev': Çeşit, tür.
Rû-yi zemin: Yeryüzü, dünya.
Sanem-perest: Puta tapan, putperest.
Sülüs: Üçte bir.
Telâkki: Anlama, anlayış, kabul etme.
Tenâsül: Üreme, çoğalma, nesil yetiştirme.
Teşrik-i mesâî: İşbirliği.
Tevellüd: Doğma, doğum.
Tezevvüc: Evlenmek.
Ücret-i cüz'iye: Küçük bir mükâfat, az bir karşılık.
Ye'se düşme: Doğurganlık özelliğini yitirme, menopoz.

ise, suretleri kendi mehâsininden sayıp Kur'ân'a muâraza etmek istemiş. Hâlbuki gölgeli-gölgesiz suretler, ya bir zulm-ü mütehaccir veya bir riyâ-yı mütecessid veya bir heves-i mütecessimdir ki; beşeri, zulme ve riyâya ve hevâya, hevesi kamçılayıp teşvik eder. Hem Kur'ân, merhameten, kadınların hürmetini muhafaza için, hayâ perdesini takmasını emreder.[1] Tâ hevesât-ı rezilenin ayağı altında o şefkat madenleri zillet çekmesinler. Âlet-i hevesât, ehemmiyetsiz bir metâ hükmüne geçmesinler.(Hâşiye) Medeniyet ise, kadınları yuvalarından çıkarıp, perdelerini yırtıp, beşeri de baştan çıkarmıştır. Hâlbuki aile hayatı, kadın-erkek mabeyninde mütekabil hürmet ve muhabbetle devam eder. Hâlbuki açık-saçıklık, samimî hürmet ve muhabbeti izale edip ailevî hayatı zehirlemiştir. Hususan suret-perestlik; ahlâkı, fenâ hâlde sarstığı ve sukut-u ruha sebebiyet verdiği şununla anlaşılır: Nasıl ki, merhume ve rahmete muhtaç bir güzel kadın cenazesine nazar-ı şehvet ve hevesle bakmak, ne kadar ahlâkı tahrip eder. Öyle de, ölmüş kadınların suretlerine veyahut sağ kadınların küçük cenazeleri hükmünde olan suretlerine heves-perverâne bakmak, derinden derine hissiyât-ı ulviye-i insaniyeyi sarsar, tahrip eder.

İşte şu üç misal gibi binler mesâil-i Kur'âniye'nin her birisi, saadet-i beşeriyeyi dünyada temine hizmet etmekle beraber hayat-ı ebediyesine de hizmet eder. Sair meseleleri mezkûr meselelere kıyas edebilirsin.

---

[1] Bkz.: Nûr Sûresi, 24/31; Ahzâb Sûresi, 33/59.

(Hâşiye 2) Tesettür-ü nisvan hakkında Otuz Birinci Mektub'un Yirmi Dördüncü Lem'ası, gayet kat'î bir surette ispat etmiştir ki: "*Tesettür, kadınlar için fıtrîdir. Ref-i tesettür, fıtrata münafîdir.*"

Alet-i hevesât: Arzu ve istekleri tatmin aracı.
Fıtrî: Yaratılışa uygun.
Hayat-ı ebedî: Sonsuz hayat.
Hevesât-ı rezile: Aşağılık, ahlâksız, âdi ve alçakça arzu ve istekler.
Heves-i mütecessim: Cisimleşmiş arzu ve istek.
Heves-perverâne: Hevesli olana yakışacak şekilde.
Hissiyat-ı ulviye-i insaniye: İnsana ait yüce his ve duygular.
İtikadlarına iktidâen: İnançlarına uyarak.
Kıyas: Karşılaştırma, mukayese etme.
Mabeyn: Ara, arası.
Mehâsin: Güzellikler, iyilikler.
Merhume: Ölmüş, ölü bayan.
Mesâil-i Kur'âniye: Kur'âna ait meseleler.
Mezkûr: Daha önce, bahsi geçen.
Muâraza: Karşı gelme, sözle karşılıklı mücadele.
Münafi: Aykırı.
Mütekabil: Karşılıklı.
Nazar-ı şehvet: Şehevî duygularla bakma.
Ref-i tesettür: Örtünmeme.
Riyâ: Gösteriş, iki yüzlülük.
Riya-yı mütecessid: Cisimleşmiş, suret kazanmış riya.
Saadet-i beşeriye: İnsanın mutluluğu.
Sukut-u ruh: Ruhen alçalma, insani duygularını kaybetme.
Suret-perestlik: Görünüşe veya resimlere aşırı kıymet veren.
Tesettür-ü nisvan: Kadınların örtünmesi.
Zulm-ü mütehaccir: Taşlaşmış, kaskatı bir zulüm.

Nasıl medeniyet-i hâzıra, Kur'ân'ın hayat-ı içtimaiye-i beşere ait olan düsturlarına karşı mağlub olup Kur'ân'ın i'câz-ı mânevîsine karşı hakikat noktasında iflas eder. Öyle de, medeniyetin ruhu olan felsefe-i Avrupa ve hikmet-i beşeriyeyi, hikmet-i Kur'ân'la yirmi beş adet Sözler'de, mizanlarla iki hikmetin muvâzenesinde; hikmet-i felsefiye, âcize ve hikmet-i Kur'âniye'nin, mu'cize olduğu kat'iyetle isbat edilmiştir. Nasıl ki On İkinci ve On Üçüncü Söz'lerde, hikmet-i felsefiyenin aczi ve iflası; ve hikmet-i Kur'âniye'nin i'câzı ve gınası isbat edilmiştir, müracaat edebilirsin.

Hem nasıl medeniyet-i hâzıra, hikmet-i Kur'ân'ın ilmî ve amelî i'câzına karşı mağlub oluyor. Öyle de medeniyetin edebiyat ve belâgatı da, Kur'ân'ın edeb ve belâğatına karşı nisbeti; öksüz bir yetimin muzlim bir hüzün ile ümitsiz ağlayışı, hem süflî bir vaziyette sarhoş bir ayyaşın velvele-i gınâsının (şarkı demektir) nisbeti ile.. ulvî bir âşıkın muvakkat bir iftiraktan müştâkâne, ümidkârâne bir hüzün ile gınâsı (şarkısı); hem zafer veya harbe ve ulvî fedâkârlıklara sevk etmek için teşvikkârane kasâid-i vataniyeye nisbeti gibidir. Çünkü edeb ve belâgat, tesir-i üslûb itibarıyla ya hüzün verir, ya neş'e verir.

Hüzün ise, iki kısımdır: Ya fakdü'l-ahbabdan gelir, yani ahbabsızlıktan, sahibsizlikten gelen karanlıklı bir hüzündür ki; dalâlet-âlûd, tabiat-perest, gaflet-pîşe olan medeniyetin edebiyatının verdiği hüzündür. İkinci hüzün, firaku'l-ahbabdan gelir, yani ahbab var, firakında müştâkâne bir hüzün verir. İşte şu hüzün; hidâyet-edâ, nur-efşan Kur'ân'ın verdiği hüzündür.

Amma neş'e ise, o da iki kısımdır: Birisi; nefsi, hevesâtına teşvik eder. O

Dalâlet-alûd: Sapıklıkla karışık.
Fakdü'l-ahbab: Dostları ve ahbapları kaybetme.
Firak: Ayrılık.
Firakü'l-ahbab: Dostlardan ve ahbaplardan ayrılma.
Gaflet-pîşe: Gaflete alışmış, nefse uymayı tabiatının bir yanı hâline getirmiş.
Gınâ: Zenginlik, yeterlik.
Hidâyet-edâ: Doğruya vesile olan.
Hikmet-i felsefiye: Felsefî düşünce.
Hikmet-i Kur'âniye: Kur'ân felsefesi.
İftirak: Ayrılık.
Kasâid-i vataniye: Millî konuları işleyen şiirler.
Medeniyet-i hâzıra: Şimdiki medeniyet.
Muvakkat: Geçici.
Muzlim: İç karartan.
Müştâkâne: Arzulu ve iştiyaklı bir şekilde.
Nur-efşan: Nur saçan, nuruyla etrafı aydınlatan.
Süflî: Aşağı, alçak, âdi.
Tesir-i üslub: Üslûbun etkisi, ifadenin kuvveti.
Ümitkârâne: Ümit ederek, ümitli bir şekilde.

da tiyatrocu, sinemacı, romancı medeniyetin edebiyatının şe'nidir. İkinci neş'e; nefsi susturup ruhu, kalbi, aklı, sırrı maâliyâta, vatan-ı aslîlerine, makarr-ı ebedîlerine, ahbab-ı uhrevîlerine yetişmek için latîf ve edebli mâsumâne bir teşviktir ki, o da cennet ve saadet-i ebediyeye ve rü'yet-i cemâlullaha beşeri sevk eden ve şevke getiren Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın verdiği neş'edir. İşte:

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ

لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا [1]

ifade ettiği azîm mânâ ve büyük hakikat, kâsıru'l-fehm olanlarca ve dikkatsizlikle mübalağalı bir belâgat için muhal bir suret zannediliyor. Hâşâ! Mübalağa değil, muhal bir suret değil, ayn-ı hakikat bir belâgat ve mümkün ve vâki bir surettedir.

O suretin bir vechi şudur ki: Yani, Kur'ân'dan tereşşuh etmeyen ve Kur'ân'ın malı olmayan ins ve cinnin bütün güzel sözleri toplansa, Kur'ân'ı tanzir edemez, demektir. Hem edememiş ki, gösterilmiyor.

İkinci vecih şudur ki: Cin ve insin hatta şeytanların netice-i efkârları ve muhassala-yı mesâîleri olan medeniyet ve hikmet-i felsefe ve edebiyat-ı ecnebiye, Kur'ân'ın ahkâm ve hikmet ve belâğatına karşı âciz derekesindedirler, demektir. Nasıl da numûnesini gösterdik.

---

[1] De ki: "Yemin ederim! Eğer insanlar ve cinler, bu Kur'ân'ın benzerini yapmak için bir araya toplansalar, hatta birbirlerine destek olup güçlerini birleştirseler bile, yine de onun gibi bir kitap meydana getiremezler." (İsrâ Sûresi, 17/88).

Ahbab-ı uhrevî: Âhirete göçmüş dost ve ahbaplar.

Ayn-ı hakikat: Hakikatın tâ kendisi.

Dereke: Aşağı mertebe, düşük seviye.

Edebiyat-ı ecnebiye: Yabancı edebiyat.

Kâsiru'l-fehm: Anlaması ve kavraması zayıf kimse.

Latif: Güzel, hoş.

Maâliyât: Yüksek, insanî, ahlâkî değerler.

Makarr-ı ebedî: Ebedî kalınacak. yer.

Muhal: İmkânsız, olması mümkün olmayan.

Muhassalâ-yı mesâî: Çalışmalar sonucu elde edilen netice.

Müteveccih: Yönelik, yönelmiş.

Netice-i efkâr: Fikirlerin özü, hülâsası.

Rü'yet-i cemalullah: Cenab-ı Hakk'ın cemalinin müşahedesi.

Şe'n: Durum, gerek.

Tanzir: Benzetme, benzerini ortaya koyma.

Tereşşuh: Sızma, kaynaklanma.

Vatan-i aslî: Asıl vatan, cennet.

(On Birinci Şuâ, Meyve Risalesi'nden)

Onuncu Mesele'ye Bir Hâtime Olarak İki Haşiye

Birincisi

Bundan on iki sene evvel işittim ki, en dehşetli ve muannid bir zındık, Kur'ân'a karşı sû-i kasdını, tercümesiyle yapmaya başlamış ve demiş ki: "Kur'ân tercüme edilsin, tâ ne mal olduğu bilinsin." Yani, "Lüzumsuz tekraratı herkes görsün ve tercümesi onun yerinde okunsun." diye dehşetli bir plân çevirmiş.

Fakat Risale-i Nur'un cerh edilmez hüccetleri kat'î ispat etmiş ki; Kur'ân'ın hakiki tercümesi kabil değil.. ve lisan-ı nahvî olan lisan-ı Arabî yerinde Kur'ân'ın meziyetlerini ve nüktelerini başka lisan muhafaza edemez.. ve herbir harfi, on adetten bine kadar sevap veren[1] kelimât-ı Kur'âniyenin mucizâne ve cemiyetli tabirlerinin yerini, beşerin âdi ve cüz'î tercümeleri tutamaz.. onun yerinde camilerde okunmaz diye Risale-i Nur, her tarafta intişarıyla o dehşetli plânı akîm bıraktı. Fakat o zındıktan ders alan münafıklar, yine şeytan hesabına Kur'ân güneşini üflemekle söndürmeye aptal çocuklar gibi ahmakâne ve divanecesine çalışmaları hikmetiyle, bana gayet sıkı ve sıkıcı ve sıkıntılı bir hâlette bu Onuncu Mesele yazdırıldı, tahmin ediyorum. Başkalarıyla görüşemediğim için hakikat-ı hali bilemiyorum.

İkinci Haşiye

Denizli hapsinden tahliyemizden sonra, meşhur Şehir Oteli'nin yüksek katında oturmuştum. Karşımda güzel bahçelerde kesretli kavak ağaçları birer

---

[1] Kur'anın her harfi için on sevab verildiğini ifade buyuran hadis-i şerif için bkz.: Tirmizi, Fazâilü'l-Kur'an, 16; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid,* 7/163; Beyhakî, *Şuabü'l-iman,* 2/342. Ayrıca, "Ramazan-ı Şerif'te herbir harfin, on değil bin ve Âyetü'l Kürsî gibi âyetlerin herbir harfi binler ve Ramazan-ı Şerif'in Cumalarında daha ziyadedir. Ve Leyle-i Kadir'de otuzbin hasene sayılır." (Mektûbat, s. 442).

Âdî: Bayağı, sıradan, normal.
Ahmakâne: Ahmakçasına.
Akîm: Neticesiz, kısır.
Cemiyetli: Toplayıcı, kapsamlı.
Cerh etme: Çürütme, yaralama.
Cüz'î: Biraz. Pek az. Kıymetsiz. Mühim olmayan.
Hakikat-i hâl: Asıl hâl, gerçek durum.
Hüccet: Delil.
İntişar: Yayılmak, yaygın olmak.
Kelimât-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın kelimeleri.
Kesretli: Çoklukla, sıklıkla.
Lisan-ı Arabî: Arapça.
Lisan-ı nahvî: Kendine has, çok zengin gramer yapısına sahip dil.
Meziyet: Üstün vasıf.
Muannid: İnatçı.
Nükte: Dikkat gerektiren zarif, ince nokta.
Sû-i kasd: Kötü niyet.

halka-i zikir tarzında gayet latîf, tatlı bir surette hem kendileri, hem dalları, hem yaprakları havanın dokunmasıyla cezbedârâne ve câzibekârâne hareketle raksları, kardeşlerimin müfarakatlarından ve yalnız kaldığımdan hüzünlü ve gamlı kalbime ilişti. Birden güz ve kış mevsimi hatıra geldi ve bana bir gaflet bastı. Ben o kemâl-i neş'e ile cilvelenen o nâzenin kavaklara ve zîhayatlara o kadar acıdım ki, gözlerim yaş ile doldu. Kâinatın süslü perdesi altındaki ademleri, firakları ihtar ve ihsasıyla kâinat dolusu firakların, zevâllerin hüzünleri başıma toplandı.

Birden, hakikat-i Muhammediyenin (aleyhissalâtü vesselâm) getirdiği nur imdada yetişti. O hadsiz hüzünleri, gamları, sürûrlara çevirdi. Hatta o nurun, herkes ve her ehl-i iman gibi benim hakkımda milyon feyzinden yalnız o vakitte o vaziyete temas eden imdat ve tesellîsi için, Zât-ı Muhammediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm) karşı ebediyen minnettar oldum. Şöyle ki:

Ol nazar-ı gaflet, o mübarek nâzeninleri vazifesiz, neticesiz, bir mevsimde görünüp, hareketleri neş'eden değil, belki güya ademden ve firaktan titreyerek hiçliğe düştüklerini göstermekle, herkes gibi bendeki aşk-ı bekâ ve hubb-u mehâsin ve muhabbet-i vücûd ve şefkat-i cinsiye ve alaka-yı hayatiyeye medâr olan damarlarıma o derece dokundu ki, böyle dünyayı bir mânevî cehenneme ve aklı bir tâzip âletine çevirdiği sırada, Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ın beşere hediye getirdiği nur perdeyi kaldırdı; idam, adem, hiçlik, vazifesizlik, abes, firak, fanilik yerinde, o kavakların herbirinin yaprakları adedince hikmetleri ve mânâları ve -Risale-i Nur'da ispat edildiği gibi- üç kısma ayrılan neticeleri ve vazifeleri var, diye gösterdi.

Birinci kısım, Sâni-i Zülcelâl'in esmâsına bakar. Meselâ nasıl ki bir usta, harika bir makineyi yapsa; onu takdir eden herkes o zâta "Mâşâallah, bârekâllah" deyip alkışlar. Öyle de: O makine dahi, ondan maksut neticeleri tam tamına göstermesiyle, lisan-ı haliyle ustasını tebrik eder, alkışlar. Her zîhayat ve herşey böyle bir makinedir; ustasını tebriklerle alkışlar.

Adem: Yokluk.
Cazibekârane: Çekici, sevimli.
Cezbedârâne: Cezbeye tutulmuş gibi.
Feyz: Bereket, ihsan.
Gaybî: Gaybe ait, görünmeyen.
Halka-yı zikir: Zikir halkası.
İhsas: Hissettirme
Kuvve-i hafıza: Hafıza kuvveti.
Müfârakat: Ayrılık.
Nâzenin: Cilveli, nazlı, narin.
Raks: Oynama, dans etme.
Zât-ı Muhammediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mümtaz kişiliği.
Zîhayat: Canlı varlık.

İkinci kısım hikmetleri ise, zîhayatın ve zîşuurun nazarlarına bakar. Onlara şirin bir mütalâagâh, birer kitab-ı marifet olur. Mânâlarını zîşuurun zihinlerinde ve suretlerini kuvve-i hafızalarında ve elvâh-ı misaliyede ve âlem-i gaybın defterlerinde daire-i vücutta bırakıp, sonra âlem-i şehadeti terk eder, âlem-i gayba çekilir. Demek, surî bir vücûdu bırakır, mânevî ve gaybî ve ilmî çok vücutları kazanır.

Evet madem Allah var ve ilmi, ihâta eder. Elbette adem, idam, hiçlik, mahv, fenâ, hakikat noktasında, ehl-i imanın dünyasında yoktur. Ve kâfirlerin dünyaları ademle, firakla, hiçlikle, fânilikle doludur. İşte bu hakikati, umumun lisanında gezen bu gelen darb-ı mesel ders verip, der:

"Kimin için Allah var, ona herşey var. Ve kimin için yoksa, herşey ona yoktur, hiçtir."

Elhâsıl; nasıl ki iman, ölüm vaktinde insanı idam-ı ebedîden kurtarıyor, öyle de; herkesin hususî dünyasını dahi idamdan ve hiçlik karanlıklarından kurtarıyor. Ve küfür ise, hususan küfr-ü mutlak olsa, hem o insanı, hem hususî dünyasını ölümle idam edip mânevî cehennem zulmetlerine atar, hayatının lezzetlerini acı zehirlere çevirir. Hayat-ı dünyeviyeyi âhiretine tercih edenlerin kulakları çınlasın! Gelsinler, buna ya bir çâre bulsunlar veya imana girsinler, bu dehşetli hasârâtten kurtulsunlar.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ[1]

Duanıza çok muhtaç ve size çok müştak Kardeşiniz;

Said Nursi

---

[1] Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara Sûresi, 2/32).

Adem: Yokluk.
Âlem-i gayb: Akıl ve duyularla kavranamayan, görülemeyen alem.
Âlem-i şehadet: Görünen âlem, bu dünya.
Daire-i vücûd: Varlık sahası.
Darb-ı mesel: Atasözü.
Ehl-i iman: İman sahibi kimseler.
Elvâh-ı misaliye: Mânevî suret ve modellerin yansıyıp göründükleri misal âlemine ait (mânevî) sayfalar.
Gaybî: Gaybe ait, görünmeyen.
Hasârât: Zararlar.
Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.
İdam-ı ebedî: Ebedî bir yokoluş.
Kemal-i neşe: Tam bir sevinç.
Kitab-ı marifet: Bilgi kitabı.
Kuvve-i hafıza: Hafıza kuvveti.
Küfr-ü mutlak: Kesin ve tam bir inkâr.
Mahv: Helâk olma, yok olma.
Mütalâagâh: Araştırma, inceleme yeri.
Sûrî: Görünüşte, görünen.
Zîşuur: Şuurlu, şuur sahibi varlık.

(Yirmi Altıncı Söz'den)

Üçüncü Mebhas'in Sonu ve Dördüncü Mebhas

Eğer desen: "Kader bizi böyle bağlamış, hürriyetimizi selbetmiştir. İnbisat ve cevelâna müştak olan kalb ve ruh için kadere iman bir ağırlık, bir sıkıntı vermiyor mu?"

Elcevap: Kat'â ve aslâ!.. Sıkıntı vermediği gibi, nihayetsiz bir hiffet, bir rahatlık ve ravh u reyhanı veren ve emn ü emanı temin eden bir sürûr, bir nur veriyor. Çünkü insan kadere iman etmezse, küçük bir dairede cüz'î bir serbestiyet, muvakkat bir hürriyet içinde, dünya kadar ağır bir yükü, bîçâre ruhun omuzunda taşımaya mecburdur. Çünkü insan bütün kâinatla alâkadardır. Nihayetsiz makâsıd ve metâlibi var. Kudreti, irâdesi, hürriyeti milyondan birisine kâfi gelmediği için, çektiği mânevî sıkıntı ağırlığı, ne kadar müthiş ve muvahhiş olduğu anlaşılır. İşte kadere iman, bütün o ağırlığı kaderin sefinesine atar, kemâl-i rahat ile ruh ve kalbin kemâl-i hürriyetiyle kemâlâtında serbest cevelânına meydan veriyor. Yalnız nefs-i emmârenin cüz'î hürriyetini selbeder ve firavuniyetini ve rubûbiyetini ve keyfemâyeşâ hareketini kırar. Kadere iman o kadar lezzetli, saadetlidir ki, târif edilmez. Yalnız şu temsil ile o lezzete ve o saadete bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

İki adam, bir padişahın payitahtına giderler. O padişahın mahall-i garâib olan has sarayına girerler. Biri, padişahı bilmez; o yerde gâsıbâne, sârıkane tavattun etmek ister. Fakat o bahçe, o sarayın iktiza ettikleri idare ve tedbir ve

---

Cevelân: Dolaşma, hareket.
Emn ü emân: Korkusuzluk, güvenlik.
Firavuniyet: Firavuna benzeme, Allah'a baş kaldırma, isyan.
Gâsıbâne: Gasbeden gibi, zorla ele geçirerek.
Hiffet: Hafiflik.
İnbisat: Açılma, ferahlama.
Kemâl-i hürriyet: Tam bir hürriyet.
Kemâl-i rahat: Tam bir rahatlık.
Keyfemâyeşâ: İstediği şekilde.
Mahall-i garâib: Hayranlık uyaran, orijinal eserlerle dolu mekân.
Makâsıd: Maksatlar.
Metâlib: İstekler.
Muvahhiş: Korkutup ürküten.
Müştak: İştiyaklı, şevkli, özleyen.
Pâyitaht: Hükümdarın oturduğu şehir, başkent.
Ravh u reyhan: Rahatlık, huzur ve mutluluk.
Rububiyet: Sahip olma, hükmetme, idare etme.
Sârıkâne: Hırsızca.
Selbetmek: Ortadan kaldırmak, almak.
Sürur: Sevinç, neşe.
Tavattun: Yer edinme, yerleşme.

vâridât ve makinelerini işlettirmek ve garib hayvanâtın erzakını vermek gibi zahmetli külfetleri görür, mütemadiyen ızdırab çeker. O cennet gibi bahçe, başına bir cehennem gibi oluyor. Her şeye acıyor, idare edemiyor. Teessüfle vaktini geçirir. Sonra da o hırsız edepsiz adam, te'dib suretiyle hapse atılır.

İkinci adam, padişahı tanır, padişaha kendini misafir bilir. Bütün o bahçede, o sarayda olan işler, bir nizam-ı kanunla cereyan ettiğini, her şey bir programla kemâl-i sühuletle işlediğini itikad eder. Zahmet ve külfetleri, padişahın kanununa bırakıp, kemâl-i safa ile o cennet-misal bahçenin bütün lezzetlerinden istifade edip, padişahın merhametine ve idare kanunlarının güzelliğine istinaden her şeyi hoş görür, kemâl-i lezzet ve saadetle hayatını geçirir. İşte, مَنْ اٰمَنَ بِالْقَدَرِ أَمِنَ مِنَ الْكَدَرِ[1] sırrını anla.

Dördüncü Mebhas

Eğer desen: "Birinci Mebhas'ta isbat ettin ki, kaderin her şeyi güzeldir, hayırdır. Ondan gelen şer de hayırdır, çirkinlik de güzeldir. Hâlbuki şu dâr-ı dünyadaki musibetler, beliyyeler, o hükmü cerhediyor?"

Elcevap: Ey şiddet-i şefkatten şedid bir elemi hisseden nefsim ve arkadaşım! Vücûd, hayr-ı mahz; adem, şerr-i mahz olduğuna bütün mehâsin ve kemâlâtın vücûda rücuu ve bütün maâsi ve mesâib ve nekaisin esâsı adem olduğu delildir. Mâdem adem, şerr-i mahzdır; ademe müncer olan veya ademi işmam eden hâlât dahi şerri tazammun eder. Onun için, vücûdun en parlak nuru olan hayat, ahvâl-i muhtelife içinde yuvarlanıp kuvvet buluyor.

---

[1] "Kim kadere iman ederse keder ve üzüntüden emin olur." Yaklaşık manadaki hadis-i şerifler için Bkz.: Deylemî, *Müsned* 1/113; Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 3/187.

Ahvâl-i muhtelife: Çeşitli durumlar.
Adem: Yokluk.
Beliyye: Belâ, felâket.
Cennet-misal: Cennet gibi.
Cerh etmek: Çürütmek, yaralamak.
Dâr-ı dünya: Dünya yurdu.
Erzak: Rızıklar.
Hâlât: Hâller, durumlar.
Hayr-ı mahz: Sırf hayır, hiç şer ciheti olmayan.
İşmam: Hissettirme.
İtikad etmek: İnanmak.
Kemâl-i lezzet: Tam bir lezzet.
Kemâl-i safâ: Tam bir huzur ve iç ferahlığı.
Kemâl-i suhulet: Gayet kolay bir şekilde.
Mehâsin: Güzellikler.
Müncer: Neticelenen.
Mütemadiyen: Sürekli olarak, aralıksız.
Nekais: Noksanlıklar, eksiklik sayılan sıfatlar.
Nizam-ı kanun: Kanun nizamı.
Şerr-i mahz: Sırf şer, hiç hayır ciheti olmayan.
Şiddet-i şefkat: Şefkatteki aşırılık.
Tazammun: İhtiva etmek, içine almak.
Te'dib: Eğitmek.
Teessüf: Üzüntü, keder.
Vâridât: Gelirler.
Vucûd: Var olma, varlık.

Mütebâyin vaziyetlere girip tasaffi ediyor ve müteaddit keyfiyâtı alıp, matlub semerâtı veriyor ve müteaddit tavırlara girip, Vâhib-i hayatın nukuş-u esmâsını güzelce gösterir. İşte şu hakikattendir ki, zîhayatlara âlâm ve mesâib ve meşakkat ve beliyyât suretinde bazı hâlât ârız olur ki; o hâlât ile hayatlarına envar-ı vücûd teceddüd edip, zulümât-ı adem tebâud ederek hayatları tasaffi ediyor. Zira tevakkuf, sükûnet, sükût, atâlet, istirahat, yeknesaklık keyfiyâtta ve ahvâlde birer ademdir. Hatta en büyük bir lezzet, yeknesaklık içinde hiçe iner.

Elhâsıl: *Mâdem hayat, esmâ-yı hüsnânın nukuşunu gösterir. Hayatın başına gelen her şey hasendir.* Meselâ gâyet zengin, nihayet derecede sanatkâr ve çok sanatlarda mâhir bir zât; âsâr-ı sanatını, hem kıymettâr servetini göstermek için âdi bir miskin adamı, modellik vazifesini gördürmek için, bir ücrete mukabil bir saatte murassâ, musannâ yaptığı gömleği giydirir, onun üstünde işler ve vaziyetler verir, tebdil eder. Hem her nev'i sanatını göstermek için keser, değiştirir, uzaltır, kısaltır. Acaba şu ücretli miskin adam o zâta dese: "Bana zahmet veriyorsun. Eğilip kalkmakla vaziyet veriyorsun, beni güzelleştiren bu gömleği kesip kısaltmakla güzelliğimi bozuyorsun" demeğe hak kazanabilir mi? "Merhametsizlik, insafsızlık ettin" diyebilir mi? İşte onun gibi Sâni-i Zülcelâl, Fâtır-ı Bîmisal; zîhayata göz, kulak, akıl, kalb gibi havâs ve letâif ile murassâ olarak giydirdiği vücûd gömleğini esmâ-yı hüsnânın nakışlarını göstermek için çok hâlât içinde çevirir, çok vaziyetlerde değiştirir. Elemler, musibetler nev'inde olan keyfiyât; bazı esmâsının ahkâmını göstermek için lemaât-ı hikmet içinde bazı şuaât-ı rahmet ve o şuaât-ı rahmet içinde latîf güzellikler vardır.

* * *

Âdi: Bayağı, düşük.
Âlâm: Elemler.
Âsâr-ı sanat: Sanat eserleri.
Atâlet: Hareketsizlik, işsizlik.
Beliyyât: Belâlar.
Envâr-ı vücut: Varlık nurları, varlığın güzellikleri.
Esmâ-yı hüsnâ: Cenab-ı Hakk'ın güzel isimleri, sıfatları.
Fâtır-ı Bîmisal: Eşi ve benzeri olmayan Yaradan.
Hasen: Güzel.
Havâs: Duyular, duygular.
Keyfiyât: Durumlar, vaziyetler, hâller
Lemeât-ı hikmet: Hikmet parıltıları.
Letâif: Mânevi duyular, ruhâni dinamikler.
Mâhir: Maharetli, hünerli.
Mesâib: Musibetler.
Meşakkat: Zorluk, sıkıntı.
Murassâ: Kıymetli taşlarla bezenmiş.
Musannâ: Çok sanatlı.
Müteaddit: Birçok, çeşit çeşit.
Mütebâyin: Birbirine uymayan, birbirine zıt olan.
Nukuş: Nakışlar.
Nukuş-u esmâ: İsimlerin nakışları.
Sâni-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi Yaradan.
Semerât: Meyveler, neticeler.
Sükûnet: Durgunluk, durma.
Sükût: Susma, konuşmama.
Şuaât-ı rahmet: İlâhî rahmetin parıltıları.
Tasaffi etmek: Saflaşmak, durulmak.
Tebâud: Uzaklaşma.
Tebdil etmek: Değiştirmek.
Teceddüt: Yenilenme.
Tevakkuf: Durma, bekleme.
Vâhib-i hayat: Hayat veren Allah (c.c.).
Yeknesaklık: Tekdüzelik, monotonluk.
Zîhayat: Canlı varlık.
Zulümât-ı adem: Yokluk karanlığı.

Hâtime

Eski Said'in serkeş, müftehir, mağrur, ucublu, riyâkâr nefsini susturan, teslime mecbur eden beş fıkradır.

•***Birinci Fıkra:*** *Mâdem eşya var ve sanatlıdır. Elbette bir ustaları var. Yirmi İkinci Söz'de gâyet kat'î isbat edildiği gibi; eğer her şey birinin olmazsa, o vakit her bir şey, bütün eşya kadar müşkül ve ağır olur. Eğer her şey birinin olsa, o zaman bütün eşya, bir şey kadar âsân ve kolay olur. Mâdem zemin ve âsumânı birisi yapmış, yaratmış. Elbette o pek hikmetli ve çok sanatkâr Zât, zemin ve âsumânın meyveleri ve neticeleri ve gayeleri olan zîhayatları başkalara bırakıp işi bozmayacak. Başka ellere teslim edip bütün hikmetli işlerini abes etmeyecek, hiçe indirmeyecek, şükür ve ibadetlerini başkasına vermeyecektir.*

•***İkinci Fıkra:*** *Sen ey mağrur nefsim! Üzüm ağacına benzersin. Fahirlenme! Salkımları o ağaç kendi takmamış, başkası onları ona takmış.*

•***Üçüncü Fıkra:*** *Sen ey riyâkâr nefsim! "Dine hizmet ettim." diye gururlanma.* [1] إِنَّ اللّٰهَ لَيُؤَيِّدُ هٰذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ *sırrınca; müzekkâ olmadığın için, belki sen kendini o recül-ü fâcir bilmelisin. Hizmetini, ubûdiyetini; geçen ni'metlerin şükrü ve vazife-i fıtrat ve farîza-yı hilkat ve netice-i sanat bil, ucb ve riyâdan kurtul!.*

•***Dördüncü Fıkra:*** *Hakikat ilmini, hakiki hikmeti istersen; Cenâb-ı Hakk'ın marifetini kazan. Çünkü; bütün hakâik-i mevcudât, İsm-i Hakk'ın şuaatı ve esmâsının tezahüratı ve sıfâtının tecelliyâtıdırlar. Maddî ve mânevî, cevherî, arazî her bir şeyin, her bir insanın hakikati, birer ismin nuruna*

---

[1] Muhakkak ki Allah bu dini, günahkâr biriyle de güçlendirir. (Buhârî, *Cihad* 182).

Abes: Faydasız, boş, gayesiz.
Arazî: Değişken, değişebilir madde.
Âsân: Kolay.
Âsumân: Gökyüzü.
Cevherî: Aslî, temel madde.
Esmâ: İsimler.
Fahr: Övünme, böbürlenme, büyüklenme.
Farîza-yı hilkat: Yaradılışın gereği.
Hakaik-i mevcudât: Varlıkların hakikatleri.
İsm-i Hakk: Hakk ismi.
Mağrur: Gururlu.
Müftehir: İftihar eden, övünen.
Müşkül: Güç, zor, çetin.
Müzekkâ: Temizlenmiş, arındırılmış.
Netice-i sanat: Sanatın neticesi.
Recül-ü fâcir: Günahkâr adam.
Riyakâr: İki yüzlü.
Şuaât: Şualar, ışık hüzmeleri.
Tecelliyât: Tecelliler.
Tezâhürât: Belirtiler.
Ucb: Kendini beğenmişlik.
Vazife-i fıtrat: Yaradılış vazifesi.
Zîhayat: Canlı varlık.

dayanır ve hakikatine istinad eder. Yoksa hakikatsiz, ehemmiyetsiz bir surettir. Yirminci Söz'ün âhirinde, şu sırra dair bir nebze bahsi geçmiştir.

Ey nefis! Eğer şu dünya hayatına müştaksan, mevtten kaçarsan kat'iyen bil ki; hayat zannettiğin hâlât, yalnız bulunduğun dakikadır. O dakikadan evvel bütün zamanın ve o zaman içindeki eşya-yı dünyeviye, o dakikada meyyittir, ölmüştür. O dakikadan sonra bütün zamanın ve onun mazrûfu, o dakikada ademdir, hiçtir. Demek, güvendiğin hayat-ı maddiye, yalnız bir dakikadır. Hatta bir kısım ehl-i tedkik, "Bir âşiredir belki bir ân-ı seyyâledir." demişler. İşte şu sırdandır ki; bazı ehl-i velâyet, dünyanın dünya cihetiyle ademine hükmetmişler.

Mâdem böyledir, hayat-ı maddiye-i nefsiyeyi bırak. Kalb ve ruh ve sırrın derece-i hayatlarına çık, bak; ne kadar geniş bir daire-i hayatları var. Senin için meyyit olan mâzi, müstakbel; onlar için hayydır, hayatdar ve mevcûddur.

Ey nefsim!.. Mâdem öyledir, sen dahi kalbim gibi ağla ve bağır ve de ki:

Fâniyim, fâni olanı istemem!

Âcizim, âciz olanı istemem!

Ruhumu Rahman'a teslim eyledim, gayr istemem!

İsterim, fakat bir yâr-ı bâki isterim.

Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed isterim.

Hiç-ender-hiçim, fakat bu mevcudâtı birden isterim!

Ehl-i tedkik: Araştırmacılar.
Adem: Yokluk.
Daire-i hayat: Hayat sahası.
Fâni: Ölümlü.
Gayr: Başkası.
Hâlât: Hâller, durumlar.
Hayat-ı maddiye: Maddî hayat.
Hayy: Hayatdar, hayat sahibi.
Hiç ender hiç: Hiçlik içinde hiç.
İstinad: Dayanma.
Mazi: Geçmiş.
Mazruf: İçine giren, içindeki.
Mertebe-i tefekkür: Tefekkür mertebesi.
Mevcudât: Varlıklar.
Meyyit: Ölü.
Müstakbel: Gelecek.
Müştak: İstekli, arzulu.
Şems-i Sermed: Ebedî güneş.
Yâr-ı bâki: Dâimi bir dost, kalıcı bir sevgili.

(Tılsım-ı Kainatı Keşfeden, Kur'ân-ı Hakîm'in Mühim Bir Tılsımını Halleden, Otuzuncu Söz'den)

Birinci Maksad

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولاً [1]

Şu âyetin büyük hazinesinden tek bir cevherine işaret edeceğiz.

Şöyle ki:

Gök, zemin, dağ tahammülünden çekindiği ve korktuğu emanetin müteaddit vücuhundan bir ferdi, bir vechi, "ene"dir. Evet "ene", zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar âlem-i insaniyetin etrafına dal budak salan nurânî bir şecere-i tûbâ ile, müthiş bir şecere-i zakkumun çekirdeğidir. Şu azîm hakikate girişmeden evvel, o hakikatin fehmini teshil edecek bir *mukaddime* beyân ederiz. Şöyle ki:

Ene, künûz-u mahfiye olan esmâ-yı ilâhiyenin anahtarı olduğu gibi, kâinatın tılsım-ı muğlakının dahi anahtarı olarak bir muamma-yı müşkülküşâdır, bir tılsım-ı hayretfezâdır. O ene, mahiyetinin bilinmesiyle o garib muamma, o acib tılsım olan ene, açılır ve kâinat tılsımını ve âlem-i vücûbun künûzunu dahi açar. Şu meseleye dair "Şemme" isminde bir risâle-i Arabiyemde şöyle bahsetmişiz ki, âlemin miftahı insanın elindedir ve nefsine takılmıştır. Kâinat

---

[1] "Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten kaçındılar, zira sorumluluğundan korktular, ama onu insan yüklendi. İnsan bu emanetin hakkını gözetmediğinden cidden çok zâlim, çok cahil bulunuyor." (Ahzâb Sûresi, 33/72).

Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.
Âlem-i vücûb: Cenâb-ı Hakk'a ait, O'nun zât, isim ve sıfatlar âlemi.
Azîm: Büyük.
Ene/Enaniyet: Benlik.
Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın isimleri.
Fehm: Anlama.
Künûz: Hazineler.
Miftah: Anahtar.
Muamma-yı müşkülküşâ: Zor meseleleri çözen, derin sırlı bilmece.
Mukaddime: Giriş, başlangıç.
Müteaddid: Birkaç, çeşit çeşit, birçok.
Nurânî: Nurlu, parlak.
Risale-i Arabiye: Arapça risale.
Şecere-i tûbâ: Cennetteki tuba ağacı.
Şecere-i zakkum: Cehennemde yetişen bir ağaç.
Tahammül: Taşıma, yüklenme.
Teshil: Kolaylaştırma.
Tılsım-ı hayretfezâ: Hayret verici, gizli bir sır.
Tılsım-ı muğlak: Kapalı, gizli sır.
Vech: Yön, şekil.
Vücuh: Vecihler, yönler.
Zaman-ı Âdem: Hz. Âdem'in (a.s) yaşadığı zaman.

kapıları zâhiren açık görünürken, hakikaten kapalıdır. Cenâb-ı Hak, emanet cihetiyle insana ene nâmında öyle bir miftah vermiş ki; âlemin bütün kapılarını açar ve öyle tılsımlı bir enaniyet vermiş ki; Hallâk-ı kâinatın künûz-u mahfiyesini onun ile keşfeder.

Fakat ene, kendisi de gayet muğlâk bir muamma ve açılması müşkül bir tılsımdır. Eğer onun hakiki mahiyeti ve sırr-ı hilkati bilinse, kendisi açıldığı gibi kâinat dahi açılır. Şöyle ki:

Sâni u Hakîm, insanın eline emanet olarak, rubûbiyetinin, sıfât ve şuûnâtının hakikatlerini gösterecek, tanıttıracak, işârat ve numûneleri câmi bir ene vermiştir. Tâ ki o ene, bir vâhid-i kıyâsî olup, evsâf-ı rubûbiyet ve şuûnât-ı ulûhiyet bilinsin. Fakat vâhid-i kıyâsî, bir mevcud-u hakiki olmak lâzım değil. Belki hendesedeki farazî hatlar gibi, farz ve tevehhümle bir vâhid-i kıyasî teşkil edilebilir. İlim ve tahakkukla hakiki vücûdu lâzım değildir.

Suâl: Niçin Cenâb-ı Hakk'ın sıfât ve esmâsının marifeti, "enaniyet"e bağlıdır?

Elcevap: Çünkü mutlak ve muhît bir şeyin hududu ve nihayeti olmadığı için, ona bir şekil verilmez ve üstüne bir suret ve bir taayyün vermek için hükmedilmez, mahiyeti ne olduğu anlaşılmaz. Meselâ zulmetsiz daimî bir ziyâ, bilinmez ve hissedilmez. Ne vakit hakiki veya vehmî bir karanlık ile bir hat çekilse, o vakit bilinir. İşte Cenâb-ı Hakk'ın ilim ve kudret, Hakîm ve Rahîm gibi sıfât ve esmâsı; muhît, hududsuz, şeriksiz olduğu için onlara hükmedilmez ve ne oldukları bilinmez ve hissolunmaz. Öyle ise hakiki nihayet ve hadleri olmadığından, farazî ve vehmî bir haddi çizmek lâzım geliyor. Onu da "enaniyet" yapar. Kendinde bir rubûbiyet-i mevhume, bir mâlikiyet, bir kudret, bir ilim tasavvur eder, bir had çizer.

Câmi: Toplayan, kendinde bulunduran, kapsamlı.
Ene/Enaniyet: Benlik.
Esmâ: Cenab-ı Hakk'ın isimleri.
Evsaf-ı rubûbiyet: Cenab-ı Hakk'ın rububiyetinin vasıfları.
Farazî: Varsayılan.
Farz: Farz etme, tahmin etme.
Had: Sınır.
Hadd-i mevhum: Hayalî bir sınır.
Hakîm: Her şeyi birtakım maksatlar ve tam yerli yerinde yapan Allah (c.c.).
Hallak-ı kâinat: Kâinatın yaratıcısı.
Hendese: Geometri, mühendislik.
Künûz-u mahfiye: Gizli hazineler.
Mâlikiyet: Malik olma, sahip olma
Marifet: Bilgi, ilim.
Mevcud-u hakikî: Gerçek varlık.
Muamma: Özü, mâhiyeti hemen anlaşılamayan derin sır.
Muğlak: Anlaşılması güç, kapalı.
Muhît: Geniş, kapsamlı.
Müşkül: Güç, zor, çetin.
Numûne: Örnek, misal.
Rahîm: Rahmetini fiilleriyle ortaya koyan pek çok merhameti ve ihsanı olan Allah (c.c.).
Rubûbiyet-i mevhume: Hayalî bir idare ve saltanat.
Sâni u Hakîm: Her işini hikmetle yapan Yaradan.
Sırr-ı hilkat: Yaratılış sırrı.
Şerik: Ortak.
Taayyün vermek: Sınırlandırılmış bir şahsiyet vermek.
Tasavvur: Zihinde şekillendirme, göz önüne getirme.
Tevehhüm: Vehmetme, zannetme.
Tılsım: Gizli sır, şifre.
Vâhid-i kıyâsî: Ölçü birimi.
Vehmî: Gerçekte olmayan, fakat olduğu sanılan.
Zâhiren: Görünüşte.
Ziyâ: Işık.
Zulmet: Karanlık.

Onu da "enaniyet" yapar. Kendinde bir rubûbiyet-i mevhume, bir mâlikiyet, bir kudret, bir ilim tasavvur eder, bir had çizer. Onun ile muhît sıfatlara bir hadd-i mevhum vaz'eder.

"Buraya kadar benim, ondan sonra O'nundur" diye bir taksimat yapar. Kendindeki ölçücükler ile, onların mahiyetini yavaş yavaş anlar. Meselâ daire-i mülkünde mevhum rubûbiyetiyle, daire-i mümkinâtta Hâlık'ının rubûbiyetini anlar ve zâhir mâlikiyetiyle, Hâlık'ının hakiki mâlikiyetini fehmeder ve "Bu hâneye mâlik olduğum gibi, Hâlık da şu kâinatın mâlikidir." der ve cüz'î ilmiyle O'nun ilmini fehmeder ve kisbî sanatçığıyla o Sâni-i Zülcelâl'in ibda-yı sanatını anlar. Meselâ, "*Ben şu evi nasıl yaptım ve tanzim ettim. Öyle de şu dünya hânesini birisi yapmış ve tanzim etmiş.*" *der ve hâkezâ... Bütün sıfât ve şuûnât-ı ilâhiyeyi bir derece bildirecek, gösterecek binler esrârlı ahvâl ve sıfât ve hissiyât, "ene"de münderiçtir.*

Demek ene, âyine-misâl ve vâhid-i kıyâsî ve âlet-i inkişâf ve mana-yı harfî gibi; mânâsı kendinde olmayan ve başkasının mânâsını gösteren, vücûd-u insaniyetin kalın ipinden şuûrlu bir tel ve mahiyet-i beşeriyenin hullesinden ince bir ip ve şahsiyet-i âdemiyetin kitabından bir eliftir ki, o elif'in "iki yüzü" var. Biri, hayra ve vücûda bakar. O yüz ile yalnız feyze kâbildir. Vereni kabul eder, kendi îcad edemez. O yüzde fâil değil, îcaddan eli kısadır.[1]

Bir yüzü de şerre bakar ve ademe gider. Şu yüzde o fâildir, fiil sahibidir.[2] Hem onun mahiyeti, harfiyedir; başkasının mânâsını gösterir. Rubûbiyeti hayâliyedir. Vücûdu o kadar zayıf ve incedir ki, bizzât kendinde hiçbir şeye tahammül edemez ve yüklenemez. Belki eşyanın derecat ve miktarlarını

---

[1] Bkz.: Nisâ Sûresi, 4/78.

[2] Bkz.: Nisâ Sûresi, 4/79; Yûsuf Sûresi, 12/53.

Ahvâl: Hâller, durumlar.
Âlet-i inkişâf: Meydana çıkaran alet.
Âyine-misal: Ayna gibi.
Cüz'î: Küçük.
Daire-i mülk: İdare, tasarruf alanı.
Daire-i mümkinât: Yaratılan varlıklar alanı.
Derecât: Dereceler.
Fâil: İşleyen, yapan.
Fehm: Anlama.
Feyz: Bereket, ihsan.
Hâkeza: Böylece, bunun gibi.
Hâlık: Yaratan.
Harfiye: Bir başka varlığa dayanarak anlam kazanma.
Hayâliye: Zihnen tasavvur edilen, hayale ait.
Hulle: Elbise, giysi.
İbdâ-yı sanat: Sanatı örneksiz olarak meydana getirme, yaratma.
Kisbî: Çalışmakla elde edilen.
Mahiyet-i beşeriye: İnsanlığın aslı, esası.
Mâlik: Sahip.
Mana-yı harfî: Her varlığın Yaratıcı'sına bakan ve O'nu gösteren yönleri, anlamları.
Mevhum: Hayalî.
Münderiç: Bir şeyin içine konulmuş bulunan. İçinde bulunan.
Nev: Tür.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan terbiye ve hâkimiyeti.
Sâni-i Zülcelâl: Ululuk ve azamet sahibi Yaradan.
Şahsiyet-i âdemiyet: İnsanoğlunun şahsiyeti.
Şuûnât-ı ilâhiye/ulûhiyet: Cenab-ı Hakk'ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, zât'ına layık şefkat, muhabbet, ferah, sürûr, gazap gibi mukaddes münezzeh manalar.
Tanzim: Düzenleme.
Vaz' etmek: Koymak, yerleştirmek.
Vücûd-ı insaniyet: İnsanlığın mevcudiyeti, varlığı.
Zâhir: Açık, belli.

bildiren mizanü'l-hararet ve mizanü'l-hava gibi mizanlar nev'inden bir mizandır ki, Vâcibü'l-Vücûd'un mutlak ve muhît ve hududsuz sıfâtını bildiren bir mizandır.

İşte, mahiyetini şu tarzda bilen ve iz'an eden ve ona göre hareket eden قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا[1] beşaretinde dâhil olur. Emaneti bihakkın edâ eder ve o enenin dürbünüyle kâinat ne olduğunu ve ne vazife gördüğünü görür ve âfâkî mâlûmat nefse geldiği vakit, enede bir musaddık görür. O ulûm, nur ve hikmet olarak kalır. Zulmet ve abesiyete inkılâb etmez. Vaktâki ene, vazifesini şu suretle îfa etti.. vâhid-i kıyâsî olan mevhum rubûbiyetini ve farazî mâlikiyetini terk eder.

لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ[2] وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ[3]

der, hakiki ubûdiyetini takınır, "makam-ı ahsen-i takvim"e çıkar.[4]

Eğer o ene, hikmet-i hilkatini unutup, vazife-i fıtriyesini terk ederek kendine mana-yı ismîyle baksa, kendini mâlik îtikad etse; o vakit emanete hiyânet eder; وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا[5] altında dâhil olur. İşte, bütün şirkleri ve şerleri ve dalâletleri tevlid eden enaniyetin şu cihetindendir ki; semâvât ve arz ve cibal tedehhüş etmişler, farazî bir şirkten korkmuşlar. Evet ene; ince bir elif, bir tel, farazî bir hat iken, mahiyeti bilinmezse tesettür toprağı altında neşv ü nema bulur, gittikçe kalınlaşır. Vücûd-u insanın her tarafına yayılır.

---

1 "Nefsini maddî ve mânevî kirlerden arındıran kurtulur." (Şems Sûresi, 91/9).
2 "Yegâne hâkimiyet O'nundur. Bütün hamdler ve övgüler, sadece ve sadece O'na mahsustur." (Tegâbün Sûresi, 64/1).
3 "Hüküm yetkisi O'nundur. Sonunda varacağınız yer de O'nun huzurudur." (Kasas Sûresi, 28/70).
4 Bkz.: Tîn Sûresi, 95/4.
5 "Onu (nefsi) günahlarla örten ise ziyana uğrar." (Şems Sûresi, 91/10).

Abesiyet: Boş, faydasız, saçma.
Âfâkî: Dış dünyaya ait.
Beşaret: Müjde, muştu.
Bihakkın: Hakkıyla.
Cibal: Dağlar.
Edâ etmek: Yerine getirmek.
Farazî: Zan ve tahmin edilen, varsayılan.
Hikmet-i hilkat: Yaratılış hikmeti.
İnkılab: Değişme, bir hâlden başka bir hâle dönme.
İtikad: İnanma.
İz'an: Kalbin kabullenmesi.
Mahiyet: Bir şeyin aslı, esası.
Makam-ı "ahsen-i takvîm": En güzel, en ideal mâhiyet, şekil, seviye.
Mâlûmat: Bilgiler.
Mana-yı ismî: Kendi varlığını göstermek.
Mevhum: Vehim ve hayalde meydana getirilen.
Mizan: Ölçü, ölçek, ölçü aleti.
Mizanü'l-hararet: Termometre.
Mizanü'l-hava: Barometre.
Muhît: Geniş, kapsamlı.
Musaddık: Tasdik eden, gerçekliğini doğrulayan.
Neşv ü nema: Gelişmek, büyümek.
Rubûbiyet: Sahip olma, hükmetme, idare etme.
Tedehhüş etmek: Dehşete kapılmak, ürkmek.
Tesettür: Gizlenme, örtünme.
Tevlid: Doğurma, sebep olma.
Vâcibü'l-Vücûd: Varlığı kesin ve kendinden olan Allah (c.c.).
Vâhid-i kıyasî: Ölçü birimi.
Vazife-i fıtriye: Tabiî görev.
Vücud-u insan: İnsanın varlığı, mahiyeti.

Koca bir ejderha gibi vücûd-u insanı bel' eder. Bütün o insan, bütün letâifiyle âdeta ene olur.[1] Sonra nev'in enaniyeti de bir asabiyet-i nev'iye ve milliye cihetiyle o enaniyete kuvvet verip; o ene, o enaniyet-i nev'iyeye istinad ederek şeytan gibi, Sâni-i Zülcelâl'in evâmirine karşı mübâreze eder.[2] Sonra kıyas-ı binnefs suretiyle herkesi, hatta her şeyi kendine kıyas edip, Cenâb-ı Hakk'ın mülkünü onlara ve esbaba taksim eder. Gayet azîm bir şirke düşer.[3] إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ meâlini gösterir. Evet, nasıl mîrî malından kırk parayı çalan bir adam, bütün hâzır arkadaşlarına birer dirhem almasını kabul ile hazmedebilir. Öyle de; "Kendime mâlikim." diyen adam, "Her şey kendine mâliktir." demeye ve îtikad etmeye mecburdur.

İşte ene, şu hâinâne vaziyetinde iken cehl-i mutlaktadır. Binler fünûnu bilse de, cehl-i mürekkeble bir echeldir. Çünkü duyguları, efkârları kâinatın envâr-ı marifetini getirdiği vakit, nefsinde onu tasdik edecek, ışıklandıracak ve idame edecek bir madde bulmadığı için sönerler. Gelen her şey, nefsindeki renkler ile boyalanır. Mahz-ı hikmet gelse, nefsinde abesiyet-i mutlaka suretini alır. Çünkü şu hâldeki enenin rengi, şirk ve ta'tildir; Allah'ı inkârdır. Bütün kâinat, parlak âyetlerle dolsa; o ene'deki karanlıklı bir nokta, onları nazarda söndürür, göstermez.[4] On Birinci Söz'de mahiyet-i insaniyenin ve mahiyet-i insaniyedeki enaniyetin, –mana-yı harfî cihetiyle– ne kadar hassas bir mizân ve doğru bir mikyas ve muhît bir fihriste ve mükemmel bir harita ve câmi bir ayna ve kâinata güzel bir takvim, bir rûznâme olduğu gayet kat'î

---

[1] Bkz.: "(Firavun), adamlarını topladı ve onlara: "Sizin en yüce rabbiniz benim!" dedi." (Nâziât Sûresi, 79/23-24).

[2] Şeytanın mübarezesi ile alâkalı âyetlere bkz.: A'râf Sûresi, 7/12; Hicr Sûresi, 15/32-33; Sâd Sûresi, 38/75-76.

[3] "Doğrusu şirk, pek büyük bir zulümdür." (Lokman Sûresi, 31/13).

[4] Bkz.: A'raf Sûresi, 7,146; Yunus Sûresi, 10/101; Yusuf Sûresi, 12/105; Nahl Sûresi, 16/83; Neml Sûresi, 27/4.

Abesiyet-i mutlaka: Tam bir saçmalık, mânâsızlık.
Arz: Yer.
Asabiyet-i nev'iye: İnsanın kendi türüne aşırı bağlılığı.
Azîm: Büyük.
Bel' etmek: Yutmak.
Câmi: Kapsamlı, geniş.
Cehl-i mutlak: Tam bir bilmezlik, cehalet.
Cehl-i mürekkeb: Katmerli cahalet.
Echel: En cahil.
Efkâr: Fikirler.
Enaniyet-i nev'iye: Kendi türüne aşırı bağlılıktan ileri gelen benlik.
Envâr-ı marifet: Bilgi nurları.
Esbab: Sebepler, maddî şartlar.
Evâmir: Emirler.
Fünûn: İlimler.
Hâinâne: Haince.
İdame: Devam ettirme.
İstinad: Dayanma.
Kat'î: Kesin.
Kıyas-ı binnefs: Kendine kıyas ederek hüküm verme.
Letâif: Latifeler, mânevî duyular.
Mahz-ı hikmet: Hikmetin ta kendisi, sırf hikmet.
Mâlikiyet: Malik olma, sahip olma
Mana-yı harfî: Kendi varlığını değil, yaratıcısını gösterme.
Mikyas: Ölçü, ölçek, ölçü aleti.
Mîrî: Devlet hazinesine ait.
Muhît: Geniş, kapsamlı.
Mübareze: Kavga, çarpışma.
Rûznâme: Program.
Sâni-i Zülcelâl: Ululuk ve azamet sahibi Yaradan.
Şirk: Allah'a ortak koşma.
Ta'til: Allah'ın (c.c.) sıfatlarını inkâr etme.
Taksim: Paylaştırma.
Ubûdiyet: Kulluk.

bir surette tafsil edilmiştir. Ona müracaat edilsin. O Söz'deki tafsilâta iktifâen kısa keserek mukaddimeye nihayet verdik. Eğer mukaddimeyi anladınsa gel, hakikate giriyoruz.

İşte bak, âlem-i insaniyette zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar iki cereyan-ı azîm, iki silsile-i efkâr, her tarafta ve her tabaka-yı insaniyede dal budak salmış iki şecere-i azîme hükmünde –biri, silsile-i nübüvvet ve diyanet; diğeri, silsile-i felsefe ve hikmet– gelmiş, gidiyor. Her ne vakit o iki silsile imtizaç ve ittihad etmiş ise; yani silsile-i felsefe, silsile-i diyanete dehâlet edip itâat ederek hizmet etmiş ise; âlem-i insaniyet parlak bir surette bir saadet, bir hayat-ı içtimâiye geçirmiştir. Ne vakit ayrı gitmişler ise; bütün hayır ve nur, silsile-i nübüvvet ve diyanet etrafına toplanmış.. ve şerler ve dalâletler, felsefe silsilesinin etrafına cemolmuştur. Şimdi şu iki silsilenin menşelerini, esaslarını bulmalıyız.

İşte diyanet silsilesine itâat etmeyen silsile-i felsefe ki, bir şecere-i zakkum suretini alıp, şirk ve dalâlet zulümâtını etrafına dağıtır. Hatta kuvve-i akliye dalında; dehriyyûn, maddiyyûn, tabiiyyûn meyvelerini, beşer aklının eline vermiş.. ve kuvve-i gadabiye dalında; Nemrudları, Firavunları, Şeddadları(Hâşiye) beşerin başına atmış.. ve kuvve-i şeheviye-i behîmiye dalında; âliheleri, sanemleri ve ulûhiyet dâva edenleri semere vermiş, yetiştirmiş. O

(Hâşiye) Evet Nemrudları, Firavunları yetiştiren ve dâyelik edip emziren, eski Mısır ve Babil'in ya sihir derecesine çıkmış veyahut hususî olduğu için etrafında sihir telâkki edilen eski felsefeleri olduğu gibi; âliheleri eski Yunan kafasında yerleştiren ve esnâmı tevlid eden felsefe-i tabiiye bataklığıdır. Evet, tabiatın perdesi ile Allah'ın nurunu görmeyen insan, her şeye bir ulûhiyet verip kendi başına musallat eder.

Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.
Âlihe: İlahlar, tanrılar.
Cem: Birleşme, bir araya toplama
Cereyan-ı azîm: Büyük akım, büyük hareket.
Dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, dinden ayrılma.
Dâyelik: Dadılık, süt ninelik.
Dehâlet: Himayesine sığınma.
Dehriyyûn: Dünyanın sonsuzluğuna inanıp dini ve ahireti inkâr edenler.
Felsefe-i tabiiye: Yaratıcıyı kabul etmeyip tabiatın yarattığını iddia eden felsefî görüş.
Firavun: Hz. Musa'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarı.
Hayat-ı içtimâiye: Toplum hayatı.
İmtizaç: Karışmak, birleşmek, uyuşmak.
İttihad: Birleşme, aynı fikirde olma
Kuvve-i akliye: Akıl dinamiği.
Kuvve-i gadabiye: Öfke, sinirlenme duygusu.
Kuvve-i şeheviye-i behîmiye: Hayvanî şehvet duygusu.
Küre-i zemin: Yeryüzü, dünya.
Maddiyyûn: Yaratıcıyı inkâr eden materyalistler, maddeciler.
Nemrud: Hz. İbrahim'in mücadele ettiği dinsiz hükümdar.
Sanem: Put
Semere: Mevye, netice.
Silsile-i diyanet: Birbirini takip eden dindar nesiller.
Silsile-i efkâr: Fikir akımları.
Silsile-i felsefe/hikmet: Birbirini takip eden felsefî akımlar.
Silsile-i nübüvvet: Peygamberlik zinciri.
Şecere-i azîme: Büyük ağaç.
Şecere-i zakkum: Cehennemde yetişen bir ağaç.
Şeddad: Ad kavminin zorba ve dinsiz hükümdarı.
Şirk: Allah'a ortak koşma.
Tabaka-i insaniye: Farklı seviye ve durumdaki nesiller.
Tabîiyyûn: Yaratıcı'yı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.
Tevlid: Doğurma, netice verme.
Ulûhiyet: İlah olma, ilahlık.
Zaman-ı Âdem: Hz. Âdem'in yaşadığı zaman.
Zulümât: Karanlıklar.

şecere-i zakkumun menşei ile silsile-i nübüvvetin –ki bir şecere-i tûbâ-yı ubûdiyet hükmünde bulunan o silsilenin– küre-i zeminin bağında mübarek dalları, kuvve-i akliye dalında enbiya ve mürselîn ve evliya ve sıddıkîn meyvelerini yetiştirdiği gibi.. kuvve-i dâfia dalında; âdil hâkimleri, melek gibi melikler meyvesini veren.. ve kuvve-i câzibe dalında hüsn-ü sîret ve ismetli cemâl-i suret ve sehâvet ve keremnâmdarlar meyvesini yetiştiren.. ve beşer, nasıl şu kâinatın en mükemmel bir meyvesi olduğunu gösteren o şecerenin menşei ile beraber enenin iki cihetindedir. O iki şecereye menşe ve medâr, esaslı bir çekirdek olarak enenin iki vechini beyân edeceğiz. Şöyle ki:

Enenin bir vechini nübüvvet tutmuş gidiyor, diğer vechini felsefe tutmuş geliyor.

•***Nübüvvetin vechi olan birinci vecih***: Ubûdiyet-i mahzanın menşeidir. Yani ene, kendini abd bilir; başkasına hizmet eder, anlar. Mahiyeti, harfiyedir. Yani; başkasının mânâsını taşıyor, fehmeder. Vücûdu, tebeîdir. Yani; başka birisinin vücûdu ile kâim ve îcadıyla sabittir, îtikad eder. Mâlikiyeti, vehmiyedir. Yani; kendi mâlikinin izni ile sûrî, muvakkat bir mâlikiyeti vardır, bilir. Hakikati, zılliyedir. Yani; hak ve vâcib bir hakikatin cilvesini taşıyan mümkin ve miskin bir zılldir. Vazifesi ise; kendi Hâlık'ının sıfât ve şuûnâtına mikyas ve mîzân olarak, şuûrkârâne bir hizmettir. İşte, enbiya ve enbiyâ silsilesindeki asfiya ve evliya, eneye şu vecihle bakmışlar, böyle görmüşler, hakikati anlamışlar. Bütün mülkü Mâlikü'l-mülk'e teslim etmişler[1] ve hükmetmişler ki; O Mâlik-i Zülcelâl'in ne mülkünde, ne rubûbiyetinde, ne

[1] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/26.

Asfiya: İlim ve takvasıyla gerçek Peygamber varisi veliler.
Cemâl-i sûret: Yüz güzelliği.
Enbiya: Peygamberler, nebiler.
Fehm: Anlama.
Harfiye: Kendi varlığını değil, yaratıcısını gösterme.
Hüsn-ü sîret: Ahlâk güzelliği.
Îcad: Varetmek, yaratmak.
İsmetli: Günahlardan korunmuş.
Îtikad: İnanma.
Kâim: Ayakta duran.
Keremnâmdar: Cömertlikle meşhur.
Kuvve-i akliye: Akıl dinamiği.
Kuvve-i câzibe: Fıtrata uygun her türlü güzelliği ve fazileti benimseyip, yaşama dinamiği.
Kuvve-i dâfia: Toplum nizamı ve adaleti sağlama dinamiği.
Mahiyet: Bir şeyin aslı, esası.
Mâlik-i Zülcelâl: Ululuk sahibi, her şeye malik olan Yaradan.
Mâlikiyet: Malik olma, sahip olma
Mâlikü'l-Mülk: Dilediği şekilde hükmeden mutlak Hâkim.
Medâr: Vesile, sebep.
Menşe: Bir şeyin çıktığı, neş'et ettiği, beslendiği yer.
Mikyas: Ölçü, ölçek, ölçü aleti.
Mümkin: Varlığı şart olmayan şeyler. Allah'tan başka her şey.
Mürselîn: Peygamberler, resüller.
Nübüvvet: Peygamberlik.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan terbiye ve hâkimiyeti.
Sehavet: Cömertlik, kerem.
Semere: Mevye, netice.
Sıddîkîn: Ameli imanını doğrulayan, son derece dürüst ve sadık kimseler.
Sûrî: Görünürde olan, zâhirî.
Şecere: Ağaç.
Şecere-i tûbâ-yı ubûdiyet: Cennet ağacı gibi verimli kulluk.
Şuûnât: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât'ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürur, gazap gibi mukaddes, münezzeh mânâlar.
Şuurkârâne: Bilerek, şuurlu bir şekilde.
Tebeî: Bağlı olma, tâbi.
Tezyin: Donatmak, süslemek.
Ubûdiyet-i mahza: Tam, mükemmel kulluk.
Vech: Tarz, şekil, yön.
Vehmiye: Gerçekte olmayan fakat olduğu sanılan.
Zıll: Gölge.
Zılliye: Gölge ile ilgili.

ulûhiyetinde şerik ve nazîri yoktur;[1] muîn ve vezire muhtaç değil;[2] her şeyin anahtarı O'nun elindedir;[3] her şeye Kâdir-i Mutlak'tır;[4] esbab, bir perde-i zâhiriyedir; tabiat, bir şeriat-ı fıtriyesidir ve kanunlarının bir mecmuâsıdır ve kudretinin bir mistarıdır.

İşte şu parlak, nurânî, güzel yüz; hayattar ve mânidar bir çekirdek hükmüne geçmiş ki, Hâlık-ı Zülcelâl bir şecere-i tûbâ-yı ubûdiyeti ondan halketmiştir ki; onun mübârek dalları, âlem-i beşeriyetin her tarafını nurânî meyvelerle tezyin etmiştir. Bütün zaman-ı mâzideki zulümâtı dağıtıp, o uzun zaman-ı mâzi; felsefenin gördüğü gibi bir mezar-ı ekber, bir ademistan olmadığını.. belki istikbale ve saadet-i ebediyeye atlamak için, ervâh-ı âfilîne bir medâr-ı envar ve muhtelif basamaklı bir mîrâc-ı münevver ve ağır yüklerini bırakan ve serbest kalan ve dünyadan göçüp giden ruhların nurânî bir nuristanı ve bir bostanı olduğunu gösterir.

•***İkinci vecih ise,*** felsefe tutmuştur. Felsefe ise, eneye mana-yı ismîyle bakmış. Yani; kendi kendine delâlet eder, der. Mânâsı kendindedir, kendi hesabına çalışır, hükmeder. Vücûdu; aslî, zâtî olduğunu telâkki eder. Yani, zâtında bizzât bir vücûdu vardır, der. Bir hakk-ı hayatı var, daire-i tasarrufunda hakiki mâliktir, zu'meder. Onu, bir hakikat-i sâbite zanneder. Vazifesini, hubb-u zâtından neş'et eden bir tekemmül-ü zâtî olduğunu bilir ve hâkezâ.. çok esâsât-ı fâsideye mesleklerini bina etmişler. O esâsât, ne kadar esassız ve çürük olduğunu sair risâlelerimde ve bilhassa Sözler'de, hususan On İkinci ve Yirmi Beşinci Sözler'de kat'î isbat etmişiz.

---

[1] Bkz.: İsrâ Sûresi, 17/111; Şûrâ Sûresi, 42/11; İhlâs Sûresi, 112/ 4.
[2] Bkz.: İhlâs Sûresi, 112/ 2.
[3] Bkz.: En'âm Sûresi, 6/59; Zümer Sûresi, 39/63; Şûrâ Sûresi, 42/12.
[4] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/259; Mâide Sûresi, 5/120; Teğâbün Sûresi, 64/1.

Âlem-i beşeriyet: İnsanlık âlemi.
Daire-i tasarruf: Kullanma alanı, idare etme sahası.
Ervah-ı âfilîn: Göçüp giden ruhlar.
Esâsât-ı fâside: Çürük esaslar, bozuk temeller.
Esbap: Sebepler.
Hâkezâ: Böylece, bunun gibi.
Hakikat-i sabite: Değişmeyen hakikat.
Hakk-ı hayat: Hayat hakkı.
Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaratıcı.
Hayattar: Canlı.
Hubb-u zât: Kişinin kendini sevmesi.
Kadir-i Mutlak: Mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.
Mana-yı ismî: Her varlığın kendi kendine, tek başına ifade ettiği anlam.
Mecmua: Tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi.
Medâr-ı envâr: Nurların hareket edeceği yer.
Mezar-ı ekber: Çok büyük mezar.
Mikyas: Ölçü, ölçek, ölçü aleti.
Mîrâc-ı münevver: Nurlu bir yükseliş.
Mistar: Âlet, araç.. üzerinde kainat kitabına ait satırların yazıldığı. alan.
Muîn: Yardımcı.
Nazir: Benzer, denk.
Neş'et: Doğmak, ortaya çıkmak.
Nuristan: Nur bahçesi.
Nübüvvet: Peygamberlik.
Perde-i zâhiriye: Dış perde.
Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk.
Şeriat-ı fıtriye: Allah'ın yaratılışa koyduğu büyük kanun.
Şerik: Ortak.
Tekemmül-i zâtî: Kişinin olgunlaşması, kemâle ermesi.
Telâkki: Kabul etme, alma.
Zaman-ı mâzi: Geçmiş zaman.
Zu'm: İddia etme.

Hatta silsile-i felsefenin en mükemmel fertleri ve o silsilenin dâhileri olan Eflâtun* ve Aristo*, İbni Sînâ* ve Fârâbî* gibi adamlar; "İnsaniyetin gayetü'l-gayâtı, teşebbüh-ü bi'l-Vâcib'dir." yani "Vâcibü'l-Vücûd'a benzemektir." deyip firavunâne bir hüküm vermişler ve enaniyeti kamçılayıp, şirk derelerinde serbest koşturarak; esbab-perest, sanem-perest, tabiat-perest, nücûm-perest gibi çok envâ-yı şirk tâifelerine meydan açmışlar. İnsaniyetin esasında münderiç olan acz ve zaaf,[1] fakr ve ihtiyaç,[2] naks ve kusur kapılarını kapayıp, ubûdiyetin yolunu seddetmişler. Tabiata saplanıp, şirkten tamamen çıkamayıp, şükrün geniş kapısını bulamamışlar...

Nübüvvet ise; gaye-i insaniyet ve vazife-i beşeriyet, ahlâk-ı ilâhiye ile ve secâyâ-yı hasene ile tahalluk etmekle beraber,[3] aczini bilip kudret-i ilâhiye'ye iltica..[4] zaafını görüp kuvvet-i ilâhiyeye istinad.. fakrını görüp rahmet-i ilâhiyeye itimat..[5] ihtiyacını görüp gınâ-yı ilâhiyeden istimdat..[6] kusurunu görüp aff-ı ilâhîye istiğfar..[7] naksını görüp kemâl-i ilâhîye tesbihhân olmaktır diye, ubûdiyetkârâne hükmetmişler.

İşte diyanete itâat etmeyen felsefenin böyle, yolu şaşırdığı içindir ki; ene, kendi dizginini eline almış, dalâletin her bir nev'ine koşmuş. İşte şu

---

[1] Bkz.: Nisâ Sûresi, 4/28.
[2] Bkz.: Fâtır Sûresi, 35/15.
[3] Güzel ahlâk ile alâkalı olarak bkz.: Ahzâb Sûresi, 33/21; Kalem Sûresi, 68/4; Hakîm Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 2/312; İbni Abdi'l-Berr, *Temhid* 16/254; Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ* 10/191.
[4] Bkz.: Tevbe Sûresi, 9/118.
[5] Bkz.: Enbiya Sûresi, 21/83.
[6] Bkz.: Enbiya Sûresi, 21/87.
[7] Bkz.: Müminun Sûresi, 23/118.

Acz: Güçsüzlük, gücü bir şeye yetmeme.
Afv-ı İlâhî: Cenab-ı Hakk'ın affı.
Ahlâk-ı İlâhiye: İlâhî ahlâk.
Envâ-yı şirk: Şirkin çeşitleri, türleri.
Esbabperest: Sebeplere tapan.
Fakr: İhtiyaç.
Firavunâne: Kibirli gururlu bir şekilde.
Gaye-i insaniyet: İnsanlığın amacı.
Gayetü'l-gâyât: En büyük gaye.
Gınâ-yı ilâhiye: İlâhî zenginlik.
İltica: Sığınma.
İstiğfar: Af dileme.
İstimdat: Yardım isteme.
İstinad: Dayanma.
İtimat: Dayanma, güvenme.
Kemâl-i ilâhî: Cenab-ı Hakk'ın bütün noksanlıklardan uzak ve en mükemmel sıfatlara sahip olması.
Kudret-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın her şeye yeten gücü, kudreti.
Kuvvet-i ilâhiye: İlâhî kuvvet.
Münderiç: Bir şeyin içine konulmuş bulunan. İçinde bulunan.
Naks: Eksiklik.
Nübüvvet: Peygamberlik.
Nücûmperest: Yıldızlara tapan.
Rahmet-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın rahmeti.
Sanemperest: Putlara tapan.
Secâyâ-yı hasene: Güzel huylar, iyi karakterler.
Seddetmek: Kapamak.
Silsile-i felsefe/hikmet: Birbirini takip eden felsefî akımlar.
Tabiatperest: Tabiata tapan.
Tahalluk: Ahlâklanma, huy edinme
Tesbihhân: Tesbih eden, Cenab-ı Hakk'ın her türlü eksiklikten uzak olduğunu haykırıp dile getiren.
Teşebbüh-ü bi'l-vâcib: Cenab-ı Hakk'a benzemek.
Ubûdiyet: Kulluk.
Ubûdiyetkârâne: Kulluk ederek.
Vâcibü'l-Vücûd: Varlığı kesin ve kendinden olan yüce Allah.
Vazife-i beşeriyet: İnsanlığın görevi.
Zaaf: Zayıflık.

vecihteki enenin başı üstünde bir şecere-i zakkum neşv ü nemâ bulup, âlem-i insaniyetin yarısından fazlasını kaplamış.

İşte o şecerenin kuvve-i şeheviye-i behîmiye dalında; beşerin enzârına verdiği meyveler ise, esnamlar ve âlihelerdir. Çünkü felsefenin esasında, kuvvet müstahsendir. Hatta "El-hükmü li'l-gâlib" bir düsturudur. "Galebe edende bir kuvvet var. Kuvvette hak vardır." der.(Hâşiye-1) Zulmü mânen alkışlamış, zâlimleri teşcî etmiştir ve cebbarları, ulûhiyet dâvasına sevk etmiştir. Hem masnûdaki güzelliği ve nakıştaki hüsnü, masnûa ve nakşa mal edip, Sâni' ve Nakkaş'ın mücerred ve mukaddes cemâlinin cilvesine nisbet etmeyerek, "Ne güzel yapılmış." yerine "Ne güzeldir." der, perestişe lâyık bir sanem hükmüne getirir. Hem herkese satılan müzahraf, hodfürûş, gösterici, riyâkâr bir hüsnü, istihsan ettiği için riyâkârları alkışlamış, sanem-misâlleri kendi âbidlerine âbide (Hâşiye-2) yapmıştır. O şecerenin kuvve-i gadabiye dalında; bîçâre beşerin başında küçük-büyük Nemrudlar, Firavunlar, Şeddadlar meyvelerini yetiştirmiş. Kuvve-i akliye dalında; âlem-i insaniyetin dimağına dehriyyûn, maddiyyûn, tabiiyyûn gibi meyveleri vermiş; beşerin beynini bin parça etmiştir...

Şimdi şu hakikati tenvir için, felsefe mesleğinin esâsât-ı fâsidesinden

---

(Hâşiye-1) Düstur-u nübüvvet "*Kuvvet haktadır, hak kuvvette değildir.*" der, zulmü keser, adâleti temin eder.

(Hâşiye-2) Yani o sanem-misaller perestişkârlarının hevesatlarına hoş görünmek ve teveccühlerini kazanmak için riyâkârane gösteriş ile ibadet gibi bir vaziyet gösteriyorlar.

Âbid: İbadet eden, köle (erkek).
Âbide: İbâdet eden, köle (kadın).
Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.
Âlihe: İlahlar.
Bîçâre: Çâresiz.
Cebbar: Zorba.
Cemâl: Güzellik.
Cilve: Görünme, akis, esmâ-yı ilâhînin tecellisi.
Dehriyyûn: Dünya'nın sonsuzluğuna inanıp dini ve ahireti inkâr edenler.
Dimağ: Beyin.
Düstûr: Kâide, prensip.
Enzâr: Bakışlar.
Esâsât-ı fâside: Çürük esaslar, bozuk temeller.
Esnam: Putlar.
Firavun: Hz. Musa'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarı.
Hodfürûş: Kendini beğendirmeye çalışan, kendini öven.
Hüsn: Güzellik.
İstihsan: Beğenmek, takdir etmek
Kuvve-i akliye: Akıl gücü.
Kuvve-i gadabiye: Öfke duygusu.
Kuvve-i şeheviye-i behîmiye: Hayvanî şehvet duygusu.
Maddiyyûn: Yaratıcıyı inkâr eden materyalistler.
Masnû: Sanat eseri.
Mukaddes: Takdis olunmuş, temiz.
Mücerred: Uzak.
Müstahsen: Güzel karşılanan, beğenilen.
Müzahraf: Yalancı, sahte yaldız, tel, pul, boya gibi şeylerle süslü.
Nakkaş: İşleyen, nakşeden.
Nemrud: Hz. İbrahim'in mücadele ettiği dinsiz hükümdar.
Neşv ü nemâ: Gelişmek, büyümek.
Nev': Çeşit, tür.
Perestiş: İbadet etme, kullukta bulunma.
Riyakâr: Gösteriş yapan.
Sanem: Put.
Sanem-misâl: Put gibi.
Sâni': Yaratan.
Şecere: Ağaç.
Şecere-i zakkum: Cehennemde yetişen bir ağaç.
Şeddad: Ad kavminin zorba ve dinsiz hükümdarı.
Tabiiyyûn: Yaratıcı'yı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.
Teşcî: Cesaret verme, gayrete getirme.
Ulûhiyet: İlahlık.

neş'et eden neticeleriyle, silsile-i nübüvvetin esâsât-ı sâdıkasından tevellüd eden neticelerinin binler muvâzenesinden numûne olarak üç-dört misâl zikrediyoruz.

◆*Meselâ*: Nübüvvetin hayat-ı şahsiyedeki düsturî neticelerinden تَخَلَّقُوا بِأَخْلاَقِ اللّٰهِ[1] kaidesiyle "Ahlâk-ı ilâhiye ile muttasıf olup Cenâb-ı Hakk'a mütezellilâne teveccüh edip acz, fakr, kusurunuzu bilip dergâhına abd olunuz." düsturu nerede? Felsefenin "Teşebbüh-ü bi'l-Vâcib insaniyetin gayet-i kemâlidir." kaidesiyle "Vâcibü'l-Vücûd'a benzemeğe çalışınız." hodfüruşâne düsturu nerede? Evet nihayetsiz acz, zaaf, fakr, ihtiyaç ile yoğrulmuş olan mahiyet-i insaniye nerede? Nihayetsiz kadîr, kavî, ganî ve müstağnî olan Vâcibü'l-Vücûd'un mahiyeti nerede?..

◆*İkinci Misâl*: Nübüvvetin hayat-ı içtimâiyedeki düsturî neticelerinden ve şems ve kamerden tut, tâ nebatât, hayvanâtın imdadına ve hayvanât, insanın imdadına, hatta zerrât-ı taamiye, hüceyrât-ı bedenin imdadına ve muâvenetine koşturulan düstur-u teâvün, kanun-u kerem, nâmus-u ikram nerede? Felsefenin hayat-ı içtimâiyedeki düsturlarından ve yalnız bir kısım zâlim ve canavar insanların ve vahşi hayvanların, fıtratlarını sû-i istîmallerinden neş'et eden düstur-u cidâl nerede? Evet düstur-u cidâli o kadar esaslı ve

---

[1] Bkz.: Cürcânî, *Ta'rifât* 1/564; İbni Kayyım Cevziyye, *Medâricü's-salikin* 3/241; Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 4/306; Gazâlî, *Maksadü'l-esnâ* s. 150; Bikaî, *Masrau't-tasavvuf* s. 240.

Abd: Kul.
Acz: Güçsüzlük, gücü bir şeye yetmeme.
Düstûr-u cidâl: Mücadele kanunu.
Düstûrî netice: Kanunun, prensibin sonucu.
Düstûr-u teavün: Yardımlaşma kanunu.
Esâsât-ı sâdıka: Doğru temeller.
Fakr: İhtiyaç, muhtaçlık.
Ganî: Mutlak, her şeyin sahibi.
Gayet-i kemâl: En büyük gaye.
Hayat-ı içtimâiye: Toplum hayatı
Hayat-ı şahsiye: Şahsî hayat.
Hayvanât: Hayvanlar.
Hodfüruşâne: Kendini beğendirmeye çalışır şekilde, kendini över şekilde.
Hüceyrât-ı beden: Beden hücreleri.
İnsaniyet: İnsanlık.
Kamer: Ay.
Kanun-u kerem: Cömertlik kanunu.
Kavî: Mutlak kuvvet sahibi.
Mahiyet-i insaniye: İnsanın hakikati, özü.
Muavenet: Yardım.
Muttasıf: Vasıflanan.
Muvâzene: Denge.
Müstağnî: Hiçbir şeye muhtaç olmayan.
Mütezellilâne: Kendi küçüklüğünü gösterir bir şekilde.
Nâmus-u ikram: Lütuf, ihsan kanunu.
Nebatât: Bitkiler.
Neş'et: Doğmak, ortaya çıkmak.
Numûne: Örnek, misal.
Nübüvvet: Peygamberlik.
Silsile-i nübüvvet: Peşpeşe gönderilen peygamberler halkası.
Sû-i istimal: Kötüye kullanma.
Şems: Güneş.
Teşebbüh-ü bil-Vâcib: Cenab-ı Hakk'a benzemek.
Tevellüd: Doğma, oluşma, meydana gelme.
Teveccüh: Yönelme.
Vâcibü'l-Vücûd: Varlığı kesin ve kendinden olan yüce Allah.
Zerrât-ı taamiye: Yiyecek zerreleri.

küllî kabul etmişler ki; "Hayat bir cidâldir." diye eblehâne hükmetmişler.

◆*Üçüncü Misâl*: Nübüvvetin tevhid-i ilâhî hakkındaki netâic-i âliyesinden ve düstur-u gâliyesinden [1] اَلْوَاحِدُ لاَ يَصْدُرُ إِلاَّ عَنِ الْوَاحِدِ yani: "Her birliği bulunan, yalnız birden sudûr edecektir."

"Madem her şeyde ve bütün eşyada bir birlik var; demek bir tek Zât'ın îcâdıdır." diye olan tevhidkârâne düsturu nerede! Eski felsefenin bir düstûr-u îtikadiyesinden olan [2] اَلْوَاحِدُ لاَ يَصْدُرُ عَنْهُ إِلاَّ الْوَاحِدُ "Birden bir sudûr eder." yani: "Bir zâttan, bizzât bir tek sudûr edebilir. Sair şeyler, vasıtalar vasıtasıyla ondan sudûr eder." diye Ganiyy-i ale'l-ıtlak ve Kadîr-i Mutlak'ı âciz vesâite muhtaç göstererek, bütün esbâba ve vesâite, rubûbiyette bir nev'i şirket verip Hâlık-ı Zülcelâl'e, "akl-ı evvel"[3] nâmında bir mahlûku verip, âdeta sair mülkünü esbâba ve vesâite taksim ederek bir şirk-i azîme yol açan, şirk-âlûd ve dalâlet-pîşe o felsefenin düsturu nerede? Hükemânın yüksek kısmı olan işrâkiyyûn böyle haltetseler; maddiyyûn, tabiiyyûn gibi aşağı kısımları ne kadar halt edeceklerini kıyas edebilirsin…

◆ *Dördüncü Misâl*: Nübüvvetin düstur-u hakîmânesinden

[4] وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ sırrıyla "Her şeyin, her zîhayatın neticesi ve hikmeti kendine ait bir ise; Sâni'ine ait neticeleri, Fâtır'ına bakan hikmetleri binlerdir. Her bir şeyin, hatta bir meyvenin, bir ağacın meyveleri kadar

---

[1] Bkz.: Şehristanî, *Milel ve'n-nihal* 2/124; Îcî, *Kitabu'l-Mevakıf* 2/589.
[2] Bkz.: Şehristanî, *Milel ve'n-nihal* 2/187; Îcî, *Kitabu'l-Mevakıf* 2/689-690.
[3] Bkz.: İbni Teymiyye, *Şerhu'l-Akîdeti'l-Esfahâniyye* 2/80; Şehristânî, *Milel ve'n-nihal* 2/75, 88-89.
[4] "Hiçbir şey yoktur ki O'na hamd ile tenzih ve tesbih etmesin." (İsrâ Sûresi, 17/44).

Akl-ı Evvel: İlk akıl.
Cidâl: Kavga, mücadele.
Dalâlet-pîşe: Sapıklıkla iç içe, dalâleti huy edinmiş.
Düstur: Kâide, prensip.
Düstur-u gâliye: Yüce prensipler.
Düstur-u hakîmane: Hikmetli prensip.
Düstur-u îtikadiye: İnanç esası.
Eblehane: Ahmakçasına.
Esbap: Sebepler, maddî şartlar.
Fâtır: Yaratan Allah (c.c.).
Ganiyy-i ale'l-ıtlak: Mutlak surette hiçbir şeye ihtiyaç duymayan (Allah c.c.).
Hâlık-ı Zülcelâl: Azamet ve ululuk sahibi Yaratan.
Hükemâ: Filozoflar.
İşrakiyyûn: Eflatunu izleyen İşrak felsefesi filozofları.
Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten, sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.
Maddiyyûn: Yaratıcıyı inkâr eden materyalistler.
Mahlûk: Yaratık.
Netâic-i âliye: Yüce neticeler.
Nübüvvet: Peygamberlik.
Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan terbiye ve hâkimiyeti.
Sâni': Yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren.
Sudûr: Çıkmak, olmak.
Şirk-âlûd: Şirk, inkâr bulaşmış.
Şirket: Ortaklık.
Şirk-i azîm: Büyük şirk.
Tabiiyyûn: Yaratıcı'yı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.
Taksim: Paylaştırmak.
Tevhid-i İlahî: Cenab-ı Hakk'ın bir ve tek olması.
Tevhidkârâne: Cenab-ı Hakk'ın birliğini dile getirerek.

hikmetleri, neticeleri bulunduğu" mahz-ı hakikat olan düstur-u hikmet nerede? Felsefenin "Her bir zîhayatın neticesi kendine bakar veyahut insanın menafi'ine aittir." diye, koca bir dağ gibi ağaca, hardal gibi bir meyve, bir netice takmak gibi gayet mânâsız bir abesiyet içinde gördüğü hikmetsiz hikmet-i müzahrafe düsturları nerede?.. Şu hakikat, Onuncu Söz'ün Onuncu Hakikat'inde bir derece gösterildiğinden kısa kestik. İşte bu dört misâle, binler misâli kıyas edebilirsin. "Lemeât" nâmındaki bir risalede bir kısmına işaret etmişiz.[1]

İşte felsefenin şu esâsât-ı fâsidesinden ve netâic-i vahîmesindendir ki; İslâm hükemâsından İbni Sînâ* ve Fârâbî* gibi dâhîler, şâşaa-yı sûrîsine meftun olup, o mesleğe aldanıp, o mesleğe girdiklerinden; âdî bir mümin derecesini ancak kazanabilmişler. Hatta İmam Gazâlî* gibi bir Hüccetü'l-İslâm, onlara o dereceyi de vermemiş.[2]

Hem mütekellimînin mütebahhirîn ulemâsından olan Mu'tezile imamları, zînet-i sûrîsine meftun olup, o mesleğe ciddî temas ederek; aklı, hâkim ittihaz ettiklerinden; ancak fâsık, mübtedi' bir mümin derecesine çıkabilmişler. Hem üdebâ-yı İslâmiyenin meşhurlarından bedbînlikle mâruf Ebu'l-Alâ el-Maarrî* ve yetîmâne ağlayışıyla mevsuf Ömer Hayyam* gibilerin, o mesleğin nefs-i emmâreyi okşayan zevkiyle zevklenmesi sebebiyle ehl-i hakikat ve kemâlden bir sille-i tahkir ve tekfir yiyip; "Edebsizlik ediyorsunuz, zındıkaya giriyorsunuz, zındıkları yetiştiriyorsunuz!" diye zecirkârâne te'dib tokatlarını almışlar.[3]

---

[1] Bu Lemeât Risâlesi, Hz. Üstadımız'ın tensibi ile Sözler Mecmuası'nın nihayetinde dercedilmiştir. (Hizmetindeki Talebeleri).
[2] Bkz.: Gazâlî, *Munkızü mine'd-dalâl* s. 39-40, 46.
[3] Bkz.: İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü iblîs* 134-136; Süleyman İbni Abdillah, *Şerhu Kitabi't-Tevhîd* s. 616.

Abesiyet: Boş, faydasızlık, saçmalık.
Âdi: Sıradan, normal.
Bedbîn: Kötümser.
Düstur-u hikmet: Hikmet prensibi.
Ehl-i hakikat: Gerçeği araştırıp bulanlar.
Fâsık: Allah'ın emirlerinin dışına çıkan.
Hikmet-i müzahrafe: Süslü, sahte hikmet.
Hüccetü'l-İslâm: Seçkin âlimlere verilen ünvan.
İttihaz: Kabul etmek, sayma, addetmek, edinmek.
Mahz-ı hakikat: Hakikatin ta kendisi, sırf hakikat.
Meftun: Tutkun.
Menâfi': Faydalar.
Mevsuf: Vasfolunmuş, vasıflanmış.
Mu'tezile: Hicrî 2. asırda oluşmaya başlayan ve Kur'ân'ı yorumlamada kendi aklî anlayışlarına öncelik veren, kader ve başka bazı inanç konularında Ehl-i Sünnet'ten ayrılan fırka.
Mübtedi': Aslı dinde olmayıp, dinin ruhuna aykırı olan bid'atları ortaya atan kimse.
Mütebahhirîn: Geniş ilme sahip büyük âlim.
Mütekellimîn: Kelâm ilmiyle uğraşan âlimler.
Nefs-i emmare: İnsanı, daima kötü şeylere sevk eden, onun kötü şeyler yapmasını emreden nefsi.
Netâic-i vahîme: Tehlikeli sonuçlar.
Sille-i tahkir ve tekfir: Hakaret ve küfür damgası ve sillesi.
Şâşaa-yı sûri: Dış parıltısı, görünüşteki parlaklık.
Te'dib: Haddini bildirme, cezalandırma.
Üdebâ-yı İslâmiye: İslâm edebiyatçıları.
Yetimâne: Yetimce.
Zecirkârâne: Men edilerek, engel olunarak.
Zînet-i sûrî: Dış görünüşündeki güzellik.

Hem meslek-i felsefenin esâsât-ı fâsidesindendir ki; ene, kendi zâtında hava gibi zayıf bir mahiyeti olduğu hâlde, felsefenin meş'um nazarı ile mana-yı ismî cihetiyle baktığı için; güya buhar misâl o ene temeyyu edip, sonra ülfet cihetiyle ve maddiyata tevaggul sebebiyle güya tasallub ediyor. Sonra gaflet ve inkâr ile o enaniyet tecemmüd eder. Sonra isyan ile tekeddür eder, şeffâfiyetini kaybeder. Sonra gittikçe kalınlaşıp sahibini yutar. Nev-i insanın efkârıyla şişer. Sonra sair insanları, hatta esbabı kendine ve nefsine kıyas edip, onlara –kabul etmedikleri ve teberri ettikleri hâlde– birer firavunluk verir. İşte o vakit, Hâlık-ı Zülcelâl'in evâmirine karşı mübareze vaziyetini alır. [1] مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ der. Meydan okur gibi Kadîr-i Mutlak'ı acz ile itham eder. Hatta Hâlık-ı Zülcelâl'in evsâfına müdahâle eder. İşine gelmeyenleri ve nefs-i emmârenin firavunluğunun hoşuna gitmeyenleri ya red, ya inkâr, ya tahrif eder.

Ezcümle: Felâsifenin bir tâifesi, Cenâb-ı Hakk'a "Mûcib-i Bizzât" demişler, ihtiyarını nefyetmişler; ihtiyarını isbat eden bütün kâinatın nihayetsiz şehâdetlerini tekzib etmişler. Feyâ Sübhanallah! Şu kâinatta zerreden şemse kadar bütün mevcudât taayyünâtlarıyla, intizâmatıyla, hikmetleriyle, mizanlarıyla Sâni'in ihtiyârını gösterdikleri hâlde, şu kör olası felsefenin gözü görmüyor.

Hem bir kısım felâsife, "Cüz'iyyata ilm-i ilâhî taalluk etmiyor."[2] Diye ilm-i ilâhînin azametli ihatasını[3] nefyedip, bütün mevcudâtın şehâdât-ı sâdıkalarını reddetmişler.

---

1 "Çürümüş vaziyetteki o kemikleri kim diriltecek!" (Yâsîn Sûresi, 36/78).
2 Bkz.: Gazâlî, *Munkızü mine'd-dalâl* s. 46.
3 Bu konu ile ilgili bazı âyet-i kerîmeler için bkz.: Nisâ Sûresi, 4/126; Talâk Sûresi, 65/12; Fussilet Sûresi, 41/54.

Acz: Güçsüzlük, gücü bir şeye yetmeme.
Azamet: Büyük.
Buhar-misâl: Buhar gibi.
Cüz'iyyat: Çok küçük parçalar.
Efkâr: Fikirler.
Esbap: Sebepler, maddî şartlar.
Evâmir: Emirler.
Evsaf: Vasıflar.
Felâsife: Filozoflar.
Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaradan.
İhata: Kuşatma, kapsama
İhtiyâr: Dileme, irade etme.
İlm-i ilâhî: Cenab-ı Hakk'ın ilmi.
İntizamât: Tertipler.
Kadîr-i Mutlak: Sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.
Mana-yı ismî: Her varlığın kendi kendine, tek başına ifade ettiği anlam.
Meslek-i felsefe: Felsefe mesleği.
Meş'um: Uğursuz.
Mevcudât: Varlıklar.
Mûcib-i Bizzât: İradesi ile değil de varlığı icabı yapan.
Mübareze: Mücadele, çarpışma.
Nefyetmek: İnkâr etmek.
Nev'-i insan: İnsanlık, insanoğlu.
Sâni': Yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren.
Şehâdât-ı sâdıka: Doğru tanıklıklar.
Şems: Güneş.
Taayyünât: Her varlığa kendine ait kimlik, hususiyet, karakter v.b. gibi özellikler verilmesi.
Tahrif: Değiştirme, bozma.
Tasallub: Katılaşma, sertleşme.
Teberri: Yüz çevirmek, uzak durmak.
Tecemmüd: Donma.
Tekeddür: Bulanma.
Tekzib: Yalanlama.
Temeyyu: Sıvı hâline gelme.
Tevaggul: Devamlı olarak uğraşma, meşgul olma.

Hem felsefe, esbaba tesir verip, tabiat eline îcad verir. Yirmi İkinci Söz'de kat'î bir surette isbat edildiği gibi; her şeyde, Hâlık-ı külli şey'e[1] has, parlak sikkeyi görmeyip âciz, câmid, şuûrsuz, kör ve iki eli tesadüf ve kuvvet gibi iki körün elinde olan tabiata masdariyet verip, binler hikmet-i âliyeyi ifade eden ve her biri birer mektubât-ı samedâniye hükmünde olan mevcudâtın bir kısmını ona mal eder.

Hem Onuncu Söz'de isbat edildiği gibi Cenâb-ı Hak, bütün esmâsıyla ve kâinat, bütün hakâikiyle ve silsile-i nübüvvet, bütün tahkikatıyla ve kütüb-ü semâviye, bütün âyâtıyla gösterdikleri haşir ve âhiret kapısını bulmayıp, haşri nefyedip, ervâhlara bir ezeliyet isnad etmişler. İşte bu hurâfâtlara sair meselelerini kıyas edebilirsin...

Evet şeytanlar, güya enenin gaga ve pençesiyle dinsiz feylesoflarının akıllarını havaya kaldırıp dalâlet derelerine atıp dağıtmıştır.[2] Küçük âlemde ene, büyük âlemde tabiat gibi tâğutlardandır.

فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى

لاَ انْفِصَامَ لَهَا وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ [3]

Geçen hakikati tenvir edecek bir seyahat-ı hayâliye suretinde nîm-manzum olarak "Lemeât"ta yazdığım bir vâkıa-yı misâliyenin meâlini şurada zikretmeğe münasebet geldi. Şöyle ki:

Bu risalenin te'lifinden sekiz sene evvel İstanbul'da, Ramazan-ı Şerîf'te meslek-i felsefe ile münasebette bulunan Eski Said'in Yeni Said'e inkılâb

---

1 Bkz.: En'âm Sûresi, 6/102.
2 Bkz.: Hac Sûresi, 22/31.
3 "Artık kim tâgutu reddedip Allah'a iman ederse, işte o kopması mümkün olmayan en sağlam tutamağa yapışmıştır. Allah her şeyi işitir, bilir." (Bakara Sûresi, 2/256).

Âyât: Âyetler.
Ervah: Ruhlar.
Esbap: Sebepler, maddî şartlar.
Esmâ: İsimler.
Ezeliyet: Zamana bağlı olmama, başlangıcı ve sonu olmama.
Hakâik: Hakikatler.
Hâlık-ı külli şey: Her şeyi yaratan.
Haşir: İnsanların öldükten sonra diriltilip Allah'ın (c.c.) huzurunda toplanmaları.
Hikmet-i âliye: Yüce hikmet.
Hurâfât: Harfler.
İsnad: Dayandırma.
Kat'î: Kesin.
Kütüb-ü semâviye: Semâvî kitaplar. (Tevrat, İncil, Zebur, Kur'ân.)
Masdariyet: Menşe' olma, kaynaklık.
Mektubat-ı samedâniye: Cenâb-ı Hakk'ın sınırsız, sonsuz kudretini ve iradesini yansıtan, birçok anlam ifade eden varlıklar.
Nim-manzum: Yarı kafiyeli.
Seyahat-ı hayâliye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latîfeleriyle mana âleminde varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gerçekleştirdiği seyahat.
Sikke: Damga, mühür.
Silsile-i nübüvvet: Peygamberler halkası.
Tağut: Allah'tan (c.c.) başka tanrılaştırılan nesne, put.
Tahkikat: Araştırmalar, incelemeler.
Tenvir: Aydınlatma.

edeceği bir hengâmdadır ki, Fâtiha-yı Şerife'nin âhirinde;

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ [1]

ile işaret ettiği üç mesleği düşünürken şöyle bir vâkıa-yı hayâliye, bir hâdise-i misâliye, rüyaya benzer bir hâdise gördüm ki:

Kendimi, bir sahra-yı azîmede görüyorum. Bütün zeminin yüzünü karanlıklı, sıkıcı ve boğucu bir bulut tabakası kaplamış. Ne nesîm var, ne ziyâ, ne âb-ı hayat.. hiçbirisi bulunmuyor. Her tarafın canavarlar, muzır ve muvahhiş mahlûklarla dolu olduğunu tevehhüm ettim. Kalbime geldi ki; "Şu zeminin öteki tarafında ziyâ, nesîm, âb-ı hayat var. Oraya geçmek lâzım." Baktım ki, ihtiyârsız sevk olunuyorum. Zeminin içinde, tünel-vârî bir mağaraya sokuldum. Gitgide zeminin içinde seyahat ettim. Bakıyorum ki, benden evvel o tahte'l-arz yolda çok kimseler gitmişler. Her tarafta boğulup kalmışlar. Onların ayak izlerini görüyordum. Bâzılarının bir zaman seslerini işitiyordum. Sonra sesleri kesiliyordu.

Ey hayâli ile benim seyahat-i hayâliyeme iştirâk eden arkadaş! O zemin, tabiattır ve felsefe-i tabiiyedir. Tünel ise, ehl-i felsefenin efkârı ile hakikate yol açmak için açtıkları meslektir. Gördüğüm ayak izleri, Eflâtun ve Aristo[Hâşiye] gibi meşâhirlerindir. İşittiğim sesler, İbni Sînâ ve Fârâbî gibi dâhîlerindir. Evet İbni Sînâ'nın bâzı sözlerini, kanunlarını bâzı yerlerde görüyordum. Sonra, bütün bütün kesiliyordu. Daha ileri gidememiş, demek

---

[1] "Nimet ve lûtfuna mazhar ettiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil." (Fâtiha Sûresi, 1/7).

[Hâşiye] *Eğer desen: "Sen necisin, bu meşahire karşı meydana çıkıyorsun? Sen bir sinek gibi olup da, kartalların uçmalarına karışıyorsun?" Ben de derim ki: "Kur'ân gibi bir üstad-ı ezeliyem varken, dalâlet-âlûd felsefenin ve evham-âlûd aklın şakirdleri olan o kartallara, hakikat ve marifet yolunda, sinek kanadı kadar da kıymet vermeğe mecbur değilim. Ben onlardan ne kadar aşağı isem, onların üstadı dahi, benim üstadımdan bin defa daha aşağıdır. Üstadımın himmetiyle, onları gark eden madde, ayağımı da ıslatamadı. Evet büyük bir padişahın, onun kanununu ve evâmirini hâmil küçük bir neferi, küçük bir şahın büyük bir müşirinden daha büyük işler görebilir."*

Âb-ı hayat: Hayat veren su.
Dalâlet-âlûd: Dalalete, sapıklığa bulaşmış, kirlenmiş.
Evham-âlûd: Evhamlı, evham dolu.
Felsefe-i tabiiye: Yaratmayı tabiata vererek Allah'ı inkâr eden görüş.
Gark: Boğulma.
Hâdise-i misâliye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latîfeleriyle mana/misal âleminde seyahat ederken varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gördüğü gerçekler.
Muvahhiş: Korkunç, ürkütücü.
Muzır: Zararlı, zarar veren.
Nesim: Hafif rüzgâr.
Sahra-yı azîme: Büyük çöl.
Tahte'l-arz: Yerin altı.
Tünel-vârî: Tünel gibi.
Vakıa-yı misâliye/hayâliye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latîfeleriyle mana / misal âleminde seyahat ederken varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gördüğü gerçekler.
Ziyâ: Işık.

boğulmuş. Her ne ise, seni meraktan kurtarmak için hayâlin altındaki hakikatin bir köşesini gösterdim. Şimdi seyahatime dönüyorum.

Gitgide baktım ki benim elime iki şey verildi. Biri, bir elektrik; o tahte'l-arz tabiatın zulümâtını dağıtır. Diğeri, bir âlet ile dahi azîm kayalar, dağ-misâl taşlar parçalanıp bana yol açılıyor. Kulağıma denildi ki: "Bu elektrik ile o âlet, Kur'ân'ın hazinesinden size verilmiştir." Her ne ise.. çok zaman öylece gittim. Baktım ki, öteki tarafa çıktım. Gayet güzel bir bahar mevsiminde bulutsuz bir güneş, ruh-efzâ bir nesîm, hayattar bir âb-ı leziz, her taraf şenlik içinde bir âlem gördüm. "Elhamdülillâh" dedim. Sonra baktım ki, ben kendi kendime mâlik değilim. Birisi beni tecrübe ediyor...

Yine evvelki vaziyette o sahra-yı azîmede, boğucu bulut altında yine ben kendimi gördüm. Daha başka bir yolda, bir sâik beni sevk ediyordu. Bu defa tahte'z-zemin değil, belki seyir ve seyahatle yeryüzünü kat'edip öteki yüze geçmek için gidiyordum. O seyahatimde öyle acâib ve garâibi görüyordum ki, târif edilmez. Deniz bana hiddet ediyor, fırtına beni tehdid eder, her şey bana müşkülât peydâ eder.

Fakat yine Kur'ân'dan bana verilen bir vasıta-yı seyahatimle geçiyordum, galebe çalıyordum. Gitgide bakıyordum, her tarafta seyyahların cenazeleri bulunuyor. O seyahati bitirenler, binde ancak birdir. Her ne ise... O buluttan kurtulup, zeminin öteki yüzüne geçip güzel güneşle karşılaştım. Ruh-efzâ nesîmi teneffüs ederek, "Elhamdülillâh" dedim. O Cennet gibi o âlemi seyre başladım.

Sonra baktım, biri var ki, beni orada bırakmıyor. Başka yolu bana gösterecek gibi, yine beni bir anda o müdhiş sahraya getirdi. Baktım ki, yukarıdan inmiş aynı asansörler gibi muhtelif tarzlarda bâzı tayyare, bazı otomobil, bâzı zenbil gibi şeyler görünüyor. Kuvvet ve istidada göre onlara atılsa yukarıya çekiliyor. Ben de birisine atladım. Baktım, bir dakika zarfında bulutun fevkine beni çıkardı. Gayet güzel, müzeyyen, yeşil dağların üstüne çıktım. O bulut tabakası, dağın yarısına kadar gelmemişti. En latîf bir nesîm, en leziz bir âb-ı hayat, en şirin bir ziyâ her tarafta görünüyor. Baktım ki, o asansörler

---

Âb: Su.
Âb-ı leziz: Lezzetli su.
Dağ-misâl: Dağ gibi.
Garâib: Hayret uyandıran şeyler, harika şeyler.
Latîf: Hoş, güzel.
Müzeyyen: Ziynetli, süslü.
Nesîm: Hafif rüzgâr.
Ruh-efzâ: Cana can katan.
Sahra-yı azîme: Büyük çöl.
Sâik: Sevk eden, sürükleyen.
Tahte'z-zemin: Yer altı.
Tayyare: Uçak.
Vasıta-yı seyahat: Yolculuk aracı.
Zenbil: Hasırdan örülerek yapılan kulplu torba.
Zulümât: Karanlıklar.

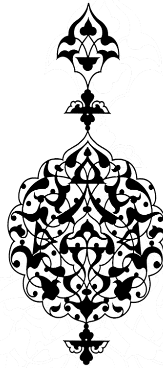
gibi nurânî menziller, her tarafta var. Hatta iki seyahatimde ve zeminin öteki yüzünde onları görmüştüm, anlamamıştım. Şimdi anlıyorum ki şunlar, Kur'ân-ı Hakîm'in âyetlerinin cilveleridir.

İşte وَلاَ الضَّالِّينَ[1] ile işaret olunan *evvelki yol*, tabiata saplananların ve Tabiiyyûn fikrini taşıyanların mesleğidir ki; onda, hakikate ve nura geçmek için ne kadar müşkülât olduğunu hissettiniz.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ[2] ile işaret olunan *ikinci yol*, esbab-perestlerin ve vesaite îcad ve tesir verenlerin, meşşâiyyûn hükemâsı gibi; yalnız akıl ile, fikir ile hakikatü'l-hakâika ve Vâcibü'l-Vücûd'un marifetine yol açanların mesleğidir.

اَلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ[3] ile işaret olunan *üçüncü yol* ise, sırat-ı müstakîm ehli olan ehl-i Kur'ân'ın cadde-i nurâniyesidir ki en kısa, en rahat, en selâmet ve herkese açık, semâvî ve rahmânî ve nurânî bir meslektir.

* * *

---

1 "Sapkınlarınkine değil." (Fâtiha Sûresi, 1/7).
2 "Gazaba uğrayanlarınkine değil." (Fâtiha Sûresi, 1/7).
3 "Nimet ve lûtfuna mazhar ettiklerinin yoluna ilet." (Fâtiha Sûresi, 1/7).

Cadde-i nurâniye: Nurlu cadde.
Ehl-i Kur'ân: Kur'ân ehli.
Esbâbperest: Sebeplere yaratıcılık isnat eden.
Hakikatü'l-hakâik: En büyük gerçek.
Hükemâ: Filozoflar.
Menzil: Konak, mesken.
Meşşâiyyûn: Aristo'yu üstad kabul edenler.
Nurânî: Nurlu.
Rahmânî: Engin merhameti her şeyi kapsayan Allah'a (c.c.) ait.
Semâvî: Semâya âit, Allah tarafından olan, ilâhî.
Sırat-ı müstakîm: Dinin çizdiği doğru yol.
Tabiiyyûn: Tabiatı yaratıcı sayan felsefî görüş.
Vâcibü'l-Vücûd: Varlığı kesin ve kendinden olan yüce Allah.
Vesait: Vesileler.

(Otuz İkinci Söz Üçüncü Mevkıf'tan)

İkinci Nokta'nın İkinci Mebhasi

Ehl-i dalâletin vekili, tutunacak ve dalâletini ona bina edecek hiçbir şey bulamadığı ve mülzem kaldığı zaman şöyle diyor ki: "Ben, saadet-i dünyayı ve lezzet-i hayatı ve terakkiyât-ı medeniyeti ve kemâl-i sanatı, –kendimce– âhireti düşünmemekte ve Allah'ı tanımamakta ve hubb-u dünyada ve hürriyette ve kendine güvenmekte gördüğüm için, insanın ekserisini bu yola şeytanın himmetiyle sevk ettim ve ediyorum.

Elcevap: *Biz dahi Kur'ân nâmına diyoruz ki: Ey bîçâre insan! Aklını başına al! Ehl-i dalâletin vekilini dinleme! Eğer onu dinlersen hasâretin o kadar büyük olur ki, tasavvurundan ruh, akıl ve kalb ürperir.* Senin önünde iki yol var:

Birisi: Ehl-i dalâletin vekilinin gösterdiği şekâvetli yoldur.

Diğeri: Kur'ân-ı Hakîm'in tarif ettiği saadetli yoldur. İşte o iki yolun pek çok muvâzenelerini, çok Sözler'de, hususan Küçük Sözler'de gördün ve anladın. Şimdi makam münasebetiyle binde bir muvâzenelerini yine gör, anla. Şöyle ki:

◆ ***Şirk ve dalâletin ve fısk ve sefâhetin yolu,*** insanı nihayet derecede sukut ettiriyor. Hadsiz elemler içinde nihayetsiz ağır bir yükü zayıf ve âciz beline yükletir. Çünkü insan, Cenâb-ı Hakk'ı tanımazsa ve O'na tevekkül

---

Bîçâre: Çâresiz.
Ehl-i dalâlet: Dalalette olanlar, doğru yoldan çıkanlar, sapıtanlar
Ekser: Birçok, çoğu.
Fısk: Allah'ın emirlerini terk ve O'na isyan etmek.
Hasâret: Zarar etme, ziyan, kayıp.
Himmet: Gayret, emek, yardım.
Hubb-u dünya: Dünya sevgisi.
Hususan: Özellikle, bilhassa.
Kemâl-i sanat: Sanatın mükemmelliği.
Lezzet-i hayat: Hayatın kendisindeki lezzet.
Mebhas: Bahis, konu.
Muvâzene: Denge, ölçü.
Mülzem: Susturulmuş, mağlup edilmiş.
Saadet-i dünya: Dünya mutluluğu.
Sefâhet: Zevk, eğlence ve yasak olan şeylere düşkünlük.
Sukut: Düşme.
Şekâvet: Bedbahtlık, mahrumiyet.
Şirk: Allah'a ortak koşma.
Tasavvur: Zihinde şekillendirme, göz önüne getirme.
Terakkiyât-ı medeniyet: Medenî yükseliş, ilerleme.
Tevekkül: Sebeplere riayet ettikten sonra neticeyi Allah'a bırakmak.
Vekil: Sözcü, temsilci.

etmezse; o vakit insan, gayet derecede âciz ve zayıf, nihayet derecede muhtaç, fakir, hadsiz musibetlere mâruz, elemli, kederli bir fânî hayvan hükmünde olup,[1] bütün sevdiği ve alâka peydâ ettiği bütün eşyadan mütemadiyen firak elemini çeke çeke, nihayette, bâkî kalan bütün ahbabını bir firak-ı elîm içinde bırakıp, kabrin zulümâtına yalnız olarak gider.

Hem müddet-i hayatında gayet cüz'î bir ihtiyar ve küçük bir iktidar ve kısacık bir hayat ve az bir ömür ve sönük bir fikir ile nihayetsiz elemler ile ve emeller ile faydasız çarpışır ve hadsiz arzuların ve makâsıdın tahsiline, semeresiz boşu boşuna çalışır.[2]

Hem kendi vücûdunu yüklenemediği hâlde, koca dünya yükünü bîçâre beline ve kafasına yüklenir. Daha cehenneme gitmeden cehennem azabını çeker.[3]

Evet şu elîm elemi ve dehşetli mânevî azabı hissetmemek için, ehl-i dalâlet iptal-i his nev'inden gaflet sarhoşluğu ile muvakkaten hissetmez. Fakat hissedeceği zaman yani kabre yakın olduğu vakit birden hisseder.[4] Çünkü Cenâb-ı Hakk'a hakiki abd olmazsa, kendi kendine mâlik zannedecek. Hâlbuki o cüz'î ihtiyar, o küçük iktidarı ile şu fırtınalı dünyada vücûdunu idare edemiyor. Hayatına muzır mikroptan tut, tâ zelzeleye kadar binler tâife düşmanları, hayatına karşı tehacüm vaziyetinde görür. Elîm bir korku dehşeti içinde her vakit kendine müdhiş görünen kabir kapısına bakıyor.

Hem bu vaziyette iken insaniyet itibariyle nev-i insanî ile ve dünya ile alâkadar olduğu hâlde, dünyayı ve insanı Hakîm, Alîm, Kadîr, Rahîm, Kerîm bir

---

[1] Bkz.: A'râf Sûresi, 7/179; Furkan Sûresi, 25/43-44; Muhammed Sûresi, 47/12.

[2] Bkz.: Mâide Sûresi, 5/5, 53; En'âm Sûresi, 6/88; A'râf Sûresi, 7/147; Hûd Sûresi, 11/16; Zümer Sûresi, 39/65; Muhammed Sûresi, 47/9, 28, 32.

[3] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/56; En'âm Sûresi, 6/124-125; A'râf Sûresi, 7/152; Tevbe Sûresi, 9/55; Ra'd Sûresi, 13/34; Zümer Sûresi, 39/22; Fussilet Sûresi, 41/16.

[4] Ehl-i dalâletin bu durumuna, Firavun'un son anını anlatan şu âyet işaret etmektedir: "Derken, İsrâiloğullarını denizden geçirdik. Hemen Firavun, askerleriyle beraber zulmederek ve saldırarak peşlerine düştü. Nihayet boğulmak üzere iken: 'İman ettim. İsrâiloğullarının inandığı İlâh'tan başka ilâh yokmuş. Ben de Müslümanlardanım."' dedi." (Yûnus Sûresi, 10/90).

Abd: Kul.
Ahbap: Sevilenler, yakınlar.
Alîm: İlim sahibi, ilmiyle her şeyi bilen Allah (c.c).
Bâkî: Ebedî, sonsuz.
Cüz'î: Küçük, kıymetsiz.
Fâni: Ölümlü, sonlu.
Firak: Ayrılık.
Firak-ı elim: Keder ve üzüntü verici ayrılık.
Hakîm: Her şeyi tam yerli yerince yapan Allah (c.c).
İptal-i his: Duygunun uyuşturulması.
İktidar: Güç yetme, yapabilme, kudret.
İnsaniyet: İnsanlık.
Kadîr: Kudret sâhibi ve her şeye kudreti yeten Allah (c.c).
Makâsıd: Maksadlar, gayeler.
Muvakkat: Geçici, belli bir süre için olan.
Müddet-i Hayat: Hayat süresi.
Mütemadiyen: Sürekli olarak aralıksız şekilde.
Nev-i İnsanî: İnsan türü.
Rahîm: Pek çok merhamet ve ihsanı olan Allah (c.c).
Semere: Meyve, ürün.
Taife: Topluluk, bölük.
Tehacüm: Hücum etme, saldırma.
Zulümât: Karanlıklar.

Zât'ın tasarrufunda tasavvur etmediği ve onları tesadüf ve tabiata havale ettiği için, dünyanın ehvâli ve insanın ahvâli onu daima iz'aç eder. Kendi elemiyle beraber insanların elemini de çeker. Dünyanın zelzelesi, tâunu, tûfanı, kaht u galâsı, fenâ ve zevâli, ona gayet müz'iç ve karanlıklı birer musibet suretinde onu tâzib eder.

Hem şu hâldeki insan, merhamet ve şefkate lâyık değildir. Çünkü kendi kendine bu dehşetli vaziyeti veriyor. Sekizinci Söz'de kuyuya girmiş iki kardeşin muvâzene-i hâlinde denildiği gibi; nasıl bir adam, güzel bir bahçede, güzel bir ziyafette, güzel ahbaplar içinde, nezahetli, tatlı, nâmuslu, hoş, meşrû bir lezzet ve eğlenceye kanaat etmeyip, gayrimeşrû ve mülevves bir lezzet için çirkin ve necis bir şarabı içse, sarhoş olup kendini kış ortasında, pis bir yerde, vahşi canavarlar içinde tahayyül etse, titreyip bağırıp çağırsa nasıl merhamete lâyık değil. Çünkü ehl-i nâmus ve mübarek arkadaşlarını canavar tasavvur eder, onlara karşı hakaret eder. Hem ziyafetteki leziz taamları ve temiz kapları mülevves, pis taşlar tasavvur eder, kırmağa başlar. Hem mecliste muhterem kitapları ve mânidar mektubları mânâsız ve âdi nakışlar tasavvur eder, yırtarak ayak altına atar ve hâkeza... Böyle bir şahıs, nasıl merhamete müstehak değil, belki tokata müstehaktır.

Öyle de, sû-i ihtiyarından neş'et eden küfür sarhoşluğu ile ve dalâlet divaneliğiyle Sâni u Hakîm'in şu misafirhâne-i dünyasını, tesadüf ve tabiat oyuncağı olduğunu tevehhüm edip ve cilve-i esmâ-yı ilâhiyeyi tazelendiren masnûatın, zamanın geçmesiyle vazifelerinin bittiğinden âlem-i gayba

---

Âdi: Sıradan.
Ahvâl: Hâller, durumlar.
Âlem-i gayb: Gayb âlemi, beş duyu organı ile kavranamayan alem.
Cilve-i esmâ-yı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın sıfatlarına ad olan isimlerin tecellisi, parıltısı.
Dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, dinden ayrılma.
Ehl-i nâmus: Namuslu, ahlaklı kimseler.
Ehvâl: Korkular, sıkıntılar.
Fâni: Ölümlü, sonlu.
Fena: Yokluk, yok olma.
Gayrimeşrû: Meşrû olmayan, dinin müsaade etmediği şey.
İz'aç: Rahatsız etme, bunaltma.
Kaht u galâ: Kıtlık, kuraklık ve ardından gelen pahalılık.
Kerîm: Cömert, müsamahakâr Allah (c.c).
Mânidar: Manalı.
Masnûat: Sanat eseri olan varlıklar. (Allah'ın yarattığı her şey.)
Meşrû: Şer'an câiz olan, kanuna uygun, yasal.
Muvâzene-i hâl: Farklı hâl ve vaziyetlerin karşılaştırılması.
Mülevves: Kirletilmiş, kirli.
Müstehak: Hak etmiş, lâyık.
Mütemadiyen: Sürekli olarak aralıksız şekilde.
Müz'iç: Rahatsız edici.
Nakış: İpek veya sırma ile işleme, süsleme, süsleme sanatı.
Necis: Pis, murdar.
Neş'et etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.
Nezahet: Ahlak temizliği, incelik, rikkat.
Semere: Meyve, ürün.
Sû-i ihtiyar: İradeyi kötü yönde kullanma, hatalı tercih.
Taam: Yiyecek.
Tahayyül: Hayal etme,düşünme.
Tasavvur: Zihinde şekillendirme, göz önüne getirme.
Tâun: Veba, salgın hastalık
Tâzib: Acı çektirme, sıkıntı verme, incitme.
Tevekkül: Sebeplere riayet ettikten sonra neticeyi Allah'a bırakmak.
Zevâl: Sona erme, yok olma.
Zulümât: Karanlıklar.

geçmelerini, adem ile idam tasavvur ederek.. ve tesbihât sadâlarını, zevâl ve firak-ı ebedî vaveylâsı olduklarını tahayyül ettiğinden.. ve mektubât-ı samedâniye olan şu mevcudât sahifelerini, mânâsız, karmakarışık tasavvur ettiğinden.. ve âlem-i rahmete yol açan kabir kapısını zulümât-ı adem ağzı tasavvur ettiğinden.. ve eceli, hakiki ahbaplara visal dâveti olduğu hâlde, bütün ahbaplardan firak nöbeti tasavvur ettiğinden hem kendini dehşetli bir azab-ı elîmde bırakıyor; hem mevcudâtı, hem Cenâb-ı Hakk'ın esmâsını, hem mektubâtını inkâr ve tezyif ve tahkir ettiğinden, merhamete ve şefkate lâyık olmadığı gibi, şiddetli bir azaba da müstehaktır. Hiçbir cihette merhamete lâyık değildir.

İşte ey bedbaht ehl-i dalâlet ve sefâhet! Şu dehşetli sukuta karşı ve ezici me'yusiyete mukabil; hangi tekemmülünüz, hangi fünûnunuz, hangi kemâliniz, hangi medeniyetiniz, hangi terakkiyâtınız karşı gelebilir? Ruh-u beşerin eşedd-i ihtiyaç ile muhtaç olduğu hakiki teselliyi nerede bulabilirsiniz?

Hem güvendiğiniz ve bel bağladığınız ve âsâr-ı ilâhiyeyi ve ihsanat-ı rabbâniyeyi onlara isnad ettiğiniz hangi tabiatınız, hangi esbabınız, hangi şerikiniz, hangi keşfiyâtınız, hangi milletiniz, hangi bâtıl mâbudunuz, sizi sizce idam-ı ebedî olan mevtin zulümâtından kurtarıp; kabir hudûdundan, berzâh hudûdundan, mahşer hudûdundan, sırat köprüsünden hâkimâne geçirebilir, saadet-i ebediyeye mazhar edebilir? Hâlbuki kabir kapısını kapamadığınız için, siz kat'î olarak bu yolun yolcusunuz. Böyle bir yolcu, öyle birisine dayanır ki, bütün bu daire-i azîme ve bu geniş hudûtlar, O'nun taht-ı emrinde ve tasarrufundadır.

Âsâr-ı İlâhiye: İlâhî eserler.
Azab-ı elim: Yakıcı azap.
Bâtıl: Gerçek olmayan, gerçek dışı.
Bedbaht: Bahtsız, talihsiz, mahrum.
Berzah: Ruhların ölümden sonra kıyâmete kadar kalacakları kabir hayatı.
Daire-i azîme: Büyük daire, büyük saha.
Ehl-i dalâlet: Dalalette olanlar, doğru yoldan çıkanlar, sapkınlar.
Esbab: Sebepler.
Esmâ: İsimler.
Eşedd-i ihtiyaç: Çok şiddetli ihtiyaç.
Firak-ı ebedî: Ebedi ayrılık.
Fünun: İlimler.
Hâkimâne: Hükmedercesine.
İdam-ı ebedî: Ebedî yok etme, öldürme.
İhsanat-ı Rabbâniye: Rabbânî ihsanlar, lütuflar.
İsnad etme: Dayandırma.
İstidat: Kabiliyet, kapasite.
Keşfiyât: Keşifler, gizli olan hakikatlere âşinâ olma.
Mâbud: Kendisine ibadet edilen.
Mahşer: İnsanların ve cinlerin, Allah'a hesap vermek için toplanacağı meydan.
Me'yusiyet: Ümitsiz, kederli olma hâli.
Mektubât-ı samedâniye: Allah'tan (c.c) gelen mektuplar.
Mevcudât: Varlıklar, yaratılmışlar.
Mevt: Ölüm.
Ruh-u beşer: İnsan ruhu.
Saadet-i ebediye: Ebedi mutluluk, ahiret saadeti.
Sadâ: Ses, yankı.
Sefâhet: Zevk, eğlence ve yasak şeylere düşkünlük.
Sırat köprüsü: Üzerinden geçip cennete girmek üzere cehennemin üzerine kurulacak olan çok dar ve güç geçilir köprü.
Şerik: Ortak, eş.
Tahayyül: Hayal etmek.
Tahkir etme: Küçük görme.
Taht-ı emr: Emri altında.
Tekemmül: Olgunlaşma, kemâle erme.
Tesbihat: Tesbih etmek, Allah'ı anmak.
Tezyif: Küçültme, değersiz hâle getirme.
Vâveylâ: Çığlık, yaygara, feryat.
Zât: Kendi, öz, asıl.
Zulümât-ı adem: Yokluk karanlığı.

Hem dahi, ey bedbaht ehl-i dalâlet ve gaflet! "*Gayrimeşrû bir muhabbetin neticesi, merhametsiz azab çekmektir.*" kaidesi sırrınca siz, fıtratınızdaki Cenâb-ı Hakk'ın zât ve sıfât ve esmâsına sarf edilecek muhabbet ve marifet istîdadını ve şükür ve ibâdât cihâzâtını, nefsinize ve dünyaya gayrimeşrû bir surette sarf ettiğinizden, bi'l-istihkak cezasını çekiyorsunuz. Çünkü Cenâb-ı Hakk'a ait muhabbeti, nefsinize verdiniz. Mahbubunuz olan nefsinizin hadsiz belâsını çekiyorsunuz. Çünkü hakiki bir rahatı o mahbubunuza vermiyorsunuz. Hem onu, hakiki mahbub olan Kadîr-i Mutlak'a tevekkül ile teslim etmiyorsunuz, daima elem çekiyorsunuz.

Hem Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfâtına ait muhabbeti, dünyaya verdiniz ve âsâr-ı sanatını, âlemin esbabına taksim ettiniz.. belâsını çekiyorsunuz. Çünkü o hadsiz mahbublarınızın bir kısmı size "Allah'a ısmarladık!" demeyip, size arkasını çevirip, bırakıp gidiyor. Bir kısmı sizi hiç tanımıyor, tanısa da sizi sevmiyor, sevse de size bir fayda vermiyor. Daima hadsiz firaklardan ve ümidsiz dönmemek üzere zevâllerden azab çekiyorsunuz.

İşte ehl-i dalâletin saadet-i hayatiye ve tekemmülât-ı insaniye ve mehâsin-i medeniyet ve lezzet-i hürriyet dedikleri şeylerin iç yüzleri ve mahiyetleri budur. Sefâhet ve sarhoşluk bir perdedir, muvakkaten hissettirmez. "Tuh onların aklına!" de...

◆ ***Amma Kur'ân'ın cadde-i nuraniyesi ise*; bütün ehl-i dalâletin çektiği yaraları, hakâik-i imaniye ile tedavi eder, bütün evvelki yoldaki zulümâtı dağıtır, bütün dalâlet ve helâket kapılarını kapatır. Şöyle ki:

İnsanın zaaf ve aczini ve fakr ve ihtiyacını, bir Kadîr u Rahîm'e tevekkül ile tedavi eder.[1] Hayat ve vücûdun yükünü, O'nun kudretine, rahmetine teslim

---

[1] "Allah'a tevekkül etme" ile ilgili bazı ayetlere bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/122; A'râf Sûresi, 7/89; Tevbe Sûresi, 9/129; Hûd Sûresi, 11/56; Yûsuf Sûresi, 12/67.

Âsâr-ı sanat: Sanat eserleri.
Bi'l-istihkak: Hakkıyla, hak ederek, kazanarak.
Cadde-i nuraniye: Nurlu cadde
Ehl-i dalâlet: Dalalette olanlar, doğru yoldan çıkanlar.
Fakr: Fakirlik, muhtaç olma.
Fıtrat: Yaradılış, tabiat.
Firak: Ayırılık.
Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.
Helâket: Yıkılma, mahvolma.
İbâdât: İbadetler.
Kadîr u Rahîm: Çok merhametli ve her şeye gücü yeten Allah (c.c).
Kadîr-i Mutlak: Sınırsız kudret sahibi Allah (c.c).
Lezzet-i hürriyet: Özgürlük lezzeti
Mahbub: Sevgili.
Mâlik: Sahip.
Mehâsin-i medeniyet: Medeniyet nimetleri, güzellikleri.
Mevcudât: Varlıklar, yaratılmışlar.
Muvakkat: Geçici, belli ber süre için olan.
Saadet-i hayatiye: Hayat saadeti, mutluluğu.
Sefâhet: Zevk, eğlence ve yasak olan şeylere düşkünlük.
Sıfât: Sıfatlar.
Tekemmülât-ı insaniye: İnsanların becerileriyle geliştirdikleri, medeniyet.
Tevekkül: Sebeplere riayet ettikten sonra neticeyi Allah'a bırakmak.
Zaaf: Zayıflık, kuvvetsizlik.
Zevâl: Sona erme, yok olma.

edip;[1] kendine yüklemeyip belki kendisi o hayatına ve nefsine biner hükmünde bir rahat makam bulur. Kendisinin "nâtık bir hayvan" değil, belki hakiki bir insan ve makbul bir misafir-i Rahman olduğunu bildirir. Dünyayı, bir misafirhâne-i Rahman olduğunu göstermekle ve dünyadaki mevcudât ise, esmâ-yı ilâhiyenin aynaları olduklarını.. ve masnûatı ise, her vakit tazelenen mektubât-ı samedâniye olduklarını bildirmekle, insanın fenâ-yı dünyadan ve zevâl-i eşyadan ve hubb-u fâniyâttan gelen yaralarını güzelce tedavi eder ve evhamın zulümâtından kurtarır.

Hem mevt ve eceli, âlem-i berzâha giden ve âlem-i bekâda olan ahbablara visal ve mülâkat mukaddemesi olarak gösterir. Ehl-i dalâletin nazarında bütün ahbabından bir firak-ı ebedî telâkki ettiği ölüm yaralarını böylece tedavi eder ve o firak, ayn-ı lika olduğunu isbat eder. Hem kabrin âlem-i rahmete ve dâr-ı saadete ve bağistan-ı cinâna ve nuristan-ı Rahman'a açılan bir kapı olduğunu isbat etmekle, beşerin en müdhiş korkusunu izale edip, en elîm ve kasâvetli ve sıkıntılı olan berzâh seyahatini, en leziz ve ünsiyetli ve ferahlı bir seyahat olduğunu gösterir. Kabir ile ejderha ağzını kapatır, güzel bir bahçeye kapı açar. Yani kabir, ejderha ağzı olmadığını; belki bağistan-ı rahmete açılan bir kapı olduğunu gösterir.

Hem mümine der: "İhtiyârın cüz'î ise, kendi Mâlik'inin irâde-i külliyesine işini bırak.[2] İktidarın küçük ise, Kadîr-i Mutlak'ın kudretine itimad et.[3]

---

[1] "Allah'a teslim olma" ile ilgili bazı ayetlere bkz.: Bakara Sûresi, 2/112, 131; Nisâ Sûresi, 4/125; Lokman Sûresi, 31/22; Zümer Sûresi, 39/54.
[2] Bkz.: Mümin Sûresi, 40/44.
[3] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/159, 173; Nisâ Sûresi, 4/81; Mâide Sûresi, 5/23; Hûd Sûresi, 11/123; İbrahim Sûresi 14/12; Furkan Sûresi, 25/58…

Âlem-i bekâ: Ebedî âlem, sonsuz hayat.
Âlem-i berzah: Ruhların ölümden sonra gittikleri kabir hayatı.
Âlem-i rahmet: Rahmet dünyası.
Ayn-ı lika: Kavuşmanın tâ kendisi
Bağıstan-ı rahmet: Allah'ın rahmet eseri nimetleriyle dolu bahçe, Cennet bançesi.
Bağistan-ı cinân: Cennet bağları
Cüz'i: Küçük, kıymetsiz, mühim olmayan.
Dâr-ı saadet: Mutluluk diyarı, cennet.
Ebedî: Sonsuz, nihayetsiz.
Elîm: Keder ve üzüntü verici.
Evham: Kuruntular, şüpheler.
Fena-yı dünya: Dünyanın faniliği, gelip geçici olması.
Hubb-u fâniyât: Fani, geçici şeyleri sevmek.
İktidar: Güç yetme, yapabilme.
İrâde-i külliye: Cenab-ı Hakk'ın kapsamlı ve mutlak iradesi.
İtimad: Güvenmek.
Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.
Kasâvet: Kalp katılığı, tasa, üzüntü.
Makbul: İtibar gören, beğenilen.
Mâlik: Sahip.
Masnûat: Sanat eseri olan varlıklar. (Allah'ın yarattığı her şey.)
Mektubât-ı samedâniye: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan, sınırsız kudretini gösteren, birçok mâna ifade eden varlıklar.
Mevt: Ölüm.
Mukaddeme: Önce gelen, önceki.
Mülâkat: Kavuşma, buluşma.
Nâtık: Konuşan, düşündüğünü ifade edebilen.
Nuristan-ı Rahmân: Cennet bağları.
Visal: Ulaşma. Sevgiliye kavuşma.
Zevâl-i eşya: Eşyanın yok olması.

Hayatın az ise, hayat-ı bâkiyeyi düşün.[1] Ömrün kısa ise; ebedî bir ömrün var, merak etme. Fikrin sönük ise; Kur'ân'ın güneşi altına gir, imanın nuruyla bak ki; yıldız böceği olan fikrin yerine her bir âyet-i Kur'ân, birer yıldız misillü sana ışık verir.[2] Hem hadsiz emellerin, elemlerin varsa, nihayetsiz bir sevab ve hadsiz bir rahmet seni bekliyor.[3] Hem hadsiz arzuların, makâsıdın varsa, onları düşünüp muztarip olma. Onlar bu dünyaya sığışmaz. Onların yerleri başka diyardır ve onları veren de başkadır.[4]"

Hem der: "Ey insan! Sen, kendine mâlik değilsin.[5] Sen, kudreti nihayetsiz bir Kadîr, rahmeti hadsiz bir Rahîm-i Zât-ı Zülcelâl'in memlûküsün.[6] Öyle ise sen, kendi hayatını kendine yükleyip zahmet çekme. Çünkü hayatı veren O'dur, idare eden de O'dur.[7]

Hem dünya sahipsiz değil ki, sen kendi kafana dünya yükünü yüklettirerek ehvâlini düşünüp merak etme. Çünkü onun sahibi Hakîm'dir, Alîm'dir.[8] Sen de misafirsin, fuzulî olarak karışma, karıştırma. Hem insanlar,[9] hayvanlar gibi mevcudât, başı boş değiller, belki vazifedar memurdurlar. Bir Hakîm u Rahîm'in nazarındadırlar. Onların âlâm ve meşakkatlerini düşünüp, ruhuna elem çektirme. Ve onların Hâlık u Rahîm'inin rahmetinden daha ileri şefkatini sürme. Hem sana düşmanlık vaziyetini alan mikroptan, tâ tâun ve tûfan ve kaht ve zelzeleye kadar bütün eşyanın dizginleri, o Rahîm u Hakîm'in elindedirler.[10] O Hakîm'dir, abes iş yapmaz. Rahîm'dir,

---

1 Bkz.: Tevbe Sûresi, 9/38; Yûnus Sûresi, 10/24; Kehf Sûresi, 18/45; Hadîd Sûresi, 57/20; Mümin Sûresi, 40/39; Duhâ Sûresi, 93/4.
2 Bkz.: Yûnus Sûresi, 10/57; Yûsuf Sûresi, 12/111; İbrahim Sûresi, 14/1; Tegabun Sûresi, 64/8; Nisa Sûresi, 4/174 …
3 Bkz.: Bakara Sûresi, 2/157, 218; Âl-i İmran Sûresi, 3/107; Nisâ Sûresi, 4/96, 175; A'râf Sûresi, 7/156.
4 Bkz.: Yâsîn Sûresi, 36/55; Sâffât Sûresi, 37/42-43, 46; Sâd Sûresi, 38/52; Zuhruf Sûresi, 43/71, 73; Muhammed Sûresi, 47/15; Dehr Sûresi, 76/22.
5 Bkz.: A'râf Sûresi, 7/188; Yûnus Sûresi, 10/49; Cin Sûresi, 72/21.
6 Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/30; Mâide Sûresi, 5/118; Hicr Sûresi, 15/49; İsrâ Sûresi, 17/65; Müminûn Sûresi, 23/109; Ankebût Sûresi, 29/56; Zümer Sûresi, 39/16,53; Mümin Sûresi, 40/31 ...
7 Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/156; A'râf Sûresi, 7/158; Tevbe Sûresi, 9/116; Yûnus Sûresi, 10/56 ...
8 Bkz.: Bakara Sûresi, 2/107; Âl-i İmran Sûresi, 3/26, 189; Mâide Sûresi, 5/40, 120; En'âm Sûresi, 6/73; A'râf Sûresi, 7/158.
9 Bkz.: Müminûn Sûresi, 23/115; Kıyamet Sûresi, 75/36
10 Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/83; Müminûn Sûresi, 23/88; Mülk Sûresi, 67/1, Fussilet Sûresi, 41/11; Zümer Sûresi, 39/63,67; Şûra Sûresi, 42/12.

Alîm: İlim sahibi, ilmiyle her şeyi bilen Allah (c.c).
Âyet-i Kur'an: Kur'an âyeti.
Bâkî: Ebedî, sonsuz.
Ehvâl: Korkular, sıkıntılar.
Esmâ: İsimler.
Hakîm u Rahîm: Her şeyi yerli yerince yapan, pek merhametli Hz. Allah (c.c.).
Hakîm: Her şeyi tam, yerli yerince yapan Allah (c.c).
Hâlık u Rahîm: Sonsuz merhamet ve şefkat sahibi her şeyi yoktan yaratan Allah (c.c).
Hayat-ı bâkiye: Baki hayat, âhiret hayatı.
Kaht: Kıtlık, kuraklık.
Mâlik: Sahip.
Memlûk: Kul, köle.
Mevcudât: Varlıklar, yaratılmışlar.
Misillü: Gibi.
Muztarip: Acı çeken, ıztırap duyan, sıkıntılı.
Rahîm-i Zât-ı Zülcelâl: Celâl ve ululuk sahibi, çok merhamet ve ihsanı olan Allah (c.c).
Tâun: Veba, salgın hastalık.

rahîmiyeti çoktur. Yaptığı her işinde bir nev'i lütuf var.[1]

Hem der: "Şu âlem çendan fânîdir, fakat ebedî bir âlemin levâzımâtını yetiştiriyor. Çendan zâildir, geçicidir; fakat bâkî meyveler veriyor, bâkî bir Zât'ın bâkî esmâsının cilvelerini gösteriyor. Ve çendan lezzetleri az, elemleri çoktur; fakat Rahman u Rahîm'in iltifâtâtı, zevâlsiz hakiki lezzetlerdir. Elemler ise sevab cihetiyle mânevî lezzet yetiştiriyor.[2] Madem meşrû daire, ruh ve kalb ve nefsin bütün lezzetlerine, safalarına, keyiflerine kâfidir. Gayrimeşrû daireye girme. Çünkü o dairedeki bir lezzetin bazen bin elemi var. Hem hakiki ve daimî lezzet olan iltifâtât-ı rahmaniyeyi kaybetmeğe sebeptir."[3]

Hem dalâletin yolunda sâbıkan beyân edildiği gibi esfel-i sâfilîne insanı öyle bir sukut ettiriyor ki; hiçbir medeniyet, hiçbir felsefe ona çâre bulamadıkları ve o derin zulümât kuyusundan hiçbir terakkiyât-ı beşeriye, hiçbir kemâlât-ı fenniye insanı çıkaramadığı hâlde, Kur'ân-ı Hakîm, iman ve amel-i sâlih ile o esfel-i sâfilîne sukuttan insanı âlâ-yi illiyyîne çıkarır ve delâil-i kat'iyye ile çıkarmasını ispat ediyor.. ve o derin kuyuyu terakkiyât-ı mâneviyenin basamaklarıyla ve tekemmülât-ı ruhiyenin cihâzâtıyla dolduruyor.[4]

Hem beşerin uzun ve fırtınalı ve dağdağalı olan ebed tarafındaki yolculuğunu gayet derecede teshil eder ve kolaylaştırır. Bin, belki elli bin senelik mesafeyi bir günde kestirecek vesaiti gösterir. Hem Sultan-ı ezel ve ebed

---

[1] Bkz.: Şûrâ Sûresi, 42/19.
[2] Bkz.: Hûd Sûresi, 11/23; Furkan Sûresi, 25/75-76; Ankebût Sûresi, 29/58; Ahkaf Sûresi, 46/14; Fetih Sûresi, 48/5; Tegâbün Sûresi, 64/9; Talâk Sûresi, 65/11.
[3] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/81, 275; Furkan Sûresi, 25/68-69; Yûnus Sûresi, 10/27, 52; Müminûn Sûresi, 23/103; Zuhruf Sûresi, 43/74.
[4] Bkz.: İnşikak Sûresi, 84/25; Tîn Sûresi, 95/5-6; Asr Sûresi, 103/2-3.

Abes: Boş, gayesiz.
Âlâm: Elemler.
Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek mertebe, cennetin en yüksek derecesi.
Amel-i sâlih: Allah rızasına uygun amel, iyi iş.
Cihâzât: Donanımlar.
Cilve: Görünme, yansıma, Allah'ın isimlerinin tecellisi.
Çendan: Gerçi.
Dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, dinden ayrılma.
Dağdağalı: Gürültülü, patırtılı.
Delâil-i kat'iyye: Kat'i deliller.
Fani: Ölümlü, sonlu.
Gayrimeşrû: Meşrû olmayan, dinin müsaade etmediği şey.
İltifâtât: Lütuflar, iyilikler.
İltifâtât-ı Rahmâniye: Sonsuz merhamet sahibi Allah'ın iltifatları.
Kemâlât-ı fenniye: İlimlerin gelişmesi, ilim ve teknolojide ilerleme.
Levâzımat: Gerekli, lâzım olan şeyler.
Meşakkat: Sıkıntı, zahmet, zorluk.
Meşrû: Şer'an câiz olan, kanuna uygun.
Sâbıkan: Daha önce geçtiği üzere.
Safa: Gönül rahatlığı ve sevinçli olma hâli.
Sukut: Düşme.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: Kâinatın ezelî ve ebedî mutlak hâkimi Allah (c.c).
Tekemmülât-ı ruhiye: Ruhi olgunlaşma, kemâle erme.
Terakkiyat-ı beşeriye: İnsanlığa ait ilerlemeler.
Terakkiyat-ı mâneviye: Mânevi yükseliş, ilerleme.
Teshil: Kolaylaştırma.
Vesait: Vasıtalar.
Zâil: Geçici.
Zevâl: Sona erme, yok olma.
Zulümât: Karanlıklar.

olan Zât-ı Zülcelâl'i tanıttırmakla insanı, O'na bir memur abd ve bir vazifedar misafir vaziyetini verir.

Hem dünya misafirhânesinde, hem berzâhî ve uhrevî menzillerde kemâl-i rahatla seyahatini temin eder. Nasıl ki bir padişahın müstakîm bir memuru, onun daire-i memleketinde, hem her vilayetin hudutlarından sühuletle ve tayyare, gemi, şimendifer gibi süratli vasıta-yı seyahatle gezer, geçer. Öyle de Sultan-ı Ezelî'ye iman ile intisab eden ve amel-i sâlih ile itâat eden bir insan, şu misafirhâne-i dünya menzillerinden ve âlem-i berzâh ve âlem-i mahşer dairelerinden ve hâkezâ.. kabirden sonraki bütün âlemlerin geniş hudutlarından berk ve burak süratinde geçer. Tâ saadet-i ebediyeyi bulur. Ve şu hakikati kat'î isbat eder ve asfiya ve evliyaya gösterir.

Hem de Kur'ân'ın hakikati der ki; "Ey mümin! Sendeki nihayetsiz muhabbet kabiliyetini, çirkin ve noksan ve şerûr ve sana muzır olan nefs-i emmârene verme.[1] Onu mahbub ve onun hevâsını kendine mâbud ittihaz etme.[2] Belki sendeki o nihayetsiz muhabbet kabiliyetini, nihayetsiz bir muhabbete lâyık, hem nihayetsiz sana ihsan edebilen.. hem istikbalde seni nihayetsiz mesud eden, hem bütün alâkadar olduğun ve onların saadetleriyle mesûd olduğun bütün zâtları ihsanatıyla mesûd eden.. hem nihayetsiz kemâlâtı bulunan ve nihayetsiz derecede kudsî, ulvî, münezzeh, kusursuz, noksansız, zevâlsiz cemâl sahibi olan.. ve bütün esmâsı, nihayet derecede güzel olan ve her isminde pek çok envâr-ı hüsün ve cemâl bulunan.. ve cennet bütün güzellikleriyle ve nimetleriyle, O'nun cemâl-i rahmetini ve rahmet-i cemâlini gösteren.. ve sevimli ve sevilen bütün kâinattaki bütün hüsün ve cemâl ve

---

[1] Bkz.: Yûsuf Sûresi, 12/53.
[2] Bkz.: Nisâ Sûresi, 4/135; Kehf Sûresi, 18/28; Tâhâ Sûresi, 20/16; Furkan Sûresi, 25/43; Kasas Sûresi, 28/50; Câsiye Sûresi, 45/23; Nâziât Sûresi, 79/40.

Âlem-i berzah: Kabir hayatı.
Âlem-i mahşer: Kabir hayatının bitiminden sonra insanların yeniden toplanıp diriltilecekleri âlem.
Asfiya: İlim ve takvasıyla peygamber aleyhisselam'ın gerçek varisleri.
Berk: Şimşek.
Berzahî: Kabir alemine ait.
Burak: Hz. Muhammed aleyhisselam'ın miraca çıkarken bindiği binek.
Cemâl: Güzellik.
Cemâl-i rahmet: Cenab-ı Hakk'ın rahmetinin güzelliği.
Daire-i memleket: Ülke sınırları.
Envâr-ı hüsün: Güzellik nurları.
Evliya: Veliler, Allah dostları.
Hevâ: İstek, düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.
İhsanat: İhsanlar, lütuflar.
İntisab: Bağlanma, mensub olma.
Mahbub: Sevgili.
Muzır: Zararlı, zarar veren.
Münezzeh: Kusur ve noksanlıktan uzak olan.
Müstakîm: Doğru yolda olan, doğru, hilesiz, temiz.
Nefs-i emmare: Kötülüğü isteyen nefis.
Rahmet-i cemâl: İlahî güzelliğin rahmet ciheti.
Sultan-ı Ezelî: Kâinatın ezelî ve mutlak hâkimi Allah (c.c).
Sühulet: Kolaylık.
Şerûr: Çok şerli, zararlı, kötü.
Şimendifer: Tren.
Tayyare: Uçak.
Uhrevî: Âhirete ait.
Ulvi: Yüce.
Vasıta-yı seyahat: Seyahat vasıtası
Vazifedar: Vazifeli.
Vesait: Vasıtalar, araçlar.
Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz yücelik ve heybet sahibi Allah (c.c).

mehâsin ve kemâlât, O'nun cemâline ve kemâline işaret eden ve delâlet eden ve emâre olan bir Zât'ı, mahbub ve mâbud ittihaz et."[1]

Hem der: "Ey insan! O'nun esmâ ve sıfâtına ait istîdad-ı muhabbetini, sâir bekâsız mevcudâta verme; faydasız mahlûkata dağıtma.[2] Çünkü âsâr ve mahlûkat fânîdirler. Fakat o âsârda ve o masnûatta nakışları, cilveleri görünen esmâ-yı hüsnâ bâkîdirler, daimîdirler.[3] Ve esmâ ve sıfâtın her birisinde binler merâtib-i ihsan ve cemâl ve binler tabakat-ı kemâl ve muhabbet var. Sen yalnız Rahman ismine bak ki; cennet bir cilvesi ve saadet-i ebediye bir lem'ası ve dünyadaki bütün rızık ve nimet, bir katresidir."[4]

İşte şu muvâzene, ehl-i dalâletle ehl-i imanın hayat ve vazife cihetindeki mahiyetlerine işaret eden

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۞ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۞

إِلاَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ [5]

hem netice ve âkıbetlerine işaret eden فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ[6] olan âyete dikkat et. Ne kadar ulvî, mu'cizâne, beyân ettiğimiz müvâzeneyi ifade ederler.

---

[1] Bkz.: Tâhâ Sûresi, 20/14; Zümer Sûresi, 39/2,66; Yasin Sûresi, 36/60-61.

[2] Bkz.: Bakara Sûresi, 2/165; En'am Sûresi, 6/76-79; Tevbe Sûresi, 9/23-24; Kıyâmet Sûresi, 75/20-35; Dehr Sûresi, 76/27; Fecr Sûresi, 89/20-26.

[3] Bkz.: Kasas Sûresi, 28/88; Rahman Sûresi, 55/25,26.

[4] Bkz.: Meryem Sûresi, 19/61, 93; Rahman Sûresi, 55/1-12; Mülk Sûresi, 67/19-20.

[5] "Biz insanı en mükemmel surette yarattık. Sonra da onu en aşağı derekeye düşürdük. Ancak iman edip güzel ve makbul işler yapanlar müstesnadır." (Tîn Sûresi, 95/4-6).

[6] "Merhamete lâyık olma haklarını kaybettiklerinden perişan hâllerine gök de ağlamadı, yer de ağlamadı." (Duhân Sûresi, 44/29).

Âkibet: Son, nihayet, netice.
Cemâl: Güzellik.
Cihet: Taraf, yön.
Ehl-i îman: Müminler.
Emâre: İşaret, belirti.
İhsanat: İhsanlar, lütuflar.
İstidad-ı muhabbet: Sevme kabiliyeti, yeteneği.
İttihaz etmek: Kabul etmek, addetmek, edinmek.
Katre: Damla.
Kemâlât: Faziletler, iyilikler, mükemmellikler.
Lem'a: Parıltı.
Mâbud: Kendisine ibadet edilen.
Mahiyet: Bir şeyin asıl durumu, esası.
Mehâsin: Güzellikler.
Merâtib-i ihsan ve cemâl: Lütuf ve güzelliğin dereceleri.
Mu'cizâne: Mu'cizeli bir şekilde.
Muvâzene: Denge, ölçü.
Münezzeh: Kusur ve noksanlıktan uzak olan.
Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk, ahiret saadeti.
Sıfât: Sıfatlar.
Tabakat-ı kemâl: Mükemmelliğin dereceleri.
Ulvi: Yüce.

•*Birinci âyet*, On Birinci Söz'de tafsilen o âyetin i'câzkârâne ve îcâzkârâne ifade ettiği hakikati, o Söz'de beyân edildiğinden, onu oraya havale ederiz.

•*İkinci âyet* ise, yalnız bir küçük işaretle göstereceğiz ki, ne kadar ulvî bir hakikati ifade ediyor. Şöyle ki:

Şu âyet, mefhum-u muvafık ile şöyle ferman ediyor: "Ehl-i dalâletin ölmesiyle semâvât ve zemin, onların üstünde ağlamıyorlar." Ve mefhum-u muhalif ile delâlet ediyor ki: "Ehl-i imanın dünyadan gitmesiyle, semâvât ve zemin, onların üstünde ağlıyor." Yani ehl-i dalâlet; madem semâvât ve arzın vazifelerini inkâr ediyor, mânâlarını bilmiyor, onların kıymetlerini iskat ediyor, Sâni'lerini tanımıyor. Onlara karşı bir hakaret, bir adâvet ettiğinden elbette semâvât ve zemin, onlara ağlamak değil, belki onlara nefrin eder, onların gebermesiyle memnun olurlar. Ve mefhum-u muhalif ile der: "Semâvât ve arz, ehl-i imanın ölmesiyle ağlarlar." Zira ehl-i iman ise –çünkü semâvât ve arzın vazifelerini bilir. Hakiki hakikatlerini tasdik ediyor. Ve onların ifade ettikleri mânâları iman ile anlıyor– "Ne kadar güzel yapılmışlar, ne kadar güzel hizmet ediyorlar." diyor. Ve onlara lâyık kıymeti veriyor ve ihtiram ediyor. Cenâb-ı Hak hesabına onlara ve onlar ayna oldukları esmâya muhabbet ediyor. İşte bu sır içindir ki semâvât ve zemin, ağlar gibi ehl-i imanın zevâline mahzun oluyorlar.[1]

✲ ✲ ✲

[1] İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallahü aleyhi ve sellem), "Arş'ın Sa'd İbni Muaz'ın (radıyallahu anh) vefatıyla sarsıldığını" ifade buyurmuştur. Bkz.: (Buhârî, *Menâkıbu'l-ensar* 12; Müslim, *Fedâilü's-sahabe* 123-125; Tirmizî, *Menâkıb* 50; İbni Mâce, *Mukaddime* 11; Müsned 3/234, 4/352; İbni Hibban, *Sahih* 15/503; Hâkim, *Müstedrek* 3/227.

Adâvet: Düşmanlık.
Delâlet etmek: İşaret etmek, delil olmak.
Ehl-i dalâlet: Dalalette olanlar, doğru yoldan sapıtanlar.
Ehl-i îman: Müminler.
Esmâ: İsimler.
Ferman: Buyruk.
Hakaret: Hor ve hakir görme, küçümseme.
İ'câzkârâne: Mucizeli bir tarzda.
İcâzkârâne: Veciz bir şekilde, az sözle çok manalar anlatarak.
İhtiram: Hürmet, saygı.
İnkâr etmek: Reddetme, tanımama, kabul etmeme.
İskat: Düşürmek, hükümsüz bırakmak.
Mefhum-u muhalif: Kastedilen mananın tam tersi anlam.
Mefhum-u muvafık: Doğrudan anlaşılan mana.
Nefrin: Lânet, beddua.
Sâni': Yaradan.
Semâvât: Gökler.
Tafsilen: Ayrıntılı olarak.
Zemin: Yeryüzü.
Zevâl: Sona erme, yok olma.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

فَنَادٰى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ [1]

إِذْ نَادٰى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ [2]

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ [3]

حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ [4]

لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ [5]

يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي [6]

لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ [7]

Otuz Birinci Mektub'un birinci kısmı; her zaman, hususan mağrib ve işâ ortasında otuz üçer defa okunması çok faziletli bulunan mezkûr kelimât-ı mübarekenin her birinin çok envârından birer nurunu gösterecek "Altı Lem'a" dan ...

---

[1] "Sonra karanlıklar içinde şöyle yakarmıştı: "Ya Rabbî! Sensin İlâh, Senden başka yoktur ilâh. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, Yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!" (Enbiya Sûresi, 21/87).

[2] "Ya Rabbî, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanısın." diye niyaz etmişti." (Enbiya Sûresi, 21/83).

[3] "Buna rağmen aldırmaz, yüz çevirirlerse, ey Resûlüm! de ki: "Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben yalnız O'na dayanırım. Çünkü O, Büyük Arş'ın, muazzam hükümranlığın sahibidir." (Tevbe Sûresi, 9/129).

[4] "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!" (Âl-i İmran Sûresi, 3/173).

[5] "Hareket ve güç, ancak yüceler yücesi ve pek büyük olan Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi ile olur." Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bu sözün, Cennet hazinelerinden bir hazine olduğunu bildirmiştir. Bkz.: Buhârî, *Meğâzî* 38, *Deavât* 51, 68, *Kader* 7; Müslim, *Zikir* 44-46.

[6] "Bâkî kalan ancak Sensin, ey Bâkî. Bâkî kalan ancak Sensin, ey Bâkî."

[7] "O (Kur'ân), iman edenler için hidâyet ve şifadır." (Fussilet Sûresi, 41/44).

Envâr: Nurlar.
İşâ: Yatsı.
Kelimât-ı mübareke: Mübarek kelimeler.
Mağrib: Akşam.
Mezkûr: Zikredilen, geçen.

Birinci Lem'a

Hazreti Yunus İbni Mettâ (alâ Nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm)'ın münâcâtı, en azîm bir münâcâttır ve en mühim bir vesile-i icâbe-i duadır.[1]

Hazreti Yunus (aleyhisselâm)'ın kıssa-yı meşhûresinin hülâsası:

Denize atılmış, büyük bir balık onu yutmuş. Deniz fırtınalı ve gece dağdağalı ve karanlık ve her taraftan ümit kesik bir vaziyette,

لَا إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ [2]

münâcâtı, ona sür'aten vasıta-yı necat olmuştur.

Şu münâcâtın sırr-ı azîmi şudur ki:

O vaziyette esbab bilkülliye sukût etti. Çünkü, o hâlde ona necat verecek öyle bir Zât lâzım ki; hükmü hem balığa, hem denize, hem geceye, hem cevv-i semâya geçebilsin. Çünkü, onun aleyhinde gece, deniz ve hût ittifak etmişler. Bu üçünü birden emrine musahhar eden bir Zât onu sâhil-i selâmete çıkarabilir. Eğer bütün halk onun hizmetkârı ve yardımcısı olsa idiler, yine beş para faydaları olmazdı.[3]

---

[1] Bkz.: Tirmizî, *Deavât* 81; Müsned 1/170.

[2] "Ya Rabbî! Sensin İlâh, Senden başka yoktur ilâh. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, Yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!" (Enbiya Sûresi, 21/87).

[3] Şu âyetler de bu gerçeği ifade etmektedirler: "Eğer Allah sana bir sıkıntı verirse O'ndan başkası onu gideremez. Sana bir hayır ve nimet verirse... Zaten O her şeye olduğu gibi, buna da elbette kadirdir." (En'âm Sûresi, 6/17). "Eğer Allah sana bir sıkıntı, bir zarar dokundurursa, onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Şayet sana hayır dilerse, o durumda O'nun bu lütfunu engelleyebilecek de yoktur." (Yûnus Sûresi, 10/107). "Allah'ın insanlara göndereceği herhangi bir nimeti engelleyip tutacak güç bulunmaz. O'nun vermediğini ise gönderecek kuvvet yoktur." (Fâtır Sûresi, 35/2).

Azîm: Büyük.
Bilkülliye: Bütünüyle, tamamen.
Cevv-i semâ: Atmosfer, hava.
Dağdağa: Gürültü
Kıssa-yı meşhûre: Meşhur hâdise
Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe duâ etme.
Necat: Kurtuluş.
Sahil-i selâmet: Güvenli sahil.
Sırr-ı azîm: Çok büyük sır.
Sukût etmek: Ortadan kalkmak, düşmek.
Sür'aten: Hızlı bir şekilde.
Vasıta-yı necat: Kurtuluş aracı, vesilesi.
Vesile-i icâbe-i dua: Duaya cevap verilme sebebi.

Demek esbabın tesiri yok. Müsebbibü'l-esbab'dan başka bir melce olamadığını aynelyakîn gördüğünden, sırr-ı ehadiyet, nur-u tevhid içinde inkişâf ettiği için şu münâcât birdenbire geceyi, denizi ve hûtu musahhar etmiştir. O nur-u tevhid ile hûtun karnını bir tahte'l-bahir gemisi hükmüne getirip ve zelzeleli dağvâri emvâc dehşeti içinde denizi, o nur-u tevhid ile emniyetli bir sahrâ, bir meydan-ı cevelân ve tenezzühgâhı olarak o nur ile semâ yüzünü bulutlardan süpürüp, kameri bir lâmba gibi başı üstünde bulundurdu. Her taraftan onu tehdit ve tazyik eden o mahlûkât, her cihette ona dostluk yüzünü gösterdiler. Tâ sâhil-i selâmete çıktı, şecere-i yaktîn[1] altında o lûtf-u rabbânîyi müşâhede etti.

İşte, Hazreti Yunus (aleyhisselâm)'ın birinci vaziyetinden yüz derece daha müthiş bir vaziyetteyiz. Gecemiz, istikbâldir. İstikbâlimiz, nazar-ı gafletle onun gecesinden yüz derece daha karanlık ve dehşetlidir. Denizimiz, şu sergerdân küre-i zeminimizdir. Bu denizin her mevcinde binler cenaze bulunuyor onun denizinden bin derece daha korkuludur. Bizim hevâ-yı nefsimiz, hûtumuzdur; hayat-ı ebediyemizi sıkıp mahvına çalışıyor.[2] *Bu hût, onun hûtundan bin derece daha muzırdır. Çünkü onun hûtu yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim hûtumuz ise yüz milyon seneler hayatın mahvına çalışıyor.*

---

[1] Bkz.: "Üzerine gölge yapması için, orada asma kabak cinsinden bir ağaç bitirdik." (Sâffât Sûresi, 37/146).
[2] Şu âyetler de bu durumu ifade etmektedir: "Buna inanmayanlar ve nefsinin arzu ve ihtiraslarının peşine düşenler, sakın seni ona inanmaktan vazgeçirmesin, sonra sen de helâk olursun." (Tâhâ Sûresi, 20/16). "Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır." (Sâd Sûresi, 38/26). "Baksana kendi hevâ ve hevesini ilah edinen, ilmi olduğu halde Allah'ın kendisini şaşırtıp, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözlerine de perde çektiği kimsenin haline! Hakkı görmemekte ve azgınlıkta ısrar etmesi sebebiyle Allah'ın şaşırttığı bu kimseyi kim yola getirebilir? Düşünmüyor musunuz?" (Câsiye Sûresi, 45/23).

Aynelyakîn: Gözle görme kesinliğinde vicdânî duyuş ve inanış.
Emvâc: Dalgalar.
Hayat-ı ebediye: Ebedî, sonsuz hayat.
Hevâ-yı nefs: Nefsin haram olan şeylere karşı arzu ve isteği.
Hût: Balık.
Kamer: Ay.
Küre-i zemin: Yeryüzü
Lûtf-u rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ın kullarına iyiliği ve ihsanı.
Melce: Sığınak.
Mevc: Dalga.
Meydan-ı cevelân: Gezilebilecek alan.
Musahhar etmek: Emri altında tutmak.
Müsebbibü'l-esbab: Sebepleri birbirine bağlı icad eden, yaratan Hz. Allah.
Nazar-ı gaflet: Gafletli bakış.
Nur-u tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren nur.
Sergerdan: Başı dönen, şaşkın.
Sırr-ı ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin her varlıkta özel şekilde tecelli etmesi.
Şecere-i yaktîn: Kabak, kavun, karpuz gibi toprakta uzanan bitki.
Tahte'l-bahir: Denizaltı.
Tenezzühgâh: Gezinti yeri.

Mâdem hakiki vaziyetimiz budur; biz de Hazreti Yunus (aleyhisselâm)'a iktidâen, umum esbabdan yüzümüzü çevirip doğrudan doğruya Müsebbibü'l-esbab olan Rabb'imize ilticâ edip [1] لَآ إِلٰهَ إِلَّآ أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ demeliyiz ve aynelyakîn anlamalıyız ki; gaflet ve dalâletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbâl, dünya ve hevâ-yı nefsin zararlarını defedecek yalnız o Zât olabilir ki; istikbâl taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idaresindedir. Acaba Hâlık-ı semâvât ve arzdan başka hangi sebep var ki, en ince ve en gizli hâtırât-ı kalbimizi bilecek ve bizim için istikbâli, âhiretin îcâdıyla ışıklandıracak ve dünyanın yüz bin boğucu emvâcından kurtaracak, -hâşâ- Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd'dan başka hiçbir şey, hiçbir cihette O'nun izni ve irâdesi olmadan imdâd edemez ve halâskâr olamaz.[2]

Mâdem hakikat-i hâl böyledir. Nasıl ki Hazreti Yunus (aleyhisselâm)'a o münâcâtın neticesinde hûtu ona bir merkûb, bir tahte'l-bahir ve denizi bir güzel sahrâ ve gece mehtâplı bir latîf suret aldı. Biz dahi o münâcâtın sırrıyla; لَآ إِلٰهَ إِلَّآ أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ demeliyiz.

لَآ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ cümlesiyle istikbâlimize, سُبْحَانَكَ kelimesiyle dünyamıza, إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ fıkrasıyla nefsimize nazar-ı merhametini celb etmeliyiz.[3] Tâ ki, nur-u iman ile ve Kur'ân'ın mehtâbıyla istikbâlimiz tenevvür etsin ve o gecemizin dehşet ve vahşeti, ünsiyet ve tenezzühe inkılâp etsin. Ve mütemâdiyen

[1] "Ya Rabbî! Sensin İlâh, Senden başka yoktur ilâh. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, Yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!" (Enbiya Sûresi, 21/87).

[2] Bu durumu ifade eden bazı âyet-i kerîmeler şöyledir: "Hiçbir konuda: Allah'ın dilemesine bağlamaksızın, "Ben yarın mutlaka şöyle şöyle yapacağım." deme!" (Kehf Sûresi, 18/23-24). "Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz." (Dehr Sûresi, 76/30; Tekvir Sûresi, 81/29). "Görmedin mi ki Allah yerde olan her şeyi ve Kendi emriyle denizlerde yüzen gemileri, sizin hizmetinize verdi? Yerin üstüne düşmesin diye, göğü O tutuyor. Gök ancak O'nun izniyle düşebilir." (Hac Sûresi, 22/65).

[3] Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Hz. Ebû Bekir'e (r.a.) tavsiye buyurduğu bir duâ şöyledir: "Allahım! Ben nefsime çok zulmettim. Günahları ancak Sen affedersin. Öyle ise beni, şânına lâyık bir mağfiretle bağışla, bana merhamet et. Sen affedici ve merhamet edicisin." (Buhârî, *Ezân* 149, *Tevhîd* 9, *Deavât* 16; Müslim, *Zikir* 47, 48, *Hudûd* 23).

Celb etmek: Kendine çekmek.
Esbab: Sebepler.
Hakikat-i hâl: Gerçek durum.
Halâskâr: Kurtarıcı.
Hâlık-ı semâvat ve arz: Göklerin ve yerin Yüce Yaratıcısı Hz. Allah.
Hâtırât-ı kalb: Kalbe gelen duygular, fikirler.
İktidâen: Uyarak.
Latîf: Güzel, hoş.
Merkûb: Binek.
Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Nazar-ı merhamet: Merhametli bakış.
Taht-ı emr: Emri altında.
Taht-ı hükmünde: Hükmü altında
Taht-ı idare: İdaresi altında.
Tenevvür: Aydınlanma.
Ünsiyet: Birine ısınma, dostluk, ahbaplık.
Zât-ı Vâcibü'l-Vücûd: Varlığı kendinden ve kesin tek varlık olan Allah.

mevt ve hayatın değişmesiyle seneler ve karnlar emvâcı üstünde hadsiz cenazeler binip ademe atılan dünyamız ve zeminimizde, Kur'ân-ı Hakîm'in tezgâhında yapılan bir sefine-i mâneviye hükmüne geçen hakikat-i İslâmiyet içine girip, selâmetle o denizin üstünde gezip, tâ sâhil-i selâmete çıkarak hayatımızın vazifesi bitsin. O denizin fırtınaları ve zelzeleleri, sinema perdeleri gibi tenezzühün manzaralarını tazelendirmekle, vahşet ve dehşet yerine, nazar-ı ibret ve tefekkürü keyiflendirerek okşayıp ışıklandırsın. Hem o sırr-ı Kur'ân ile o terbiye-i Furkâniye ile nefsimiz bize binmeyecek, merkûbumuz olup, bizi ona bindirip, hayat-ı ebediyemizin kazanmasına kuvvetli bir vasıtamız olsun.

Elhâsıl: *Mâdem insan, mâhiyetinin câmiiyeti itibârıyla sıtmadan müteellim olduğu gibi, arzın zelzele ve ihtizâzâtından ve kâinatın kıyamet hengâmında zelzele-i kübrâsından müteellim oluyor.*

Ve nasıl ki hurdebînî bir mikroptan korkar, ecrâm-ı ulviyeden zuhur eden kuyruklu yıldızdan dahi korkar.

Hem nasıl ki hânesini sever, koca dünyayı da öyle sever. Hem nasıl ki küçük bahçesini sever, öyle de hadsiz ebedî Cennet'i dahi müştâkâne sever.

Elbette böyle bir insanın Mâbûdu, Rabbi, melcei, halâskârı, maksudu öyle bir Zât olabilir ki, umum kâinat O'nun kabza-yı tasarrufunda, zerrât ve seyyârât dahi taht-ı emrindedir.[1]

Elbette öyle bir insan dâimâ Yunusvârî (aleyhisselâm)

لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ[2] *demeye muhtaçtır.*

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ[3]

* * *

---

[1] Bkz.: "Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları O'nun nezdindedir." (Zümer Sûresi, 39/63; Şûrâ Sûresi, 42/12). "Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır." (Âl-i İmran Sûresi, 3/180; Hadîd Sûresi, 57/10).

[2] "Ya Rabbî! Sensin İlâh, Senden başka yoktur ilâh. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, Yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!" (Enbiya Sûresi, 21/87).

[3] "Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin." (Bakara Sûresi, 2/32).

Adem: Yokluk.
Câmiiyet: Çok kapsamlı olma.
Ecrâm-ı ulviye: Çok büyük gök cisimleri, yıldızlar.
Hengâm: Vakit, sıra.
Hurdebinî: Mikroskobik, mikroskopla görülebilecek derecede küçük olan.
İhtizâzât: Titremeler, sarsılmalar.
Karn: Asır, çağ.
Mevt: Ölüm.
Müştâkâne: Büyük bir özlemle.
Müteellim: Istırap çeken, üzüntülü.
Nazar-ı ibret: İbretle bakma.
Sefine-i mâneviye: Mecâzî anlamda bir gemi.
Sırr-ı Kur'ân: Kur'ân'ın sırrı.
Terbiye-i Furkaniye: Kur'ân'ın terbiyesi.
Zelzele-i kübrâ: En büyük zelzele, kıyamet.
Zerrât: Zerreler, atomlar.
Zuhur etmek: Görünmek, belirmek.

(On Yedinci Lem'a'dan)

Beşinci Nota

Şu notada Avrupa fünûnu ve medeniyeti, Eski Said'in fikrinde bir derece yerleştiği için, Yeni Said harekât-ı fikriyede seyrettiği zaman, Avrupa'nın fünûn ve medeniyeti, o seyahat-i kalbiyede emrâz-ı kalbiyeye inkılâp ederek ziyâde müşkülâta medâr olduğundan, bilmecburiye Yeni Said zihnini silkeleyip, müzahref felsefeyi ve sefih medeniyeti atmak isterken, kendi ruhunda Avrupa'nın lehinde şehâdet eden hissiyât-ı nefsaniyeyi susturmak için, Avrupa'nın şahs-ı mânevîsi ile bir cihette gayet kısa, bir cihette uzun, gelecek muhâvereye mecbur olmuştur.

Yanlış anlaşılmasın, Avrupa ikidir: **Birisi**, İsevîlik din-i hakikisinden aldığı feyz ile hayat-ı içtimâiye-i beşeriyeye nâfi sanatları ve adâlet ve hakkaniyete hizmet eden fünûnları takip eden bu birinci Avrupa'ya hitab etmiyorum. Belki felsefe-i tabiiyenin zulmetiyle, medeniyetin seyyiâtını mehâsin zannederek, beşeri sefâhete ve dalâlete sevk eden bozulmuş **ikinci** Avrupa'ya hitab ediyorum. Şöyle ki:

O zaman, o seyahat-ı ruhiyede, mehâsin-i medeniyet ve fünûn-u nâfiadan başka olan malâyani ve muzır felsefeyi ve muzır ve sefih medeniyeti elinde tutan Avrupa'nın şahs-ı mânevîsine karşı demiştim:

Bil ey ikinci Avrupa! Sen, sağ elinle sakîm ve dalâletli bir felsefeyi ve sol elinle sefih ve muzır bir medeniyeti tutup dâvâ edersin ki, beşerin saâdeti bu ikisi iledir. Senin bu iki elin kırılsın ve şu iki pis hediyen senin başını yesin ve yiyecek.

Bilmecburiye: Mecburen, zorunlu olarak.
Dâvâ etmek: İddia etmek.
Emrâz-ı kalbiye: Kalb hastalıkları.
Felsefe-i tabîiye: Yaratmayı tabiata vererek, Allah'ı inkâr eden görüş.
Feyz: Bereket, ihsan.
Fünûn-u nâfia: Faydalı ilimler.
Hakkaniyet: Hak ve adâlete uygunluk, hakka riâyet etme.
Harekât-ı fikriye: Fikrî hareketler, düşünce faaliyeti sonucunda fikrî ilerleme.
Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: Toplum hayatı.
Hissiyat-ı nefsaniye: Nefse ait hisler, duygular.
İnkılâp etme: Dönüşme.
İsevîlik din-i hakikîsi: Hz. İsa'nın (a.s.) izinden giden gerçek Hıristiyanlık dini.
Mâlâyâni: Faydasız, lüzumsuz, boş iş.
Medâr: Vesile, sebep.
Mehâsin-i medeniyet: Medeniyetin güzellikleri, iyilikleri.
Muhâvere: Karşılıklı konuşma.
Muzır: Zararlı, zarar veren.
Müşkülât: Güçlükler, zorluklar.
Müzahraf: Yaldızlı, sahte, yalancı.
Nâfi: Faydalı.
Sakîm: Hasta, sağlam olmayan, sakat.
Sefâhet: Zevk ve eğlenceye –aşırı derecede– düşkünlük, akılsızlık.
Sevk eden: İleri süren, gönderen, yollayan.
Seyahat-i kalbiye: Kalb ile yapılan seyahat.
Seyahat-i ruhiye: Ruhî seyahat.
Seyyiat: Kötülükler, kötü hasletler.
Şahs-ı mânevi: Mânevî kişilik, hükmî şahsiyet.
Zulmet: Karanlık.

Ey küfr ü küfrânı dağıtıp neşreden bedbaht ruh! Acaba, hem ruhunda, hem vicdanında, hem aklında, hem kalbinde dehşetli musibetlerle musibetzede olmuş ve azâba düşmüş bir adamın cismiyle, zâhirî bir surette aldatıcı bir zînet ve servet içinde bulunmasıyla saâdeti mümkün olabilir mi? Ona mes'ûd denilebilir mi?

Âyâ görmüyor musun ki, bir adamın cüz'î bir emirden me'yûs olması ve vehmî bir emelden ümidi kesilmesi ve ehemmiyetsiz bir işten inkisâr-ı hayale uğraması sebebiyle tatlı hayaller ona acılaşıyor, şirin vaziyetler onu tâzib ediyor, dünya ona dar geliyor, zindan oluyor? Hâlbuki senin şeâmetinle, kalbinin en derin köşelerinde ve ruhunun tâ esasında dalâlet darbesini yiyen ve o dalâlet cihetiyle bütün emelleri inkıtaa uğrayan ve bütün elemleri ondan neş'et eden bir bîçâre insana hangi saâdeti temin ediyorsun?

Acaba, zâil, yalancı bir cennette cismi bulunan ve kalbi, ruhu cehennemde azâp çeken bir insana mesûd denilebilir mi? İşte, sen, bîçâre beşeri böyle baştan çıkardın, yalancı bir cennet içinde cehennemî bir azâp çektiriyorsun.

Ey beşerin nefs-i emmâresi! Bu temsile bak, beşeri nereye sevk ettiğini bil. Meselâ bizim önümüzde iki yol var.

• **Birisinden gidiyoruz.** Görüyoruz ki, her adım başında bîçâre âciz bir adam bulunur. Zâlimler hücum edip malını, eşyasını gasp ederek kulübeciğini harap ediyorlar, bazan da yaralıyorlar. Öyle bir tarzda ki, acınacak hâline semâ ağlıyor. Nereye bakılsa hâl, bu minvâl üzere gidiyor. O yolda işitilen sesler, zâlimlerin gürültüleri, mazlûmların ağlayışları olduğundan umumî bir matem, o yolu kaplıyor. İnsan, insaniyet cihetiyle gayrın elemiyle müteellim olduğundan, hadsiz bir eleme giriftâr oluyor. Hâlbuki vicdan bu derece teellüme tahammül edemediğinden; o yolda giden, iki şeyden birisine mecbur olur. Ya insaniyetten tecerrüd edip ve nihayetsiz vahşeti iltizam

---

Âyâ: "Acaba?" "Ne o!" gibi hayret ve şaşkınlık ve çoğu zaman red ifade eden bir soru edatı.
Bedbaht: Talihsiz, mahrum.
Beşer: İnsan.
Bîçâre: Çâresiz.
Dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, dinden ayrılma.
Gasb: Zorla ele geçirme.
Gayr: Başkası.
Giriftar: Tutulmuş, yakalanmış.
İltizam: Benimseme, kabul etme.
İnkıta: Kesilme, tükenme.
İnsaniyet: İnsanlık.
Küfr ü küfran: İmansızlık ve nankörlük.
Minval: Tarz, usûl, yol, uslûb.
Mukteza: İcap, gerek.
Musîbetzede: Belâya uğrayan.
Müteellim: Acı ve elem duyan.
Nefs-i emmâre: Sürekli günah arzusunda olan nefis.
Neş'et: Çıkma, kaynaklanma.
Şeâmet: Uğursuzluk, meymenetsizik.
Tahammül: Sabretme, katlanma, dayanma.
Tecerrüd: Sıyrılmak, uzaklaşmak.
Teellüm: Elem, keder, acı çekme, tasalanma.
Temsil: Benzetme, örnek.
Umumî: Genel.
Vahşet: Ürküntü, ıssızlık, yabanilik.
Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

ederek öyle bir kalbi taşıyacak ki, kendi selâmetiyle beraber umumun helâketi onu müteessir etmesin veyahut kalb ve aklın muktezâsını iptal etsin.

Ey sefâhet ve dalâletle bozulmuş ve İsevî dininden uzaklaşmış Avrupa! Deccal gibi bir tek gözü taşıyan[1] kör dehan ile ruh-u beşere bu cehennemî hâleti hediye ettin! Sonra anladın ki, bu öyle ilaçsız bir illettir ki, insanı âlâ-yı illiyyînden esfel-i safilîne atar. Hayvanâtın en bedbaht derecesine indirir. Bu illete karşı bulduğun ilaç, muvakkaten iptal-i his hizmeti gören câzibedâr oyuncakların ve uyutucu hevesat ve fantaziyelerindir. Senin bu ilacın, senin başını yesin ve yiyecek! İşte beşere açtığın yol ve verdiğin saâdet, bu misâle benzer.

• **İkinci yol ki** Kur'ân-ı Hakîm, hidâyetiyle beşere hediye etmiştir. Şöyledir: Görüyoruz ki o yolun her menzilinde, her mekânında, her şehrinde bir sultan-ı âdilin müstakîm askerleri her tarafta bulunuyorlar, geziyorlar. Ara sıra o sultanın emriyle o askerlerin bir kısmını terhis ediyorlar. Silâhlarını, atlarını ve mîrî levâzımatlarını alıyorlar, onlara izin tezkeresini veriyorlar. O terhis olunan neferler, çendan ünsiyet ettikleri at ve silâhların teslim alınmasından zâhiren mahzun oluyorlar. Fakat hakikat noktasında terhisle müferrah olup, sultanın ziyaretine ve padişahın payitahtına dönmesi ve padişahı ziyaret etmesi cihetinde gayet memnun oluyorlar.

Bazan terhis memurları acemî bir nefere rast geliyorlar. Nefer onları tanımıyor. "Silâhını teslim et!" diyorlar. Nefer diyor: "Ben padişahın askeriyim, onun hizmetindeyim, sonra onun yanına gideceğim. Siz neci oluyorsunuz? Eğer onun izin ve rızasıyla gelmiş iseniz, göz ve baş üstüne geldiniz,

---

[1] Bkz.: Buhârî, *Enbiya* 48, *Libâs* 68, *Ta'bîr* 11, 33, *Fiten* 26; Müslim, *İman* 273-276.

Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek mertebe.
Bedbaht: Talihsiz, mahrum.
Câzibedar: Cezbedici, çekici.
Cehennemî: Cehennem'e ait, Cehennem gibi.
Çendan: Gerçi.
Deccal: Kıyâmete yakın bir dönemde çıkıp İslâm Dini'ni ve ümmetini ifsad edip kötülüklere sürükleyecek olan yalancı ve hilekâr şahıs.
Esfel-i sâfilin: En aşağı tabaka.
Fantâziyeler: Hayali ve yalan, boş gösterişler.
Hâlet: Durum, hâl, vaziyet.
Helâket: Yıkılma, mahvolma.
Hevesât: Nefsî istek ve arzular, hevesler.
Hidayet: Doğru yol.
İptal-i his: Hisleri uyuşturma.
İllet: Hastalık.
İsevî dini: Hıristiyanlık.
İzin (terhis) tezkeresi: Askerlik vazifesinin bittiğini belirten resmi vesika.
Kur'ân-ı Hakîm: Her şeyi yerli yerince açıklayan Kur'ân.
Levazımat: Gerekli olan, lüzumlu şeyler.
Menzil: Yer, konaklama yeri, mesken.
Mîrî: Devlete ait, devlet hazinesine ait.
Muvakkat: Geçici, belli bir süre için olan.
Müferrah: Ferahlanmış, sıkıntıdan kurtulmuş, mutlu.
Müstakim: Doğru yolda olan.
Müteessir: Etkilenen, tesir altında kalmış, üzüntülü.
Nefer: Er, asker.
Pâyitaht: Başkent.
Ruh-u beşer: İnsanın ruhu.
Sefâhet: Zevk ve eğlenceye –aşırı derecede– düşkünlük, akılsızlık.
Selâmet: Esenlik
Sultan-ı adil: Adaletli sultan.
Ünsiyet etme: Alışma, bir şeye ısınma.
Zâhiren: Görünürde.

emrini gösteriniz; yoksa çekiliniz, benden uzak olunuz. Ben tek başımla kalsam, sizler binler dahi olsanız, yine sizinle dövüşeceğim. Kendi nefsim için değil –çünkü nefsim benim değil, benim sultanımındır; belki bendeki nefsim ve silâhım, mâlikimin emanetidir– emaneti muhafaza ve sultanımın haysiyetini himâye ve izzetini vikâye için size baş eğmeyeceğim!"

İşte, o ikinci yoldaki medâr-ı sürûr ve saâdet olan binler ahvâlden bu hâl bir numûnedir. Sâir ahvâli sen kıyâs et. Bütün o ikinci yolun seferinde, tevellüdât nâmında sevinç ve şenlikle bir tahşidât ve sevkiyât-ı askeriye vardır ve vefiyât nâmında sürûr ve muzıka ile terhisât-ı askeriye görünüyorlar. İşte Kur'ân-ı Hakîm beşere bu yolu hediye etmiştir. Bu hediyeyi kim tam kabul etse, böyle iki cihanın saâdetine giden bu ikinci yoldan gider. Ne geçmiş şeyden mahzun ve ne de gelecek şeyden havf eder.

Ey ikinci bozuk Avrupa! Senin çürük ve esassız esaslarının bir kısmı şunlardır ki: "En büyük melekten en küçük semeğe kadar her bir zîhayat kendi nefsine mâliktir ve kendi zâtı için çalışır ve kendi lezzeti için çabalar. Onun bir hakk-ı hayatı var. Gaye-i himmeti ve hedef-i maksadı, yaşamak ve bekâsını temin etmektir." diyorsun. Ve Hâlık u Kerîm'in kerem düsturlarından ve erkân-ı kâinatta kemâl-i itaatle imtisâl edilen düstur-u teâvünle nebatat, hayvanâtın imdâdına ve hayvanât, insanların yardımına koşmasından tezâhür eden o umumî kanunun rahîmâne, kerîmâne cilvelerini cidâl zannedip, "Hayat bir cidâldir." diye, ahmakâne hükmetmişsin.

Acaba, o düstur-u teâvünün cilvesinden olan zerrât-ı taamiyenin, kemâl-i şevk ile beden hüceyrelerinin gıdalandırılması için koşmaları nasıl cidâldir? Nasıl bir çarpışmaktır? Belki o imdâd ve o koşmak, Kerîm bir Rabb'in emriyle bir teavündür.

Ahmakâne: Ahmakçasına.
Ahval: Hâller, durumlar.
Bekâ: Ebedî olmak, sürekli var olmak.
Cilve: Tecelli, görüntü, yansıma.
Düstur-u teâvün: Yardımlaşma prensibi.
Erkân-ı kâinat: Kâinatın rükünleri, esasları.
Gâye-i himmet: Gayret ve çabanın gâyesi.
Hakk-ı hayat: Hayat hakkı. Yaşama hakkı.
Hâlık u Kerîm: Yarattıklarına daima bol bol veren Yaradan.
Havf etmek: Korkmak.
Haysiyet: Şeref, itibar.
Hayvanât: Hayvanlar.
Hedef-i maksad: Asıl gâye.
Hüceyre: Hücrecik.
İmtisâl: Alınan emre boyun eğme, gerekeni yapma.
İzzet: Aziz olma, yücelik, üstün kudret.
Kemâl-i itaat: Tam bir itaat.
Kemâl-i şevk: Tam bir arzu ve istek.
Kerîm: Yarattıklarına daima bol bol veren Cenâb-ı Hak.
Kerîmâne: Cömertçe, bol ihsan ve ikram ederek.
Kur'ân-ı Hakîm: Her şeyi yerli yerince açıklayan Kur'ân.
Mâlik: Sahip
Medâr-ı sürûr: Sevinç ve mutluluk sebebi.
Nebatât: Bitkiler.
Numûne: Örnek, misal.
Rahîmâne: Merhamet ederek.
Semek: Balık.
Sevkiyat-ı askeriye: Askere gönderme ve askere alma.
Tahşidât: Yığınak yapma, kuvvet toplama.
Terhisat-ı askeriye: Askerlik görevini tamamlama.
Tevellüdat: Doğumlar.
Tezâhür: Ortaya çıkma, görünme.
Vefiyat: Vefatlar, ölümler.
Vikâye: Koruma.
Zerrât-ı taamiye: Yiyecek zerreleri.
Zîhayat: Canlı, hayat sahibi.

Hem çürük bir esasın: "Her şey kendi nefsine mâliktir." diyorsun. Hiçbir şey kendi nefsine mâlik olmadığına kat'î bir delil şudur ki: Esbabın içinde en eşrefi ve ihtiyâr noktasında en geniş irâdelisi, insandır. Hâlbuki bu insanın düşünmek, söylemek ve yemek gibi en zâhir ef'âl-i ihtiyâriyesinden yüz cüz'ünden onun dest-i ihtiyârına verilen ve dâire-i iktidarına giren yalnız meşkûk tek bir cüzdür. Böyle en zâhir fiilin yüz cüzünden bir cüzüne mâlik olmayan, nasıl kendine mâliktir denilir? Böyle en eşref ve ihtiyârı en geniş, bu derece hakiki tasarruftan ve temellükten eli bağlanmış bulunsa; "Sâir hayvanât ve cemâdât kendi kendine mâliktir." diyen, hayvandan daha ziyâde hayvan ve cemâdâttan daha ziyâde câmid ve şuûrsuz olduğunu ispat eder.

Seni bu hataya atıp bu vartaya düşüren, bir gözlü dehandır. Yani, hârika, menhus zekândır. O kör dehan ile, her şeyin Hâlık'ı olan Rabb'ini unuttun.. mevhum bir tabiata isnâd ettin.. âsârını esbaba verdin.. o Hâlık'ın malını bâtıl mâbûd olan tâğutlara taksim ettin!.. Şu noktada ve o dehan nazarında her zîhayat, her bir insan, tek başıyla hadsiz âdâya karşı mukavemet etmek ve nihayetsiz hâcâtın tahsiline çabalamak lâzım geliyor. Ve zerre gibi bir iktidar, ince tel gibi bir ihtiyâr, zâil lem'a gibi bir şuûr, çabuk söner şu'le gibi bir hayat, çabuk geçer dakika gibi bir ömür ile o hadsiz âdâya ve hâcâta karşı dayanmaya mecbur oluyor. Hâlbuki o bîçâre zîhayatın sermayesi, binler matlublarından birisine kâfi gelmiyor. Musibete giriftâr olduğu zaman sağır, kör esbabdan başka derdine derman beklemiyor, وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلاَّ فِي ضَلاَلٍ [1] sırrına mazhar oluyor.

---

[1] "İşte kâfirlerin duası öyle boşa gider." (Ra'd Sûresi, 13/14).

A'dâ: Düşmanlar.
Âsâr: Eserler, izler, alâmetler.
Bîçâre: Çâresiz.
Câmid: Cansız, donuk.
Cemadât: Cansız varlıklar.
Daire-i iktidar: İktidar alanı.
Dest-i ihtiyâr: İradenin gücü. kapasitesi.
Ef'âl-i ihtiyâriye: İnsanın irâde ve tercihi neticesinde yaptığı fiiller.
Esbab: Sebepler, maddî şartlar.
Eşref: En şerefli, en onurlu.
Giriftar: Tutulmuş, yakalanmış.
Hâcât: İhtiyaçlar.
Hâlık: Yaradan, Yaratıcı.
İhtiyâr: Seçme, tercih etme.
İsnad etmek: Dayandırmak.
Kâfi: Yeten, ihtiyacı karşılayan.
Lem'a: Parıltı.
Mâbud: Kendisine ibadet edilen.
Matlub: Talep edilen, istenilen şey.
Mazhar olmak: Söz konusu duruma düşmek, maruz kalmak.
Menhus: Uğursuz, kötü.
Mevhum: Olmadığı hâlde var sanılan.
Mukâvemet: Dayanma, karşı koyma, direnme.
Nazar: Bakış.
Nefs (nefis): Can, kişi, kendi, insandaki benlik.
Şu'le: Alev.
Tâğut: Zalim, şeytan, Allah'ın dışında ibadet edilen her şey.
Tahsil: Elde etme.
Taksim: Paylaştırmak.
Tasarruf: İdare etme, istediği gibi kullanma.
Temellük: Sahiplenmek, kendine mâl etmek.
Zâhir: Görünen, aşikâr olan.
Zâil: Geçici.

Senin karanlıklı dehan, nev-i beşerin gündüzünü geceye kalbetmiş. Yalnız o sıkıntılı, zulümlü ve zulmetli geceye ısındırmak için yalancı, muvakkat lâmbalarla tenvir ettin. O lâmbalar sürûr ile beşerin yüzüne tebessüm etmiyorlar. Belki beşerin ağlanacak acı hâllerindeki eblehâne gülmesine, o ışıklar müstehziyâne gülüp eğleniyor.

Her bir zîhayat senin şakirdlerin nazarında zâlimlerin hücumuna mâruz, miskin birer musîbetzededirler. Dünya bir matemhâne-i umumiyedir. Dünyadaki sadâlar ölümlerden, elemlerden gelen vaveylâlardır. Senden tam ders alan şakirdin bir firavun olur. Fakat en hasîs şeye ibâdet eden ve menfaat gördüğü her şeyi, kendine rab telâkki eden bir firavun-u zelildir. Hem senin şakirdin mütemerriddir. Fakat bir lezzeti için nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerriddir. Hasîs bir menfaat için şeytanın ayağını öper derecede alçaklık gösterir. Hem cebbardır, fakat kalbinde bir nokta-yı istinad bulamadığı için, zâtında gayet âciz bir cebbar-ı hodfüruştur. O şakirdin gaye-i himmeti, hevesat-ı nefsaniyeyi tatmin ve hamiyet ve fedâkârlık perdesi altında kendi menfaat-i nefsini arayan ve hırs ve gururunu teskin etmeye çalışan bir dessastır. Nefsinden başka ciddî olarak hiçbir şeyi sevmiyor. Her şeyi nefsine fedâ ediyor.

Amma *Kur'ân'ın hâlis ve tam şakirdi ise, bir abddir. Fakat âzam-ı mahlûkâta karşı da ubûdiyete tenezzül etmez ve cennet gibi en büyük ve âzam bir menfaati gaye-i ubûdiyet yapmaz bir abd-i azizdir. Hem halim selimdir, fakat Fâtır-ı Zülcelâl'inden başkasına, izni ve emri olmadan tezellüle tenezzül etmez bir halim-i âlîhimmettir. Hem fakirdir, fakat onun Mâlik u Kerîm'i*

Abd-i azîz: İzzetli ve şerefli kul.
Âzam: En büyük, en yüksek.
Âzam-ı mahlûkat: Yaratıkların en büyüğü.
Cebbâr: Zorba, despot, baskıcı.
Cebbâr-ı hodfürûş: Devamlı kendini beğendirmeye çalışan, zorba.
Dessas: Hileci.
Eblehâne: Ahmakça, aptalcasına.
Fakir-i müstağnî: İhtiyacını bildirmeyen gönlü zengin insan.
Fâtır-ı Zülcelâl: Ululuk sahibi Yaradan.
Firavun-u zelîl: Alçak firavun.
Gâye-i himmet: Gayret ve çabanın gâyesi.
Gaye-i ubûdiyet: Kulluğun maksadı, hedefi.
Halim selim: Yumuşak huylu, sakin tabiatlı.
Halim-i âlî-himmet: İdeali yüksek olan mütevazi insan.
Hamiyet: Dinî ve milli değerlere bağlılık duygusu, onları koruma gayreti.
Hasîs: Ufak, değersiz.
Hevesât-ı nefsâniye: Nefsin gelip geçici istek ve arzuları.
Kudret: Güç.
Mâtemhâne-i umumî: Herkesin ağlayıp, yas tuttuğu yer.
Menfaat-i nefs: Nefsin menfaati.
Musîbetzede: Başına belâ gelen.
Muvakkat: Geçici.
Müstehziyâne: Alay edercesine, alay ederek.
Mütemerrid: İnatçı, dik kafalı, kibirli.
Nev-i beşer: İnsanoğlu, insanlık.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası, güvenecek, dayanacak yer.
Sadâlar: Sesler, yankılar.
Sürûr: Sevinç, neşe.
Şakirt: Talebe, öğrenci, çırak.
Tatmin: İknâ etmek, doyurma.
Tenezzül: Bulunduğu seviyeden daha aşağıya inme, alçalma.
Tenvir etmek: Nurlandırmak, aydınlatmak.
Tezellül: Zillete katlanmak.
Ubûdiyet: Kulluk.
Vaveylâlar: Feryatlar.
Zillet: Alçalma, alçaklık, küçülme.
Zulmetli: Karanlıklı.

ona ileride iddihâr ettiği mükâfât ile bir fakir-i müstağnidir. Hem zayıftır fakat kudreti nihayetsiz olan seyyidinin kuvvetine istinâd eden bir zaîf-i kavîdir ki; Kur'ân, hakiki bir şakirdine cennet-i ebediyeyi dahi gaye-i maksat yaptırmadığı hâlde;[1] *bu zâil, fânî dünyayı ona gaye-i maksat hiç yapar mı?* İşte iki şakirdin himmetlerinin ne derece birbirinden farklı olduğunu anla!

Hem felsefe-i sakîmenin şakirdleriyle Kur'ân-ı Hakîm'in tilmizlerinin hamiyetkârlık ve fedâkârlıklarını bununla muvâzene edebilirsiniz. Şöyle ki:

Felsefenin şakirdi, kendi nefsi için kardeşinden kaçar, onun aleyhinde dâvâ açar. Kur'ân'ın şakirdi ise, semâvât ve arzdaki umum sâlih ibâdı kendine kardeş telâkki ederek, gayet samimî bir surette onlara duâ eder.[2] Ve saâdetleriyle mesûd oluyor. Ve ruhunda şedid bir alâkayı onlara karşı hisseder ki, duâsında اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ[3] der. Hem en büyük şey olan arş ve şemsi, musahhar birer memur ve kendi gibi bir abd, bir mahlûk telâkki eder.

Hem iki şakirdin ulviyet ve inbisât-ı ruhlarını bundan kıyâs et ki; Kur'ân, kendi şakirdlerinin ruhuna öyle bir inbisât ve ulviyet verir ki; doksan dokuz taneli tesbihe bedel, doksan dokuz esmâ-yı ilâhiyenin cilvelerini gösteren doksan dokuz âlemlerin zerrâtını, birer tesbih taneleri olarak şakirdlerinin ellerine verir. "Evradlarınızı bununla okuyunuz." der. İşte Kur'ân'ın tilmizlerinden Şâh-ı Geylânî,* Rifâî,* Şâzelî* (radıyallâhu anhüm) gibi şakirdleri, virdlerini okudukları vakit dinle, bak! Ellerinde silsile-i zerrâtı, katarât adedlerini, mahlûkâtın aded-i enfâsını tutmuşlar, onunla evradlarını okuyorlar. Cenâb-ı Hakk'ı zikir ve tesbih ediyorlar.

İşte Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın mu'cizâne terbiyesine bak ki; nasıl ednâ

---

[1] En mühim gâyenin Allah Teâlâ'nın rızâsı olduğuna dair bkz.: (Tevbe Sûresi, 9/72).
[2] Müminlerin birbiri hakkında duâlarının yer aldığı âyet-i kerîmelerden bir kısmı için bkz.: Bakara Sûresi, 2/201, 286; Âl-i İmran Sûresi, 3/16, 147, 193; İbrahim Sûresi, 14/41; Haşir Sûresi, 59/10; Nûh Sûresi, 71/28.
[3] "Allahım! Erkek-kadın bütün müminleri bağışla."

Arz: Yeryüzü.
Aded-i enfâs: İnsanların nefislerinin sayısı.
Cennet-i ebediye: Ebedî (sonsuz) Cennet hayatı.
Cilve: Tecelli, yansıma, görünme.
Edna: En küçük, en aşağı.
Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın isimleri.
Evrâd: Devamlı olarak yapılan zikir ve dersler.
Felsefe-i sakîme: Sakat felsefe.
Gâye-i maksad: Asıl gâye.
Himmet: Gayret, emek, çalışma.
İbad: Kullar.
İddihar: Yığma, biriktirme, depolama.
İnbisat-ı ruh: Ruh genişliği.
İstinad eden: Dayanan.
Kıyas etmek: Karşılaştırma, mukayese etme.
Mahlûkat: Yaratılmışlar.
Mu'cizâne: Mu'cizeli bir şekilde.
Muvâzene: Karşılaştırma.
Sâlih: Dinin emir ve yasaklarına uyan, iyi ahlâk sahibi, dindar.
Semâvât: Gökler.
Seyyid: Efendi.
Telâkki: Anlayış, kabul etme, öğrenme.
Tilmiz: Talebe, öğrenci, çırak.
Ulviyet: Yücelik, yükseklik.
Vird: Devamlı olarak yapılan zikir ve ders.
Zaîf-i kavî: Kuvvetli zayıf.
Zâil: Geçici.

bir kederle ve küçük bir gam ile başı dönüp sersemleşen ve küçük bir mikroba mağlûp olan bu küçük insan, terbiye-i Kur'ân ile ne kadar teâli ediyor. Ve ne derece letâifi inbisât eder ki; koca dünya mevcudâtını, virdine tesbih olmakta kısa görüyor. Ve cenneti zikir ve virdine gaye olmakta az gördüğü hâlde, kendi nefsini Cenâb-ı Hakk'ın ednâ bir mahlûkunun üstünde büyük tutmuyor. Nihayet izzet içinde, nihayet tevazuu cem ediyor. Felsefe şakirdlerinin buna nisbeten ne derece pest ve aşağı olduğunu kıyâs edebilirsin.

İşte felsefe-i sakîme-i Avrupâiye'den yek-çeşm olan dehasının yanlış gördüğü hakikatleri; iki cihana bakan, gayb-âşina parlak iki gözü ile iki âleme nazar eden, beşer için iki saâdete iki eliyle işaret eden hüdâ-yı Kur'ânî der ki:

"Ey insan! Senin elinde bulunan nefis ve malın senin mülkün değil, belki sana emanettir. O emanetin mâlik'i, her şeye kadîr, her şeyi bilir bir Rahîm u Kerîm'dir. O, senin yanındaki mülkünü senden satın almak istiyor. Tâ senin için muhafaza etsin, zayi olmasın. İleride mühim bir fiyat sana verecek. Sen, muvazzaf ve memur bir askersin. O'nun nâmıyla çalış ve hesabıyla amel et. O'dur ki, muhtaç olduğun şeyleri sana rızık olarak gönderiyor ve senin tâkatin yetmediği şeylerden seni muhafaza eder. Senin şu hayatının gayesi, neticesi, o Mâlik'in esmâsına ve şuûnâtına bir mazhariyettir.

Sana bir musîbet geldiği vakit, de: إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ[1] Yani, "Ben Mâlikimin hizmetindeyim. Ey musîbet! Eğer O'nun izin ve rızasıyla geldin ise, merhaba, safa geldin! Çünkü elbette bir vakit O'na döneceğiz ve O'nun huzuruna gideceğiz ve O'na müştâkız. Mâdem, herhâlde, bir zaman bizi hayatın tekâlifinden âzad edecektir. Haydi ey musîbet! O terhis ve o âzad

---

[1] "Biz Allah'a âidiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz." (Bakara Sûresi, 2/156).

Arş: Semâ, gök.
Cem etmek: Bir araya getirmek.
Ednâ: En küçük, en aşağı.
Evrâd: Devamlı olarak yapılan zikir ve dersler.
Felsefe-i sakîme-i Avrupâiye: Avrupanın hastalıklı, yanlış felsefesi.
Gayb-âşina: Gaybı bilen, görülmemiş şeyleri gören, bilen.
Hüdâ-yı Kur'ânî: Kur'ân'ın hidayeti. Kur'ân'ın doğru yolu.
İnbisat: Açılmak, genişlemek, inkişaf etmek.
İzzet: Aziz olma, yücelik, üstün kudret.
Katarat: Damlalar.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Açıklama ve ifadesiyle mu'cize olan Kur'ân.
Letâif: İncelikler, güzellikler.
Mahlûk: Yaratık.
Mâlik: Sahip.
Mazhariyet: Nail olma, elde etme.
Mu'cizâne: Mu'cizeli bir şekilde.
Musahhar: Emre amade kılınmış, hizmetine verilmiş.
Musîbet: Belâ, felâket, hastalık gibi başa gelen acı durumlar.
Muvazzaf: Görevli, vazifeli.
Müştak: Arzulu, istekli.
Pest: Alçak, aşağı, hafif.
Rahîm u Kerîm: Rahmetini fiilleriyle ortaya koyan, pek çok merhameti, ihsanı olan.
Silsile-i zerrât: Zerreler zinciri.
Şems: Güneş.
Şuûnat: İlâhi tecelliler, icraatlar, fiiller.
Teâli etmek: Yükselmek.
Tekâlif: Yükümlülükler.
Terbiye-i Kur'ân: Kur'ân'ın terbiyesi.
Tevazu: Alçak gönüllülük, kibirsizlik.
Tilmiz: Talebe, öğrenci, çırak.
Yek-çeşm: Tek gözlü.
Zerrât: Zerreler, atomlar.

etmek, senin elinle olsun, râzıyım. Eğer benim emanet muhafazasında ve vazife-perverliğimi tecrübe suretinde sana emir ve irâde etmiş, fakat sana teslim olmaklığıma izin ve rızası olmazsa, benim tâkatim yettikçe, emin olmayana Mâlik'imin emanetini teslim etmem!" der.

İşte binden bir numûne olarak, deha-yı felsefînin ve hüdâ-yı Kur'ânî'nin verdikleri derslerin derecelerine bak. Evet, iki tarafın hakikat-i hâli sâbıkan beyân edilen tarz ile gidiyor. Fakat hidâyet ve dalâlette insanların dereceleri mütefavittir. Gafletin mertebeleri muhteliftir. Herkes her mertebede bu hakikati tamamıyla hissedemez. Çünkü gaflet, hissi iptal ediyor. Ve bu zamanda öyle bir derecede iptal-i his etmiş ki, bu elîm elemin acısını ehl-i medeniyet hissetmiyorlar. Fakat hassasiyet-i ilmiyenin tezâyüdüyle ve her günde otuz bin cenazeyi gösteren mevtin ikazatıyla o gaflet perdesi parçalanıyor. Ecnebilerin tâğutlarıyla ve fünûn-u tabîiyeleriyle dalâlete gidenlere ve onları körü körüne taklit edip ittibâ edenlere binler nefrin ve teessüfler![1]

Ey bu vatan gençleri! Firenkleri taklide çalışmayınız! Âyâ Avrupa'nın size ettikleri hadsiz zulüm ve adâvetten sonra, hangi akıl ile onların sefâhet ve bâtıl efkârlarına ittibâ edip emniyet ediyorsunuz? Yok! Yok! Sefihâne taklit edenler, ittibâ değil, belki şuûrsuz olarak onların safına iltihak edip kendi kendinizi ve kardeşlerinizi idam ediyorsunuz. Âgâh olunuz ki, siz ahlâksızcasına ittibâ ettikçe, hamiyet dâvâsında yalancılık ediyorsunuz!.. Çünkü şu surette ittibâınız, milliyetinize karşı bir istihfaftır ve millete bir istihzâdır!..

هَدٰينَا اللّٰهُ وَإِيَّاكُمْ إِلَى الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ[2]

---

[1] Bkz.: "Ey iman edenler! Eğer Ehl-i kitaptan bir kısmına uyacak olursanız, iyi bilin ki onlar sizi imanınızdan sonra küfre çevirmek isterler." (Âl-i İmran Sûresi, 3/100).
[2] "Allah bizi de, sizi de sırat-ı müstakime hidâyet etsin."

Adâvet: Düşmanlık.
Âgâh: Bilgili, haberli, uyanık.
Âyâ: "Acaba?" "Ne o!" gibi hayret ve şaşkınlık ve çoğu zaman red ifade eden bir soru edatı.
Bâtıl: Gerçek olmayan, hak olmayan.
Beyan etmek: Açıklamak, ifade etmek.
Dalâlet: Dinden sapma.
Deha-yı felsefî: Felsefe dehası.
Ecnebiler: Yabancılar, Müslüman olmayanlar.
Ehl-i medeniyet: Medenî insanlar.
Elîm: Acı ve üzüntü verici.
Firenkler: Avrupalılar.
Fünûn-u tabîiye: Tabiat ilimleri.
Hakikat-ı hâl: Gerçek durum.
Hamiyet: Dinî ve milli değerlere bağlılık duygusu, onları koruma gayreti.
Hassasiyet-i ilmiye: İlmî hassasiyet, bilimsel dikkat ve titizlik.
İptâl etme: Hükümsüz hâle getirme.
İptâl-i his: Hisleri uyuşturma.
İdam: Yok etme.
İkazat: İkazlar, uyarılar.
İltihak: Bitişme, kavuşma.
İstihfaf: Küçümsemek, hafife almak.
İstihza: Alay etme, alay.
İttibâ: Tabi olma, arkasından gitme, itaat etme.
Mevt: Ölüm.
Muvazzaf: Görevli, vazifeli.
Mütefavit: Çeşitli, farklı.
Nefrin: Lânet, beddua okuma.
Sâbıkan: Daha önce.
Sefihane: Beyinsizce ve eğlenceye düşkün bir şekilde.
Tâğutlar: İnsanları Allah'a (c.c.) karşı isyana sevk edenler. İsyankârlar, zalimler.
Teessüf: Üzüntü.
Tezayüd: Artma, çoğalma.
Vazife-perver: Görevine bağlı.

Yirmi Dördüncü Lem'a

Tesettür Hakkındadır

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلاَبِيبِهِنَّ[1]

ilâ âhir... âyeti, tesettürü emrediyor. Medeniyet-i sefihe ise, Kur'ân'ın bu hükmüne karşı muhalif gidiyor. Tesettürü, fıtrî görmüyor, "Bir esarettir." diyor.[*]

Elcevap: Kur'ân-ı Hakîm'n bu hükmü tam fıtrî olduğuna ve muhalifi gayr-ı fıtrî olduğuna delâlet eden çok hikmetlerinden, yalnız "**Dört Hikmet**"ini beyân ederiz.

Birinci Hikmet

Tesettür, kadınlar için fıtrîdir ve fıtratları iktizâ ediyor. Çünkü kadınlar hilkaten zayıf ve nazik olduklarından, kendilerini hayatından ziyâde sevdiği yavrularını himâye edecek bir erkeğin himâye ve yardımına muhtaç

---

[1] "Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mümin kadınlara söyle, ev dışına çıktıkları zaman dış elbiselerini üzerlerine salıversinler." (Ahzâb Sûresi, 33/59).

[*] Mahkemeye karşı ve mahkemeyi susturan lâyiha-yı temyizin müdafaâtından bir parça: "Ben de Adliyenin mahkemesine derim ki: Bin üç yüz elli senede ve her asırda üç yüz elli milyon insanların hayat-ı içtimâiyesinde en kudsî ve hakikî ve hakikatli bir düstur-u ilâhîyi, üç yüz elli bin tefsirin tasdiklerine ve ittifaklarına istinaden ve bin üç yüz elli sene zarfında geçmiş ecdâdımızın itikadlarına iktidâen tefsir eden bir adamı mahkûm eden haksız bir kararı, elbette rûyi zeminde adâlet varsa, o kararı red ve bu hükmü nakzedecektir!"

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.
Gayr-i fıtrî: Gayr-i tabiî, tabiata aykırı.
Hilkaten: Yaratılış itibariyle.
Himaye etmek: Korumak, gözetmek.
İktiza etmek: Gerektirmek.
Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerîm.
Lâyiha-yı temyiz: Temyiz mahkemesi için hazırlanan savunma yazısı.
Medeniyet-i sefihe: Haram helâl demeden, hayatı zevk ve eğlence olarak benimseyen anlayış, medeniyet.
Tesettür: Örtünme, insanın, dinin belirlediği sınırlar ölçüsünde vücudunu diğer insanlara karşı göstermemesi.

bulunduğundan, kendini sevdirmek ve nefret ettirmemek ve istiskale mâruz kalmamak için, fıtrî bir meyli var.

Hem kadınların on adetten altı yedisi ya ihtiyardır, ya çirkindir ki; ihtiyarlığını ve çirkinliğini herkese göstermek istemezler. Ya kıskançtır; kendinden daha güzellere nisbeten çirkin düşmemek veya tecâvüzden ve ithamdan korkar, taarruza mâruz kalmamak ve kocası nazarında hıyanetle müttehem olmamak için, fıtraten tesettür isterler. Hatta dikkat edilse, en ziyâde kendini saklayan ihtiyarlardır. Ve on adetten ancak iki üç tanesi bulunabilir ki; hem genç olsun, hem güzel olsun, hem kendini göstermekten sıkılmasın.

Mâlûmdur ki, insan sevmediği ve istiskal ettiği adamların nazarından sıkılır, müteessir olur. Elbette açık saçıklık kıyafetine giren güzel bir kadın, bakmasına hoşlandığı nâmahrem erkeklerden onda iki üçü varsa, yedi sekizinden istiskal eder. Hem tefahhuş ve tefessüh etmeyen bir güzel kadın, nazik ve seriü't-teessür olduğundan, maddeten tesiri tecrübe edilen belki semlendiren pis nazarlardan elbette sıkılır. Hatta işitiyoruz, açık saçıklık yeri olan Avrupa'da çok kadınlar, bu dikkat-i nazardan sıkılarak, "Bu alçaklar bizi göz hapsine alıp sıkıyorlar." diye polislere şekvâ ediyorlar. Demek, medeniyetin ref-i tesettürü, hilâf-ı fıtrattır. Kur'ân'ın tesettür emri fıtrî olmakla beraber, o maden-i şefkat ve kıymettar birer refika-yı ebediye olabilen kadınları, tesettür ile sukuttan, zilletten ve mânevî esaretten ve sefaletten kurtarıyor.

Hem kadınlarda, ecnebî erkeklere karşı fıtraten korkaklık, tahavvüf var. Tahavvüf ise, fıtraten tesettürü iktizâ ediyor. Çünkü sekiz dokuz dakika bir zevki cidden acılaştıracak sekiz dokuz ay ağır bir veled yükünü zahmet ile çekmekle beraber, hâmisiz bir veledin terbiyesiyle sekiz dokuz sene, o sekiz dokuz dakika gayrimeşrû zevkin belâsını çekmek ihtimâli var. Ve kesretle vâki olduğundan, cidden şiddetle nâmahremlerden fıtratı korkar ve cibilliyeti

---

Fıtrat: Tabiat, yaratılış.
Fıtrî: Tabiî, doğal.
Gayrımeşrû: Haram, yasak, dine ve hukuka aykırı olan.
Hâmi: Himaye eden, koruyan.
Hilâf-ı fıtrat: Tabiata aykırı, yaratılışa ters.
İstiskâl etmek: Değer vermemek, hor görmek.
Kesret: Çoğunluk, genel.
Maden-i şefkat: Şefkat kaynağı.
Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Müttehem: Töhmet altında kalan, suçlanan.
Nâ-mahrem: Aralarında evliliğe mani bir yakınlık olmayan kimse, yabancı.
Ref-i tesettür: Örtünmeyi kaldırmak.
Refika-yı ebediye: Ebedî hayat arkadaşı.
Semlendirmek: Zehirlemek, zehirli hâle getirmek.
Serîü't-teessür: Çok çabuk etkilenen, üzülen.
Sukut: Düşme, değer kaybetme.
Şekvâ etmek: Şikâyet etmek.
Tahavvüf: Korkma, ürkeklik, çekingenlik.
Tefahhuş: Fuhşa düşme, ahlaksız olma.
Tefessüh: Bozulmak, kokuşmak
Tesettür: Örtünme, insanın, dinin belirlediği sınırlar ölçüsünde vücudunu diğer insanlara karşı göstermemesi.
Vâki olmak: Olmak, meydana gelmek
Veled: Çocuk

sakınmak ister. Ve tesettür ile nâmahremin iştahını açmamak ve tecâvüzüne meydan vermemek, zayıf hilkati emreder ve kuvvetli ihtar eder. Ve bir siperi ve kalesi çarşafı olduğunu gösteriyor.

Mesmûâtıma göre, merkez ve payitaht-ı hükûmette, çarşı içinde, gündüzde, ahalinin gözleri önünde, gayet âdi bir kundura boyacısı, dünyaca rütbeten büyük bir adamın açık bacaklı karısına bi'l-fiil sarkıntılık etmesi, tesettür aleyhinde olanların hayâsız yüzlerine bir şamar vuruyor!

İkinci Hikmet

Kadın ve erkek ortasında gayet esaslı ve şiddetli münasebet, muhabbet ve alâka, yalnız dünyevî hayatın ihtiyacından ileri gelmiyor. Evet bir kadın, kocasına yalnız hayat-ı dünyeviyeye mahsus bir refika-yı hayat değildir. Belki hayat-ı ebediyede dahi bir refika-yı hayattır.[1] Mâdem hayat-ı ebediyede dahi kocasına refika-yı hayattır; elbette ebedî arkadaşı ve dostu olan kocasının nazarından gayrı başkasının nazarını kendi mehâsinine celb etmemek ve onu darıltmamak ve kıskandırmamak lâzım gelir.

Mâdem mümin olan kocası, sırr-ı imana binâen onun ile alâkası hayat-ı dünyeviyeye münhasır ve yalnız hayvânî ve güzellik vaktine mahsus muvakkat bir muhabbet değil; belki hayat-ı ebediyede dahi bir refika-yı hayat noktasında esaslı ve ciddî bir muhabbetle, bir hürmetle alâkadardır. Hem yalnız gençliğinde ve güzellik zamanında değil, belki ihtiyarlık ve çirkinlik vaktinde dahi o ciddî hürmet ve muhabbeti taşıyor. Elbette ona mukâbil, o da kendi mehâsinini onun nazarına tahsis ve muhabbetini ona hasretmesi muktezâ-yı insaniyettir. Yoksa pek az kazanır, fakat pek çok kaybeder.

Şer'an koca, karıya küfüv olmalı, yani birbirine münasip olmalı. Bu küfüv ve denk olmak, en mühimmi diyanet noktasındadır.

Ne mutlu o kocaya ki; kadınının diyanetine bakıp taklit eder, refikasını hayat-ı ebediyede kaybetmemek için mütedeyyin olur.

---

[1] Cennetliklerin dünyadaki evliliklerini devam ettirmeleriyle ilgili olarak bkz.: Buhârî, *Fezâilü ashâbin'n-nebî* 30; Tirmizî, *Menâkıb* 62.

Âdi: Basit, sıradan.
Bi'l-fiil: Gerçekten, bizzat.
Binâen:... dayanarak, bunun üzerine.
Celb etmek: Kendine çekmek.
Diyanet: Dindârlık.
Hasr etmek: Sınırlamak, daraltmak.
Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.
Hayat-ı ebediye: Sonsuz, sınırsız hayat, âhiret hayatı.
Küfüv: Denk, akran.
Mehâsin: Güzellikler.
Mesmûât: Duyulan, işitilen şeyler.
Mukteza-yı insaniyet: İnsanlık gereği.
Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Münhasır: Sınırlı, kayıtlı.
Mütedeyyin: Dindar, dinine bağlı kimse.
Payitaht-ı hükûmet: Başkent.
Refika-yı hayat: Hayat arkadaşı.
Şer'n: Dinin belirlediği ölçülere göre.
Tahsis: Ayırma, özelleştirme.

Bahtiyardır o kadın ki; kocasının diyanetine bakıp "Ebedî arkadaşımı kaybetmeyeyim." diye takvâya girer.

Veyl o erkeğe ki; sâliha kadınını ebedî kaybettirecek olan sefâhete girer. Ne bedbahttır o kadın ki; müttaki kocasını taklit etmez, o mübarek ebedî arkadaşını kaybeder!

Binler veyl o iki bedbaht zevc ve zevceye ki; birbirinin fıskını ve sefâhetini taklit ediyorlar. Birbirine ateşe atılmasında yardım ediyorlar!

Üçüncü Hikmet

Bir ailenin saâdet-i hayatiyesi, koca ve karı mâbeyninde bir emniyet-i mütekâbile ve samimî bir hürmet ve muhabbetle devam eder. Tesettürsüzlük ve açık saçıklık, o emniyeti bozar, o mütekabil hürmet ve muhabbeti de kırar. Çünkü açık saçıklık kılığına giren on kadından ancak bir tanesi bulunur ki, kocasından daha güzeli görmediğinden, kendini ecnebiye sevdirmeye çalışmaz. Dokuzu, kocasından dahi iyisini görür. Ve yirmi adamdan ancak bir tanesi, karısından daha güzelini görmüyor. O vakit o samimî muhabbet ve hürmet-i mütekâbile gitmekle beraber, gayet çirkin ve gayet alçakça bir his uyandırmaya sebebiyet verebilir. Şöyle ki:

İnsan, hemşire misillü mahremlerine karşı fıtraten şehevânî his taşıyamıyor. Çünkü mahremlerin simaları, karâbet ve mahremiyet cihetindeki şefkat ve muhabbet-i meşrûayı ihsâs ettiği cihetle nefsî, şehevânî temayülâtı kırar. Fakat bacaklar gibi şer'an mahremlere de göstermesi caiz olmayan yerlerini açık-saçık bırakmak, süflî nefislere göre gayet çirkin bir hissin uyanmasına sebebiyet verebilir. Çünkü mahremin siması mahremiyetten haber verir ve nâmahreme benzemez. Fakat meselâ açık bacak, mahremin gayrıyla müsâvidir.

Ecnebî: Yabancı.
Emniyet-i mütekâbile: Karşılıklı güven.
Fısk: Günahkârlık, ahlâksızlık.
Fıtraten: Doğuştan, tabiî olarak.
Hemşire: Kız kardeş, bacı.
Hürmet-i mütekâbile: Karşılıklı saygı, hürmet.
İhsas etmek: Hissettirmek.
Karâbet: Akrabalık, yakınlık.
Mâbeyn: Ara, arası.
Mahrem: Nikah düşmeyecek derecede yakın olan kimse.
Mahremiyet: Mahrem olma, nikah düşmeyecek kadar yakın olma.
Muhabbet-i meşrûa: Meşrû, dinî sınırlar içinde kalan sevgi, muhabbet.
Müsavi: Eşit, denk.
Müttakî: Takvâ sahibi.
Saadet-i hayatiye: Hayat mutluluğu.
Sefâhet: Haram helâl demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.
Süflî: Alçak, bayağı, pes.
Şehevânî: Şehvetli, şehvet uyandıran.
Takvâ: Dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı olma.
Temâyülât: Meyiller, eğilimler.
Veyl: "Vay haline.., vah vah.., yazık.. yazık!" anlamında bir deyim.
Zevc ve zevce: Eş, karı-koca.

Mahremiyeti haber verecek bir alâmet-i farikası olmadığından, hayvânî bir nazar-ı hevesi, bir kısım süflî mahremlerde uyandırmak mümkündür. Böyle nazar ise, tüyleri ürpertecek bir sukut-u insaniyettir!

Dördüncü Hikmet

Mâlûmdur ki, kesret-i nesil herkesçe matlubdur. Hiçbir millet ve hükûmet yoktur ki, kesret-i tenâsüle taraftar olmasın. Hatta Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ferman etmiş:

تَنَاكَحُوا تَكْثُرُوا فَإِنِّي أُبَاهِي بِكُمُ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ [1]

–ev kemâ kâl– Yani: "İzdivaç ediniz; çoğalınız. Ben kıyamette, sizin kesretinizle iftihar edeceğim." Hâlbuki tesettürün ref'i, izdivacı teksir etmeyip, çok azaltıyor. Çünkü en serseri ve asrî bir genç dahi, refika-yı hayatını namuslu ister. Kendi gibi asrî, yani açık-saçık olmasını istemediğinden bekâr kalır, belki de fuhuşa sülûk eder.

Kadın öyle değil, o derece kocasını inhisar altına alamaz. Çünkü kadının -aile hayatında müdür-ü dâhilî olmak haysiyetiyle kocasının bütün malına, evlâdına ve her şeyine muhafaza memuru olduğundan- en esaslı hasleti sadâkattir, emniyettir. Açık saçıklık ise bu sadâkati kırar, kocası nazarında emniyeti kaybeder, ona vicdan azâbı çektirir. Hatta erkeklerde iki güzel haslet olan cesaret ve sehavet kadınlarda bulunsa, bu emniyete ve sadâkate zarar olduğu için, ahlâk-ı seyyiedendir, kötü haslet sayılırlar. Fakat kocasının vazifesi, ona hazinedarlık ve sadâkat değil, belki himâyet ve merhamet ve hürmettir. Onun için, o erkek inhisar altına alınmaz. Başka kadınları da nikâh edebilir.[2]

Memleketimiz Avrupa'ya kıyâs edilmez. Çünkü orada düello gibi çok

---

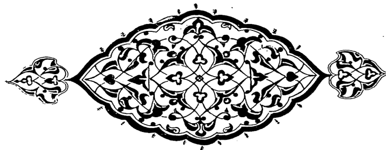
[1] Abdurrezzak, *Musannef* 6/173; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/380, hadis no: 1021.
[2] Bkz.: Nisâ Sûresi, 4/3.

Ahlâk-ı seyyie: Kötü ahlak.
Alâmet-i fârika: Ayırıcı özellik.
Haysiyet: İtibar.
İnhisar altına almak: Tekeline almak, kendine ait kılmak.
İzdivaç etmek: Evlenmek.
Kesret: Çokluk, çoğunluk.
Kesret-i nesil: Neslin artması.
Kesret-i tenasül: Nüfus artışı.
Mahrem: Nikah düşmeyecek derecede yakın olan kimse.
Matlub: Aranan, arzulanan.
Müdür-ü dahilî: İç işlerinden sorumlu müdür.
Nazar-ı heves: Şehvet hissiyle bakma.
Ref': Kaldırma.
Sehâvet: Cömertlik.
Sukut-u insaniyet: İnsanlığın düşüşü, değerini yitirmesi.
Süflî: Alçak, bayağı, pes.
Sülûk etmek: Bir yola girip devam etmek.
Teksir etmek: Çoğaltmak.

şiddetli vasıtalarla açık saçıklık içinde namus bir derece muhafaza edilir. İzzet-i nefis sahibi birisinin karısına pis nazarla bakan, boynuna kefenini takar, sonra bakar. Hem memâlik-i bâride olan Avrupa'daki tabiatlar, o memleket gibi bârid ve câmiddirler. Bu Asya, yani Âlem-i İslâm kıt'ası, ona nisbeten memâlik-i hârredir. Mâlûmdur ki; muhîtin, insanın ahlâkı üzerinde tesiri vardır. O bârid memlekette, soğuk insanlarda hevesât-ı hayvaniyeyi tahrik etmek ve iştihayı açmak için açık saçıklık, belki çok sû-i istimâlâta ve israfâta medâr olmaz. Fakat seriü't-teessür ve hassas olan memâlik-i hârredeki insanların hevesât-ı nefsâniyesini mütemâdiyen tehyîc edecek açık saçıklık, elbette çok sû-i istimâlâta ve israfâta ve neslin zaafiyetine ve sukut-u kuvvete sebeptir. Bir ayda veya yirmi günde ihtiyac-ı fıtrîye mukâbil, her birkaç günde kendini bir israfa mecbur zanneder. O vakit, her ayda on beş gün kadar hayız gibi arızalar münasebetiyle kadından tecennüb etmeye mecbur olduğundan, nefsine mağlûp ise fuhşiyâta da meyleder.

Şehirliler; köylülere, bedevîlere bakıp tesettürü kaldıramaz. Çünkü köylerde, bedevîlerde, derd-i maîşet meşgalesiyle ve bedenen çalışmak ve yorulmak münasebetiyle, hem şehirlilere nisbeten nazar-ı dikkati az celb eden mâsume işçi ve bir derece kaba kadınların kısmen açık olmaları, hevesât-ı nefsâniyeyi tehyîce medâr olamadığı gibi; serseri ve işsiz adamlar az bulunduğundan, şehirdeki mefâsidin onda biri onlarda bulunmaz. Öyle ise onlara kıyas edilmez.

* * *

Bârid: Soğuk.
Câmid: Katı, donuk.
Derd-i maîşet: Geçim derdi.
Fuhşiyât: Günahlar, çirkin şeyler.
Hevesât-ı hayvâniye: Hayvanî hisler, istekler.
Hevesât-ı nefsâniye: Nefse ait çirkin hisler, istekler.
İhtiyac-ı fıtrî: Yaratılıştan gelen, tabiî ihtiyaç.
İsrâfât: İsraflar, sınırları çiğnemeler.
İzzet-i nefis: Haysiyet, şeref, vakar.
Mâsume: Masum, ahlâk sahibi kadın.
Medâr olmak: Sebep, vesile olmak.
Mefâsid: Fesatlıklar, bozucu, yıkıcı şeyler.
Memâlik-i bâride: Soğuk ülkeler.
Memâlik-i hârre: Sıcak ülkeler.
Meşgale: Çaba, uğraş.
Muhit: Çevre, yer, coğrafya.
Mütemâdiyen: Devamlı bir şekilde.
Sû-i istimâlât: Su-i istîmaller, kötü kullanımlar.
Sukût-u kuvvet: Güç kaybı, kuvvetten düşme.
Tecennüb etmek: Sakınmak, uzak durmak.
Tehyiç etmek: Harekete geçirmek, sürüklemek.

(Birinci Mektup'tan)

Dördüncü Sual

Mahbublara olan aşk-ı mecâzî aşk-ı hakiki ye inkılâb ettiği gibi, acaba ekser nasda bulunan dünyaya karşı olan aşk-ı mecâzî dahi bir aşk-ı hakiki ye inkılâb edebilir mi?

Elcevap: Evet, dünyanın fâni yüzüne karşı olan aşk-ı mecâzî, eğer o âşık, o yüzün üstündeki zevâl ve fenâ çirkinliğini görüp ondan yüzünü çevirse, bâki bir mahbub arasa, dünyanın pek güzel ve âyine-yi esmâ-yı ilâhiye ve mezraa-yı âhiret olan[1] iki diğer yüzüne bakmaya muvaffak olursa, o gayrimeşrû mecâzî aşk, o vakit aşk-ı hakîkîye inkılâba yüz tutar. Fakat bir şart ile ki, kendinin zâil ve hayatıyla bağlı kararsız dünyasını, haricî dünyaya iltibas etmemektir. Eğer ehl-i dalâlet ve gaflet gibi kendini unutup, âfaka dalıp, umumî dünyayı hususî dünyası zannedip ona âşık olsa, tabiat bataklığına düşer, boğulur. Meğer ki hârika olarak bir dest-i inâyet onu kurtarsın. Şu hakikatı tenvir için şu temsile bak.

Meselâ şu güzel zînetli odanın dört duvarında, dördümüze ait dört endam aynası bulunsa, o vakit beş oda olur. Biri hakiki ve umumî, dördü misâlî ve hususî... Herbirimiz kendi aynamız vasıtasıyla, hususî odamızın şeklini, heyetini, rengini değiştirebiliriz. Kırmızı boya vursak, kırmızı; yeşil boyasak, yeşil gösterir ve hâkezâ... Aynada tasarrufla çok vazîyetler verebiliriz; çirkinleştirir, güzelleştirir, çok şekillere koyabiliriz. Fakat hâricî ve umumî odayı ise kolaylıkla

---

[1] "Dünya, âhiretin tarlasıdır." mânâsındaki hadis için bkz.: Sehâvî, *Makâsıdü'l-hasene* s.497; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/495.

Âfâk: Dış dünyaya ait,kişiyi doğrudan ilgilendirmeyen kıymetsiz sözler ve meseleler.

Aşk-ı hakikî: Gerçek aşk.

Aşk-ı mecazî: Fâni ve geçici aşk.

Âyine-yi esmâ-yı İlâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerini bize gösteren ayna.

Bâki: Dâimî, ölümsüz.

Dest-i inâyet: Yardım eli.

Ehl-i dalâlet ve gaflet: Hidayetten ayrılan, vurdumduymaz, lâubâlî yaşayanlar.

Gayrimeşrû: Yasak, haram, izin verilmeyen şey.

Hâkezâ: Bunu gibi,böylece.

Heyet: Şekil,görünüş,durum.

İltibas etmek: Karıştırmak.

İnkılâp etmek: Değişmek,başka bir hal almak.

Mahbub: Sevgili.

Mezraa-yı âhiret: Âhiretin tarlası.

Tabiat bataklığına düşmek: Eşyayı, tabiatın yarattığını kabul ederek doğru yoldan ayrılmak.

Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.

Zâil: Biten, tükenen.

Zevâl: Yok olma, bitme, kaybolup gitme.

tasarruf ve tağyir edemeyiz. Hususî oda ile umumî oda hakikatte birbirinin aynı iken, ahkâmda ayrıdırlar. Sen bir parmak ile odanı harab edebilirsin, ötekinin bir taşını bile kımıldatamazsın.

İşte dünya süslü bir menzildir. Herbirimizin hayatı, bir endam aynasıdır. Şu dünyadan herbirimize birer dünya var, birer âlemimiz var. Fakat direği, merkezi, kapısı, hayatımızdır. Belki o hususî dünyamız ve âlemimiz, bir sahifedir. Hayatımız bir kalem.. onunla sahife-i a'mâlimize geçecek çok şeyler yazılıyor. Eğer dünyamızı sevdikse, sonra gördük ki; dünyamız hayatımız üstünde bina edildiği için, hayatımız gibi zâil, fâni, kararsızdır.. hissedip bildik. Ona ait muhabbetimiz, o hususî dünyamız ayna olduğu ve temsil ettiği güzel nukuş-u esmâ-yı ilâhiyeye döner; ondan, cilve-i esmâya intikal eder.

Hem o hususî dünyamız, âhiret ve cennetin muvakkat bir fidanlığı olduğunu derkedip, ona karşı şedit hırs ve taleb ve muhabbet gibi hissiyatımızı onun neticesi ve semeresi ve sünbülü olan uhrevî fevâidine çevirsek, o vakit o mecâzî aşk, hakiki aşka inkılâb eder.

Yoksa; [1] نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰيهُمْ اَنْفُسَهُمْ اُولٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ sırrına mazhar olup, nefsini unutup, hayatın zevâlini düşünmeyerek, hususî, kararsız dünyasını, aynı umumî dünya gibi sâbit bilip, kendini lâyemut farzederek dünyaya saplansa, şedit hissiyat ile ona sarılsa, onda boğulur gider. O muhabbet onun için hadsiz belâ ve azaptır. Çünkü o muhabbetten yetimâne bir şefkat, me'yusâne bir rikkat tevellüd eder. Bütün zîhayatlara acır, hatta güzel ve zevâle mâruz bütün mahlûkata bir rikkat ve bir firkat hisseder, elinden bir şey gelmez, ye's-i mutlak içinde elem çeker.

---

[1] "(Sakın şunlar gibi olmayın ki onlar) Allah'ı unuttukları için, Allah da kendi öz canlarını kendilerine unutturdu. (Fayda ve zararlarını dahi bilemiyorlar.) İşte yoldan çıkanlar bunlardır." (Haşir Sûresi, 59/19).

Ahkâm: Hükümler.
Cilve-i esmâ: Cenab-ı Hakk'ın güzel isimlerinin tecellisi.
Derk etmek: Anlamak.
Fevâid: Faydalar.
Firkat: Ayrılık.
Lâ yemût: Ölümsüz.
Me'yusâne: Ümitsizce.
Muvakkat: Kısa süreli,daimi olmayan.
Nukuş-u esmâ-yı İlâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinin bize yansıyış şekilleri.
Rikkat: İncelik, yufka yüreklilik, yumuşaklık.
Sahife-i a'mâl: Amel defteri, insanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği sayfalar.
Tağyir etmek: Değiştirmek.
Tevellüt etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.
Uhrevi: Âhiret'e ait.
Ye's-i mutlak: Tam bir ümitsizlik.

Fakat gafletten kurtulan evvelki adam, o şedît şefkatin elemine karşı ulvî bir tiryak bulur ki; acıdığı bütün zîhayatların mevt ve zevâlinde bir Zât-ı Bâkî'nin bâkî esmâsının dâimî cilvelerini temsil eden âyine-i ervahları bâki görür; şefkati, bir sürûra inkılâb eder. Hem zevâl ve fenâya mâruz bütün güzel mahlûkatın arkasında bir cemâl-i münezzeh ve hüsn-ü mukaddes ihsas eden bir nakş ve tahsin ve sanat ve tezyîn ve ihsan ve tenvir-i dâimîyi görür. O zevâl ve fenâyı, tezyid-i hüsün ve tecdid-i lezzet ve teşhir-i sanat için bir tazelendirmek şeklinde görüp, lezzetini ve şevkini ve hayretini ziyadeleştirir.

اَلْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي [1]

Said Nursî

[1] Bâkî olan yalnız Allah'tır.

Âyine-i ervah: Ruhlar aynası.
Cemâl-i münezzeh: Kusursuz güzellik.
Hüsn-ü mukaddes: Kutsal güzellik.
İhsan: İyilik.
İhsas etmek: Hissettirmek, duyurmak.
Mevt: Ölüm.
Nakş: Nakşetme, işleme, resmetme.
Sürûr: Sevinç, neşe.
Şedit: Şiddetli.
Tahsin: Güzelleştirme, güzel yapma.
Tecdid-i lezzet: Lezzeti yenileme.
Tenvir-i dâimî: Dâimî aydınlatma, nurlandırma.
Teşhir-i sanat: Sanatını sergileme.
Tezyid-i hüsün: Güzelliği arttırma.
Tezyin: Bezeme, süsleme.
Tiryak: İlaç.
Ulvi: Yüce.
Zât-ı Bâkî: Ölümsüz, daimi Zat.
Ziyadeleştirmek: Arttırmak.

(Dokuzuncu Mektup'tan)

Sâlisen

Şu dünya hayatında en bahtiyar odur ki, dünyayı bir misafirhâne-i askerî telâkki etsin.. ve öyle de iz'an etsin.. ve ona göre hareket etsin. Ve o telâkki ile, en büyük mertebe olan mertebe-i rızâyı[1] *çabuk elde edebilir. Kırılacak şişe pahasına daimî bir elmasın fiyatını vermez, istikamet ve lezzetle hayatını geçirir.*

Evet, dünyaya ait işler, kırılmağa mahkûm şişeler hükmündedir. Bâkî umûr-u uhrevîye ise gayet sağlam elmaslar kıymetindedir.[2] İnsanın fıtratındaki şiddetli merak ve hararetli muhabbet ve dehşetli hırs ve inadlı talep ve hâkeza şedit hissiyâtlar, umûr-u uhrevîyeyi kazanmak için verilmiştir. O hissiyâtı, şiddetli bir surette fâni umûr-u dünyeviyeye tevcih etmek, fâni ve kırılacak şişelere, bâkî elmas fiyatlarını vermek demektir. Şu münâsebetle bir nokta hatıra gelmiş, söyleyeceğim. Şöyle ki:

Aşk, şiddetli bir muhabbettir. Fâni mahbublara müteveccih olduğu vakit ya o aşk, kendi sahibini daimî bir azap ve elemde bırakır; veyahut o mecazî mahbub, o şiddetli muhabbetin fiyatına değmediği için bâkî bir mahbubu arattırır; aşk-ı mecazî, aşk-ı hakikîye inkılâb eder.

İşte insanda binlerle hissiyât var. Her birisinin aşk gibi iki mertebesi var. Biri mecazî, biri hakikî.

- Meselâ *endişe-i istikbal* hissi herkeste var; şiddetli bir surette endişe ettiği vakit bakar ki, o endişe ettiği istikbale yetişmek için elinde senet yok.

---

[1] "Hepsinden âlası ise Allah'ın kendilerinden razı olmasıdır." (Tevbe Sûresi, 9/72).

[2] "Mal mülk, çoluk çocuk... Bütün bunlar dünya hayatının süsleridir. Ama baki kalacak yararlı işler ise Rabbinin katında, hem mükâfat yönünden, hem de ümit bağlamak bakımından daha hayırlıdır." (Kehf Sûresi, 18/46).

Âli: Yüce.
Aşk-ı hakikî: Gerçek aşk.
Aşk-ı mecazî: Fâni ve geçici aşk.
Endişe-i istikbal: Gelecek endişesi.
Fâni mahbub: Güzelliği devam etmeyen geçici sevgili.
Hâkezâ: Böylece, bunun gibi.
Mecazî mahbub: Fâni ve geçici sevgili.
Mertebe-i rızâ: Cenab-ı Hakk'ın rızâsına ulaşma makamı, derecesi.
Misafirhane-i askerî: Askeri misafirhane, orduevi, kışla.
Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.
Sâlisen: Üçüncü olarak.
Şedit hissiyât: Şiddetli duygular.
Telâkkî etmek: Kabullenmek, benimsemek.
Tevcih etmek: Yönlendirmek.
Umur-u dünyeviye: Dünyaya ait işler.
Umur-u uhrevîye: Neticesi bütünüyle Âhiret'e âit işler.

Hem rızık cihetinde bir taahhüd altında ve kısa olan bir istikbal, o şiddetli endişeye değmiyor. Ondan yüzünü çevirip, kabirden sonra hakikî ve uzun ve gafiller hakkında taahhüd altına alınmamış bir istikbale teveccüh eder.

◆ Hem mala ve câha karşı şiddetli bir hırs gösterir. Bakar ki; muvakkaten onun nezâretine verilmiş o fâni mal ve âfetli şöhret ve tehlikeli ve riyâya medâr olan câh, o şiddetli hırsa değmiyor. Ondan, hakikî câh olan merâtib-i mâneviyeye ve derecât-ı kurbiyeye[1] ve zâd-ı âhirete ve hakikî mal olan a'mâl-i sâlihaya teveccüh eder. Fenâ haslet olan hırs-ı mecazî ise, âlî bir haslet olan hırs-ı hakikîye inkılâb eder.

◆ Hem meselâ şiddetli bir inat ile ehemmiyetsiz, zâil, fâni umûrlara karşı hissiyâtını sarfeder. Bakar ki, bir dakika inada değmeyen bir şeye, bir sene inat ediyor. Hem zararlı, zehirli bir şeye inat nâmına sebat eder. Bakar ki, bu kuvvetli his, böyle şeyler için verilmemiş. Onu onlara sarfetmek, hikmet ve hakikate münafîdir. O şiddetli inadı, o lüzumsuz umûr-u zâileye vermeyip, âlî ve bâkî olan hakâik-i imaniyeye ve esâsât-ı islâmiyeye ve hidemât-ı uhrevîyeye sarfeder. O haslet-i rezile olan inad-ı mecazî, güzel ve âlî bir haslet olan hakikî inada yani, hakta şiddetli sebata inkılâb eder.

İşte şu üç misal gibi; insanlar, *insana verilen cihâzât-ı mâneviyeyi, eğer nefsin ve dünyanın hesabıyla istîmal etse ve dünyada ebedî kalacak gibi gafilâne davransa, ahlâk-ı rezileye ve israfât ve abesiyete medâr olur. Eğer, hafiflerini dünya umûruna ve şiddetlilerini vezâif-i uhrevîyeye ve mâneviyeye sarfetse ahlâk-ı hamîdeye menşe, hikmet ve hakikate muvafık olarak saadet-i dâreyne medâr olur.*

İşte tahmin ederim ki, nâsihlerin nasihatleri şu zamanda tesirsiz kaldığının bir sebebi şudur ki; ahlâksız insanlara derler:

---

[1] Bu dereceler için bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/162-163; En'âm Sûresi, 6/132; Ahkaf Sûresi, 46/19.

A'mâl-i sâliha: Salih ameller, iyi işler.
Abesiyet: Faydasızlık, gayesizlik.
Ahlâk-ı hamîde: Makbul, ideal ahlak.
Ahlâk-ı rezile: Rezil, kötü ahlak.
Câh: Mevki, makam.
Cihâzât-ı mâneviye: Manevi cihazlar.
Derecât-ı kurbiye: Cenab-ı Hakk'a yakınlık kazandıran dereceler.
Esâsât-ı İslâmiye: İslam esasları.
Gafilâne: Gafilce, dikkatsizce.
Haslet: Huy, mizaç.
Hırs-ı hakikî: Dini ve milli konularda gösterilmesi gereken gayret, hırs.
Hırs-ı mecazî: Aşırı istek, açgözlülük.. dünya ve içindekileri elde etme adına gösterilen hırs.
Hidemât-ı uhrevîye: Neticeleri, faydaları bütünüyle âhirette görülecek dinî hizmetler.
İnkılâb etmek: Değişmek, başka bir hal almak.
İstimâl etmek: Kullanmak.
Medâr olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.
Merâtib-i mâneviye: Manevi mertebeler.
Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.
Münâfi: Aykırı, zıt.
Nâsih: Nasihat eden.
Nezâret: Gözetme, kontrol etme.
Teveccüh etmek: Yönelmek.
Umur-u zâile: Kalıcı olmayan, değersiz işler.
Vezâif-i uhrevîye ve mâneviye: Dinî, manevi vazifeler.. neticeleri, faydaları bütünüyle âhirette görülecek dinî vecibeler.
Zâd-ı Âhiret: Âhiret azığı.

"Haset etme! Hırs gösterme! Adâvet etme! İnat etme! Dünyayı sevme!" *Yani, fıtratını değiştir gibi zâhiren onlarca mâlâyutak bir teklifte bulunurlar.* Eğer deseler ki:

"Bunların yüzlerini hayırlı şeylere çeviriniz, mecralarını değiştiriniz." Hem nasihat tesir eder, hem daire-i ihtiyârlarında bir emr-i teklif olur.

Rabian

Ulemâ-yı İslâm ortasında "İslâm" ve "iman"ın farkları çok medâr-ı bahsolmuş. Bir kısmı, "ikisi birdir".. diğer kısmı, "ikisi bir değil; fakat biri birisiz olmaz" demişler ve bunun gibi çok muhtelif fikirler beyan etmişler. Ben şöyle bir fark anladım ki:

İslâmiyet, iltizamdır; iman, iz'andır. Tâbir-i diğerle *İslâmiyet, hakka tarafgirlik ve teslim ve inkıyattır; iman ise, hakkı kabul ve tasdiktir.*

Eskide bazı dinsizleri gördüm ki; ahkâm-ı Kur'âniye'ye şiddetli tarafgirlik gösteriyorlardı. Demek o dinsiz, bir cihette hakkın iltizamıyla İslâmiyet'e mazhardı; *"dinsiz bir Müslüman"* denilirdi. Sonra bazı müminleri gördüm ki; ahkâm-ı Kur'âniye'ye tarafgirlik göstermiyorlar, iltizam etmiyorlar.. *"gayr-i müslim bir mümin"* tâbirine mazhar oluyorlar.

Acaba İslâmiyet'siz iman, medâr-ı necat olabilir mi?

Elcevap: İmansız İslâmiyet, sebeb-i necat olmadığı gibi; İslâmiyet'siz iman da medâr-ı necat olamaz. فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ[1] *Kur'ân'ın i'câz-ı mânevîsinin feyziyle Risale-i Nur mizanları, din-i İslâm'ın ve hakâik-i Kur'âniye'nin meyvelerini ve neticelerini öyle bir tarzda göstermişlerdir ki; dinsiz dahi onları anlasa, taraftar olmamak kâbil değil. Hem iman ve İslâm'ın delil ve burhanlarını o derece kuvvetli göstermişlerdir ki; gayr-i müslim dahi anlasa, herhâlde tasdik edecektir. Gayr-i müslim kaldığı hâlde, iman eder.*

---

[1] "Allah'a şükürler olsun ki..."

Adâvet: Düşmanlık.
Burhan: Delil.
Daire-i ihtiyar: Seçme karar verme gücü, kapasite.
Emr-i teklif: Yükümlü olunan emir, yapılabilir emir.
Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.
Hakaik-i imaniye: İman hakikatleri.
Hakaik-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerîm'e ait hakikatler.
Hakikî inad: Gerçekte olması gereken, mukaddesât ve hak karşısında sebat, kararlılık.
Haslet-i rezile: Rezil, kötü huy.
İ'câz-ı mânevî: Manevi Mucize.
İltizam etmek: Taraf tutmak, yol edinmek, kabullenmek.
İnad-ı mecazî: Değersiz, basit şeyler için gösterilen inat, dik kafalılık.
İsrâfât: İsraflar.
Mâlâyutak: Dayanılmaz, güç yetmez.
Menşe: Kaynak, memba.
Mizan: Ölçü.
Tarafgirlik: Taraf tutma, taraftarlık.
Umur: İşler.
Zâil: Biten, tükenen.

Evet Sözler, Tûba-yı Cennet'in meyveleri gibi tatlı ve güzel olan iman ve İslâmiyet'in meyvelerini ve saadet-i dâreynin mehâsini gibi hoş ve şirin öyle neticelerini göstermişler ki, görenlere ve tanıyanlara nihâyetsiz bir tarafgirlik ve iltizam ve teslim hissini verir. Ve silsile-i mevcudât gibi kuvvetli ve zerrât gibi kesretli iman ve İslâm'ın burhanlarını göstermişler ki, nihâyetsiz bir iz'an ve kuvvet-i iman verirler.

Hatta bazı defa Evrad-ı Şah-ı Nakşibendî'de şehâdet getirdiğim vakit, عَلٰى ذٰلِكَ نَحْيَا وَعَلَيْهِ نَمُوتُ وَعَلَيْهِ نُبْعَثُ غَدًا[1] *dediğim zaman, nihâyetsiz bir tarafgirlik hissediyorum. Eğer bütün dünya bana verilse, bir hakikat-i imaniyeyi feda edemiyorum. Bir hakikatin bir dakika aksini farz etmek, bana gayet elîm geliyor. Bütün dünya benim olsa, bir tek hakâik-i imaniyenin vücûd bulmasına bilâ-tereddüt vermesine, nefsim itaat ediyor.*

اٰمَنَّا اَللّٰهُمَّ بِمَا أَرْسَلْتَ مِنْ رَسُولٍ، وَاٰمَنَّا اَللّٰهُمَّ بِمَا أَنْزَلْتَ مِنْ كِتَابٍ، فَصَدَّقْنَا[2] *dediğim vakit nihâyetsiz bir kuvvet-i iman hissediyorum. Hakâik-i imaniyenin her birisinin aksini aklen muhal telâkki ediyorum, ehl-i dalâleti nihâyetsiz ebleh ve dîvane görüyorum.*

Senin vâlideynine pek çok selâm ve arz-ı hürmet ederim. Onlar da bana dua etsinler. Sen benim kardeşim olduğun için, onlar da benim peder ve vâlidem hükmündedirler. Hem köyünüze, husûsan senden "Sözler"i işitenlere umumen selâm ediyorum.

اَلْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي[3]

Said Nursî

---

[1] "İman hakikatleri üzere yaşar, onlara inanmış olarak ölür ve yine o itikad üzere diriliriz." *(Mecmûatü'l-Ahzâb, -Nakşîbendî- Evrâd-ı Nakşîbend, s. 7.).*

[2] "Allah'ım! Gönderdiğin bütün peygamberlere iman ettik, indirdiğin bütün kitaplara inandık tasdik ettik." *(Mecmûatü'l-Ahzâb, –Nakşîbendî–, Evrâd-ı Nakşîbend, s. 8).*

[3] Bâki olan yalnız Allah'tır.

Arz-ı hürmet etmek: Saygısını takdim etmek, sunmak.
Bilâ tereddüt: Tereddütsüz, kesin olarak.
Ebleh: Pek akılsız, pek budala.
Ehl-i dalalet: Doğru yoldan ayrılanlar, kâfirler.
Elîm: Elem veren, üzücü.
Evrâd-ı Şah-ı Nakşibendî: Bahâuddin Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin belli zaman dilimlerinde devamlı okuduğu dualar.
Hakaik-i imaniye: İman hakikatleri.
Hakikat-i imaniye: İmana dair hakikat.
Kesret: Çokluk, çok olma.
Mehâsin: Güzellikler.
Muhal: İmkânsız.
Saadet-i dâreyn: İki cihanda mutluluk, Dünya ve âhiret saadeti.
Silsile-i mevcudât: Varlık zinciri.
Telâkkî etmek: Kabullenmek, benimsemek.
Tûbâ-yı cennet: Cennet ağacı.
Umumen: Genel olarak, bütün.
Valideyn: Ana-baba.
Vücut bulmak: Meydana gelmek, ortaya çıkmak.
Zerrât: Zerreler, atomlar.

(Yirmidokuzuncu Mektup'tan)

Beşinci Risale Olan Beşinci Kısım

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ...الخ[1]

âyet-i pür-envârının çok envâr-ı esrârından bir nurunu, Ramazan-ı Şerif'te bir halet-i ruhâniyede hissettim, hayal-meyal gördüm. Şöyle ki, Üveys-i Karanî'nin*;

اِلٰهِي اَنْتَ رَبِّي وَاَنَا الْعَبْدُ وَاَنْتَ الْخَالِقُ وَاَنَا الْمَخْلُوقُ وَاَنْتَ الرَّزَّاقُ وَاَنَا الْمَرْزُوقُ ...الخ[2]

münâcât-ı meşhuresi nev'inden, bütün mevcudât-ı zevilhayat, Cenâb-ı Hakk'a karşı aynı münâcâtı ettiklerini.. ve on sekiz bin âlemin her birinin ışığı, birer ism-i İlâhî olduğunu bana kanaat verecek bir vâkıa-ı kalbiye-i hayaliyeyi gördüm. Şöyle ki:

Birbirine sarılı çok yapraklı bir gül goncası gibi, şu âlem binler perde perde içinde sarılı, birbiri altında saklı âlemleri bu âlem içinde gördüm. Her bir perde açıldıkça, diğer bir âlemi görüyordum. O âlem ise, âyet-i Nur'un arkasındaki

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشٰيهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرٰيهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ[3]

---

[1] "Allah göklerin ve yerin nûrudur." (Nûr Sûresi, 24/35).

[2] Allah'ım sen benim Rabbimsin; ben ise senin kulun. Sen yaratansın ben ise yaratılan; Sen sonsuz rızıklar veren ben ise o rızıklara muhtaç olanım… (Mecmûatü'l-Ahzâb, -Şâzelî-, Evrâd-ı Üveys el Karnî, s. 323)

[3] "Yahut o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları derin bir denizdeki yoğun karanlıklara benzer. Öyle bir deniz ki onu, dalga üstüne dalga kaplıyor... Üstünde de koyu bulut. Üst üste binmiş karanlıklar... İçinde bulunan insan, elini uzatsa nerdeyse kendi elini bile göremiyor. Öyle ya, Allah birine nûr vermezse artık onun hiçbir nûru olamaz." (Nûr Sûresi, 24/40).

Âyet-i pür-envâr: Nurla dolu âyet

Envâr-ı esrar: Nurlu sırlar.

Hâlet-i ruhâniye: Ruh hâli, mânen hissetme durumu.

Mevcudât-ı zevilhayat: Canlı varlıklar.

Münâcât-ı meşhure: Meşhur duâ, yakarış.

Vakıa-ı kalbiye-i hayaliye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latîfeleriyle mânâ âleminde varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gerçekleştirdiği seyahat.

âyeti tasvir ettiği gibi; bir zulümât, bir vahşet, bir dehşet karanlığı içinde bana görünüyordu. Birden bir ism-i ilâhînin cilvesi, bir nur-u azîm gibi görünüp ışıklandırıyordu. Hangi perde akla karşı açılmışsa, hayale karşı başka bir âlem fakat gafletle karanlıklı bir âlem görünüyorken, güneş gibi bir ism-i ilâhî tecellî eder, baştan başa o âlemi tenvir eder ve hâkezâ... Bu seyr-i kalbî ve seyahat-ı hayaliye çok devam etti. Ezcümle:

Hayvanât âlemini gördüğüm vakit, hadsiz ihtiyâcât ve şiddetli açlıklarıyla beraber zaaf ve aczleri, o âlemi bana çok karanlıklı ve hazîn gösterdi. Birden *Rahmân* ismi, *Rezzâk* burcunda (yani mânâsında) bir şems-i tâban gibi tulû etti; o âlemi baştan başa rahmet ziyasıyla yaldızladı.

Sonra o âlem-i hayvanât içinde etfâl ve yavruların zaaf ve acz ve ihtiyaç içinde çırpındıkları, hazîn ve herkesi rikkate getirecek bir karanlık içinde diğer bir âlemi gördüm. Birden *Rahîm* ismi *şefkat* burcunda tulû etti, o kadar güzel ve şirin bir surette o âlemi ışıklandırdı ki; şekvâ ve rikkat ve hüzünden gelen yaş damlalarını, ferah ve sürûra ve şükrün lezzetinden gelen damlalara çevirdi.

Sonra sinema perdesi gibi bir perde daha açıldı, *âlem-i insanî* bana göründü. O âlemi o kadar karanlıklı, o kadar zulümatlı, dehşetli gördüm ki; dehşetimden feryat ettim, "Eyvah!" dedim. Çünkü gördüm ki; insanlardaki ebede uzanıp giden arzuları, emelleri.. ve kâinatı ihata eden tasavvurât ve efkârları.. ve ebedî bekâ ve saadet-i ebediyeyi ve cenneti gayet ciddî isteyen himmetleri ve istidatları.. ve hadsiz makâsıda ve metâlibe müteveccih fakr ve ihtiyâcâtları.. ve zaaf ve acziyle beraber, hücuma maruz kaldıkları hadsiz musibet ve a'dâlarıyla beraber; gayet kısa bir ömür, gayet dağdağalı bir hayat, gayet perişan bir maîşet içinde, kalbe en elîm ve en müthiş hâlet olan mütemadî zeval ve firak belası içinde, ehl-i gaflet için zulümât-ı ebedî kapısı suretinde görülen kabre ve mezaristana bakıyorlar, birer birer ve taife taife o zulümât kuyusuna atılıyorlar.

A'dâ: Düşman.
Âlem-i hayvanât: Hayvanlar âlemi.
Âlem-i insanî: İnsanlık âlemi.
Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.
Efkâr: Fikirler.
Ehl-i gaflet: Gerçeklerden habersiz yaşayanlar.
Etfâl: Çocuklar.
Fakr: Muhtaçlık. Cenâb-ı Hakk'ın engin ve sonsuz zenginliği karşısında O'na olan ihtiyacını bilme.
Hâlet: Hal, durum.
Maîşet: Yaşama, geçim.
Makâsıd: Maksatlar.
Mütemadî: Devamlı, sürekli.
Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.
Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden Hz. Allah.
Rahmân: Zâtında muazzam bir rahmet sahibi olan, Hz. Allah.
Rezzâk: Bütün mahlukların rızkı bol ve devamlı veren, Hz. Allah.
Rikkate getirmek: Acıma, merhamet hissini uyarmak.
Saadet-i ebediye: Sonsuz,
Sürur: Sevinç, neşe.
Şems-i tâban: Parlayan güneş.
Tasavvurât: Tasavvurlar, düşünceler.
Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.
Ziya: Işık.
Zulümat: Karanlıklar.
Zulümat-ı ebedî: Sonsuz karanlıklar.

İşte bu âlemi bu zulümât içinde gördüğüm anda, kalb ve ruh ve aklımla beraber bütün letâif-i insaniyem, belki bütün zerrat-ı vücûdum feryat ile ağlamaya hazır iken; birden Cenâb-ı Hakk'ın *Âdil* ismi *Hakîm* burcunda, *Rahmân* ismi *Kerîm* burcunda, *Rahîm* ismi *Gafûr* burcunda (yani mânâsında), *Bâis* ismi *Vâris* burcunda, *Muhyî* ismi *Muhsin* burcunda, *Rab* ismi *Mâlik* burcunda tulû ettiler. O âlem-i insanî içindeki çok âlemleri tenvir ettiler, ışıklandırdılar ve nuranî âhiret âleminden pencereler açıp, o karanlıklı insan dünyasına nurlar serptiler.

Sonra muazzam bir perde daha açıldı, *âlem-i arz* göründü. Felsefenin karanlıklı kavânin-i ilmiyeleri, hayale dehşetli bir âlem gösterdi. Yetmiş defa top güllesinden daha süratli bir hareketle, yirmi beş bin sene mesafeyi bir senede devreden ve her vakit dağılmağa ve parçalanmağa müstaid ve içi zelzeleli, ihtiyar ve çok yaşlı küre-i arz içinde, âlemin hadsiz fezasında seyahat eden bîçâre nev-i insan vaziyeti, bana vahşetli bir karanlık içinde göründü. Başım döndü, gözüm karardı. Birden Hâlık-ı arz ve semâvât'ın *Kadîr, Alîm, Rabb, Allah ve Rabbü's-semâvâti ve'l-arz ve Müsahhirü'ş-şemsi ve'l-kamer* isimleri; *rahmet*, *azamet*, *rubûbiyet* burcunda tulû ettiler. O âlemi öyle nurlandırdılar ki; o hâlette bana küre-i arz gayet muntazam, musahhar, mükemmel, hoş, emniyetli bir seyahat gemisi.. tenezzüh ve keyif ve ticaret için müheyyâ edilmiş bir şekilde gördüm.

Âdil: Âdaletle hükmeden Hz. Allah.

Âlem-i Arz: Yeryüzü.

Alîm: Her şeyi bilen Hz. Allah.

Azamet: Büyüklük, ululuk.

Bâis: Yeniden yaratan, ölüleri tekrar dirilten Hz. Allah.

Gafûr: Çok mağfiret eden, suçları hep affeden Hz. Allah.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince. yapan, Hz. Allah.

Hâlık-ı arz ve semâvât: Göklerin ve yerin yaratıcısı.

Kadîr: Her şeye gücü yeten, Kudreti Sonsuz, Hz. Allah.

Kavanin-i ilmiye: Bilimsel kurallar.

Kerîm: Pek cömert, yarattıklarına daima bol bol veren Hz. Allah.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Letâif-i insaniye: İnsanın manevi duyguları.

Mâlik: Her şeyin sahibi, Hz. Allah.

Muhsin: İhsan eden, bol bol veren, Hz. Allah.

Muhyî: Hayat veren, hayatın sahibi Hz. Allah.

Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.

Müheyyâ etmek: Hazırlamak, hazır hale getirmek.

Müsademe: Çarpışma.

Müsahhirü'ş-şemsi ve'l-kamer: Güneş ve ay emrine âmâde olan, kendine itaat ettiren.

Müstaid: Elverişli, hazırlıklı.

Nev-i insan: İnsan türü, insanlık

Rabb: Yaratıp, yöneten Cenâb-ı Hakk.

Rabbü's-semâvâti ve'l-ard: Göklerin ve yerin sahibi.

Rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan terbiye ve hâkimiyeti.

Tenezzüh: Gezinti, dolaşma.

Tulû etmek: Doğmak.

Vâris: Bütün fâni varlıkların ölümlerinden sonra bâki kalan ve onların elde ettikleri her şeyin asıl sahibi olan Hz. Allah.

Zerrat-ı vücud: Beden zerreleri, hücreleri.

Elhasıl: Bin bir ism-i ilâhînin, kâinata müteveccih olan o esmâdan her biri, bir âlemi ve o âlem içindeki âlemleri tenvir eden bir güneş hükmünde ve sırr-ı ehadiyet cihetiyle, her bir ismin cilvesi içinde sâir isimlerin cilveleri dahi bir derece görünüyordu.

Sonra kalb, her zulümât arkasında ayrı ayrı bir nuru gördüğü için, seyahate iştihası açılıyordu. Hayale binip, semâya çıkmak istedi. O vakit, gayet geniş bir perde daha açıldı. Kalb, *semâvât âlemine* girdi, gördü ki; o nuranî, tebessüm eden suretinde görülen yıldızlar; küre-i arzdan daha büyük ve ondan daha süratli bir surette, birbiri içinde geziyorlar, dönüyorlar. Bir dakika birisi yolunu şaşırtsa, başkasıyla müsâdeme edecek, öyle bir patlak verecek ki, kâinatın ödü patlayıp âlemi dağıtacak. Nur değil, ateş saçarlar; tebessümle değil, vahşetle bana baktılar. Hadsiz büyük, geniş, hâlî, boş, dehşet, hayret zulümatı içinde semâvâtı gördüm. Geldiğime bin pişman oldum.

Birden رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ [1] رَبُّ الْمَلٰئِكَةِ وَالرُّوحِ [2]'un esmâ-yı hüsnâsı, وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاۤءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ [3] وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ [4] burcunda cilveleriyle zuhur ettiler. O mânâ cihetiyle, karanlık üstüne çökmüş olan yıldızlar, o envâr-ı azîmeden birer lem'a alıp, yıldızlar adedince elektrik lâmbaları yakılmış gibi, o âlem-i semâvât nurlandı. O boş ve hâlî tevehhüm edilen semâvât dahi melâikelerle, ruhanîlerle doldu, şenlendi.[5]

---

[1] "Göklerin ve yerin Rabbi" (Ra'd Sûresi, 13/16; İsrâ Sûresi, 17/102; Kehf Sûresi, 18/14; Meryem Sûresi, 19/65; Enbiya Sûresi, 21/56; Şuarâ Sûresi, 26/24; Sâffât Sûresi, 37/5; Sâd Sûresi, 38/66; Zuhruf Sûresi, 43/82; Duhân Sûresi, 44/7; Câsiye Sûresi, 45/36; Nebe Sûresi, 78/37).

[2] "Meleklerin ve ruhun Rabbi" (Müslim, *salat* 223; İbn Huzeyme, *es-Sahîh* 1/306).

[3] "Biz yere en yakın göğü lambalarla donattık." (Mülk Sûresi, 67/5).

[4] "Güneşi ve ayı hizmet etmeleri için sizin emrinize verdi." (Ra'd Sûresi, 13/2).

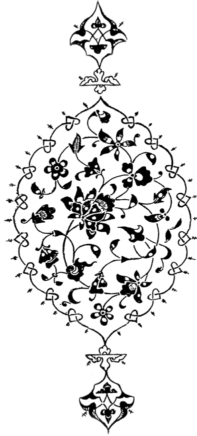
[5] Boş zannedilen her mekanın secde eden meleklerle dopdolu olduğunu bildiren hadis-i şerif için bkz.: Tirmizî, *Zühd* 9; İbni Mâce, *Zühd* 19.

Âlem-i semâvât: Gökler.
Cilve: Tecelli, yansıma.
Elhasıl: Hasılı.. Son olarak, netice olarak.
Envâr-ı azîme: Pek büyük nurlar.
Esmâ: İsimler.
Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.
Hâli: Boş, tenha, ıssız.
İştiha: İştah, arzu.
Lem'a: Parıltı.
Melâike: Melekler.
Müsademe: Çarpışma.
Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.
Nuranî: Nurlu, pırıl pırıl.
Ruhanî: Vücudu maddi olmayan, ruh sahibi varlık.
Sırr-ı ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin her varlıkta özel şekilde tecelli etmesi.
Tevehhüm etmek: Sanmak, zannetmek, vehmetmek.
Zuhur etmek: Görünmek, belirmek.
Zulümat: Karanlıklar.

Sultan-ı ezel ve ebed'in hadsiz ordularından bir ordu hükmünde hareket eden güneşler ve yıldızlar, bir manevra-yı ulvî yapıyorlar tarzında, o Sultan-ı Zülcelâl'in haşmetini ve şaşaa-i rubûbiyetini gösteriyorlar gibi gördüm. Bütün kuvvetimle ve mümkün olsaydı bütün zerratımla ve beni dinleselerdi bütün mahlukatın lisanlarıyla diyecektim, hem umum onların nâmına dedim:

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ [1]

âyetini okudum; döndüm, indim, ayıldım; "Elhamdülillahi alâ nur-il iman ve-l Kur'ân" [2] dedim.

---

[1] Allah göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun misali, tıpkı içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. Lamba bir sırça (cam) içinde, o sırça da sanki parlayan incimsi bir yıldız! Bu lamba, doğuya veya batıya mensup olmayan kutlu, pek bereketli bir zeytin ağacından tutuşturulur. Bu öyle bereketli bir ağaç ki, nerdeyse ateş değmeden de yağ ışık verir. Işığı pırıl pırıldır. Allah dilediği kimseyi nûruna iletir. (Nûr Sûresi, 24/35).

[2] İman nuru ve Kuran nimetine Elhamdülillah.

Manevra-yı ulvî: Yüce hareket, manevra.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: Başlangıcı, öncesi ve sonu olmayan Sultan, Cenâb-ı Hakk.

Sultan-ı Zülcelâl: Ulu, Yüce Sultan

Şaşaa-i rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve hâkimiyetin muhteşem görüntüsü, parıltısı.

BİR ZAMAN ESKİŞEHİR HAPİSHANESİ'NİN PENCERESİNDE OTURMUŞTUM

Karşısında bulunan lise mektebinin büyük kızları onun avlusunda gülerek raks ederken, onları, o dünya cennetinde cehennem hûrileri hükmünde gördüm. Fakat, birden elli sene sonraki vaziyetleri bana göründü. Onların gülmeleri, elîm ağlamaları suretini aldı. Ondan bu gelen hakikat inkişaf etti. Yani, elli sene sonraki hallerini mânevî ve hayalî bir sinema ile gördüm ki; o gülen altmış kızdan ellisi, kabirde azap çekiyorlar, toprak olmuşlar. Ve on tanesi; yetmiş yaşında çirkinleşmiş, herkesin nazar-ı nefretini celbediyorlar. Ben de onlara ağladım.

Fitne-i âhirzamanın mahiyeti bana göründü ki, o fitnenin en dehşetlisi ve cazibedarı, kadınların yüzsüz yüzünden çıkıyor. İhtiyarı selbedip, pervane gibi sefâhet ateşine atıyor. Ve bir dakika hayat-ı dünyeviyeyi, senelerle hayat-ı bâkiyeye tercih ettiriyor.

Ben birgün sokağa bakarken, o fitnenin tesirli bir numûnesini hissettim. Gençlere çok acıdım. Dedim: "Bu bîçâreler kendilerini, bu mıknatıs gibi cezbedici fitnenin ateşinden kurtaramazlar" diye düşünürken; birden, o fitneyi ateşlendiren ve tâlim eden irtidatkâr bir şahs-ı mânevî önümde tecessüm etti. Ben de ona ve ondan ders alan mülhidlere dedim:

Ey cehennem hûrileri ile zevklenmek yolunda dinini feda eden ve sefihâne dalâleti severek irtikâb eden ve hevesât-ı nefsiye lezzeti yolunda dinsizliği ve ilhadı kabul eden ve hayatı perestiş edip ölümden şiddetli korkan ve kabri hatırına getirmek istemeyen ve irtidada yüz tutan bedbaht! Kat'iyen bil ki; dinsizlik cihetiyle senin bu koca dünyan, bu saatten evvel ve bu dakikadan

---

Cazibedar: Cazibeli, çekici.
Celb etmek: Çekmek, sebep olmak.
Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık.
Elîm: Elem veren, üzücü.
Fitne-i âhirzaman: Kıyamete yakın son zaman diliminde çıkacağı bildirilen fitne, belâ.
Hayat-ı bâkiye: Kalıcı, dâimî hayat, âhiret hayatı.
Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı
Hevesât-ı nefsiye: Nefsin istekleri
İhtiyâr: İrâde, tercih.
İlhad: İnançsızlık, dinsizlik.
İnkişaf etmek: Belirmek, ortaya çıkmak.
İrtidatkâr: İnsanları dinden çıkarmayı, dinsizleştirmeyi kendine yol edinmiş kimse.
İrtikâb: Kötü bir fiilde bulunma, suç işleme.
Mülhid: Dinsiz, inançsız, ateist.
Nazar-ı nefret: Nefret ederek bakma.
Perestiş etmek: Tapmak, aşırı şekilde sevmek.
Raks etmek: Oynamak, dans etmek.
Saadet-i hayatiye: Hayat mutluluğu.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, eğlence düşkünlüğü.
Sefihâne: Beyinsizce, aptalca.
Selb etmek: Çekip almak, yok etmek.
Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet, tüzel kişilik.
Tâlim etmek: Öğretmek.
Tecessüm etmek: Maddî bir varlık, bir cisim halinde belirmek.

sonra, bilumum senin bu kâinatın ve mâzi ve müstakbelin ve geçmiş nev'in ve cinsin ve gelecek mahlûklar ve nesiller ve gitmiş dünyalar ve milletler ve gelen insanlar ve tâifeler tamamen madum ve ölüdürler. İşte, insaniyet ve akıl cihetiyle alâkadar olduğun bütün o seyyar dünyalar ve seyyal kâinatlar, mütemadiyen senin dalâletin suretiyle, senin başına dünya dolusu dehşetli ve hadsiz ölümlerin şiddetli elemlerini yağdırıyor. Senin şuurun varsa, kalbini yakıyor.. ruhun varsa, yandırıyor.. aklın sönmemiş ise, gamlar içinde boğuyor.

Eğer bir saatçik sarhoşça sefâhetin ve pis lezzetin bu nihayetsiz gamlara, hüzünlere, elemlere mukabil gelebilirse o sefâhette kal. Yoksa aklını başına al! O mânevî cehennemden kurtulmak ve imanın bu dünyada dahi temin ettiği bir mânevî cennete girmek ve saadet-i hayatiyeyi tatmak için Kur'ân'ın dersini dinle.. cüz'i, fâni bir dakika lezzeti; küllî, bâki, dâimî, imanî (Hâşiye) lezzetler ile mübadele et...

Hem deme ki: "Ben hayvan gibi hayatımı geçireceğim." Çünkü hayvana nisbeten mâzi, müstakbel gayb hükmündedir. Cenâb-ı Hakîm u Rahîm, o gaybı onlara bildirmemekle onları hadsiz elemlerden kurtarmış. Hatta kesilmek için yatırılan bir tavuk, hiçbir elem ve hüzün hissetmez. Bıçak kestiği vakit hissetmek ister, fakat his gider, o elemden de kurtulur. Demek Cenâb-ı Hakkın gayet büyük ve mükemmel bir rahmeti, re'feti ve şefkati, gaybı bildirmemektedir. Bilhassa mâsum hayvanlar hakkında daha tamdır. Demek sefîhane lezzette sen hayvanlara yetişemezsin, binler derece aşağı düşersin. Çünkü hayvana nisbeten gaybî olan şeyleri senin aklın görüyor,

---

(Hâşiye) Evet iman, bu dünyada dahi cennet lezâizini mânen verebilir. Yüzer lezzetli ışıklarından bu tek faydasına bak. Nasıl ki, senin gayet sevdiğin bir zâtı bir tehlikede ölüyorken gördüğün dakikasında, Hakîm-i Lokman ve Hızır gibi bir doktor geldi, birden dirildi. Ne kadar sevinç hissediyorsun. Öyle de sen, sevdiğin ve alâkadar olduğun ölmüşlerin adedince sevinçleri, sürurları iman veriyor. Çünkü, mâzi mezaristanında milyonlarca sence mahbub zâtlar; mahvdan ve ölümden, birden iman nuruyla senin karşında diriliyorlar. "Biz ölmemişiz ve ölmeyeceğiz" deyip hayat buluyorlar. O hadsiz firaklardan gelen hadsiz elemler yerine, visâl ve hayat bulmalarından nihayetsiz lezzetler ve sevinçler, iman noktasından bu dünyada dahi geldiğini gösteriyor ki, "İman öyle bir çekirdektir ki, ehl-i imana cenneti bütün lezâiz ve mehâsiniyle sümbül veriyor ve verecektir."

Cüz'î: Küçük, az.
Gayb: Beş duyu ile kavranılamayan, bilinemeyen her şey.
Gaybî: Gayba ait, görünmeyen, bilinmeyen.
İmanî: İmana ait, imandan kaynaklanan.
Küllî: Genel, bütün.
Lezâiz: Lezzetler.
Mâdum: Varlığı olmayan, yok.
Mahbub: Sevgili, sevilen.
Mahv: Ortadan kalkma, yok olma.
Mübadele: Değiştirme.
Mütemadiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.
Re'fet: Acıma, merhamet etme.
Saadet-i hayatiye: Hayat saadeti, mutluluğu.
Seyyal: Akıcı, akışkan.
Seyyar: Hareket halinde olan, sabit olmayan.
Visâl: Kavuşma, ulaşma.

elemini alıyor. Setr-i gaybda bulunan istirahat-ı tammeden bilkülliye mahrumsun...

Hem senin medâr-ı fahrin olan uhuvvet ve hürmet ve hamiyet gibi güzel hasletlerin, incecik bir zamana, büyük bir sahradan bir parmak kadar yere inhisar ve hadsiz zamanda yalnız hazır saate mahsus olduğundan, sun'i ve muvakkat ve sahtekâr ve asılsız ve gayet cüz'i olup, senin insaniyetin ve kemâlâtın o nisbette küçülür, hiçe iner. Fakat iman ehlinin uhuvveti ve hürmeti ve muhabbeti ve hamiyeti, iman cihetiyle mevcut bulunan mâzi ve müstakbeli ihata ettiğinden, insaniyeti ve kemâlâtı o nisbette teâli eder. Hem senin dünyaca muvaffakıyetin, elmasçı ve divane olmuş bir Yahudinin cam parçalarını elmas fiyatıyla aldığı gibi; sen de küçücük, kısacık bir zamana, bir hayata, uzun ve daimî ve geniş bir hayatın fiyatını verdiğin için, elbette o had dairesinde galebe edersin. Bir dakikaya bir sene kadar şiddetli hırs, muhabbet, intikam gibi hissiyatla müteveccih olduğun için, ehl-i diyanete muvakkaten tefevvuk edersin.

Hem senin aklın, ruhun, kalbin, duyguların; ulvî vazifelerini bırakıp, süflî nefsin ve pis hevesin rezil işlerine iştirak ve yardım ettiklerinden, ehl-i imana dünyada galebe edersin. Ve zâhirde daha sevimli görünürsün. Çünkü, senin akıl ve kalb ve ruhun gayet derecede tedennî ve tereddî ve sukut edip, pis heves ve rezil nefse inkılâb etmişler, mesholmuşlar. Elbette bu cihette, sana cehennemi ve mazlûm ehl-i imana cenneti kazandıran bir muvakkat galeben olacak...[1]

---

[1] Hakkı inkar edenlerin zevk ve eğlencelerinin geçici olduğunu ifade buyuran âyet-i kerimeler için bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/196-197; Mümin Sûresi, 40/4.

Bilkülliye: Bütünüyle, tamamen.
Ehl-i diyanet: Dindar kimseler.
Ehl-i iman: İnananlar, müminler.
Firak: Ayrılık.
Galebe etmek: Yenmek, galip gelmek.
Hamiyet: Dinî ve millî değerleri koruma gayreti.
Haslet: Huy, tabiat, mizaç.
İhata etmek: Kapsamak, kuşatmak.
İnhisar: Daraltma.
İnkılâb etmek: Alt üst olmak, tersine dönmek.
İstirahat-ı tamme: Tam rahatlık, tamamen rahatlama.
Kemâlât: Güzellikler, erdemler, mükemmellikler.
Medâr-ı fahr: Övünç sebebi.
Mehâsin: Güzellikler, sevaplar.
Mesh olmak: Bozulmak. Bir şeyin suretinin ve mâhiyetinin çirkinleşip tanınmaz hâle gelmesi.
Muvaffakiyet: Allah'ın yardımıyla elde edilen başarı.
Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Muvakkaten: Kısa süreli, geçici olarak.
Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.
Setr-i gayb: Gaybın gizli kılınması, bildirilmemesi.
Sukut etmek: Düşmek, değer kaybetmek.
Süflî: Bayağı, değersiz.
Teâli etmek: Yükselmek, yücelmek.
Tedennî: Alçalma, gerileme.
Tefevvuk: Üstünlük, üstün olma.
Tereddî: Kötüleşme, yukarıdan aşağıya doğru yuvarlanma.
Uhuvvet: Kardeşlik.
Ulvî: Yüce.

BİRDEN İHTAR EDİLEN
BİR MESELE-İ MÜHİMME

Âhirzamanın fitnesinde en dehşetli rolü oynayan tâife-i nisâiye ve onların fitnesi olduğu hadisin rivayetlerinden anlaşılıyor.[1] Evet nasılki tarihlerde, eski zamanlarda "Amazonlar" namında gayet silâhşör kadınlardan mürekkep bir tâife-i askeriye olarak hârika harpler yaptıkları naklediliyor.

Aynen öyle de bu zamanda zındıka dalâleti, İslâmiyet'e karşı muharebesinde, nefs-i emmârenin plânıyla, şeytan kumandasına verilen fırkalardan en dehşetlisi, yarım çıplak hanımlardır ki; açık bacağıyla dehşetli bıçaklarla ehl-i imana taarruz edip saldırıyorlar. Nikâh yolunu kapamaya, fuhuşhâne yolunu genişlettirmeye çalışarak, çokların nefislerini birden esir edip, kalb ve ruhlarını kebâir ile yaralıyorlar. Belki o kalblerden bir kısmını öldürüyorlar. Birkaç sene nâmahrem hevesâtına göstermenin tam cezası olarak; o bıçaklı bacaklar cehennemin odunları olup, en evvel o bacaklar yanacaklarını ve dünyada emniyet ve sadakati kaybettiği için, hilkaten çok istediği ve fıtraten çok muhtaç olduğu münasip kocayı daha bulamaz. Bulsa da başına belâ bulur. Hatta bu hâlin neticesi olarak, o âhirzamanda, bazı yerlerde nikâha rağbetsizlik ve riayetsizlik yüzünden, kırk kadına bir erkek nezâret edecek derecede ehemmiyetsiz, sahipsiz, kıymetsiz bir surete gireceği, hadisin rivayetinden anlaşılıyor.[2]

Madem hakikat budur.. ve madem her güzel, güzelliğini sever ve elinden geldiği kadar muhafaza etmek ister ve bozulmasını istemez.. ve madem güzellik bir nimettir. Nimete şükredilse mânen ziyadeleşir. Şükredilmezse değişir,

---

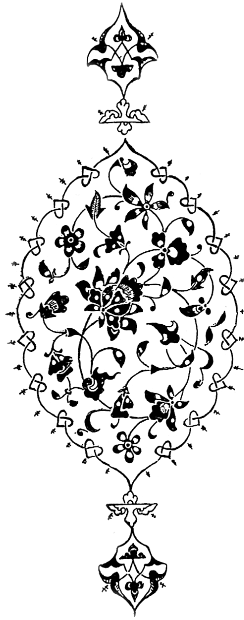
[1] Bkz.: Buhârî, *Nikâh* 17; Müslim, *Zikir* 97, 98; Tirmizi, *Edeb* 31.

[2] Bkz.: Buhârî, *İlim* 21, *Nikah* 110, *Eşribe* 1, *Hudud* 20; Müslim, *İlim* 9.

Âhirzaman: Son zaman, kıyamete yakın son zaman dilimi.
Dalâlet: Sapıtma, doğru yoldan çıkma.
Fırka: Grup, topluluk.
Fıtraten: Doğuştan, tabiî olarak.
Hevesât: Hevesler, arzular.
Hilkaten: Yaratılış olarak.
Kebâir: Büyük günahlar.
Küfran: Nankörlük.
Mesele-i mühimme: Önemli mesele.
Mürekkep: Bir araya gelmiş, oluşmuş.
Nâmahrem: Aralarında evliliğe mani bir yakınlık olmayan kimse, yabancı.
Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.
Nezâret: Bakma, gözetme, idare etme.
Tâife-i askeriye: Askerî birlik, grup.
Tâife-i nisâiye: Kadınlar topluluğu.
Zındıka: Dinsizlik, inançsızlık.

çirkinleşir.[1] Elbette aklı varsa hüsün ve cemalini, günahları kazanmak ve kazandırmak ve çirkin ve zehirli yapmak ve o nimeti, küfran ile medâr-ı azap bir surete çevirmekten bütün kuvvetiyle kaçacak. Ve o fâni, beş on senelik cemâli bakîleştirmek için, meşrû bir tarzda istîmal ile o nimete şükredecek. Yoksa ihtiyarlıkta uzun zaman istiskale mâruz kalıp, me'yûsâne ağlayacak.

Eğer terbiye-i İslâmiye dâiresinde, âdâb-ı Kur'aniye zînetiyle o cemâl güzelleştirilse; o fâni hüsün, mânen bâki kalacağı ve cennette hûrilerin cemalinden daha şirin ve daha parlak bir tarzda kendine verileceği hadiste kat'iyetle sabittir.[2] Eğer o güzelin zerre miktar aklı varsa, bu güzel ve parlak ve ebedî neticeyi elinden kaçırmayacak...

[1] Şükrün nimeti arttırmasına mukabil, nankörlüğün şiddetli cezaya sebep olduğuna dair bkz.: İbrahim Sûresi, 14/7.
[2] Bkz.: Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr,* 23/368; *Mu'cemü'l-evsat,* 3/279.

Âdâb-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın belirlediği görgü kuralları.
Bakîleştirmek: Kalıcı, dâimî hâle getirmek.
Fâni: Gelip geçici, sonlu.
Hüsün/Cemal: Güzellik.
İstimâl etmek: Kullanmak.
İstiskal: Küçük görme, rahatsız olma.
İstiskâle mâruz kalmak: Küçük ve hor görülmek, istenmemek.
Medâr-ı azap: Azap sebebi, vesilesi.
Meşrû: Helâl, kanunî.
Me'yûsâne: Ümitsizce.
Terbiye-i İslâmiye: İslâmî eğitim.

(On Birinci Şûa, Meyve Risalesi'nden)

İkinci Meselenin Hülâsası

Risale-i Nur'dan *Gençlik Rehberi*'nin güzelce izah ettiği gibi ölüm o kadar kat'î ve zâhirdir ki bugünün gecesi ve bu güzün kışı gelmesi gibi ölüm başımıza gelecek.[1] Bu hapishâne nasıl ki mütemadiyen çıkanlar ve girenler için muvakkat bir misafirhânedir, öyle de bu zemin yüzü dahi acele hareket eden kafilelerin yollarında bir gecelik konmak ve göçmek için bir handır. Her bir şehri yüz defa mezaristana boşaltan ölüm, elbette hayattan ziyade bir istediği var. İşte bu dehşetli hakikatin muammasını Risale-i Nur hâll ve keşfetmiş. Bir kısacık hülâsası şudur:

Madem ölüm öldürülmüyor ve kabir kapısı kapanmıyor; elbette, bu ecel cellâdının elinden ve kabir haps-i münferidinden kurtulmak çâresi varsa insanın en büyük ve her şeyin fevkinde bir endişesi, bir meselesidir. Evet, çâresi var ve Risale-i Nur, Kur'ân'ın sırrıyla o çâreyi iki kere iki dört eder derecesinde kat'î ispat etmiş. Kısacık hülâsası şudur ki:

Ölüm ya idam-ı ebedîdir; hem o insanı, hem bütün ahbabını ve akaribini asacak bir darağacıdır.. veyahut başka bir bâkî âleme gitmek ve iman vesikasıyla saadet sarayına girmek için bir terhis tezkeresidir. Ve kabir ise ya karanlıklı bir haps-i münferit ve dipsiz bir kuyudur.. veyahut bu zindan-ı dünyadan bâkî ve nurânî bir ziyafetgâh ve bağistana açılan bir kapıdır. Bu hakikati *Gençlik Rehberi* bir temsil ile ispat etmiş.

Meselâ, bu hapsin bahçesinde asmak için darağaçları konulmuş ve onların dayandıkları duvarın arkasında gayet büyük ve umum dünya iştirak etmiş bir piyango dairesi kurulmuş. Biz bu hapisteki beş yüz kişi, her hâlde hiç müstesnası yok ve kurtulmak mümkün değil, bizi birer birer o meydana çağıracaklar: Ya "Gel idam ilânını al, darağacına çık!" veya "Daimî haps-i münferit

---

[1] Bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/185; Nisâ Sûresi, 4/78; Enbiya Sûresi, 21/35; Ankebût Sûresi, 29/57; Ahzâb Sûresi, 33/16; Kaf Sûresi, 50/19; Cum'a Sûresi, 62/8.

Akârib: Akrabalar, yakınlar.
Bağistan: Bağlık, bahçelik yer.
Bâki: Dâimî, ölümsüz.
Fevk: Üst.
Hall: Çözmek.
Haps-i münferit: Hücre hapsi.
Hülâsa: Öz, özet.
İdâm-ı ebedî: Ebediyen yok olma
İlânât: İlanlar, duyurular.
Muamma: Özü, mahiyeti hemen anlaşılamayan derin sır.
Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.
Mütemadiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Nurânî: Nurlu, pırıl pırıl.
Temsil: Benzetme, örnek.
Ziyafetgâh: Ziyafet yeri.
Zindan-ı dünya: Dünya zindanı.

pusulasını tut, bu açık kapıya gir!" veyahut "Sana müjde! Milyonlar altın bileti sana çıkmış, gel al!" diye her tarafta ilânatlar yapılıyor. Biz de gözümüzle görüyoruz ki birbiri arkasında o darağaçlarına çıkıyorlar. Bir kısmın asıldıklarını müşâhede ediyoruz. Bir kısmı da darağaçlarını basamak yapıp o duvarın arkasındaki piyango dairesine girdiklerini, orada büyük ve ciddî memurların kat'î haberleri ile görür gibi bildiğimiz bir sırada, bu hapishânemize iki heyet girdi.

Bir kafile ellerinde çalgılar, şaraplar, zâhirde gayet tatlı helvalar, baklavalar var. Bizlere yedirmeğe çalıştılar. Fakat o tatlılar zehirlidir, insî şeytanlar içine zehir atmışlar.

İkinci cemaat ve heyet, ellerinde terbiyenâmeler ve helâl yemekler ve mübarek şerbetler var. Bize hediye veriyorlar ve bi'l-ittifak beraber, pek ciddî ve kat'î diyorlar ki:

"Eğer o evvelki heyetin sizi tecrübe için verilen hediyelerini alsanız, yeseniz; bu gözümüz önündeki şu darağaçlarda başka gördükleriniz gibi asılacaksınız. Eğer bizim bu memleket hâkiminin fermanıyla getirdiğimiz hediyeleri evvelkinin yerine kabul edip ve terbiyenâmelerdeki duaları ve evradları okusanız, o asılmaktan kurtulacaksınız. O piyango dairesinde ihsan-ı şahane olarak herbiriniz milyon altın biletini alacağınızı, görür gibi ve gündüz gibi inanınız. Eğer o haram ve şüpheli ve zehirli tatlıları yeseniz, asılmağa gittiğiniz zamana kadar dahi o zehirin sancısını çekeceğinizi, bu fermanlar ve bizler, müttefikan size kat'î haber veriyoruz." diyorlar.

İşte bu temsil gibi her vakit gördüğümüz ecel darağacının arkasında mukadderât-ı nev-i beşer piyangosundan ehl-i iman ve taat için -hüsn-ü hâtime şartıyla- ebedî ve tükenmez bir hazinenin bileti çıkacağını.. yüzde yüz ihtimal ile sefâhet ve haram ve itikatsızlık ve fıskta devam edenler -tevbe etmemek şartıyla- ya idam-ı ebedî (âhirete inanmayanlara) veya daimî ve karanlık haps-i münferit (bekâ-yı ruha inanan ve sefâhette gidenlere) ve

---

Bekâ-yı ruh: Ruhun hayatının devam etmesi, yok olmaması.
Bi'l-ittifak: İttifakla, fikir birliği ile.
Ehl-i îman ve tâat: Allah'a iman edip, emir ve yasaklarına itaat edenler.
Evrâd: Virdler, belirli zamanlarda devamlı yapılan ibadetler.. okunan duâ ve zikirler.
Fısk: Günahkârlık, ahlaksızlık.
Hüsn-ü hâtime: Güzel âkıbet, imanla hayatını tamamlama.
İhsan-ı şahane: Padişahın, sultanın hediyesi, ikramı.
İnsî şeytan: Şeytanlaşmış insan.
Mukadderât-ı nev-i beşer: İnsanın dünya hayatını değerlendirmesine göre ötede nâil olacağı ebedî, sınırsız nimetler, ihsanlar veya maruz kalacağı elemler, azaplar.
Müşâhede etmek: Görmek, şahit olmak.
Müttefikan: İttifakla, fikir birliği ile.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.
Terbiyenâme: Ahlak ve davranış kurallarının yazılı olduğu metin, belge.
Zâhir: Açık, görünür.

şekâvet-i ebediye ilâmını alacaklarını yüzde doksan dokuz ihtimal ile kat'î haber veren; başta ellerinde nişâne-i tasdik olan hadsiz mu'cizeler bulunan yüz yirmi dört bin *peygamberler (aleyhimüsselâm)*.. ve onların verdikleri haberlerin izlerini ve –sinemada gibi– gölgelerini keşf ile, zevk ile görüp tasdik ederek imza basan yüz yirmi dört milyondan ziyade *evliyalar* (*kaddesallâhu esrârahum)*.. ve o iki kısım meşâhir-i insaniyenin haberlerini aklen, -kat'î burhanlarla ve kuvvetli hüccetlerle- fikren ve mantıken yakînî bir surette ispat ederek tasdik edip imza basan, milyarlar gelen-geçen *muhakkikler*[*], *müçtehidler* ve *sıddîkînler*; bi'l-icmâ, mütevatiren nev-i insanın güneşleri, kamerleri, yıldızları olan bu üç cemaat-i azîme ve bu üç taife-i ehl-i hakikat ve beşerin kudsî kumandanları olan bu üç büyük ve âlî heyetlerin fermanları ile verdikleri haberleri dinlemeyen.. ve saadet-i ebediyeye giden onların gösterdikleri yol olan sırat-ı müstakîmde gitmeyenler.. yüzde doksan dokuz dehşetli tehlike ihtimalini nazara almayan.. ve bir tek muhbirin bir yolda tehlike var demesiyle o yolu bırakan, başka uzun yolda hareket eden bir adam, elbette ve elbette vaziyeti şudur ki:

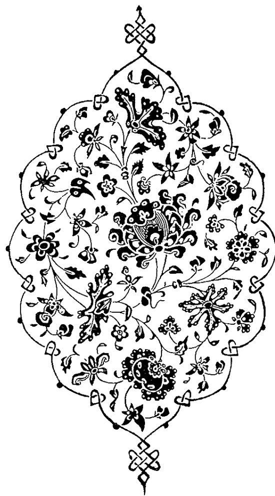
İki yolun –hadsiz muhbirlerin kat'î ihbarları ile– en kısa ve kolayı ve yüzde yüz cennet ve saadet-i ebediyeyi kazandıranı bırakıp, en dağdağalı ve uzun ve sıkıntılı ve yüzde doksan dokuz cehennem hapsini ve şekâvet-i daimeyi netice veren yolunu ihtiyâr ettiği hâlde.. dünyada iki yolun, bir tek muhbirin yalan olabilir haberiyle yüzde bir tek ihtimal tehlike ve bir ay hapis imkânı bulunan kısa yolu bırakıp, menfaatsiz –yalnız zararsız olduğu için–

[*] O muhakkiklerden tek birisi Risale-i Nur'dur. Yirmi senedir en muannid feylesofları ve mütemerrid zındıkları susturan eczaları meydandadır. Herkes okuyabilir ve kimse itiraz etmez.

Aleyhimüsselâm: Allah'ın selamı üzerlerine olsun.
Âli: Yüce.
Bi'l-icmâ: Aynı görüşte birleşerek, oy birliğiyle.
Burhan: Delil.
Cemaat-ı azîme: Çok büyük cemaat, topluluk.
Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.
İlâm: Bir hüküm veya kararı bildiren belge, yazı.
Kaddesallahu esrârahum: Sırları ve bereketleri yüce olsun!
Kamer: Ay
Kudsî: Mukaddes, kutlu.
Meşâhir-i insaniye: İnsanlığın öncüleri.
Muhakkik: İncelemelerini derinlemesine ve alabildiğince hassasiyetle yapan, eşyanın iç yüzüne vakıf olabilen kimse.
Muhbir: Haberci.
Müçtehid: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan kimse.
Mütevâtiren: Yalanda ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin bir haber veya bir bilgi ile.
Nev-i insan: İnsanlık.
Nişâne-i tasdik: Tasdik işareti.. doğru ve gerçek olduğunu gösteren işaret, alâmet.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Sıddıkîn: Sıddıklar. Sözü özündeki temizliği ortaya koyan, ameli imanını doğrulayan, çok vefâlı ideal kişiler.
Sırat-ı müstakîm: Doğru, şaşırtmayan; eğrilikleri, sapmaları olmayan, dümdüz yol.
Şekâvet-i dâime: Dâimî mahrumluk, nasipsizlik, cehennem hayatı.
Şekâvet-i ebediye: Ebedî mahrumluk, nasipsizlik, cehennem hayatı.
Taife-i ehl-i hakikat: Daima doğruyu, gerçeği temsil eden zümre.
Yakînî: Şüphesiz, kesin bir bilgi niteliğinde.

uzun yolu ihtiyâr eden bedbaht, sarhoş divâneler gibi dehşetli ve uzakta görünen ve ona musallat olan ejderhalara ehemmiyet vermez, sineklerle uğraşıyor; yalnız onlara ehemmiyet verir derecede aklını, kalbini, ruhunu, insaniyetini kaybetmiş oluyor.

Madem hakikat-i hâl budur.. biz mahpuslar, bu hapis musibetinden intikamımızı tam almak için o mübarek ikinci heyetin hediyelerini kabul etmeliyiz. Yani, nasıl ki bir dakika intikam lezzeti ve birkaç dakika veya bir-iki saat sefâhet lezzetleriyle bu musibet bizi on beş ve beş ve on ve iki-üç sene bu hapse soktu, dünyamızı bize zindan eyledi. Biz dahi bu musibetin rağmına ve inadına, bir-iki saat müddet-i hapsi bir-iki gün ibadete.. ve iki-üç sene cezamızı –mübarek kafilenin hediyeleriyle– yirmi-otuz sene bâkî bir ömre.. ve on ve yirmi sene hapiste cezamızı milyonlar sene cehennem hapsinden affımıza vesile edip fânî dünyamızın ağlamasına mukabil, bâkî hayatımızı güldürerek bu musibetten tam intikamımızı almalıyız. Hapishâneyi terbiyehâne gösterip vatanımıza ve milletimize birer terbiyeli, emniyetli, menfaatli adam olmağa çalışmalıyız. Ve hapishâne memurları ve müdürleri ve müdebbirleri dahi câni ve eşkiya ve serseri ve kâtil ve sefâhetçi ve vatana muzır zannettikleri adamları, bir mübarek dershânede çalışan talebeler görsünler ve müftehirâne Allah'a şükretsinler.

Hakikat-i hal: Gerçek durum.
İhtiyâr etmek: Tercih etmek, seçmek.
Müdebbir: İdareci, yönetici.
Müftehirâne: İftiharla, övünerek.
Terbiyehâne: Yetişme, olgunlaşma yeri.

Üçüncü Mesele

Gençlik Rehberi'nde izahı bulunan ibretli bir hâdisenin hülâsası şudur:

Bir zaman, Eskişehir Hapishânesi'nin penceresinde bir Cumhuriyet Bayramı'nda oturmuştum. Karşısındaki lise mektebinin büyük kızları, onun avlusunda gülerek raksediyorlardı. Birden mânevî bir sinema ile elli sene sonraki vaziyetleri bana göründü. Ve gördüm ki; o elli-altmış kızlardan ve talebelerden kırk-ellisi kabirde toprak oluyorlar, azap çekiyorlar.. ve on tanesi, yetmiş-seksen yaşında çirkinleşmiş, gençliğinde iffetini muhafaza etmediğinden sevmek beklediği nazarlardan nefret görüyorlar.. kat'î müşâhede ettim. Onların o acınacak hâllerine ağladım. Hapishânedeki bir kısım arkadaşlar ağladığımı işittiler.. geldiler, sordular. Ben dedim: Şimdi beni kendi hâlime bırakınız, gidiniz…

Evet, gördüğüm hakikattir, hayal değil! Nasıl ki bu yaz ve güzün âhiri kıştır, öyle de gençlik yazı ve ihtiyarlık güzünün arkası kabir ve berzâh kışıdır. Geçmiş zamanın elli sene evvelki hâdisatı sinema ile hâl-i hazırda gösterildiği gibi gelecek zamanın elli sene sonraki istikbal hâdisatını gösteren bir sinema bulunsa, ehl-i dalâlet ve sefâhetin elli-altmış sene sonraki vaziyetleri onlara gösterilse idi, şimdiki güldüklerine ve gayrimeşrû keyiflerine nefretler ve teellümlerle ağlayacaklardı.

Ben, o Eskişehir Hapishânesi'ndeki müşâhede ile meşgul iken sefâhet ve dalâleti terviç eden bir şahs-ı mânevî, insî bir şeytan gibi karşıma dikildi ve dedi:

– Biz hayatın her bir çeşit lezzetini ve keyiflerini tatmak ve tattırmak istiyoruz, bize karışma!

Âhir: Son.
Berzâh: Kabir alemi, dünya ve âhiret arası.
Dalâlet: Sapıtma, doğru yoldan çıkma.
Ehl-i dalâlet ve sefâhet: Doğru yoldan ayrılan, haram helal demeden zevk peşinde olan günahkâr kimseler.
Gayrimeşrû: Yasak, haram, izin verilmeyen şey.
Hâdisat: Hadiseler, olaylar.
Hâl-i hâzır: Şimdiki zaman, mevcut durum.
Hülâsa: Öz, özet.
İnsî şeytan: Şeytanlaşmış insan.
Raksetmek: Oynamak, dansetmek.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.
Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet, tüzel kişilik.
Teellüm: Elem duyma, kederlenme, tasalanma.
Terviç etmek: Revaç vermek, ilgiyi arttırmak.

Ben de cevaben dedim:

– Madem lezzet ve zevk için ölümü hatıra getirmeyip dalâlet ve sefâhete atılıyorsun, kat'iyen bil ki; senin dalâletin hükmüyle bütün geçmiş zaman-ı mâzi ölmüş ve mâdumdur ve içinde cenazeleri çürümüş bir vahşetli mezaristandır. İnsaniyet alâkadarlığıyla ve dalâlet yoluyla senin başına ve –varsa ve ölmemiş ise– kalbine, o hadsiz firaklardan ve o nihâyetsiz dostlarının ebedî ölümlerinden gelen elemler, senin şimdiki sarhoşça, pek kısa bir zamandaki cüz'î lezzetini imha ettiği gibi gelecek istikbal zamanı dahi itikatsızlığın cihetiyle yine mâdum ve karanlıklı ve ölü ve dehşetli bir vahşetgâhtır. Ve oradan gelen ve başını vücûda çıkaran ve zaman-ı hâzıra uğrayan bîçârelerin başları, ecel cellâdının satırıyla kesilip hiçliğe atıldığından, mütemadiyen akıl alâkadarlığıyla senin imansız başına hadsiz elîm endişeler yağdırıyor. Senin sefihâne cüz'î lezzetini zîr ü zeber eder.

Eğer dalâleti ve sefâheti bırakıp iman-ı tahkikî ve istikamet dairesine girsen; iman nuruyla göreceksin ki o geçmiş zaman-ı mâzi mâdum ve her şeyi çürüten bir mezaristan değil, belki mevcut ve istikbale inkılâp eden nurânî bir âlem ve bâkî ruhların istikbaldeki saadet saraylarına girmelerine bir intizar salonu görünmesi haysiyetiyle değil elem, belki imanın kuvvetine göre cennetin bir nev'i mânevî lezzetini dünyada dahi tattırdığı gibi; gelecek istikbal zamanı, değil vahşetgâh ve karanlık, belki iman gözüyle görünür ki; saadet-i ebediye saraylarında hadsiz rahmeti ve keremi bulunan ve her bahar ve yazı birer sofra yapan ve nimetlerle dolduran bir Rahmân u Rahîm-i Zü'l-celâli ve'l-ikram'ın ziyafetleri kurulmuş ve ihsanlarının sergileri açılmış, oraya sevkiyat var diye iman sinemasıyla müşâhede ettiğinden, derecesine göre bâkî âlemin bir nev'i lezzetini hissedebilir. *Demek hakiki ve elemsiz lezzet, yalnız imanda ve iman ile olabilir.*

Dalâlet: Sapıtma, doğru yoldan çıkma.
Firak: Ayrılık.
İman-ı tahkikî: Sağlam, sarsılmaz iman.
İtikad: İnanç, iman.
Mâdum: Varlığı olmayan, yok.
Mütemadiyen: Devamlı, sürekli olarak.
Rahman u Rahîm-i Zü'l-celâl-i ve'l-ikrâm: Zâtında mutlak rahmet sahibi olan, varlığa da bu rahmeti ile merhamet eden ve her türlü ikramları ihsan eden Yüce Allah.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.
Sefihâne: Beyinsizce, aptalca.
Sevkiyat: Gönderilmeler, yollanmalar.
Vahşetgâh: Ürkütücü, ıssız yer.
Zîr ü zeber: Darmadağın, paramparça.

İmanın bu dünyada dahi verdiği binler fayda ve neticelerinden yalnız bir tek fayda ve lezzetini, –bu mezkûr bahsimiz münasebetiyle *Gençlik Rehberi*'nde bir hâşiye olarak yazılan– bir temsil ile beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Meselâ, senin gayet sevdiğin bir tek evlâdın sekeratta ölmek üzere iken ve me'yusâne elîm firakını düşünürken; birden Hazreti Hızır ve Hakîm-i Lokman gibi bir doktor geldi, tiryak gibi bir macun içirdi; o sevimli ve güzel evlâdın gözünü açtı, ölümden kurtuldu. Ne kadar sevinç ve ferah veriyor anlarsın.

İşte o çocuk gibi sevdiğin ve ciddî alâkadar olduğun milyonlar sence mahbub insanlar o mâzi mezaristanında -senin nazarında- çürüyüp mahvolmak üzere iken birden hakikat-i iman, Hakîm-i Lokman gibi o büyük idamhâne tevehhüm edilen mezaristana kalb penceresinden bir ışık verdi. Onunla baştan başa bütün ölüler dirildiler. Ve "Biz ölmemişiz ve ölmeyeceğiz, yine sizinle görüşeceğiz!" lisan-ı hâl ile dediklerinden aldığın hadsiz sevinçler ve ferahları, iman bu dünyada dahi vermesiyle ispat eder ki: *"İman hakikati öyle bir çekirdektir ki; eğer tecessüm etse bir cennet-i hususiye ondan çıkar, o çekirdeğin şecere-i tûbâsı olur."* dedim.

O muannid döndü, dedi:

– Hiç olmazsa hayvan gibi hayatımızı keyif ve lezzetle geçirmek için sefâhet ve eğlencelerle bu ince şeyleri düşünmeyerek yaşayacağız.

Cevaben dedim:

– Hayvan gibi olamazsın. Çünkü hayvanın mâzi ve müstakbeli yok. Ne geçmişten elemler ve teessüfler alır ve ne de gelecekten endişeler ve korkular gelir. Lezzetini tam alır. Rahatla yaşar, yatar. Hâlık'ına şükreder. Hatta kesilmek için yatırılan bir hayvan, bir şey hissetmez. Yalnız bıçak kestiği vakit hissetmek ister, fakat o his dahi gider, o elemden de kurtulur. *Demek en büyük*

Cennet-i hususiye: Özel bir cennet.
Firak: Ayrılık.
Hakikat-ı İman: İman gerçeği.
Hakîm-i Lokman: Lokman Hekim.
Hâşiye: Dipnot, açıklama.
İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.
İntizar salonu: Bekleme salonu.
Mahbub: Sevgili, sevilen.
Me'yûsâne: Ümitsizce.
Mezkûr: Geçen, zikredilen.
Sekerât: Can çekişme anı, ölüm eşiği.
Şecere-i tûbâ: Tûbâ ağacı.
Teessüf: Üzülme, eseflenme.
Tiryak: İlaç.

bir rahmet, bir şefkat-i ilâhiye, gaybı bildirmemektedir ve başa gelen şeyleri setretmektedir. Hususan masum hayvanlar hakkında daha mükemmeldir.

Fakat ey insan, senin mâzi ve müstakbelin akıl cihetiyle bir derece gaybîlikten çıkmasıyla, setr-i gaybdan hayvana gelen istirahattan tamamen mahrumsun. Geçmişten çıkan teessüfler, elîm firaklar ve gelecekten gelen korkular ve endişeler, senin cüz'î lezzetini hiçe indirir. Lezzet cihetinde yüz derece hayvandan aşağı düşürür. Madem hakikat budur. Ya aklını çıkar at, hayvan ol kurtul.. veya aklını imanla başına al, Kur'ân'ı dinle! Yüz derece hayvandan ziyade bu fânî dünyada dahi sâfi lezzetleri kazan!.. diyerek onu ilzam ettim.

Yine o mütemerrid şahıs döndü, dedi:

– Hiç olmazsa ecnebi dinsizleri gibi yaşarız.

Cevaben dedim:

– *Ecnebi dinsizleri gibi de olamazsın! Çünkü onlar bir peygamberi inkâr etse, diğerlerine inanabilirler. Peygamberleri bilmese de, Allah'a inanabilir. O'nu da bilmezse, kemâlâta medâr bazı seciyeleri bulunabilir. Fakat bir Müslüman, en âhir ve en büyük ve dini ve daveti umumî olan âhirzaman Peygamberi (aleyhissalâtü vesselâm)'ı inkâr etse ve zincirinden çıksa; daha hiçbir peygamberi, hatta Allah'ı kabul etmez. Çünkü bütün peygamberleri ve Allah'ı ve kemâlâtı O'nunla bilmiş. Onlar O'nsuz kalbinde kalmaz. Bunun içindir ki, eskiden beri her dinden İslâmiyet'e giriyorlar. Ve hiç bir Müslüman, hakiki Yahudî veya Mecûsî veya Nasrânî olmaz. Belki dinsiz olur, seciyeleri bozulur; vatana, millete muzır bir hâlete girer…*

İspat ettim. O muannid ve mütemerrid şahsın daha tutunacak bir yeri kalmadı. Kayboldu, cehenneme gitti.

Cüz'î: Küçük, az.
Ecnebî: Yabancı, gayr-i müslim.
Elîm: Elem veren, üzücü.
Gaybî: Gayba ait, görünmeyen, bilinmeyen.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
İlzam etmek: Delil göstererek susturmak.
Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.
Muannid: İnatçı.
Mütemerrid: Israrcı, dik kafalı.
Sâfi: Temiz, duru.
Seciye: Karakter, huy.
Setretmek: Örtmek, gizlemek.
Setr-i gayb: Gaybın gizli kılınması, bildirilmemesi.
Tecessüm etmek: Cisim ve vücuda kavuşmak, maddi bir varlık haline gelmek.

İşte ey bu Medrese-i Yusufiye'de benim ders arkadaşlarım! Madem hakikat budur. Ve bu hakikati, Risale-i Nur o derece kat'î ve güneş gibi ispat etmiş ki; yirmi senedir mütemerridlerin inatlarını kırıp imana getiriyor.

Biz dahi hem dünyamıza, hem istikbalimize, hem âhiretimize, hem vatanımıza, hem milletimize tam menfaatli ve kolay ve selâmetli olan iman ve istikamet yolunu takip edip, boş vaktimizi sıkıntılı hülyalar yerinde Kur'ân'dan bildiğimiz sûreleri okumak.. ve mânâlarını bildiren arkadaşlardan öğrenmek.. ve kazaya kalmış farz namazlarımızı kaza etmek.. ve birbirinin güzel huylarından istifade edip bu hapishâneyi güzel seciyeli fidanlar yetiştiren bir mübarek bahçeye çevirmek gibi a'mâl-i sâliha ile.. hapishâne müdür ve alâkadarları, câni ve kâtillerin başlarında zebanî gibi azap memurları değil, belki Medrese-i Yusufiye'de cennete adam yetiştirmek ve onların terbiyesine nezâret etmek vazifesiyle memur birer müstakîm üstad ve birer şefkatli rehber olmalarına çalışmalıyız.

Mecûsi: Ateşe tapan, zerdüşt.
Medrese-i Yûsufiye: Hz. Yûsuf'un (aleyhi's-selâm) zulüm, iftira, haksızlık neticesi olarak senelerce zindanda kalmasından kinâye olarak, aynı kaderi paylaşanların hapsedildiklere yere verilen isim.
Müstakîm: Dosdoğru, düzgün.
Nasrânî: Hıristiyan.
Nezâret etmek: Gözetmek, idare etmek.
Setr-i gayb: Gaybın gizli kılınması, bildirilmemesi.
Teessüf: Üzülme, eseflenme.

Dördüncü Mesele

Yine Gençlik Rehberi'nde izahı var. Bir zaman bana hizmet eden kardeşlerim tarafından suâl edildi ki: "Küre-i arzı hercümerce getiren ve İslâm mukadderatıyla alâkadar olan bu dehşetli harb-i umumîden elli gündür (şimdi yedi seneden geçti aynı hâl)* hiç sormuyorsun ve merak etmiyorsun. Hâlbuki bir kısım mütedeyyin ve âlim insanlar, cemaati ve câmii bırakıp radyo dinlemeye koşuyorlar. Acaba bundan daha büyük bir hâdise mi var? Veya onunla meşgul olmanın zararı mı var?" dediler.

Cevaben dedim ki: Ömür sermayesi pek azdır. Lüzumlu işler pek çoktur. Birbiri içinde mütedahil daireler gibi, her insanın kalb ve mide dairesinden ve ceset ve hâne dairesinden, mahalle ve şehir dairesinden ve vatan ve memleket dairesinden ve küre-i arz ve nev-i beşer dairesinden tut, ta zîhayat ve dünya dairesine kadar, birbiri içinde daireler var. Her bir dairede her bir insanın bir nev'i vazifesi bulunabilir. Fakat en küçük dairede, en büyük ve ehemmiyetli ve daimî vazife var. Ve en büyük dairede en küçük ve muvakkat, ara sıra vazife bulunabilir. Bu kıyas ile –küçüklük ve büyüklük makûsen mütenasip– vazifeler bulunabilir. Fakat büyük dairenin cazibedârlığı cihetiyle küçük dairedeki lüzumlu ve ehemmiyetli hizmeti bıraktırıp lüzumsuz, mâlâyani ve âfâkî işlerle meşgul eder. Sermaye-yi hayatını boş yerde imha eder. O kıymettar ömrünü kıymetsiz şeylerde öldürür.[1] Ve bazen bu harp boğuşmalarını merak ile takip eden, bir tarafa kalben taraftar olur. Onun zulümlerini hoş görür, zulmüne şerik olur.[2]

Birinci noktaya cevap ise:

---

* Parantez içindeki not, 1946 senesine aittir.

[1] İnsanın ahirette sorguya çekileceği konulardan birisinin de "ömrünü nasıl geçirdiği" hadis-i şerifi için bkz.: Tirmizî, Kıyamet 1.

[2] Bkz.: "Zulmedenlere eğilim göstermeyin! Yoksa ateş size dokunur. Sizin Allah'tan başka velileriniz yoktur, sonra yardım da bulamazsınız." (Hûd Sûresi, 11/113).

Âfâkî: Dış dünyaya ait, kişiyi doğrudan ilgilendirmeyen, faydasız şey.
Alâkadar: İlgili.
Câzibedâr: Çekim gücü olan, çekici.
Harb-i Umumî: Dünya Savaşı.
Hercümerc: Allak bullak, karmakarışık.
Küre-i arz: Dünya.
Mâkûsen mütenâsib: Ters orantılı.
Mâlâyani: Boş, faydasız.
Mukadderât: Cenab-ı Hakk tarafından takdir edilen kadere ait her şey, alın yazısı.
Mütedâhil: İçice.
Mütedeyyin: Dindar, dinine bağlı kimse.
Nev-i beşer: İnsanlık.
Zîhayat: Canlı.

– Evet, bu cihan harbinden daha büyük bir hâdise ve bu zemin yüzündeki hâkimiyet-i âmme davasından daha ehemmiyetli bir dava –herkesin ve bilhassa Müslümanların başına öyle bir hâdise ve öyle bir dava– açılmış ki; her adam, eğer Alman ve İngiliz kadar kuvveti ve serveti olsa ve aklı da varsa o tek davayı kazanmak için bilâ-tereddüt sarf edecek. İşte o dava ise yüz bin meşâhir-i insaniyenin ve hadsiz nev-i beşerin yıldızları ve mürşidlerinin müttefikan, Kâinat Sahibi'nin ve Mutasarrıfı'nın binler vaad ve ahdlerine istinaden haber verdikleri ve bir kısmı gözleriyle gördükleri şu ki:

Herkesin iman mukabilinde bu zemin yüzü kadar bağlar ve kasırlar[1] *ile müzeyyen ve bâkî ve daimî bir tarla ve mülkü kazanmak veya kaybetmek davası başına açılmış. Eğer iman vesikasını sağlam elde etmezse kaybedecek. Ve bu asırda, maddiyyûnluk taunuyla çoklar o davasını kaybediyor. Hatta bir ehl-i keşif ve tahkik, bir yerde kırk vefiyattan yalnız birkaç tanesi kazandığını sekeratta müşâhede etmiş.. ötekiler kaybetmişler. Acaba bu kaybettiği davanın yerini, bütün dünya saltanatı o adama verilse doldurabilir mi?*

İşte, o davayı kazandıracak olan hizmetleri ve yüzde doksanına o davayı kaybettirmeyen harika bir dava vekilini, o işte çalıştıran vazifeleri bırakıp ebedî, dünyada kalacak gibi âfâkî mâlâyaniyât ile iştigal etmek tam bir akılsızlık bildiğimizden[2]*; biz Risale-i Nur şakirtleri, her birimizin yüz derece aklımız ziyade olsa da ancak bu vazifeye sarf etmek lâzımdır diye kanaatimiz var.*

---

[1] Cennet'in, gökler ve yer kadar genişliğe sahip olduğu, Kur'ân-ı Kerîm'de beyân edilmiştir: Âl-i İmran Sûresi, 3/133; Hadid Sûresi, 57/21. Ayrıca Cennet'te en alt mertebedekilerin bile, bin senelik mesafeye denk gelecek kadar bol nimetlere mazhar olduklarına dair hadisler vardır. (Bkz.: Tirmizî, *tefsîru sûre* (75) 2, *Cennet* 17; Müsned 2/13, 64).

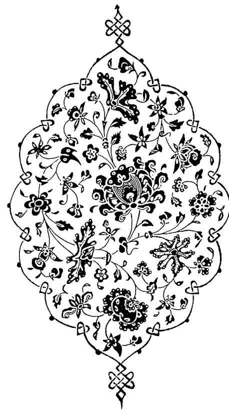
[2] "Akıllı kimse, nefsini muhasebe eden ve ölümden sonrası için çalışandır; aciz ise nefsini hevâsının peşine takan ve Allah'tan boş şeyleri temennide bulunan kimsedir." anlamındaki hadis için bkz.: Tirmizî, *Sıfatü'l-kıyâmet* 25; İbni Mâce, *Zühd* 31; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/124.

Ahd: Ahit, yemin, söz.
Bilâtereddüd: Tereddütsüz bir şekilde, kararlılıkla.
Ehl-i keşif ve tahkîk: Eşyanın perde arkası -Allah'ın izni ölçüsünde- kendilerine açılıp ilhama mahzar olan, daima hak ve hakikat peşinde olan veliler.
Hâkimiyet-i âmme: Dünya hâkimiyeti.
İstinâden: Dayanarak.
İştigâl etmek: Bir şeyle vakit geçirmek, meşgul olmak.
Kasır: Köşk, saray.
Maddiyyûn: Maddeciler, materyalistler.
Mâlâyâniyât: Faydasız ve boş şeyler.
Meşâhir-i insaniye: İnsanlığın öncüleri.
Mutasarrıf: İşleri yürüten, yöneten.
Mürşid: Rehber, doğruyu gösteren.
Müttefikan: İttifak ederek, oy birliğiyle.
Müzeyyen: Ziynetli, süslü.
Sekerât: Can çekişme anı, ölüm eşiği.
Şâkird: Öğrenci, talebe.
Tâun: Vebâ.
Vefiyât: Vefatlar, ölümler.

Ey hapis musibetinde benim yeni kardeşlerim! Sizler, benim ile beraber gelen eski kardeşlerim gibi Risale-i Nur'u görmemişsiniz. Ben onları ve onlar gibi binler şakirtleri şahit göstererek derim ve ispat ederim ve ispat etmişim ki:

O büyük davayı yüzde doksanına kazandıran ve yirmi senede yirmi bin adama o davanın kazancının vesikası ve senedi ve beratı olan iman-ı tahkikîyi eline veren ve Kur'ân-ı Hakîm'in mu'cize-i mâneviyesinden neş'et edip çıkan ve bu zamanın birinci bir dava vekili bulunan Risale-i Nur'dur.

Bu on sekiz senedir benim düşmanlarım ve zındıklar ve maddiyyûnlar, aleyhimde gayet gaddarâne desiselerle hükümetin bazı erkânlarını iğfal ederek bizi imha için bu defa gibi; eskide dahi hapislere, zindanlara soktukları hâlde, Risale-i Nur'un çelik kal'asında yüz otuz parça cihâzâtından ancak iki-üç parçasına ilişebilmişler. Demek avukat tutmak isteyen onu elde etse yeter. Hem korkmayınız, Risale-i Nur yasak olmaz! Hükümet-i Cumhuriye'nin mebusları ve erkânlarının ellerinde mühim risaleleri –iki, üçü müstesna olarak– serbest geziyorlardı. İnşâallah, bir zaman hapishâneleri tam bir ıslahhâne yapmak için bahtiyar müdürler ve memurlar, o Nurları mahpuslara ekmek ve ilâç gibi tevzi edecekler.

Cihâzât: Bölümler, parçalar.
Desise: Hile, oyun.
Erkân: Birimler, rükünler.
Gaddârâne: Gaddarca.
Hükûmet-i Cumhuriyye: Cumhuriyet Hükümeti.
Islâhhâne: Islâh evi, yetiştirme ve eğitme yurdu.
İğfâl etmek: Aldatmak, kandırmak.
Îmân-ı tahkikî: Sağlam, sarsılmaz iman.
Kal'a: Kale.
Mebus: Milletvekili.
Mu'cize-i mâneviye: Mânevi mu'cize.
Neş'et etmek: Meydana gelmek, kaynaklanmak.
Tevzi etmek: Dağıtmak.
Zındık: İnançsız, ateist.

Sekizinci Meselenin Bir Hülasası

Yedinci'de haşri, çok makamâttan soracaktık. Fakat, Hâlık'ımızın isimleriyle verdiği cevap o derece kuvvetli yakîn ve kanaat verdi ki daha başka sorgulara ihtiyaç bırakmadığından orada kısa kestik. Şimdi bu meselede âhiret imanının hem âhiretin saadetine, hem dünya saadetine dair temin ettiği faydalar ve neticelerinden yüzden biri hülâsa edilecek. Saadet-i uhrevîyeye ait kısmı, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın izahâtı, daha hiç bir beyana ihtiyaç bırakmamış; onu, ona havale ederek ve saadet-i dünyeviyeye ait kısmı izah cihetini Risale-i Nur'a bırakıp yalnız kısa bir hülâsa ile insanın hayat-ı şahsiye ve hayat-ı içtimaiyesine ait yüzer neticelerinden üç-dört tanesini beyan ederiz.

Birincisi

İnsan, sair hayvanâta muhalif olarak hânesiyle alâkadar olduğu misillü dünya ile alâkadardır.. ve akaribiyle münasebettar olduğu gibi nev-i beşer ile de ciddî ve fıtrî münasebetdardır. Ve dünyada muvakkat bekâsını arzuladığı gibi bir dâr-ı ebedîde bekâsını aşk derecesinde arzuluyor. Ve midesinin gıda ihtiyacını temin etmeğe çalıştığı gibi dünya kadar geniş belki ebede kadar uzanan sofraları ve gıdaları, akıl ve kalb ve ruh ve insaniyet mideleri için tedarik etmeğe fıtraten mecburdur, çabalıyor. Ve öyle arzuları ve matlapları var ki, ebedî saadetten başka hiçbir şey onları tatmin etmiyor. Hatta Onuncu Söz'de işaret edildiği gibi, bir zaman küçüklüğümde hayalimden sordum: *"Sana bir milyon sene ömür ve dünya saltanatı verilmesini, fakat sonra ademe ve hiçliğe düşmesini mi istersin? Yoksa bâkî, fakat âdi ve meşakkatli bir vücûdu mu istersin?" dedim. Baktım, ikincisini arzulayıp birincisinden "Ah!" çekti. "Cehennem de olsa bekâ isterim!" dedi.*

Adem: Yokluk.
Âdi: Normal, sıradan.
Akârib: Akrabalar, yakınlar.
Dâr-ı ebedî: Ebedî âhiret yurdu.
Fıtraten: Yaratılış itibariyle, tabiî olarak.
Fıtrî: Tabiî, doğal.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hayat-ı şahsiye ve içtimaiye: İnsanoğlunun şahsi ve sosyal hayatı.
Hayvanat: Canlılar.
Hülâsa etmek: Özetlemek.
Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan aciz bırakan Kur'ân-ı Kerîm.
Matlab: İstek, talep.
Misillü: Gibi.
Münasebettar: İlgili, ilişkili.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Saadet-i dünyeviye: Dünya mutluluğu.
Saadet-i uhrevîye: Âhiret mutluluğu.
Vâfi: Yeterli.
Yakîn: Şüphesiz, kesin bilgi.

İşte, madem mahiyet-i insaniyenin bir hizmetkârı olan kuvve-i hayaliyeyi bu dünya lezzetleri tatmin etmiyor; elbette gayet câmi mahiyet-i insaniye, ebediyetle fıtraten alâkadardır. İşte bu hadsiz arzu ve emellere bağlı olduğu hâlde; sermayesi bir cüz'î cüz-i ihtiyârî ve fakr-ı mutlak bir insana, âhirete iman ne derece kuvvetli ve kâfi ve vâfi bir hazine, bir medâr-ı saadet ve lezzet, bir medâr-ı istimdat, bir merci ve dünyanın hadsiz gamlarına karşı bir medâr-ı teselli olduğu öyle bir meyve ve faydadır ki onu kazanmak yolunda dünya hayatını feda etse, yine ucuzdur.

İkinci Meyvesi ve Hayat-ı Şahsiyeye Bakan Bir Faydası

Üçüncü Mesele'de izah edilen ve Gençlik Rehberi'nde bir hâşiye bulunan çok ehemmiyetli bir neticedir.

Evet, her insanın her zaman düşündüğü en ehemmiyetli endişesi, mezaristana giren kendi dostları ve akrabaları gibi o idamhâneye girmek keyfiyetidir. Bir tek dostu için ruhunu feda eden o bîçâre insanın binler, belki milyonlar, milyarlar dostları ebedî bir müfarakat içinde idam olmalarını tevehhüm edip cehennem azabından beter bir elem -o düşünmek ucundan- göründüğü vakit, âhirete iman geldi, gözünü açtırdı ve perdeyi kaldırdı. "Bak!" dedi. O, imanla baktı. Cennet lezzetinden haber veren bir lezzet-i ruhaniyeyi –o dostları ebedî ölümlerden ve çürümelerden kurtulup mesrûrâne bir nurânî âlemde onu da bekliyorlar vaziyetinde müşâhedesiyle– aldı. Risale-i Nur'da bu netice, hüccetlerle izahına iktifaen kısa kesiyoruz.

Bekâ: Kalıcı, ölümsüz, ebedî olma
Câmi: Şümullü, kapsamlı.
Cüz'î: Pek az.
Cüz-i ihtiyarî: İnsanın küçücük irâdesi, tercih gücü.
Fakr-ı mutlak: Mutlak, tam fakirlik; zaruri ihtiyaçlarını dahi karşılayamaz durumda olma.
Hâşiye: Dipnot, açıklama.
Haysiyet: İtibar, cihet, dolayı.
Hüccet: Delil.
İktifâen: Yetinerek.
Kuvve-i hayaliye: Misâl âleminde, rüyada görülen bazı hakikatleri zihinde belirli şekil ve suretlerle tasvir eden hayal gücü.
Lezzet-i ruhâniye: Ruha ait manevi lezzet, zevk.
Mâdum: Varlığı olmayan, yok.
Mahiyet-i insaniye: İnsan mahiyeti, niteliği.
Medâr-ı istimdad: Yardım isteme vesilesi, medet kaynağı.
Medâr-ı saadet ve lezzet: Mutluluk ve lezzet vesilesi, kaynağı.
Medâr-ı teselli: Teselli vesilesi, kaynağı.
Merci: Başvurulan yer, kaynak.
Mesrurâne: Sevinçli, mutlu bir şekilde.
Müfârakat: Ayrılık.
Müşâhede: Kalp ve ruh gözüyle görülüp, elde edilen bilgi, marifet.
Nuranî: Nurlu, pırıl pırıl.
Tevehhüm etmek: Sanmak, zannetmek, vehmetmek.
Vâfi: Yeterli.

Hayat-ı Şahsiyeye Ait Üçüncü Bir Faydası

İnsanın sair zîhayatlar üstündeki tefevvuku ve rütbesi ise yüksek seciyeleri ve cemiyetli istidatları ve küllî ubûdiyetleri ve geniş vücûdî daireleri itibariyledir. Hâlbuki o insan, hem mâdum, hem ölü, hem karanlık olan geçmiş ve gelecek zamanların ortasında sıkışmış bir kısa zaman olan hazır vaktin mikyasıyla, ölçüsüyle; hamiyeti, muhabbeti, kardeşliği, insaniyeti gibi seciyeler alır.

Meselâ, eskiden tanımadığı ve ayrıldıktan sonra da hiç göremeyeceği babasını, kardeşini, karısını, milletini ve vatanını sever, hizmet eder.. ve tam sadakate ve ihlâsa pek nâdir muvaffak olabilir, o nisbette kemâlâtı ve seciyeleri küçülür. Değil hayvanların en ulvîsi belki baş aşağı, akıl cihetiyle en bîçâresi ve aşağısı olmak vaziyetine düşeceği sırada âhirete iman, imdada yetişir. Mezar gibi dar zamanını, geçmiş ve gelecek zamanları içine alan, pek geniş bir zamana çevirir. Ve dünya kadar, belki ezelden ebede kadar bir daire-i vücûd gösterir.

Babasını, dâr-ı saadette ve âlem-i ervahta dahi pederlik münasebetiyle.. ve kardeşini, ta ebede kadar uhuvvetini düşünmesiyle.. ve karısını cennette dahi en güzel bir refika-i hayatı olduğunu bilmesi haysiyetiyle sever,[1] hürmet eder, merhamet eder, yardım eder. Ve o büyük ve geniş daire-i hayatta ve vücûddaki münasebetler için olan ehemmiyetli hizmetleri, dünyanın kıymetsiz işlerine ve cüz'î garazlarına ve menfaatlerine âlet etmez. Ciddî sadakate ve samimî ihlâsa muvaffak olarak, kemâlâtı ve hasletleri, o nisbette -derecesine göre- yükselmeğe başlar. İnsaniyeti teâli eder. Hayat lezzetinde serçe kuşuna yetişmeyen o insan, bütün hayvanât üstünde kâinatın en müntehap ve bahtiyar bir misafiri ve Sahib-i kâinat'ın en mahbub ve makbul bir abdi olmasıdır. Bu netice dahi Risale-i Nur'da hüccetlerle izahına iktifaen kısa kesildi.

---

[1] Cennetliklerin dünyadaki evliliklerini devam ettirmeleriyle ilgili olarak bkz.: Buhârî, *Fezâilü ashâbin'n-nebî* 30; Tirmizî, *Menâkıb* 62.

Âlem-i ervah: Ruhlar alemi.
Daire-i vücûd: Var olunan alan, varlık dairesi.
Dâr-ı saadet: Mutluluk yurdu, cennet hayatı.
Garaz: Gizli maksat, gaye.
Hamiyet: Dini ve milli değerlere bağlılık duygusu.
İhlas: Yaptığını herhangi bir gâye, menfaat gözetmeden sırf Allah emrettiği için yapma düşüncesi.
Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.
Küllî ubûdiyet: Varlığın, hayatları ve memur oldukları bütün vazifelerin ifadesiyle Hz.Yaradan'a sundukları bütün tesbihatları, şükürleri kendi ibadetinde ifade ve temsil eden engin, şümullü bir kulluk.
Mahbûb: Sevilen, sevgili.
Müntehab: Seçilmiş, güzide.
Refika-yı hayat: Hayat arkadaşı.
Seciye: Karakter, huy, tabiat.
Teâli etmek: Yükselmek, yücelmek, seviyesi artmak.
Tefevvuk: Üstünlük, üstün olma.
Uhuvvet: Kardeşlik.
Ulvî: Yüce.
Vücûdî dâireler: Varlıkların hayat içinde, öncesinde ve sonrasında sahip oldukları / olacakları birbirinden farklı vücut safhaları.

Dördüncü Bir Faydası ki,

İnsanın Hayat-ı İçtimaiyesine Bakıyor

Risale-i Nur'dan Dokuzuncu Şuâ'da beyan edilen o neticenin bir hülâsası şudur:

Nev-i insanın dörtten birini teşkil eden **çocuklar**, âhiret imanıyla insanca yaşayabilirler ve insaniyetin istidatlarını taşıyabilirler. Yoksa elîm endişeler içinde kendini uyutturmak ve unutturmak için çocukça oyuncaklarıyla, haylaz bir hayatla yaşayacak. Çünkü, her vakit etrafında onun gibi çocukların ölmesiyle onun nazik dimağında ve ileride uzun arzuları taşıyan zayıf kalbinde ve mukavemetsiz ruhunda öyle bir tesir yapar ki; hayatı ve aklı o bîçâreye âlet-i azap ve işkence edeceği zamanda âhiret imanının dersiyle görmemek için oyuncaklar altında onlardan saklandığı o endişeler yerinde, bir sevinç ve genişlik hissederek der: *"Bu kardeşim veya arkadaşım öldü, cennetin bir kuşu oldu.*[1] *Bizden daha iyi keyfeder, gezer. Ve vâlidem öldü, fakat rahmet-i ilâhiyeye gitti, yine beni cennette kucağına alıp sevecek ve ben de o şefkatli anneciğimi göreceğim."* diye insaniyete lâyık bir tarzda yaşayabilir.

Hem insanın bir rub'unu teşkil eden **ihtiyarlar**, yakında hayatlarının sönmesine ve toprağa girmelerine ve güzel ve sevimli dünyalarının kapanmasına karşı teselliyi ancak ve ancak âhiret imanında bulabilirler. Yoksa o merhametli muhterem babalar ve fedakâr şefkatli analar, öyle bir vâveylâ-yı ruhî ve bir dağdağa-yı kalbî çekeceklerdi ki dünya onlara me'yusâne bir zindan ve hayat işkenceli bir azap olurdu. Fakat âhiret imanı onlara der: *"Merak etmeyiniz! Sizin ebedî bir gençliğiniz var, gelecek ve parlak bir hayat ve nihâyetsiz bir ömür sizi bekliyor...*[2] *ve zâyi ettiğiniz evlât ve akrabalarınızla sevinçlerle görüşeceksiniz.. ve ettiğiniz bütün iyilikleriniz muhafaza edilmiş, mükâfatlarını göreceksiniz."* diye, iman-ı âhiret onlara öyle bir teselli

---

[1] Bazı ruhların Cennet kuşlarına bindirilip Cennette uçacaklarına dair bkz.: Bkz.: Müslim, *İmâret* 121; Tirmizî, *Tefsîru sûre* (3) 19; Ebû Dâvûd, *Cihad* 25.

[2] Ebedi bir ömür vaadeden bazı ayet-i kerimeler için bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/15, 136, 198; Nisâ Sûresi, 4/14, 57, 122; Mâide Sûresi, 5/85, 119; Tevbe Sûresi, 9/22.

Dağdağa-yı kalbî: Kalp sıkıntısı, bunalım.
Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı
Me'yûsâne: Ümitsizce.
Mukavemet: Karşı koyma, dayanma.
Nev-i insan: İnsanlık, insanlar.
Rahmet-i İlâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın merhameti.
Rub': Dörtte bir.
Vâlide: Anne.
Vâveylâ-yı ruhî: Psikolojik sıkıntı ve bunalımlardan kaynaklanan feryat, çığlık.

ve inşirah verir ki her birinin yüz ihtiyarlık birden başlarına toplansa onları me'yus etmez.

Nev-i insanın üçten birisini teşkil eden **gençler**; hevesâtları galeyanda, hissiyâta mağlûp, cüretkâr akıllarını her vakit başına almayan o gençler, âhiret imanını kaybetseler ve cehennem azabını tahattur etmezlerse hayat-ı içtimaiyede ehl-i namusun malı ve ırzı ve zayıf ve ihtiyarların rahatı ve haysiyeti tehlikede kalır. Bazı bir dakika lezzeti için bir mesûd hânenin saadetini mahveder ve bu gibi hapiste dört-beş sene azap çeker, canavar bir hayvan hükmüne geçer. Eğer iman-ı âhiret onun imdadına gelse çabuk aklını başına alır: *"Gerçi hükûmet hafiyeleri beni görmüyorlar ve ben onlardan saklanabilirim, fakat cehennem gibi bir zindanı bulunan bir Padişah-ı Zü'l-celâl'in melâikeleri beni görüyorlar ve fenâlıklarımı kaydediyorlar.*[1] *Ben başıboş değilim*[2] *ve vazifedar bir yolcuyum. Ben de onlar gibi ihtiyar ve zayıf olacağım."* diye birden, zulmen tecavüz etmek istediği adamlara karşı bir şefkat, bir hürmet hissetmeye başlar. Bu mânânın dahi Risale-i Nur'da burhanlarıyla izahına iktifaen kısa kesiyoruz.

Hem nev-i beşerin ehemmiyetli bir kısmı, **hastalar** ve **mazlumlar** ve bizim gibi **musibetzedeler** ve **fakirler** ve ağır ceza alan **mahpuslar**, eğer iman-ı âhiret onların imdadına yetişmezse her vakit hastalığın ihtarıyla gözü önüne gelen ölüm.. ve intikamını alamadığı ve namusunu elinden kurtaramadığı zâlimin mağrurane ihaneti.. ve büyük musibetlerde boşu boşuna malını, evlâdını kaybetmekle gelen elîm me'yusiyeti.. ve bir-iki dakika veya bir-iki saat keyif yüzünden beş-on sene böyle bir hapis azabını çekmekten gelen kederli sıkıntı, elbette o bîçârelere dünyayı zindan ve hayatı bir işkenceli azaba çevirir. Eğer âhirete iman imdatlarına yetişse birden onlar nefes alırlar; sıkıntıları, me'yusiyetleri ve endişeleri ve intikam hiddetleri, derece-i imanına göre kısmen ve bazen tamamen zâil olur.

Hatta diyebilirim ki benim ve bir kısım kardeşlerimin bu sebepsiz hapsimizde ve dehşetli musibetimizde eğer iman-ı âhiret yardım etmese idi; bir

---

[1] Meleklerin insanları gözetleyip amellerini kaydetmesiyle ilgili bkz.: Kaf Sûresi, 50/17-18; Kehf Sûresi, 18/49; İnfitâr Sûresi, 82/10-12; Câsiye Sûresi, 45/29.

[2] "İnsan başıboş bırakılacağını mı sanır?" (Kıyâmet Sûresi, 75/36).

Cür'etkâr: Kendini bilmez, etraflıca düşünmeden karar veren.
Elîm: Elem veren, üzücü.
Galeyân: Kaynama, taşkınlık.
Haysiyet: İtibar, kıymet.
İnşirah: Gönül rahatlığı, iç huzuru.
Me'yûs: Ümitsiz.
Melâike: Melekler.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Padişah-ı Zülcelâl: Ulu Padişah.
Tahattur etmek: Hatırda tutmak.
Zâil olmak: Bitmek, yok olmak.

gün dayanmak, ölüm kadar tesir edip bizi hayattan istifa etmeğe sevk edecekti. Fakat hadsiz şükür olsun, benim canım kadar sevdiğim pek çok kardeşlerimin bu musibetten gelen elemlerini de çektiğim ve gözüm kadar sevdiğim binler Risale-i Nur risaleleri ve benim yaldızlı ve süslü çok kıymettar *kitaplarımın ziyaları ve ağlamalarından teessüflerini çektiğim ve eskiden beri az bir ihaneti ve tahakkümü kaldıramadığım hâlde, sizi kasemle temin ederim ki; iman-ı bi'l-âhiret nuru ve kuvveti bana öyle bir sabır ve tahammül ve teselli ve metanet, belki mücahidâne, kârlı bir imtihan dersinde daha büyük mükâfatı kazanmak için bir şevk verdi ki; ben bu risalenin başında dediğim gibi kendimi Medrese-i Yusufiye unvanına lâyık bir güzel ve hayırlı medresede biliyorum. Arasıra gelen hastalıklar ve ihtiyarlıktan neş'et eden titizlikler olmasa idi, mükemmel ve rahat-ı kalb ile derslerime daha ziyade çalışacaktım.* Her ne ise, bu makam münasebetiyle sadet harici girdi, kusura bakılmasın.

Hem her insanın küçük bir dünyası, belki küçük bir cenneti dahi kendi hânesidir. Eğer iman-ı âhiret o hânenin saadetinde hükmetmezse o aile efradı, herbiri şefkat ve muhabbet ve alâkadarlığı derecesinde elîm endişeler ve azaplar çeker. O cenneti, cehenneme döner. Veyahut muvakkat eğlenceler ve sefâhetlerle aklını tenvim edip uyutur. Devekuşu gibi avcıyı görür, kaçamıyor, uçamıyor, başını kuma sokar, ta görünmesin. Başını gaflete sokar, ta ölüm ve zeval ve firak onu görmesin. Divânece, muvakkat, iptal-i his nev'inden bir çâre bulur. Çünkü, meselâ vâlide ruhunu feda ettiği evlâdını daima tehlikelere maruz gördükçe titrer. Ve pederini ve kardeşini eksik olmayan belâlardan kurtaramayan evlâtlar, daim bir keder, bir korkaklık hisseder.

Buna kıyasen, bu dağdağalı kararsız hayat-ı dünyeviyede o mesûd zannedilen aile hayatı çok cihetlerle saadetini kaybeder ve kısacık bir hayattaki münasebet ve karabet dahi, hakikî sadakati ve samimî ihlâsı ve garazsız bir

---

İptal-i his: Duyguları bastırma, hissedemez hâle getirme.
İhanet: Hor, hakir görme, hafife alma.
İman-ı bi'l-âhiret: Âhiret inancı.
Karâbet: Yakınlık, akrabalık.
Kasem: Yemin.
Kavî: Güçlü, kuvvetli.
Medrese-i Yûsufiye: Hz. Yûsuf'un (aleyhisselâm) zulüm, iftira, haksızlık neticesi olarak senelerce zindanda kalmasından kinâye olarak, aynı kaderi paylaşanların hapsedildiklere yere verilen isim.
Metânet: Dayanıklılık, dayanma.
Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Mücâhidâne: Allah'ın dinini yüceltme adına gayret, çaba sarf eder bir tarzda.
Neş'et etmek: Meydana gelmek, kaynaklanmak.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik, cahillik.
Tahakküm: Baskı, zorlama
Tenvim etmek: Uyutmak, uyuşturmak.
Valide-peder: Anne-baba.
Zeval ve firak: Yok olma, ayrılıp gitme.
Ziyâ: Işık.

hizmeti ve muhabbeti vermez. Ahlâk o nisbette küçülür, belki sukût eder. Eğer âhirete iman o hâneye girse, birden ışıklandıracak, ortalarındaki münasebet ve şefkat ve karabet ve muhabbet kısacık bir zaman ölçüsüyle değil, belki dâr-ı âhirette saadet-i ebediyede dahi o münasebetlerin devamı ölçüsüyle samimî hürmet eder, sever, şefkat eder, sadakat eder, kusurlarına bakmaz gibi ahlâk yükseklenir. Hakikî insaniyet saadeti o hânede başlar inkişafa… Bu mânâ dahi dahi hüccetlerle Risale-i Nur'da beyanına binâen kısa kesildi.

Hem herbir şehir kendi ahalisine geniş bir hânedir. Eğer iman-ı âhiret o büyük aile efradında hükmetmezse güzel ahlâkın esasları olan ihlâs, samimiyet, fazilet, hamiyet, fedakârlık, rıza-yı ilâhî, sevab-ı uhrevî yerine; garaz, menfaat, sahtekârlık, hodkâmlık, tasannu, riya, rüşvet, aldatmak gibi hâller meydan alır. Zâhirî asayiş ve insaniyet altında, anarşistlik ve vahşet mânâları hükmeder; o hayat-ı şehriye zehirlenir. Çocuklar haylazlığa, gençler sarhoşluğa, kavîler zulme, ihtiyarlar ağlamağa başlarlar.

Buna kıyasen, memleket dahi bir hânedir ve vatan dahi bir millî ailenin hânesidir. Eğer iman-ı âhiret bu geniş hânelerde hükmetse, birden samimî hürmet ve ciddî merhamet ve rüşvetsiz muhabbet ve muavenet ve hilesiz hizmet ve muaşeret ve riyasız ihsan ve fazilet ve enaniyetsiz büyüklük ve meziyet o hayatta inkişafa başlarlar.

Çocuklara der: *"Cennet var, haylazlığı bırak!"* Kur'ân dersiyle temkin verir.

Gençlere der: *"Cehennem var, sarhoşluğu bırak!"* Aklı başlarına getirir.

Zâlime der: *"Şiddetli azap var, tokat yiyeceksin!"* Adâlete başını eğdirir.

İhtiyarlara der: *"Senin elinden çıkmış bütün saadetlerinden çok yüksek*

Âsâyiş: Huzur, emniyet.
Dâr-ı âhiret: Âhiret yurdu.
Enâniyet: Benlik, gurur.
Garaz: Kötü kasıt, düşmanca niyet.
Hamiyet: Dini ve milli değerlere bağlılık duygusu.
Hayat-ı şehrîye: Şehir hayatı.
Hodgâmlık: Kendini beğenme, bencillik.
Hüccet: Delil.
Hüsn-ü tesir: Güzel, olumlu tesir.
İçtimaiyyûn: Sosyologlar, toplum bilimcileri.
İnkişaf: Gelişme, ilerleme.
Medâr-ı saadet: Mutluluk vesilesi, kaynağı.
Muâşeret: Görgü kuralları. İnsanların bir arada hoşgörü içinde yaşaması.
Muâvenet: Yardımlaşma.
Rıza-yı İlâhî: Allah rızası. Daima "Allah rızasını" gözeterek hareket etme düşüncesi.
Riyâ: Gösteriş, iki yüzlülük.
Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.
Sevâb-ı uhrevî: Âhiret'e ait sevap. Yaptığı işin sevabını, mükafatını "âhiret"e bırakıp dünyada bir karşılık beklememe düşüncesi.
Sukut etmek: Ortadan kalkmak, düşmek.

ve daimî bir uhrevî saadet ve taze, bâkî bir gençlik seni bekliyorlar. Onları kazanmaya çalış!" Ağlamasını gülmeye çevirir.

Bunlara kıyasen cüz'î ve küllî herbir taifede hüsn-ü tesirini gösterir, ışıklandırır. Nev-i beşerin hayat-ı içtimaiyesiyle alâkadar olan içtimaiyyûn ve ahlâkiyyûnların kulakları çınlasın! İşte iman-ı âhiretin binler faydalarından işaret ettiğimiz beş-altı numunelerine sairleri kıyas edilse kat'î anlaşılır ki *iki cihanın ve iki hayatın medâr-ı saadeti yalnız imandır.*

Ahlâkiyyûn: Ahlâk eğitimini temel kabul eden düşünürler, eğitimciler.

Cüz'î-küllî: Küçük – büyük.

Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı

Hüsn-ü tesir: Güzel, olumlu tesir.

İçtimaiyyûn: Sosyologlar, toplum bilimcileri.

Medâr-ı saadet: Mutluluk vesilesi, kaynağı.

Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.

(On Beşinci Şuâ'dan)

Elhüccetü'z-Zehrâ'nın İkinci Makamı

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَبِهِ نَسْتَعِينُ

Fâtiha'nın âhirinde, ehl-i hidâyet ve istikamet ve ehl-i dalâlet ve tuğyânın muvâzenesine işaret eden[1] *ve Risale-i Nur'un bütün muvâzenelerinin menbaı olan âyetin bir hakîkatini, Sûre-i Nur'dan*

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِي

زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ [2] ...الخ

âyeti ve arkasında

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشٰيهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ [3] ...الخ

âyetiyle beraber, pek acip bir tarzda o muvâzeneyi mu'cizâne ifade ederler.

---

[1] "Nimet ve lütfuna mazhar ettiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil." (Fâtiha Sûresi, 1/7).

[2] Allah göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun misali, tıpkı içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. Lamba bir sırça (cam) içinde, o sırça da sanki parlayan incimsi bir yıldız! (Bu lamba, doğuya veya batıya mensup olmayan) kutlu, pek bereketli bir (zeytin) ağacından tutuşturulur. (Nûr Sûresi, 24/35).

[3] Yahut o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları derin bir denizdeki yoğun karanlıklara benzer. Öyle bir deniz ki onu, dalga üstüne dalga kaplıyor... (Nûr Sûresi, 24/40).

Acip: Harika, orijinal.
Ehl-i dalâlet ve tuğyân: Doğru yoldan ayrılıp, isyan ve inkarda ileri gidenler.
Ehl-i hidayet ve istikamet: Doğru yolda dosdoğru gidenler.
Mu'cizâne: Mu'cizeli bir şekilde.
Muvâzene: Tartma, kıyaslama, karşılaştırma.

Birinci âyet-i nur, "Birinci Şua"da ispat edilmiş ki, on işaretle Risale-i Nur'a bakıyor; mu'cizâne, Kur'ân'ın o tefsirinden gaybî haber veriyor. Ve Risale-i Nur'a "*Nur*" namı verilmesine en birinci sebep olmasından, Yirmi Dokuzuncu Mektub'un bir kısmında bir seyahat-i hayaliye temsilinde, bu acip âyetin *nur* kelimesinde, (*nun*'u na'büdü) mucizesi gibi bir mânevî mucizesinin beyanına binaen, Âyetü'l-Kübrâ Risalesi'nde dünya seyyahı, Hâlık'ını aramak, bulmak, tanımak için bütün kâinattan ve envâ-yı mevcudâtından sorduğu ve otuz üç yol ile ve kat'î burhanlarla Hâlık'ını ilmelyakîn ve aynelyakîn bildiği gibi; o aynı seyyah, asırlarda ve arz ve semâvât tabakalarında aklıyla, kalbiyle, hayaliyle gezen yorulmaz, tok olmaz, bütün dünyayı bir şehir gibi görüp teftiş ederek; kâh Kur'ân hikmetine, kâh felsefe hikmetine aklını bindirip geniş hayal dürbünüyle en uzak tabakalara bakarak, hakikatleri vâkide olduğu gibi görmüş, bizlere Âyetü'l-Kübrâ'da kısmen haber vermiş.

İşte şimdi biz, o ayn-ı hakikat ve bir temsil mânâsında olan seyahat-i hayaliyesiyle girdiği pek çok âlemler ve tabakalardan, numûne için yalnız üç tabakasını, Fâtiha âhirindeki muvâzenenin yalnız kuvve-i akliye cihetinde bir misalini, gayet muhtasar beyan edeceğiz. Sair meşhudâtını ve muvâzenelerini, Risale-i Nur'un muvâzenelerine havale ederiz.

Birinci numûne şöyle: O, dünyaya sırf Hâlık'ını tanımak, bulmak için gelen seyyah, aklına dedi: "Biz, herşeyden Hâlık'ımızı sorduk; güzel, tam cevap aldık. Şimdi, 'Güneşi, güneşten sormak lâzım' darb-ı meseli gibi biz dahi Hâlık'ımızı, "ilim" ve "irâde" ve "kudret" gibi kudsî sıfatlarının tecellîleriyle ve meşhud eserleriyle ve isimlerinin cilveleriyle tanımak, bulmak için bir seyahat daha yapacağız" diye dünyaya girdi.

Ve ikinci bir cereyan olan ehl-i dalâlet gibi birden küre-i arz sefinesine bindi. Hikmet-i Kur'âniyeye tâbi olmayan fen ve felsefe gözlüğünü taktı. Ve

---

Arz: Yeryüzü.
Âyetü'l-Kübrâ: "En büyük delil" anlamında Şuâlar kitabında bulunan ve ayrı kitap olarak da basılan 7. Şuâ.
Aynelyakîn: Gözle görerek öğrenme, bilme.
Ayn-ı hakikat: Gerçeğin ta kendisi.
Burhan: Delil.
Cilve: Tecelli, edâ, yansıma.
Darb-ı mesel: Atasözü.
Envâ-yı mevcudât: Varlık türleri, çeşitleri.
Gaybî: Gabya ait, görünmeyen, bilinmeyen.
Hâlık: Yaradan Hz. Allah.
Hikmet-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerîm'in varlığa bakışı, felsefesi.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek bilme.
Kudsî: Kutsal, mukaddes.
Kuvve-i akliye: Akıl etme yeteneği, akıl kuvveti.
Küre-i arz sefinesi: Gemi gibi uzayda yüzen yerküre.
Meşhudat: Görünenler, şahit olunan şeyler.
Semâvât: Gökler, feza.
Seyahat-i hayaliye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latifeleriyle mana âleminde varlığın yaratılış hikmeti mahiyeti ve hedefi ile ilgili gerçekleştirdiği seyahat.
Seyyah: Gezgin, seyahat eden kimse.
Tecellî: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin, sıfatlarının eşyada görünmesi.

Kur'ân okumayan coğrafya fenninin programıyla baktı, gördü ki:

Nihayetsiz bir boşlukta, bir senede yirmi bin senelik bir dairede, top güllesinden yetmiş defa süratli bir hareketle gezer. Yüz binler nev'i bîçâre, âciz zîhayatları içine almış. Eğer bir dakika yolunu şaşırsa veya bir serseri yıldıza çarpsa, parçalanarak hadsiz fezada sukut ile, bütün o bîçâre zîhayatları ademe, hiçliğe boşaltacak, dökecek diye anladı.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ[1] cereyanının dehşetli mânevî musibetini أَوْكَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ[2] in boğucu karanlığını hissederek: "Eyvah! Ne yaptık? Bu dehşetli gemiye neden bindik? Bundan kurtulmak çâresi nedir?" diye o kör felsefenin gözlüğünü kırdı, اَلَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ[3] cereyanına girdi.

Birden, hikmet-i Kur'âniye imdadına geldi, tam hakikatini gösteren bir dürbün aklına verdi, "Şimdi bak" dedi. Baktı, gördü ki: رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ[4] ismi, هُوَالَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ[5] burcunda bir güneş gibi tulû etti. Zemini gayet muntazam ve selâmetli bir gemi ve zîhayatları rızıklarıyla beraber içinde doldurmuş, kâinat denizinde çok hikmetler ve menfaatler için seyahat ile güneş etrafında gezdirip mevsimlerin mahsulâtını erzak isteyenlere getirir ve "Sevr" ve "Hût" namlarında iki meleği o sefineye kaptan yapmış,[6] gayet güzel ve muhteşem memleket-i Rabbâniyede Hâlık-ı Zülcelâlin mahlûkat ve misafirlerini keyiflendirmek için gezdiriyor. Ve onunla, اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ[7] hakikatini gösterir, Hâlık'ını

---

[1] "Gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil." (Fâtiha Sûresi, 1/7).
[2] Yahut o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları derin bir denizdeki yoğun karanlıklara benzer. (Nûr Sûresi, 24/40).
[3] "Nimet ve lütfuna mazhar ettiklerinin yoluna ilet." (Fâtiha Sûresi, 1/7).
[4] "Göklerin ve yerin Rabbi" (Ra'd Sûresi, 13/16; İsrâ Sûresi, 17/102; Kehf Sûresi, 18/14; Meryem Sûresi, 19/65).
[5] "Yeryüzünü size hizmete hazır, uysal bir binek gibi kılan da O'dur. Haydi öyleyse siz de onun omuzları üstünde rahatça dolaşın. O'nun takdir ettiği rızıklardan yiyin, istifade edin." (Mülk Sûresi, 67/15).
[6] Bkz.: Ebu'ş-Şeyh, *Azame* 4/1383, 1400, 1403; Hâkim, *Müstedrek* 4/636; İbni Adiyy, *Kâmil* 3/361; Münzirî, *Terğîb ve Terhîb* 4/257; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 8/131.
[7] "Allah göklerin ve yerin nûrudur." (Nûr Sûresi, 24/35).

Adem: Yokluk, yok olma.
Bîçâre: Çâresiz.
Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaratıcı.
Hikmet-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerîm'in varlığa bakışı, felsefesi.
Memleket-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyeti ve idaresi altındaki kâinât.
Meşhud: Görünen, şahit olunan, bilinen.
Sukut: Düşme, düşüş.
Tulû etmek: Doğmak, belirmek.
Zîhayat: Canlı.

bu ismin cilvesiyle tanıttırır diye anladı. Bütün ruh u canıyla اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ[1] dedi, اَلَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ taifesine girdi.

O seyyahın, âlemlerdeki seyahatinden ikinci numûnesi: O seyyah, küre-i arz gemisinden çıkıp hayvanât ve insanlar âlemine girdi. Dinden ruh almayan hikmet-i tabiiye gözlüğü ile o âleme baktı, gördü ki; o hadsiz zîhayatların hadsiz ihtiyaçları ve onları inciten ve hırpalayan hadsiz muzır düşmanları ve merhametsiz hadiseleri var iken, o ihtiyaçlara karşı sermayeleri binden, belki yüz binden ancak bir olabilir. Ve o muzır şeylere mukabil iktidarları, milyondan ancak birdir. Bu çok dehşetli ve acınacak vaziyette, rikkat-i cinsiye ve şefkat-i nev'iye ve akıl alâkadarlığıyla onların haline o derece acıdı ve mahzun ve me'yus ve cehennem azabı gibi elemler alırken ve o perişan âleme girdiğine bin pişman olurken, birden hikmet-i Kur'âniye imdadına yetişti, اَلَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ dürbününü verdi. "Bak" dedi. Baktı, gördü ki; اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ tecellîsiyle Rahmân, Rahîm, Rezzâk, Mün'im, Kerîm, Hafîz gibi çok esmâ-yı İlâhiyenin her biri, birer güneş gibi.

مَا مِنْ دَآبَّةٍ إِلاَّ هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا[2] ۞

وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ[3]

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي اٰدَمَ[4] ۞ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ[5]

---

[1] "Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır." (Fâtiha Sûresi, 1/2).
[2] "Hiç bir canlı yoktur ki mukadderatı O'nun elinde olmasın." (Hûd Sûresi, 11/56).
[3] "Nice canlı mahlûk var ki rızıklarını kendileri taşıyamazlar. Ama sizi de, bütün onları da rızıklandıran Allah'tır." (Ankebût Sûresi, 29/60).
[4] "Gerçekten Biz Âdem evlatlarını şerefli kıldık" (İsrâ Sûresi, 17/70).
[5] "İyi ve hayırlı insanlar naîm cennetinde, nimetler içindedirler." (İnfitâr Sûresi, 82/13).

Esmâ-yı ilâhiye: Allah'ın güzel isimleri.

Hafîz: Yaş kuru, küçük büyük, değerli değersiz her varlığı, hayatının devamı ve muhasebesi için mükemmel bir intizamla koruyup muhafaza eden Hz. Allah.

Hikmet-i tabiiye: Yaratmayı tabiata vererek Allah'ı inkâr eden natüralist felsefe.

Kerîm: Her türlü şeref ve fazileti Zât'ında toplayan, yarattıklarına daima bol bol veren Hz. Allah.

Me'yus: Ümitsiz.

Mün'im: Nimet veren, nimetlerin asıl sahibi Hz. Allah.

Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.

Rahman: Sonsuz ve sınırsız merhamet ve ihsan sahibi Hz. Allah.

Rezzâk: Bütün mahluklarının rızklarını veren Hz. Allah.

Rikkat-i cinsiye/Şefkat-i nev'iye: İnsan olmaktan kaynaklanan şefkat, merhamet, acıma duygusu.

gibi âyetlerin burçlarında tulû ettiler. O insan ve hayvan dünyasını rahmetle, ihsanla doldurup bir nev'i muvakkat cennete çevirdiler. Ve bu şâyân-ı temâşâ, güzel, ibretli misafirhanenin Mihmandar-ı Kerîm'ini tam bildirdiklerini bildi, "Bin kere" اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ dedi.

Seyahatindeki yüzer müşahedâtından üçüncü numûnesi: Hâlık'ını, isimlerinin ve sıfatlarının tecellî ve cilveleriyle tanımak isteyen dünya seyyahı, akıl ve hayâline dedi ki: "Haydi, ruhlar ve melekler gibi biz dahi cesedimizi yerde bırakıp göklere çıkacağız. Hâlık'ımızı semâvâttakilerden soracağız."

Ruh, hayale ve akıl, fikre bindiler; semaya çıktılar, Kozmoğrafya fennini kendilerine rehber ettiler, dini dinlemeyen bir felsefe nazarıyla مَغْضُوبِ[1] ضَالِّينَ[2] cereyanıyla baktılar. Gördü ki; küre-i arzdan bin defa büyük, top güllesinden yüz defa çabuk hareket edenler içlerinde bulunan binler kütleler, ateş saçan yıldızlar; şuursuz, câmid, serseri gibi birbiri içinde süratle gezerler. Bir dakika bir tesadüfle biri yolunu şaşırsa, o boş ve hudutsuz ve hadsiz, nihayetsiz âlemde bir şuursuz küreyle çarpmak suretinde kıyamet gibi bir hercümerce sebep olur.

O seyyah, hangi tarafa baktıysa, dehşet ve vahşet ve hayret ve korkmak aldı; göğe çıktığına bin pişman oldu. Akıl ve hayal, bütün bütün bozuldular. "Bizim vazifemiz güzel hakikatleri görmek ve göstermek iken, böyle cehennem gibi çirkin ve azaplı mânâları bilmek, müşahede etmek vazifesinden istifa ediyoruz ve istemiyoruz" derken, birden اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ[3] tecellisiyle خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ[4] ve مُسَخِّرُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ[5] ve رَبُّ الْعَالَمِينَ[6] gibi çok isimler, her biri birer güneş gibi

---

[1] Gazaba uğrayanlar.
[2] Sapkınlar.
[3] "Allah göklerin ve yerin nûrudur." (Nûr Sûresi, 24/35).
[4] "Gökleri ve yeri yarattı." (En'âm Sûresi, 6/1, 73; A'râf Sûresi, 7/54; Tevbe Sûresi, 9/36; Yûnus Sûresi, 10/3).
[5] Bu manayı tazammun eden ayet-i kerimeler için bkz.: A'râf Sûresi, 7/54; Ra'd Sûresi, 13/2; İbrahim Sûresi, 14/33; Nahl Sûresi, 16/12; Ankebût Sûresi, 29/61; Lokman Sûresi, 31/29; Fâtır Sûresi, 35/13; Zümer Sûresi, 39/5.
[6] Alemlerin Rabbi.

Câmid: Cansız.
Hercümerc: Kargaşa, karışıklık.
Kozmoğrafya: Astronomi, gök bilimi.
Küre-i arz: Dünya.
Mihmandar-ı Kerîm: Misafirlerini cömertçe ağırlayan Hz. Allah.
Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Müşâhedât: Müşâhedeler, görerek şahit olunan bilgiler.
Şâyân-ı temâşâ: Görülmeye değer.
Tecellî: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin, sıfatlarının eşyada yansıması, görünmesi.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ [1] ۞ أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ

فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا [2] ۞ ثُمَّ اسْتَوٰى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ [3]

âyetlerin burçlarında tulû ettiler. Bütün semâvâtı nurla, meleklerle doldurdular;[4] bir büyük camiye ve mescide ve ordugâha çevirdiler. O seyyah اَلَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ[5] cereyanına girdi. Dâllînden,

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ [6] den kurtuldu. Birden, cennet gibi muntazam, güzel, muhteşem bir memleket gördü. Her tarafta Hâlık-ı Zülcelâli bildiriyorlar bir vaziyeti müşahedesiyle, akıl ve hayalin kıymetleri ve vazifeleri bin derece terakki etti.

İşte o seyyahın kâinattaki seyahatinin yüzer numûnesinden bu mezkûr üç numûneye kıyasen sâir müşahedatını ve isimlerin cilveleriyle Vâcibü'l-Vücûd'un marifetini Risale-i Nur'a havale edip, bu pek kısa işarete iktifaen, bu pek uzun kıssayı kısa keserek Hâlık'ımızı bildiren kudsî sıfatlardan ve sıfât-ı seb'asından yalnız **"İlim"** ve **"İrade"** ve **"Kudret"** gibi üç mühim sıfatların eserleriyle, tecellîleriyle ve tahakkuklarının hüccetleriyle kâinat Hâlık'ını tanımaya, o dünya seyyahı gibi gayet kısa işaretlerle çalışacağız. Tafsilâtını Risale-i Nur'a havale ederiz.

* * *

---

[1] "Biz yere en yakın göğü lambalarla donattık." (Mülk Sûresi, 67/5).

[2] "Hiç üzerlerindeki göğe bakmazlar mı? Bakıp da Bizim onu nasıl sağlamca bina ettiğimizi, ve süslediğimiz düşünmezler mi? (Kaf Sûresi, 50/6).

[3] "Sonra iradesi yukarıya yönelip orayı da yedi gök halinde sağlamca nizama koydu." (Bakara Sûresi, 2/29).

[4] Boş zannedilen her mekanın secde eden meleklerle dopdolu olduğunu bildiren hadis-i şerif için bkz.: Tirmizî, *Zühd* 9; İbni Mâce, *Zühd* 19; Hâkim, *Müstedrek* 2/554, 4/587, 4/623; Bezzâr, *Müsned* 9/358; Beyhakî, *Şuabü'l-iman* 1/484.

[5] "Nimet ve lütfuna mazhar ettiklerinin" (Fâtiha Sûresi, 1/7).

[6] "Yahut o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları derin bir denizdeki yoğun karanlıklara benzer." (Nûr Sûresi, 24/40).

Dâllîn: Doğru yoldan ayrılanlar. Dalâlete düşenler.
Hüccet: Delil.
İktifâen: Yetinerek.
Marifet: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.
Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.
Ordugâh: Kışla.
Sıfât-ı seb'a: Yedi mukaddes sıfat. Cenâb-ı Hakk'ın zâtî-sübûtî sıfatları: Hayât, ilim, irâde, kudret, sem', basar, kelâm.
Tafsilât: Etraflıca açıklamalar, ayrıntılar.
Tahakkuk: Gerçeklik, kesinlik.
Terakkî: Yükselme, mertebe kat etme.
Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

(Yirmidokuzuncu Lem'a'dan)

İkinci Bab

Bu ikinci bab, "Elhamdülillâh" hakkındadır.

İkinci bab ile tâbir edilen şu risalecikte "Elhamdülillâh" cümlesini insanlara dedirten imanın sonsuz fayda ve nurlarından, yalnız dokuz tane beyan edilecektir.

Birinci Nokta

Evvelâ iki şey ihtar edilecektir.

1. Felsefe, herşeyi çirkin, korkunç gösteren siyah bir gözlüktür. İman ise, herşeyi güzel, ünsiyetli gösteren şeffaf, berrak, nuranî bir gözlüktür.

2. Bütün mahlûkatla alâkadar ve herşeyle bir nev'i alışverişi olan ve kendisini abluka eden şeylerle lâfzen ve mânen görüşmek, konuşmak, komşuluk etmeye hilkaten mecbur olan insanın sağ, sol, ön, arka, alt, üst olmak üzere altı ciheti vardır.

İnsan, mezkûr iki gözlüğü gözüne takmakla, mezkûr cihetlerde bulunan mahlûkatı, ahvâli görebilir.

Sağ cihet: Bu cihetten maksat, geçmiş zamandır. Binaenaleyh, felsefe gözlüğü ile sağ cihete bakıldığı zaman, mâzi ülkesinin kıyameti kopmuş, altı üstüne çevrilmiş, karanlıklı, korkunç, büyük bir mezaristanı andıran bir şekilde görünecektir. Ve bu görünüşte insan pek büyük bir dehşete, vahşete, me'yusiyete maruz kaldığında şüphe yoktur.

Fakat iman gözlüğüyle o cihete bakıldığı zaman, hakikaten o ülkenin altı üstüne çevrilmiş bir şekilde görünürse de, fakat can telefi yoktur. Mürettebatı, sâkinleri daha güzel, nuranî bir âleme nakledilmiş oldukları anlaşılıyor.

Ve o kabirler, çukurlar da nuranî bir âleme girmek için kazılan yeraltı

Ahvâl: Haller, durumlar.
Hilkaten: Yaratılış itibariyle.
Lem'a: Parıltı.
Mahlûkat: Yaratılmışlar, varlıklar.
Me'yusiyet: Ümitsizlik.
Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.
Ünsiyet: Bir şeye karşı içte duyulan yakınlık, sıcaklık, dostluk.

tünelleri şeklinde telâkki edilecektir.[1] Demek imanın insanlara verdiği sürûr, ferahlık, itmînan, inşirah, binlerce "Elhamdülillâh" dedirten bir nimettir.

Sol cihet: Yani, gelecek zamana felsefe gözlüğü ile bakıldığı zaman, bizleri çürütecek, yılan ve akreplere yedirip imha edecek, zulümatlı, korkunç, büyük bir kabir şeklinde görünecektir.

Fakat iman gözlüğüyle bakılırsa Cenâb-ı Hakkın, Hâlık, Rahmân, Rahîmin insanlara ihzar ettiği çeşit çeşit nefis, leziz, me'külât ve meşrubata zarf olan bir mâide ve bir sofra-yı rahmânî şeklinde görünecektir. Ve binlerce "Elhamdülillâh" okutturarak tekrar ettirecektir.

Üst cihet: Yani, semâvât cihetine felsefe ile bakan bir adam, şu sonsuz boşlukta milyarlarca yıldız ve kürelerin at koşusu gibi veya askerî bir manevra gibi yaptıkları pek süratli ve muhtelif hareketlerinden büyük bir dehşete, vahşete, korkuya mâruz kalacaktır.

Fakat imanlı bir adam baktığı vakit o garip, acip manevranın bir kumandanın emri ile nezâreti altında yapıldığı gibi, semâvât âlemini tezyin eden ve o yıldızların bize de ziyadar kandiller şeklinde olduklarını görecek [2] ve o atlar koşusunda korku, dehşet değil, ünsiyet ve muhabbet edecektir. Âlem-i semâvâtı şöylece tasvir eden iman nimetine elbette binlerce "Elhamdülillâh" söylemek azdır.

Alt cihet: Yani, arz âlemine felsefe gözüyle bakan insan, küre-i arzı başıboş, yularsız, şemsin etrafında serseri gezen bir hayvan gibi veya tahtası kırık, kaptansız bir kayık gibi görür ve dehşete, telâşa düşer.

Fakat iman ile bakarsa, arzın Rahmânî bir sefine olup, Allah'ın kumandası altında bütün me'külât, meşrubat, melbûsatıyla beraber, nev-i beşeri

---

[1] Kabrin, mümin ve kâfir için iki farklı yönü olduğuna dair bkz.: Tirmizî, *Kıyâmet* 26; Dârimî, *Rikak* 94; Müsned 3/38.

[2] Yıldızların birer zinet ve ziyadar kandil olduklarını ifade buyuran bazı ayet-i kerimeler için bkz.: Fussilet Sûresi, 41/12; Mülk Sûresi, 67/5; Kaf Sûresi, 50/6; Hicr Sûresi, 15/16; Sâffât Sûresi, 37/6.

Âlem-i semâvât: Gökler, uzay.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
İhzar etmek: Hazırlamak.
İnşirah: Gönül rahatlığı, ferahlık.
İtmînan: İç huzuru, kararlılık.
Me'külât ve meşrubat: Yiyecek ve içecekler.
Melbûsat: Giyecekler.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Nezâret: Gözetme, kontrol etme.
Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.
Rahman: Sonsuz ve sınırsız merhamet ve ihsan sahibi Hz. Allah.
Semâvât: Gökler, feza.
Sofra-yı rahmânî: Rahmeti Sonsuz'un türlü türlü nimetlerle donattığı ilâhî sofra.
Tasvir: Resmetme, anlatma.
Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.
Tezyin: Ziynetleme, süsleme.
Ünsiyet: Birine ısınma, dostluk, ahbaplık.
Zulümat: Karanlıklar.

tenezzüh için şemsin etrafında gezdiren bir sefine şeklinde görür.[1] Ve imandan neş'et eden şu büyük nimete büyük büyük *Elhamdülillâh*'ları söylemeye başlar.

Ön cihet: Felsefeci bir adam bu cihete bakarsa görür ki, bütün canlı mahlûkat –insan olsun, hayvan olsun– kafile-bekafile, büyük bir sür'atle o cihete gidip kaybolurlar. Yani ademe gider, yok olurlar. Kendisinin de o yolun yolcusu olduğunu bildiğinden, teessüründen çıldıracak bir hale gelir.

Fakat iman nazarıyla bakan bir mümin, insanların o cihete gidişleri, seyahatleri adem âlemine değil, göçebeler gibi bir yayladan bir yaylaya bir intikaldir. Ve fâni menzilden bâki menzile, hizmet çiftliğinden ücret dairesine, zahmetler memleketinden rahmetler memleketine göç etmek olup, adem âlemine gitmek değil diye bu ciheti memnuniyetle karşılar. Fakat yol esnasında ölüm, kabir gibi görünen meşakkatler netice itibarıyla saadetlerdir. Çünkü, nuranî âlemlere giden yol kabirden geçer ve en büyük saadetler büyük ve acı felâketlerin neticesidir. Meselâ Hazreti Yusuf, Mısır azizliği gibi bir saadete, ancak kardeşleri tarafından atıldığı kuyu[2] ve Zeliha'nın iftirası üzerine konulduğu hapis[3] yoluyla nâil olmuştur. Ve kezâ, rahm-ı mâderden dünyaya gelen çocuk, mâhut tünelde çektiği sıkıcı, ezici zahmet neticesinde dünya saadetine nâil oluyor.

Arka cihet: Yani geride gelenlere felsefe nazarıyla bakılsa, "Yâhu, bunlar nereden nereye gidiyorlar ve niçin dünya memleketine gelmişlerdir?" diye edilen suale bir cevap alınamadığından, tabiî, hayret ve tereddüt azabı içinde kalınır.

Fakat nur-u iman gözlüğüyle bakarsa, insanların kâinat sergisinde teşhir edilen garip, acip kudretin mucizelerini görmek ve mütalâa etmek için Sultan-ı Ezelî tarafından gönderilmiş mütalâacı olduklarını anlar. Ve bunlar o mucizenin derece-i kıymet ve azametine ve Sultan-ı Ezelî'nin azametine derece-i delâletlerine kesb-i vukuf ettikleri nisbetinde derece ve numara aldıktan sonra,

---

[1] Bu hususları ifade eden bazı ayet-i kerimeler için bkz.: Bakara Sûresi, 2/22; A'râf Sûresi, 7/26; Nahl Sûresi, 16/10-16; Neml Sûresi, 27/60-64; Nâziât Sûresi, 79/30-33.
[2] Yûsuf Sûresi, 12/15.
[3] Yûsuf Sûresi, 12/32-33.

Derece-i delâlet: Gösterge, işaret seviyesi, derecesi.
Kesb-i vukuf etmek: Haberdar olmak, bilgi edinmek.
Mâhut: Belli, bilinen.
Neş'et etmek: Kaynaklanmak.
Rahm-ı mâder: Anne karnı.
Sefine: Gemi.
Sürûr: Sevinç, neşe.
Şems: Güneş.
Teessür: Üzüntü, keder.
Tenezzüh: Gezme, gezinti.

yine Sultan-ı Ezelî'nin memleketine dönüp gideceklerini anlar ve bu anlayış nimetini kendisine îras eden iman nimetine "Elhamdülillâh" diyecektir.

Mezkûr zulmetleri izale eden iman nimetine "Elhamdülillâh" diye edilen hamd dahi bir nimet olduğundan, ona da bir hamd lâzımdır. Bu ikinci hamde de üçüncü bir hamd, üçüncüye dördüncü hamd lâzım... وَهَلُمَّ جَرّاً[1] Demek, bir hamd-i vâhidden doğan hamdlerden ibaret gayr-i mütenâhi bir silsile-i hamdiye husule geliyor.

İkinci Nokta

Cihat-ı sitteyi tenvir eden iman nimetine de "Elhamdülillâh" demesi lazımdır. Çünkü, iman cihat-ı sittenin zulümatını izale etmekle def-i belâ kabilinden büyük bir nimet sayıldığı gibi, tabiî o cihat-ı sitteyi tenvir ettiği cihetle de celbü'l-menâfi kabilinden ikinci bir nimet sayılır. Binaenaleyh insan fıtrî bir medeniyete sahip olduğundan, cihat-ı sittede bulunan mahlûkatla alâkadar olur ve iman nimetiyle de cihat-ı sitteden istifade edebilmesi imkânı vardır.

Binaenaleyh, فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ[2] âyet-i kerîmesinin sırrıyla, cihat-ı sitteden herhangi bir cihette olursa insan tenevvür eder. Hatta mümin olan bir insanın dünyanın kuruluşundan sonuna kadar uzanan mânevî bir ömrü vardır. Ve insanın bu mânevî ömrü, ezelden ebede uzanan bir hayat nurundan medet ve yardım alır.

Ve kezâ cihat-ı sitteyi tenvir eden iman sayesinde, insanın şu dar zaman ve mekânı geniş ve rahat bir âleme inkılâp eder. Bu büyük âlem bir insanın hanesi gibi olur ve mâzi, müstakbel zamanları, insanın ruhuna, kalbine bir zaman-ı hal hükmünde olur. Aralarında uzaklık kalkıyor.

---

[1] Böyle devam eder gider.

[2] "Hangi tarafa dönerseniz, orada Allah'a itaat ve ibadet ciheti vardır!" (Bakara Sûresi, 2/115).

Celbü'l-menâfi: Faydalı şeyleri elde etme.
Cihât-ı sitte: Altı yön.
Def-i belâ: Belâyı savma problemi kaldırma.
Gayr-ı mütenâhi: Sonsuz.
Hamd-i vâhid: Bir tane hamd.
Hâvi: İhtivâ eden, barındıran.
Husule gelmek: Meydana gelmek, oluşmak.
İras etmek: Ulaştırmak, vermek.
İstinad: Dayanma, dayanak.
İzale etmek: Gidermek.
Kesret: Çokluk, çok olma.
Silsile-i hamdiye: Hamd silsilesi, zinciri.
Sultan-ı Ezelî: Başı ve sonu olmayan, zaman açısından başlangıcı olmayan sultan, Hz. Allah.
Zaman-ı hâl: Şu an içinde bulunan zaman dilimi.

Üçüncü Nokta

İmanın istinad ve istimdat noktalarını hâvi olmasından, "Elhamdülillâh" demesi iktiza eder.

Evet nev-i beşer, aczi[1] ve düşmanların kesreti dolayısıyla dayanacak bir nokta-yı istinada muhtaçtır ki, düşmanlarını def için o noktaya iltica etsin. Ve kezâ, kesret-i hâcât ve şiddet-i fakr[2] dolayısıyla da istimdat edecek bir nokta-yı istimdada muhtaçtır ki, onun yardımıyla ihtiyaçlarını def etsin.

Ey insan! Senin nokta-yı istinadın ancak ve ancak Allah'a olan imandır. Ruhuna, vicdanına nokta-yı istimdat ise ancak âhirete olan imandır. Binaenaleyh, bu her iki noktadan haberi olmayan bir insanın kalbi, ruhu tevahhuş eder, vicdanı daima muazzep olur. Lâkin, birinci noktaya istinad ve ikincisinden de istimdat eden adam, kalben ve ruhen pek çok zevk ve lezzetleri, ünsiyetleri hisseder ki hem mütesellî, hem vicdanı mutmain olur.[3]

Dördüncü Nokta

İman nuru, lezâiz-i meşrûanın zevâle başladıkları zaman hasıl olan elemleri, emsalinin vücut ve gelmekte olduklarını göstermekle izale eder. Ve kezâ, nimetlerin devam edip tenakus etmemesini, nimetlerin menbaını göstermekle temin eder. Ve kezâ, firak ve ayrılmaların elemlerini, teceddüd-ü emsalinin lezzetini göstermekle izale eder. Yani zeval düşüncesiyle bir lezzette çok elemler olur ki, iman o elemleri teceddüd-ü emsaliyle ihtar ve izale eder.

Maahâzâ, lezzetlerin teceddüdünde de başka lezzetler vardır. Evet, bir semerenin şeceresi olmasa, o semerede münhasır kalan lezzet, onun yemesiyle zâil olur ve zevâli de mûcib-i teessür olur. Fakat o semerenin şeceresi mâruf ise, o semerenin zevâlinden elem hasıl olmuyor, çünkü yerine gelen var. Ve aynı zamanda teceddüd, haddizâtında bir lezzettir. Ve kezâ ruh-u

---

[1] Bkz.: Nisâ Sûresi, 4/28.
[2] Bkz.: Fâtır Sûresi, 35/15.
[3] Gönüllerin ancak Allah'a iman ve O'nu anmakla tatmin olmasıyla ilgili bkz.: Ra'd Sûresi, 13/28.

İhtar: Hatırlatma, hatıra getirme.
İstimdad: Yardım isteme, medet dileme.
Kesret-i hâcât: Çok şeye muhtaç olma. İhtiyaçların çokluğu.
Lezâiz-i meşrûa: Helal, meşrû olan lezzetler.
Maahâzâ: Bununla beraber, bununla birlikte.
Mâruf: Bilinen, malum.
Muazzeb: Azap, acı çeken.
Mûcib-i teessür: Kederlendiren, üzüntüye sebep olan durum.
Mutmain: Kalbi huzur, güven içinde; tatmin olmuş kimse.
Münhasır kalmak: Sınırlı kalmak.
Mütesellî: Teselli olan.
Semere: Meyve.
Şiddet-i fakr: Çok fakir olma. Şiddetli fakirlik
Teceddüd-ü emsal: Yerine, benzerlerinin yenilenerek konulması.
Tevahhuş: Ürkme, korkma.
Zâil olmak: Bitmek, yok olmak.
Zevâl: Kaybolup gitme.Yok olma.

beşeri en ziyade sıkan, ayrılmalardan neş'et eden elemlerdir. Nur-u iman o elemleri teceddüd-ü emsal ve tahaddüs-ü visâl ümidiyle izale eder.

Beşinci Nokta

İnsanın şu mevcudâtta kendisine düşman ve ecnebî tevehhüm ettiği veya ölüler, yetimler gibi hayatsız perişan vehmettiği şeyleri nur-u iman, ahbap ve kardeş sıfatıyla gösterir ve hayattar, tesbihhân (tesbih eden) şeklinde irâe eder.

Yani, gafletle bakan adam, âlemin mevcudâtını düşman gibi muzır telâkki ederek tevahhuş eder. Ve eşyayı ecnebîler gibi görür. Çünkü, dalâlet nazarında mâzi ve istikbâl zamanlarındaki eşya arasında uhuvvet, kardeşlik râbıtası ve bağlanış yoktur. Ancak eşya arasında zaman-ı hâlde küçük, cüz'î bir alâka olur. Binaenaleyh, ehl-i dalâletin yekdiğerine olan uhuvvetleri, binler senelik uzun bir zamanda bir dakika kadardır.

Ve kezâ, iman nazarında bütün ecrâmı, hayattar ve birbirine ünsiyetli olduklarını görüyor. Ve her bir cirmin lisan-ı hâliyle Hâlık'ına tesbihat yapmakta olduğunu gösteriyor.[1] İşte bu itibarla bütün ecramın kendilerine göre bir nev'i hayat ve ruhları vardır. Binaenaleyh imanın şu görüşüne nazaran o ecramda dehşet, vahşet yoktur, ünsiyet ve muhabbet vardır.

Dalâlet nazarı, matluplarını tahsil etmekten âciz olan insanların sahipsiz, hâmîsiz olduklarını telâkki eder ve hüzün, keder, aczlerinden dolayı ağlayan yetimler gibi zanneder. İman nazarı ise, canlı mahlûkata, ağlar yetimler gibi değil, ancak mükellef memur, muvazzaf zâkir ve tesbihhân ibâd sıfatıyla bakar.

---

[1] Göklerde ve yerde olan herşeyin Cenab-ı Hakkı tesbih ettiğiyle ilgili bkz.: İsrâ Sûresi, 17/44; Nûr Sûresi, 24/41; Haşir Sûresi, 59/24; Cum'a Sûresi, 62/1; Teğâbün Sûresi, 64/1.

Daire-i istifade: Yararlanma alanı.
Dalâlet: Sapıklık. İslam'a uymayan her türlü yanlış düşünce.
Ecnebî: Yabancı.
Ecrâm: Cansız cisimler.
Hâmi: Himaye eden, koruyan.
Hayattar: Canlı, diri.
İbâd: Kullar.
İhata etmek: Kapsamak, kuşatmak
Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.
Muvazzaf: Vazifeli, görevli.
Muzır: Zararlı.
Mükellef: Sorumlu, yükümlü.
Şems / Kamer: Güneş ve ay.
Tahaddüs-ü visâl: Tekrar kavuşma.
Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.
Tevehhüm etmek: Sanmak, zannetmek, vehmetmek.
Ünsiyet: Bir şeye karşı içte duyulan yakınlık, sıcaklık, dostluk.
Zâhirî ve bâtınî: Dışa ve içe ait.
Zâkir: Zikreden, Cenâb-ı Hakk'ı anan.
Zevâl: Kaybolup gitme.Yok olma.
Zevilhayat: Canlılar.

Altıncı Nokta

Nur-u iman, dünya ve âhiret âlemlerini çeşit çeşit nimetlere mazhar iki sofra ile tasvir eder ki, mümin olan kimse iman eliyle ve zâhirî, bâtınî duygularıyla ve mânevî, ruhî olan letâifiyle o sofralardan istifade ediyor. Dalâlet nazarında ise, zevilhayatın daire-i istifadesi küçülür, maddî lezzetlere münhasırdır. İman nazarında, semâvât ve arzı ihâta eden bir daire kadar tevessü eder. Evet bir mümin, güneşi kendi hanesinin damında asılmış bir lüküs, kameri bir idare lâmbası addedebilir. Bu itibarla şems, kamer, kendisine bir nimet olur. Binaenaleyh mümin olan zâtın daire-i istifadesi semâvâttan daha geniş olur.

Evet, Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyan وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ[1] وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ[2] âyetlerin belâgatı ile, imandan neş'et eden şu harika ihsanlara, in'âmlara işaret ediyor.

Yedinci Nokta

Nur-u iman ile bilinir ki, Allah'ın varlığı bütün nimetlerin fevkinde öyle büyük bir nimettir ki, sonsuz nimetlerin envâını, nihayetsiz ihsanların cinslerini, sayısız atiyyelerin sınıflarını hâvi bir menba, bir kaynaktır. Binaenaleyh, zerrât-ı âlemin adedince iman nimetlerine hamd ü senâ etmek bir borçtur. Risale-i Nur'un eczasında bir kısmına işaretler yapılmıştır. Maahâzâ, iman-ı billâhdan bahseden Risale-i Nur'un cüzleri, bu nimetten perdeyi kaldırarak gösteriyor.

---

[1] "Mûtad seyirlerini yapan güneş ile ay'ı size âmade kılan O'dur." (İbrahim Sûresi, 14/33).

[2] "Hem göklerde ve yerde ne varsa, (hepsini) Kendi tarafından bir lutûf olarak sizin hizmetinize veren de O'dur." (Câsiye Sûresi, 45/13).

Atiyye: Lütuf, ihsan, hediye.
Belâgat: Edebiyat..Güzel, düzgün, kusursuz ve yerinde ifade sanatı.
Daire-i istifade: Yararlanma alanı.
Dalâlet: Sapıklık. İslam'a uymayan her türlü yanlış düşünce.
Envâ: Türler, çeşitler.
Hâvi: İhtivâ eden, barındıran.
İman-ı billâh: Allah'a inanma.
İn'âm: Nimet verme, nimete erdirme.
Letâif: Manevi duyular.
Şems / Kamer: Güneş ve ay.
Tevessü etmek: Genişlemek.
Zâhirî ve bâtınî: Dışa ve içe ait.
Zerrât-ı âlem: Kâinattaki bütün zerreler, atomlar.

"Elhamdülillâh" *lâm*-ı istiğrakla işaret ettiği umum hamdlerle hamd edilmesi lâzım olan nimetlerden birisi de, *rahmâniyet* nimetidir. Evet rahmâniyet, zevilhayattan rahmete mazhar olanların sayısınca nimetleri tazammun etmiştir. Çünkü bilhassa insan, her bir zîhayatla alâkadardır. Bu itibarla insan, her zîhayatın saadetiyle saidleşir ve elemleriyle müteessir olur. Öyleyse herhangi bir fertte bulunan bir nimet, arkadaşlarına da bir nimettir.

Ve kezâ, validelerin şefkatleriyle nimetlenen çocukların sayısınca nimetleri tazammun edip ona göre hamdlere, senâlara kesb-i istihkak edenlerden birisi de *rahîmiyettir*. Evet, annesiz aç bir çocuğun ağlamasından müteessir ve acıyan bir vicdan sahibi, elbette validelerin çocuklarına olan şefkatlerinden zevk alır, memnun ve mahzuz olur. İşte, bu gibi zevkler birer nimettir, hamd ve şükürler ister.

Ve kezâ, kâinatta mündemiç hikmetlerin bütün envâ ve efradı adedince hamd ve şükürleri iktiza edenlerden birisi de *hakîmiyettir*. Zira insanın nefsi, rahmâniyetin cilveleriyle, kalbi de rahîmiyetin tecelliyatıyla nimetlendikleri gibi, insanın aklı da hakîmiyetin letaifiyle zevk alır, telezzüz eder. İşte, bu itibarla ağız dolusu ile "Elhamdülillâh" söylemekle hamd ü senâları istilzam eder.

Ve kezâ, esmâ-yı hüsnâdan "Vâris" isminin tecelliyatı adedince ve babalar gibi usulün zevâlinden sonra bâki kalan fürûatın sayısınca ve âlem-i âhiretin mevcudâtı adedince ve uhrevî mükâfatları almaya medâr olmak üzere hıfzedilen beşerin amelleri sayısınca, sadâsı ile şu fezayı dolduracak kadar

---

Âlem-i âhiret: Âhiret Yurdu.
Fürûat: Bir kimsenin kendi soyunun devamı olan oğulları, kızları ve onların oğulları, kızları.
Hakîmiyet: Cenâb-ı Hakk'ın doğru, yanılmayan ve yanıltmayan bir ilimle her şeyi yerli yerince yapıp; her işinde doğruyu, hayrı ve maslahatı gözetiyor olması.
Hâvi: İhtivâ eden, barındıran.
İman-ı billâh: Allah'a inanma.
İstilzam etmek: Gerektirmek, icap etmek.
Kesb-i istihkak etmek: Hak kazanmak.
Lâm-ı istiğrak: Arapça'da isimlerin başına getirilen umumiyet, kapsamlılık, belirlilik v.b. takısı.
Letâif: İncelikler, güzellikler, latifeler.
Mahzuz olmak: Haz duymak, hoşlanmak, zevk almak.
Mündemiç: Yerleştirilmiş.
Müteessir olmak: Etkilenmek, üzülmek.
Rahîmiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her bir varlığa kendi hususiyetlerine göre ayrı ayrı merhamet ediyor olması.
Rahmâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlığı kuşatan, engin merhamet sahibi olması.
Tazammun etmek: İhtivâ etmek, içermek.
Tecelliyât: Tecelliler, Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatları ile eşyadaki icraatları.
Telezzüz: Lezzet alma, tadına varma.
Vâris: Bütün fâni varlıklardan sonra bâki kalan ve onların elde ettikleri her şeyin asıl sahibi olan Hz. Allah.

büyük bir "Elhamdülillâh" ile hamd edilecek *hafîziyet* nimetidir. Çünkü nimetin devamı, nimetin zâtından daha kıymetlidir. Lezzetin bekası, lezzetten daha lezizdir. Cennette devam, cennetin fevkindedir ve hâkeza...

Binaenaleyh, Cenâb-ı Hakk'ın hafîziyetinin tazammun ettiği nimetler, bütün kâinatta mevcut, bütün nimetlerden daha çok ve daha üstündedir. Bu itibarla dünya dolusu ile bir "Elhamdülillâh" ister.

Şu zikredilen dört isme, bâki kalan esmâ-yı hüsnâ'yı kıyas et ki, herbir isimde sonsuz nimetler bulunduğu için sonsuz hamdleri, şükürleri istilzam eder.

Ve kezâ, bütün nimet hazinelerini açmak salâhiyetinde olan, nimet-i imana vesile olan *Hazret-i Muhammed* (aleyhissalâtü vesselâm) dahi öyle bir nimettir ki, nev-i beşer ilelebed o Zât'ı (aleyhisselâtu vesselam) medh ü senâ etmeye borçludur. Ve kezâ, maddî ve mânevî bütün nimetlerin envâına fihriste ve kaynak olan *İslâmiyet ve Kur'ân* nimeti de gayr-ı mütenâhi hamdleri bil'istihkak istilzam eder.

Sekizinci Nokta

Öyle bir Allah'a hamd olsun ki, kâinat ile tâbir edilen şu kitab-ı kebîr ve onun tefsiri olan Kur'ân-ı Azîmüşşan'ın beyanına göre bütün babları ile fasılları ve bütün sayfaları ile satırları ve bütün kelimâtı ile harfleri, o Zât-ı Akdes'e, sıfât-ı cemâliye ve kemâliyesini izhar ile hamd ü senâhandır.[1] Şöyle ki:

O kitab-ı kebîrin herbir nakşı, küçük olsun, büyük olsun, karınca kaderince, Vâhid ve Samed olan nakkaşının evsaf-ı celâliyesini izhar ile hamd ü senâlar eder. Ve kezâ, o kitabın herbir yazısı, Rahmân ve Rahîm olan kâtibinin evsâf-ı cemâlini göstermekle senâhan oluyor. Ve kezâ, o kitabın bütün

---

[1] Göklerde ve yerde olan herşeyin Cenab-ı Hakk'ı tesbih ettiğiyle ilgili bkz.: İsrâ Sûresi, 17/44; Nûr Sûresi, 24/41; Haşir Sûresi, 59/24; Cum'a Sûresi, 62/1; Teğâbün Sûresi, 64/1.

Bab: Bölüm, kısım, ana başlık.
Bi'l-istihkak: Hak ederek.
Hafîziyet: Cenâb-ı Hakk'ın, yaş kuru, küçük büyük, değerli değersiz her şeyi hayatının devamı ve muhasebesi için mükemmel bir intizamla koruyup muhafaza ediyor olması.
Hamd ü senâhan: Hamdeden, güzelliklerini öven, şânını yücelten. Hz. Allah.
İzhar: Gösterme, belirtme.
Kelimât: Kelimeler.
Kitab-ı kebîr: Büyük kitap.
Kur'ân-ı Azîmüşşân: Şânı yüce Kur'ân-ı Kerîm.
Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.
Sadâ: Ses.
Samed: Hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı halde her şeyin O'na muhtaç olduğu Yüce Allah.
Sıfât-ı cemâliye ve kemâliye: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa ayrı ayrı, hususi tecellilerini yansıtan yüce, kusursuz sıfatları.
Vâhid: Bir, Allah.
Zât-ı Akdes: En yüce Zat,

yazıları, noktaları, nakışları, esmâ-yı hüsnâ'nın tecelliyat ve cilvelerine mâkes ve mazhar olmak cihetiyle, o Zât-ı Akdes'i takdis, tahmid, temcid ile senâhandır. Ve kezâ, o kitabın her bir nazmı, kasidesi, Kadîr, Alîm olan nâzımını takdis ile tahmid eyler.

Dokuzuncu Nokta ....*

* Bu gibi şifrelerin anahtarı bende yoktur ki açayım. Maahâzâ, oruçlu bir kafa, ne o şifreleri açabilir ve o darbları yapabilir. Kusura bakmayınız, bu kadarı da ancak müellifinin mânevî yardımıyla ve Leyle-i Kadr'in bereketiyle ve Mevlânâ'nın komşuluğundan istifade ile yapabildim.

Mütercim

Abdülmecid Nursî

Alîm: Her şeyi bilen Hz. Allah.
İzhar: Gösterme, belirtme.
Kadîr: Sonsuz kudret sahibi Hz. Allah.
Mâkes: Akseden yer, ayna.
Mazhar: Bir şeyin zuhur ettiği, göründüğü yer.
Nazm: Şiir veya şiir tarzında ölçülü yazı.
Tahmid: Cenâb-ı Hakk'ın had ve hesaba gelmez nimetlerini karşısında şükrünü ikrar ve ilan etme.
Takdis: Mukaddes bilmek, Cenâb-ı Hakk'ın kusursuz, pâk ve her hususta noksansız olduğunu ifade etme.
Temcid: Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğünü, güzelliklerini anarak şânını yüceltme.

Bir Meclis-i Misâlîde Şeriatla Medeniyet-i Hâzıra, Dehâ-yı Fennî ile Hüdâ-yı Şer'î Muvâzeneleri

(Birinci Harb'in) Mütâreke başında, bir Cuma gecesinde bir rüyâ-yı sâdıkada, misâlî âleminde, bir meclis-i azîmde, benden suâl ettiler:

"Mağlûbiyet sonunda İslâm'ın âleminde ne hâl peydâ olacak?" Asr-ı hâzır mebusu sıfatıyla söyledim, onlar da dinlediler:

Eski zamandan beri istiklâl-i İslâm'ın bekası, hem Kelimetullah'ın i'lâsı için farz-ı kifâye-i cihadı, o lâzime-i diyanet.

Deruhde ile, kendini yek vücûd-u vahdânî, İslâm'ın âlemine fedaya vazifedâr, hilâfete bayrakdâr görmüş olan bu devlet,

Şu millet-i İslâm'ın felâket-i mâzisi, getirecek de elbet İslâm'ın âlemine saadet ve hürriyet. Olur geçen musibet,

İstikbalde telâfi. Üçü veren, üç yüzü kazandıran, etmiyor elbette hiç hasâret. Hâlini istikbale tebdil eder, zîhimmet...

Zira ki şu musibet, hayatımız mâyesi olan şefkat, uhuvvet, tesanüd-ü İslâmî hârikulâde etti. İnkişâf-ı uhuvvet.

Tesri'-i ihtizazı, Tahrib-i medeniyet. Deniyet-i hâzıra sureti değişecek, sistemi bozulacak; zuhur edecek o vakit, İslâmî medeniyet.

Müslümanlar bi'l-ihtiyâr elbet evvel girecek. *Muvâzene istersen*; şer'in medeniyeti, şimdiki medeniyet.

Esaslara dikkat et, âsârlara nazar et. Şimdiki medeniyet esâsâtı, menfîdir. Menfî olan **beş esas** ona temel, hem kıymet,

---

Âsâr: Eserler, izler.
Asr-ı hâzır: Mevcut, yaşanan asır.
Bekâ: Süreklilik, devamlılık.
Dehâ-yı fenni: İlmî dehâ.
Deruhte: Üstlenme, yüklenme.
Farz-ı kifâye: Toplumun geneline farz olup bir grubun yapmasının kâfi sayıldığı emir (cihad gibi).
Felâket-i mâzi: Geçmişte yaşanan felâket.
Hasâret: Kayıp, zarar.
Hüdâ-yı şer'i: İslâmiyet'in bildirdi ği hidayet, doğru yol.
İ'lâ: Yüceltme.
İnkişâf-ı uhuvvet: Kardeşliğin ortaya çıkması.
İstiklâl-i İslâm: İslâm'ın bağımsızlığı.
Kelimetullah: İslâm Dini.
Lâzime-i diyânet: Dinen gerekli olan, görev.
Mâye: Maya.
Mebus: Vekil, temsilci.
Meclis-i azim: Büyük bir meclis.
Meclis-i misâli: Misâl âlemine ait meclis.
Muvâzene: Karşılaştırma.
Mütâreke: Ateşkes.
Peydâ olmak: Meydana gelmek.
Rüyâ-yı sâdıka: Doğru, gerçekleşen rüya.
Tahrib-i medeniyet: Medeniyetin zarar vermesi, yıkması.
Tebdil: Değiştirme.
Tesânüd-ü İslâmî: İslâmî dayanışma.
Tesri-i ihtizâz: Hareketi hızlandırma. (Meydana getirdiği etkileri artırma.)
Yek vücûd-u vahdâni: Tek bir vücut hâlinde.
Zîhimmet: Gayretli, çalışkan.

Onlarla çarh kurulur. İşte *nokta-yı istinad*, Hakka bedel kuvvettir.

Kuvvet ise, şe'nidir tecavüz ve teâruz, bundan çıkar hıyânet.

Hedef-i kasdı, fazilet bedeline hasîs bir menfaattir. Menfaatin şe'nidir tezâhum ve tehâsum, bundan çıkar cinâyet.

Hayattaki kanunu, teâvün bedeline bir düstur-u cidâldir. Cidâlin şe'ni budur: Tenâzu ve tedâfü, bundan çıkar sefâlet..

Akvamların beyninde râbıta-yı esası, âharın zararına müntebih unsuriyet. Başkaları yutmakla beslenir, alır kuvvet.

Milliyet-i menfiye, unsuriyet, milliyet; şe'ni olur daima böyle müdhiş tesâdüm, böyle feci telâtum, bundan çıkar helâket.

Beşincisi şudur ki: *Câzibedâr hizmeti*; hevâ, hevesi teşcî, teshil.. hevesâtı, arzuları tatmin.. bundan çıkar sefâhet.

O hevâ, hem heves, şe'ni budur daima: İnsanı memsuh eder, sîreti değiştirir, mânevî meshediyor, değişir insaniyet.

Şu medenîlerden çoğunun, eğer içini dışına çevirsen, görürsün; başta maymunla tilki, yılanla ayı, hınzır.. sîreti olur suret.

Gelir hayâli karşına, postlarıyla tüyleri. İşte şununla görünür meydandaki âsârı. Zemindeki mevâzin mîzânıdır şeriat...

Şeriattaki rahmet, semâ-yı Kur'ân'dandır. Medeniyet-i Kur'ân esasları müsbettir. ***Beş müsbet esas üzere döner çarh-ı saadet***.

◆ *Nokta-yı istinadı*, kuvvete bedel haktır. Hakkın daim şe'nidir, adâlet ve tevazün. Bundan çıkar selâmet, zâil olur şekâvet.

Âhâr: Diğer.
Akvâm: Kavimler.
Âsâr: Eserler, izler.
Beyn: Ara, arası.
Cazibedâr: Çekici.
Çarh: Çark.
Çarh-ı saadet: Mutluluk çarkı.
Düstur-ı cidâl: Mücadele prensibi.
Hasîs: Alçak, değersiz.
Hedef-i kasd: Yöneldiği hedef.
Helâket: Ölüm, helak olma.
Hevâ: Zararlı ve günah olan arzular
Memsuh: Şekli bozulmuş, çirkinleşmiş.
Mesh etmek: Şekli bozulmuş, çirkinleşmiş.
Milliyet-i menfiye: Zararlı milliyetçilik uygulaması.
Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.
Rabıta-i esas: Esas bağ.
Sefâhet: Ahlaksızlık ve beyinsizlik.
Sema-yı Kur'an: Kur'an'ın atmosferi.
Siret: İç yapı, ahlâk.
Şe'n: İşleyiş, gerek.
Şekâvet: Mutsuzluk, mahrumiyet.
Teârüz: Karşı çıkma, zıtlaşma.
Teâvün: Yardımlaşma.
Tedâfü: Karşılıklı itişme, kakışma.
Tehâsum: Karşılıklı düşmanlık.
Telâtum: Karşılıklı tokat atma.
Tenâzu: Çekişme, çatışma.
Tesâdüm: Karşılıklı vuruşma, çarpışma.
Teshil-i hevesât: Arzu ve hevesleri kolaylaştırma.
Teşçî: Cesaretlendirme.
Tevâzün: Dengeli, ölçülü davranma
Tezâhüm: Zahmet verme, sıkıntıya sokma.
Unsuriyet: Irkçılık.
Zâil olmak: Yok olmak.

◆ *Hedefinde* menfaat yerine fazilettir. Faziletin şe'nidir, muhabbet ve tecâzüb. Bundan çıkar saadet, zâil olur adâvet.

◆ *Hayattaki düsturu,* cidâl-kıtal yerine, düstur-u teâvündür. O düsturun şe'nidir, ittihad ve tesanüd; hayatlanır cemaat.

◆ *Suret-i hizmetinde*, hevâ heves yerine hüdâ-yı hidâyettir. O hüdânın şe'nidir, insana lâyık tarzda terakki ve refahet.

Ruha lâzım surette tenevvür ve tekâmül. Kitlelerin içinde cihetü'l-vahdeti de tardeder unsuriyet, hem de menfî milliyet.

◆ *Hem onların yerine* râbıta-yı dinîdir, nisbet-i vatanîdir, alâka-yı sınıfîdir, uhuvvet-i imanî. Şu râbıtanın şe'nidir; samimî bir uhuvvet,

Umumî bir selâmet. Haric etse tecavüz, o da eder tedâfû. İşte şimdi anladın; sırrı nedir ki küsmüş, almadı medeniyet.

Şimdiye kadar İslâm'lar ihtiyârla girmemiş, şu medeniyet-i hâzıra. Onlara yaramamış, hem de onlara vurmuş müdhiş kayd-ı esâret.

Belki nev-i beşere tiryak iken zehir olmuş. Yüzde sekseni atmış meşakkat ve şekâvet. Yüzde onu çıkarmış müzahraf bir saadet.

Diğer onu bırakmış beyne beyne bîrahat. Zâlim ekallin olmuş gelen ribh-i ticaret. Lâkin saadet odur: Külle ola saadet.

Lâakall ekseriyete olsa medâr-ı necât. Nev-i beşere rahmet nâzil olan şu Kur'ân, ancak kabul ediyor bir tarz-ı medeniyet;

Umuma, ya eksere verirse bir saadet. Şimdiki tarz-ı hazır, heves serbest olmuştur, hevâ da hür olmuştur, hayvanî bir hürriyet.

Alâka-yı sınıfi: Meslektaşlar arası ilişki.
Beyne beyne: "ara yerde, ortada kalma" anlamında bir ifade.
Bîrahat: Rahatsız.
Cidâl-kıtal: Kavga etme, savaşma.
Cihetü'l-vahdet: Birlik yönü. (Birliği sağlayan unsur.)
Düstur-u teâvün: Yardımlaşma prensibi.
Ekser: Çoğunluk.
Hâric: Dışarıda olan, yabancı.
Hüdâ-yı hidâyet: Doğru yola iletme.
İhtiyâr: Seçme, tercih etme.
İttihad: Birlik, birleşme.
Kayd-ı esaret: Esaret zinciri, bağı.
Kıtâl: Savaşma.
Küll: Genel, bütün.
Lâakall: En az.
Medâr-ı necât: Kurtuluş sebebi.
Müzahraf: Dışı süslü, yaldızlı; değersiz şey.
Nev-i beşer: İnsan türü.
Nisbet-i vatanî: Vatan bağı. (Vatan birliği.)
Râbıta-yı dini: Din bağı.
Refâhet: Bolluk.
Ribh-i ticaret: Ticâri gelir, kâr.
Suret-i hizmet: Hizmet şekli.
Tard etmek: Kovmak.
Tarz-ı hâzır: Bugünkü sistem, işleyiş
Tarz-ı medeniyet: Medeniyet tarzı, işleyişi.
Tecâzüp: Sempatik, sevecen.
Tekâmül: Olgunlaşma.
Tenevvür: Aydınlanma.
Terakki: İlerleme.
Tesânüd: Dayanışma.
Tiryâk: İlaç.
Uhuvvet: Kardeşlik.
Uhuvvet-i imâni: İman kardeşliği.

Heves tahakküm eder. Hevâ da müstebittir, gayr-ı zarûrî hâcâtı havâic-i zarûrî hükmüne geçirmiştir. İzale etti rahat...

Bedavette bir adam dört şeye muhtaç iken, medeniyet yüz şeye muhtaç, fakir etmiştir. Sa'y-i helâl, masrafa etmemiştir kifâyet.

Onda hile, harama beşeri sevk etmiştir. Ahlâkın esasını şu noktadan bozmuştur. Cemaate, hem nev'e vermiştir servet, haşmet.

Ferdi, şahsı ahlâksız, hem fakir eylemiştir. Bunun şâhidi çoktur. Kurûn-u ûlâdaki mecmu-u vahşet ve cinâyet, hem gadr ve hem hıyânet.

Şu medeniyet-i habîse tek bir defada kustu. Midesi[*] daha bulanır. Âlem-i İslâm'daki istinkâf-ı mânidâr hem de bir cây-ı dikkat.

Kabulde muzdariptir, soğuk da davranmıştır. Evet şeriat-ı garrâda olan nur-u ilâhî, hassa-yı mümtazıdır; istiğna, istiklâliyet.

O hassadır bırakmaz ki o nur-u hidâyet, şu medeniyet ruhu olan Roma dehâsı ona tahakküm etsin. Onda olan hidâyet,

Bundaki felsefe ile mezcolmaz, hem aşılanmaz, hem de tâbi olamaz. İslâmiyet ruhunda şefkat, izzet-i iman, beslediği şeriat,

Kur'ân-ı Mu'ciz-Beyân tutmuş yed-i beyzâda hakâik-i şeriat. O yemin-i beyzâda birer Asâ-yı Musa'dır. Sehhâr medeniyet, istikbalde edecek ona secde-i hayret...

---

[*] Demek daha dehşetli kusacak. Evet iki harb-i umumî ile öyle kustu ki; hava, deniz, kara yüzlerini bulandırdı, kanla lekeledi.

Âlem-i İslâm: İslâm âlemi.
Asâ-yı Musa: Hz. Musa'nın (a.s.) asâsı, değneği.
Bedâvet: Göçebelik dönemi, bedevilik.
Cây-ı dikkat: Dikkat edilmesi gereken yer.
Gayr-i zarurî hâcât: Zarurî olmayan ihtiyaçlar.
Hakaik-i şeriat: İslamiyet'in parlak, tertemiz hakikatleri.
Hassa-yı mümtâz: Seçkin özellik.
Havâic-i zarurî: Zarurî ihtiyaçlar.
Hevâ: Zararlı ve günah olan arzular.
İstiğnâ: Azla yetinme, tok gözlülük
İstiklâliyet: Bağımsızlık.
İstinkâf-ı mânidâr: Manalı çekimserlik.
İzâle etmek: Yok etmek, ortadan kaldırmak.
İzzet-i iman: İman şerefi.
Kifayet: Yetme, yeterlilik.
Kur'an-ı Mu'ciz Beyan: İfadesi ile mucize olan Kur'an-ı Kerîm.
Kurûn-u ûlâ: İlk asırlar.
Madde-perest: Maddeci, materyalist.
Mecmû-u vahşet ve cinayet: Bütün vahşilikler ve canilikler.
Medeniyet-i habise: Çirkin medeniyet.
Mezc olmak: Karışmak.
Muzdarip: Izdıraplı, sıkıntılı.
Müstebit: Despot, zorba.
Nur-u hidâyet: Hidâyet nuru.
Sa'y-i helâl: Helâl kazanç.
Secde-i hayret: Hayranlık secdesi.
Sehhar: Büyüleyici, aldatıcı.
Şeriat-ı garrâ: Parlak İslâm yolu.
Tahakküm: Zorla boyun eğdirmek, zorbalık.

Şimdi buna dikkat et: Eski Roma, Yunan'ın iki dehâsı vardı; bir asıldan tev'emdi, biri hayâl-âlûddu, biri madde-perestti.

Su içinde yağ gibi imtizac olamadı. Mürûr-u zaman istedi, medeniyet çabaladı. Hıristiyanlık da çalıştı, temzicine muvaffak hiçbiri de olmadı.

Her biri istiklâlini filcümle hıfzeyledi. Hatta el'an âdeta o iki ruh, şimdi de cesetleri değişmiş; Alman, Fransız oldu.

Güya bir nev'i tenasüh başlarından geçmişti. Ey birâder-i misâlî! Zaman böyle gösterdi. O ikiz iki dehâ, öküz gibi reddetti

Temzicin esbabını. Şimdi de barışmadı. Madem onlar tev'emdi, kardeş ve arkadaştı, terakkide yoldaştı, birbiriyle döğüştü.

Hiç de barışmadılar. Nasıl olur ki aslı, hem mâdeni, matlaı başka çeşit olmuştu. Kur'ân'da olan nuru, şeriat hidâyeti.

Şu medeniyetin ruhu olan Roma dehâsı, birbiriyle barışır hem mezc u ittihadı.

O dehâ ile bu hüdâ menşeleri ayrıdır: Hüdâ semâdan indi, dehâ zeminden çıktı. Hüdâ kalbde işliyor, dimağı da işletir.

Dehâ dimağda işler, kalbi de karıştırır. Hüdâ ruhu eder tenvir, taneleri sünbüllettirir. Karanlıklı tabiat onunla ışıklanır.

İstîdad-ı kemâli birdenbire yol alır, nefs-i cismânî yapar hizmetkâr-ı emirber. Melek-sîmâ ediyor insan-ı himmet-perver.

Dehâ ise; evvelâ nefs u cisme bakıyor, tabiata giriyor, nefsi tarla ediyor. İstîdad-ı nefsânî neşv ü nemâ buluyor.

Ruhu eder hizmetkâr, taneleri kuruyor. Şeytanın sîmasını beşerde gösteriyor.

Hüdâ, hayateyne saadet veriyor. Dâreyne ziyâ neşrediyor. İnsanı yükseltiyor.

Birâder-i misâlî: Misâl âlemindeki kardeş.
Dâreyn: İki yurt, dünya ve âhiret yurdu.
El'an: Şu anda.
Filcümle: Sözün özü, en nihayet.
Hayal-âlûd: Hayalle karışmış.
Hayateyn: İki hayat, dünya ve âhiret.
Hıfz eylemek: Ezberlemek.
Hizmetkâr-ı emirber: Emre âmâde hizmetçi.
Hüdâ: Hidâyet, doğru yol.
İmtizaç: Birbiri ile uyuşma, geçinme.
İnsan-ı himmet-perver: Gayretli insan.
İstidâd-ı kemâli: Olgunlaşma istidâdı, kabiliyeti.
İstiklâliyet: Bağımsızlık.
Melek-simâ: Melek yüzlü.
Menşe: Kaynak.
Mürur-u zaman: Zaman aşımı.
Nefs-i cismâni: Beden.
Neşv ü nemâ: Gelişme.
Temzic: Birleştirme, karıştırma.
Tenâsüh: Kimlik değiştirme.
Tenvir: Aydınlatma.
Tev'em: İkiz.

Deccal-misâl(*) dehâ-yı a'ver, bir dâr ile bir hayatı anlar; madde-perest olur ve dünya-perver. İnsanı yapar birer canavar.

Evet dehâ, sağır tabiata tapar. Kör kuvvete fermanber. Fakat hüdâ, şuûrlu sanatı tanır, hikmetli kudrete bakar. Dehâ, zemine küfrân perdesi çeker. Hüdâ, şükran nurunu serper.

Bu sırdandır: Dehâ, a'mâ vü asamm; hüdâ, semî u basir. Dehânın nazarında zemindeki nimetler sahipsiz ganîmettir.

Minnetsiz gasb ve sirkat, tabiattan koparmak canavarca his verir. Hüdânın nazarında; zeminin sînesinde kâinatın yüzünde.

Serpilmiş olan niam, rahmetin semerâtı. Her nimetin altında bir yed-i muhsin görür, şükran ile öptürür.

Bunu da inkâr etmem: Medeniyette vardır mehâsin-i kesîre.. lâkin onlar değildir ne Nasrâniyet malı, ne Avrupa îcadı, ne şu asrın sanatı.. belki umum malıdır:

Telâhuk-u efkârdan, semâvî şerâyîden, hem hâcât-ı fıtrîden, hususan şer'-i Ahmedî, İslâmî inkılâbdan neş'et eden bir maldır. Kimse temellük etmez.

Misâlîler meclisi, o meclisin reisi tekrar sordu, hem dedi: "Musibet olur her dem hıyânet neticesi, mükâfatın sebebi. Ey şu asrın adamı! Kader bir sille vurdu, kazaya da çarptırdı.

Hangi efâlinizle kazaya, hem kadere şöyle fetva verdiniz ki, kaza-yı ilâhî musibetle hükmetti, sizleri hırpaladı?

Hatâ-yı ekseriyet olur sebeb daima musibet-i âmmeye." Dedim: Beşerin dalâlet-i fikrîsi, Nemrudâne inadı,

---

(*) Bunda da bir ince işaret var.

Â'mâ vü asamm: Kör ve sağır.
Deccâl-misal: Deccal gibi.
Dehâ-yı a'ver: Tek gözlü deha.
Ef'âl: Fiiller.
Fermânber: Söz dinleyen.
Fir'avunâne: Firavun gibi.
Hâcât-ı fıtrî: Tabiî ihtiyaçlar.
Hâlık Teâlâ: Yüce Yaradan.
Kazâ-yı İlâhî: Cenâb-ı Hak tarafından ezelde takdir edilen şeylerin meydana gelmesi.
Küfrân: Nankörlük.
Mehâsin-i kesire: Birçok güzellikler.
Musibet-i âmme: Toplumun tamamını kapsayan felaket.
Nasraniyet: Hıristiyanlık.
Nemrudâne: Nemrut gibi.
Niam: Nimetler.
Semâvi şerâyî: Semâvi dinler.
Semerât: Meyveler, neticeler.
Semî u basir: İşiten ve gören.
Sirkat: Hırsızlık.
Şer-i Ahmedi: Hz. Muhammed (s.a.s)'in getirdiği muazzez ve mukaddes İslâm dini.
Telâhuk-ı efkâr: Fikirlerin birbirine eklenmesi.
Temellük: Sahiplenmek.
Yed-i muhsin: İyilik sahibi cömert el.

Firavunâne gururu şişti şişti zeminde, yetişti semâvâta. Hem de dokundu hassas sırr-ı hilkate. Semâvâttan indirdi.

Tufan, tâun misâli şu harbin zelzelesi, gâvura yapıştırdı semâvî bir silleyi. Demek ki şu musibet, bütün beşer musibetiydi,

Nev'en umuma şâmil. Bir müşterek sebebi; maddiyyûnluktan gelen dalâlet-i fikrîydi, hürriyet-i hayvanî, hevânın istibdâdı...

Hissemizin sebebi, erkân-ı İslâmî'de ihmal ve terkimizdi. Zira Hâlık Teâlâ yirmi dört saatten bir saati istedi,

Beş vakit namaz için yalnız o saati.. bizden yine bizim için emretti, hem istedi. Tenbellikle terk ettik, gafletle ihmal oldu.

Şöyle de ceza gördük: Beş senede, yirmi dört saatte daima tâlim ve meşakkatle tahrik ve koşturmakla bir nev'i namaz kıldırdı.

Hem senede yalnız bir ay oruç için nefsimizden istedi. Nefsimize acıdık, keffâreten beş sene cebren oruç tutturdu.

Kendi verdiği malından, kırkından ya onundan birini zekât istedi. Buhl ile hem zulmettik, haramı karıştırdık, ihtiyarla vermedikti.

O da bizden aldırdı müterâkim zekâtı, haramdan da kurtardı. Amel, cins-i cezadır. Ceza, cins-i ameldir. *Sâlih amel ikiydi*:

Biri müsbet ve ihtiyarî, *biri* menfî ıztırarî. Bütün âlâm, mesâib, a'mâl-i sâlihadır; lâkin menfîdir, ıztırarî. Hadîs teselli verdi.[1]

Bu millet-i günahkâr kanıyla abdest aldı. Fiilî bir tevbe etti. Mükâfat-ı âcili; şu milletin humsu, dört milyonu çıkardı,

---

[1] Peygamber Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm) şöyle buyuruyor: "Müminin durumu şâyân-ı takdirdir; niye olmasın ki; onun her işi hayırdır ve bu da müminden başkası için müyesser değildir. O, neşe ve sevinç ifade eden bir duruma mazhar olunca şükreder, bu onun için hayır olur; herhangi bir sıkıntıya maruz kaldığında da sabreder, bu da yine onun için hayır olur." (Müslim, *Zühd* 64; Dârimî, *Rikâk* 61; Müsned 4/332, 5/24).

Buhl: Cimrilik.
Cebren: Zorla, mecburen.
Cins-i amel: İşin aynı cinsi.
Cins-i cezâ: Cezanın aynı cinsi.
Dalâlet-i fikrî: Fikrî sapıklık.
Erkân-i İslâmî: İslâmî esaslar.
Hürriyet-i hayvânî: Hayvanca özgürlük.
Iztırârî: Çâresiz olarak, mecburî.
İhtiyâri: Tercihli, seçmeli.
Hums: Beşte bir.
Keffâreten: Günahı silmek için ödenen bedel olarak.
Maddiyyunluk: Maddecilik, materyalistlik.
Menfi: Olumsuz.
Mükâfât-i âcil: Peşin mükâfat.
Müsbet: Olumlu.
Müterâkim: Birikmiş.
Sırr-ı hilkat: Yaratılış sırrı.
Talim: Öğretme.

Derece-i velâyet, mertebe-i şehâdet ile gazilik verdi, günahı sildi. Bu meclis-i âlî-i misâlî, bu sözü tahsin etti.

Ben de birden uyandım, belki yakaza ile yeni yattım. Bence yakaza rüyadır,

Rüya bir nev'i yakazadır. Orada asrın vekili, burada Said Nursî...

Derece-i velâyet: Velilik derecesi.

Fiilî tevbe: Davranış ile tövbe etme, tövbesini hareketleriyle gösterme.

Meclis-i âli-i misâli: Misâl âlemine ait yüce meclis.

Mertebe-i şehâdet: Şehitlik derecesi.

Yakaza: Uyanıklık.

Sırr-ı hilkat: Yaratılış sırrı.

Hakiki Bütün Elem Dalâlette, Bütün Lezzet İmandadır

Hayâl Libasını Giymiş Muazzam Bir Hakikat

Ey yoldaş-ı hüşdâr! Sırat-ı müstakîmin o meslek-i nurânî, mağdub ve dâllînin o tarîk-i zulmanî, tam farklarını görmek eğer istersen ey aziz,

Gel vehmini ele al, hayâl üstüne de bin, şimdi seninle gideriz zulümât-ı ademe. O mezar-ı ekberi, o şehr-i pür-emvâtı bir ziyaret ederiz.

Bir Kadîr-i Ezelî, kendi dest-i kudretle bu zulümât-ı kıtadan bizi tuttu çıkardı, bu vücûda bindirdi, gönderdi şu dünyaya, şu şehr-i bî-lezâiz.

İşte şimdi biz geldik şu âlem-i vücûda, o sahra-yı hâile. Gözümüz de açıldı, şeş cihette biz baktık; evvel istîtafkârâne önümüze bakarız.

Lâkin beliyyeler, elemler önümüzde düşmanlar gibi tehacüm eder. Ondan korktuk, çekindik. Sağa sola, anâsır-ı tabâyia bakarız, ondan meded bekleriz.

Lâkin biz görüyoruz ki, onların kalbleri kâsiye, merhametsiz. Dişlerini bilerler, hiddetli de bakarlar; ne nâz dinler, ne niyâz!

Muztar adamlar gibi me'yusâne nazarı yukarıya kaldırdık. Hem istimdadkârâne ecrâm-ı ulviyeye bakarız; pek dehşetli tehdidkâr da görürüz.

Güya birer gülle bomba olmuşlar, yuvalardan çıkmışlar, hem etraf-ı fezâda pek süratli geçerler, her nasılsa ki onlar birbirine dokunmaz.

Ger birisi yolunu kazara bir şaşırtsa -el-iyâze billâh- şu âlem-i şehâdet ödü de patlayacak. Tesadüfe bağlıdır, bundan dahi hayır gelmez.

Âlem-i vücûd: Varlık alemi.
Anasır-ı tabâyi: Tâbi, bağlı unsurlar, öğeler.
Beliyye: Felâket, musibet, tasa.
Dalalet: Doğru yoldan çıkmak, sapıtmak.
Dâllîn: Doğru yoldan sapanlar.
Dest-i kudret: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıklara hükmeden kudret eli.
Ecram-ı ulviye: Gökteki büyük cisimler.
El'iyâze billah: Allah korusun!
Etraf-ı feza: Uzay boşluğu.
İstimdadkârâne: Yardım, imdat diler bir şekilde.
İstîtafkârâne: Yardım ve merhamet diler bir şekilde.
Kadîr-i Ezelî: Güç ve kuvvetinin başlangıcı ve sonu olmayan.
Kâsiye: Sert, katı, acımasız.
Libas: Elbise.
Mağdub: Allah'ın gazabına uğramış olan.
Me'yusâne: Ümitsiz bir şekilde.
Meded: İmdat, yardım.
Meslek-i nuranî: Nurlu, parlak, aydınlık yol.
Mezar-ı ekber: Büyük mezar.
Muztar: Zor durumda kalan, çâresiz.
Niyaz: Yalvarma-yakarma, rica.
Sahra-yı hâil: Ürperti veren, korkunç çöl.
Şehr-i bî-lezaiz: Zevk ve lezzetleri olmayan şehir.
Şehr-i pür-emvat: Ölülerle dolu şehir.
Şeş cihet: Altı yön.
Tarîk-ı zulmanî: Zulmetli, karanlık yol.
Tehacüm: Saldırma, başına üşüşme
Tehdidkâr: Tehdid eden.
Yoldaş-ı hüşdar: Aklı başında, akıllı yoldaş.
Zulümat-ı adem: Yokluk karanlıkları.

Me'yusâne nazarı o cihetten çevirdik, elîm hayrete düştük. Başımız da eğildi, sinemizde saklandık, nefsimize bakarız. Mütalâa ederiz.

İşte işitiyoruz: Zavallı nefsimizden binlerle hâcetlerin sayhaları geliyor, binlerle fâkatlerin enînleri çıkıyor. Teselliyi beklerken tevahhuş ediyoruz.

Ondan da hayır gelmedi. Pek ilticakârâne vicdanımıza girdik, içine bakıyoruz, bir çâreyi bekleriz. Eyvah! Yine bulmayız, biz meded vermeliyiz.

Zira onda görünür binlerle emelleri, galeyanlı arzular, heyecanlı hissiyat, kâinata uzanmış. Her birinden titreriz, hiç yardım edemeyiz.

O âmâl sıkışmışlar vücûd-u adem içinde; bir tarafı ezele, bir tarafı ebede uzanıp gidiyorlar. Öyle vüs'atları var, ger dünyayı yutarsa o vicdan da tok olmaz.

İşte bu elîm yolda nereye bir baş vurduk, onda bir belâ bulduk. Zira mağdub ve dâllîn yolları böyle olur. Tesadüf ve dalâlet, o yolda nazar-endaz.

O nazarı biz taktık, bu hâle böyle düştük. Şimdi dahi hâlimiz ki mebde ve meâdi, hem Sâni' ve hem haşri muvakkat unutmuşuz.

Cehennemden beterdir, ondan daha muhriktir, ruhumuzu eziyor. Zira o şeş cihetten ki onlara başvurduk. Öyle hâlet almışız.

Ki yapılmış o hâlet, hem havf ile dehşetten, hem acz ile ra'şetten, hem kalâk ve vahşetten, hem yütm ve hem yeisten mürekkeb vicdan-sûz.

Şimdi her cihete mukabil bir cepheyi alırız, def'ine çalışırız. ***Evvel***, kudretimize müracaat ederiz, vâesefâ görürüz.

Ki âcize zaîfe. ***Sâniyen***: Nefiste olan hâcâtın susmasına teveccüh ediyoruz. Vâesefâ durmayıp bağırırlar görürüz.

Acz: Acizlik, gücü bir şeye yetmeme.
Âmâl: Emeller, arzular.
Dalalet: Doğru yoldan çıkmak, sapıtmak.
Dâllîn: Doğru yoldan sapanlar.
Elîm: Çok acı verici, can yakan.
Eninler: İniltiler, inleyişler.
Galeyanlı: Coşkun, çalkantılı.
Ger: Eğer.
Hacet: İhtiyaç, lüzum.
Halet: Hâl, durum.
Haşr: İnsanların öldükten sonra diriltilip Allah'ın (c.c.) huzurunda toplanmaları.
Havf: Korku.
Hissiyat: Hisler, duygular.
İlticakârâne: Bir yere sığınır bir şekilde.
Kalak: Endişe, huzursuzluk.
Mağdub: Allah'ın gazabına uğramış olan.
Me'yusâne: Ümitsiz bir şekilde.
Meâd: Dönülecek yer; âhiret.
Mebde: Başlangıç.
Meded: İmdat, yardım.
Muhrik: Yakıcı.
Mürekkeb: Terkip edilmiş, birçok unsurdan meydana gelmiş olan.
Mütalaa: İnceleme, tetkik etme, okuma.
Nazar-endaz: Etrafa bakınan.
Ra'şet: Titreyiş, ürperme.
Sâni': Sanatlı şekilde yaratan Allah (c.c.).
Tevahhuş: Ürkme, yabancılık çekme.
Teveccüh etmek: Yönelmek.
Vâesefâ: Vah vah, çok yazık.!
Vüs'at: Genişlik.
Ye's: Ümitsizlik.

Sâlisen: İstimdadkârâne, bir halaskârı için bağırır, çağırırız, ne kimse işitiyor, ne cevabı veriyor. Biz de zannediyoruz;

Her bir şey bize düşman, her bir şey bizden garib. Hiçbir şey kalbimize bir teselli vermiyor, hiç emniyet bahşetmez, hakiki zevki vermez.

Râbian: Biz ecrâm-ı ulviyeye baktıkça, onlar nazara verir bir havf ile dehşeti. Hem vicdanın müz'ici bir tevahhuş geliyor; akıl-sûz, evham-sâz!

İşte ey birâder! Bu dalâletin yolu, mahiyeti şöyledir. Küfürdeki zulmeti, bu yolda tamam gördük. Şimdi de gel kardeşim, o ademe döneriz.

Tekrar yine geliriz. Bu kere tarîkimiz sırat-ı müstakîmdir, hem imanın yoludur. Delîl ve imamımız, inâyet ve Kur'ân'dır, şehbaz-ı edvâr-pervaz.

İşte Sultan-ı Ezel'in rahmet ve inâyeti, vakta bizi istedi, kudret bizi çıkardı, lûtfen bizi bindirdi kanun-u meşîete, etvar üstünde perdaz.

Şimdi bizi getirdi, şefkat ile giydirdi şu hil'at-i vücûdu, emanet rütbesini bize tevcih eyledi. Nişanı niyaz ve namaz.

Şu edvâr ve etvarın, bu uzun yolumuzda birer menzil-i nazdır. Yolumuzda teshilât içindir ki, kaderden bir emirnâme vermiş, sahifede cephemiz.

Her nereye geliriz, herhangi tâifeye misafir oluyoruz, pek uhuvvetkârâne istikbal görüyoruz. Malımızdan veririz, mallarından alırız.

Ticaret muhabbeti, onlar bizi beslerler, hediyelerle süslerler, hem de teşyî ederler. Gele gele işte geldik, dünya kapısındayız işitiyoruz âvâz.

Bak girdik şu zemine, ayağımızı bastık şehâdet âlemine: Şehrâyîne-i Rahman, gürültühâne-i insan. Hiçbir şey bilmeyiz, delîl ve imamımız,

---

Akıl-sûz: Aklı baştan alan, akıl yakan.
Âvâz: Yüksek ses.
Edvar: Devirler, dönemler.
Emirnâme: Yazılı emir.
Etvar: Tavırlar, davranışlar.
Evham-sâz: Vehimli, kuruntu yapan.
Gürültühane-i insan: İnsanın canlılık ve harekette bulunduğu yer; yeryüzü.
Halaskâr: Kurtarıcı.
Havf: Korku.
Hil'at-i vücûd: Değerli varlık elbisesi, kaftanı.
İnayet: Yardım, iyilik, lütuf.
İstimdadkârâne: Yardım, imdat diler bir şekilde.
Kanun-u meşiet: Dileme, irâde kanunu.
Menzil-i naz: Naz makamı.
Müz'ic: Rahatsızlık, sıkıntı veren.
Perdaz: Tertipleyen, düzenleyen.
Râbian: Dördüncü olarak.
Sâlisen: Üçüncü olarak.
Sırat-ı müstakîm: Doğru yol.
Sultan-ı Ezel: Başı ve sonu olmayan, zaman açısından başlangıcı olmayan sultan.
Şehbaz-ı edvar-pervaz: Her dönemde geçerli olan, hükmünü sürdüren.
Şehrâyîne-i Rahman: Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz rahmetiyle bir donanma, bir şenlik hâline gelen yeryüzü.
Taife: Özel bir sınıf meydana getiren insanlar, takım.
Tarîk: Yol.
Teshilât: Kolaylıklar.
Teşyî: Yolcu etme, uğurlama.
Tevcih eylemek: Yöneltmek, yönlendirmek.
Uhuvvetkârâne: Kardeşçesine.

Meşîet-i Rahman'dır. Vekil-i delîlimiz, nâzenin gözlerimiz. Gözlerimizi açtık, dünya içine saldık. Hatırına gelir mi evvelki gelişimiz?

Garib, yetim olmuştuk; düşmanlarımız çoktu, bilmezdik hâmimizi. Şimdi nur-u imanla o düşmanlara karşı bir rükn-ü metînimiz

İstinadî noktamız, hem himayetkârımız defeder düşmanları. O iman-ı billâhtır ki ziyâ-yı ruhumuz, hem nur-u hayatımız, hem de ruh-u ruhumuz.

İşte kalbimiz rahat, düşmanları aldırmaz, belki düşman tanımaz. Evvelki yolumuzda, vakta vicdana girdik; işittik ondan binlerle feryad u fîzar ve âvâz.

Ondan belâya düştük. Zira âmâl, arzular, istidat ve hissiyat, daim ebedî ister. Onun yolunu bilmezdik, bizden yol bilmemezlik, onda fizar ve niyaz.

Fakat elhamdülillâh, şimdi gelişimizde bulduk nokta-yı istimdad, ki daim hayat verir o istîdad, âmâle; tâ ebedü'l-âbâda onları eder pervaz.

Onlara yol gösterir, o noktadan istîdad hem istimdad ediyor, hem âb-ı hayatı içer, hem kemâline koşuyor; o nokta-yı istimdad, o şevk-engiz remz ü nâz.

İkinci kutb-u iman ki: Tasdik-i haşirdir, saadet-i ebedî; o sadefin cevheri iman, bürhânı Kur'ân. Vicdan, insanî bir râz.

Şimdi başını kaldır, şu kâinata bir bak, onun ile bir konuş. Evvelki yolumuzda pek müthiş görünürdü. Şimdi de mütebessim her tarafa gülüyor, nâzenînâne niyaz ve âvâz.

Görmez misin, gözümüz arı-misâl olmuştur, her tarafa uçuyor. Kâinat bostanıdır, her tarafta çiçekler, her çiçek de veriyor ona bir âb-ı lezîz.

Âb-ı hayat: Hayat suyu.
Âb-ı leziz: Leziz, lezzetli su.
Âmâl: Emeller, arzular.
Âvâz: Yüksek ses.
Burhan: Delil.
Ebedü'l-âbâd: Sonsuzluk alemi.
Feryad u fîzar: İnleyip feryat etme.
Hâmi: Koruyup kollayan.
Himayetkâr: Koruyup gözeten.
Hissiyat: Hisler, duygular.
İkinci kutb-u iman: İmanın diğer kutbu.
İman-ı billah: Allah'a iman.
İstidat: Kabiliyet, yetenek.
İstimdad: İmdat, yardım isteme.
İstinadî nokta: Dayanak noktası.
Kemâl: Olgunluk, mükemmellik.
Meşîet-i Rahman: Allah'ın (c.c.) irâdesi.
Nâzenînâne: İnce, nazik, nazlı bir şekilde.
Niyaz: Dua, yalvarma-yakarma.
Nokta-yı istimdad: Medet isteme, yardım dilenme kapısı.
Nur-u hayat: Hayatın nuru.
Nur-u iman: İman nuru.
Pervaz etmek: Uçmak.
Râz: Sır, gizlenen şey.
Remz ü nâz: İşaret, cilve, işve.
Ruh-u ruh: Ruhun özü, esası.
Rükn-ü metîn: Dayanılacak sağlam rükün, esas.
Saadet-i ebedî: Ebedî mutluluk.
Şevk-engiz: Şevke getiren, coşturan.
Tasdik-i haşir: Ölümden sonra dirilişi inanıp kabul etmek.
Vekil-i delil: Yol gösteren.
Ziya-yı ruh: Ruhun ışığı.

Hem ünsiyet, teselli, tahabbübü veriyor. O da alır, getirir, şehd-i şehâdet yapar. Balda bir bal akıtır, o esrâr-engiz şehbaz.

Harekât-ı ecrâma, ya nücûm, ya şümûsa nazarımız kondukça, ellerine verirler Hâlık'ın hikmetini. Hem mâye-i ibreti, hem cilve-i rahmeti alır, ediyor pervaz.

Güya şu güneş bizlerle konuşuyor: Der: "Ey kardeşlerimiz! Tevahhuşla sıkılmayınız, ehlen sehlen merhaba, hoş teşrif ettiniz. Menzil sizin, ben bir mumdâr-ı şehnaz.

Ben de sizin gibiyim; fakat sâfi, isyansız, mutî bir hizmetkârım. O Zât-ı Ehad u Samed ki mahz-ı rahmetiyle hizmetinize beni musahhar-ı pür-nur etmiş. Benden hararet, ziyâ; sizden namaz ve niyaz."

Yahu, bakın kamere! Yıldızlarla denizler her biri de kendine mahsus birer lisânla: "Ehlen sehlen merhaba!" derler. "Hoş geldiniz, bizi tanımaz mısınız?"

Sırr-ı teâvünle bak, remz-i nizamla dinle. Her birisi söylüyor: "Biz de birer hizmetkâr, rahmet-i Zülcelâl'in birer âyinedârıyız; hiç de üzülmeyiniz, bizden sıkılmayınız."

Zelzele nâraları, hâdisat sayhaları sizi hiç korkutmasın, vesvese de vermesin. Zira onlar içinde bir zemzeme-i ezkâr, bir demdeme-i tesbih, velvele-i nâz u niyaz.

Sizi bize gönderen o Zât-ı Zülcelâl, ellerinde tutmuştur bunların dizginlerini. İman gözü okuyor yüzlerinde âyet-i rahmet, her biri birer âvâz.

Âvâz: Yüksek ses.
Âyet-i rahmet: Allah'ın rahmetine dair olan âyet.
Cilve-i rahmet: Rahmet tecellisi.
Demdeme-i tesbih: Tesbihin coşkulu sesleri.
Ehlen sehlen: Hoş-sefa geldiniz!
Esrar-engiz şehbaz: Sırlar alemler oluşturan şanlı yiğit.
Hâdisat: Hadiseler, olaylar.
Hâlık: Yaradan.
Hararet: Sıcaklık.
Harekât-ı ecram: Gökteki büyük cisimlerin hareketleri.
Kamer: Ay.
Mahz-ı rahmet: Safi, katıksız rahmet. Rahmetin ta kendisi.
Mâye-i ibret: İbret kaynağı.
Mumdar-ı şehnaz: Işık saçan güzel.
Mutî: İtaat eden, baş eğen
Müsahhar-ı pür-nur: Nurlu, aydınlık boyun eğdirilmiş memur
Nücum: Yıldızlar.
Rahmet-i Zülcelâl: Celâl ve ululuk sahibi Allah'ın (c.c.) her şeyi kuşatan rahmeti.
Remz-i nizam: Nizamın, düzenin işareti, göstergesi. **Sayha**: Çığlık.
Sırr-ı teâvün: Yardımlaşma, dayanışma sırrı.
Şehd-i şehadet: Şehadet getirmenin verdiği tatlılık, şehadet balı, şerbeti.
Şümûs: Güneşler.
Tahabbüb: Karşılıklı sevgi duyma.
Tevahhuş: Ürkme, yabancılık çekme.
Ünsiyet: Yakınlık duyma, dostluk, ahbaplık.
Velvele-i nâz u niyaz: Yalvarış-yakarışın heyecanlı, coşkun sesi.
Zât-ı Ehad u Samed: Zat ve sıfatında tek olup eşi-benzeri olmayan, her şeyin O'na muhtaç olduğu, O'nun hiçbir şey muhtaç bulunmadığı Zat.
Zât-ı Zülcelâl: Celâl, ululuk ve azamet sahibi Allah (c.c).
Zemzeme-i ezkâr: Zikrin hoş, tatlı sesleri, nağmeleri.
Ziya: Işık.

Ey mümin-i kalbi hüşyâr! Şimdi gözlerimiz bir parça dinlensinler, onların bedeline hassas kulağımızı imanın mübarek eline teslim ederiz, dünyaya göndeririz. Dinlesin leziz bir sâz.

Evvelki yolumuzda bir matem-i umumî, hem vaveylâ-yı mevtî zannolunan o sesler, şimdi yolumuzda birer nevaz u namaz, birer âvâz u niyaz, birer tesbihe âğâz.

Dinle; havadaki demdeme, kuşlardaki civcive, yağmurdaki zemzeme, denizdeki gamgama, raadlardaki rakraka, taşlardaki tıktıka birer mânidâr nevaz...

Terennümât-ı hava, naarât-ı ra'diye, nağamât-ı emvac, birer zikr-i azamet. Yağmurun hezecâtı, kuşların seceâtı birer tesbih-i rahmet, hakikate bir mecâz.

Eşyada olan asvat, birer savt-ı vücûddur: Ben de varım derler. O kâinat-ı sâkit, birden söze başlıyor: "Bizi câmid zannetme, ey insan-ı boşboğaz!."

Tuyurları söylettirir ya bir lezzet-i nimet, ya bir nüzûl-u rahmet. Ayrı ayrı seslerle, küçük ağızlarıyla rahmeti alkışlarlar, nimet üstünde iner, şükür ile eder pervaz.

Remzen onlar derler: "Ey kâinat kardeşler! Ne güzeldir hâlimiz, şefkatle perverdeyiz, hâlimizden memnunuz. Sivri dimdikleriyle fezâya saçıyorlar birer âvâz-ı pürnâz.

Güya bütün kâinat ulvî bir mûsikîdir, iman nuru işitir ezkâr ve tesbihleri.

Âğâz: Başlama.
Asvat: Sesler.
Âvâz u niyaz: Yüksek sesle dua, yalvarıp yakarma.
Âvâz-ı pürnâz: Nazlı, cilveli haykırış.
Camid: Donuk, cansız.
Demdeme: Hava, rüzgar sesi.
Ezkâr: Zikirler.
Gamgama: Dalgaların çıkardığı ses, savaş esnasında çıkan ses.
Hezecât: Güzel sesle söylenen şarkılar; yağmur sesi.
Kâinat-ı sâkit: Susan kâinat.
Lezzet-i nimet: Nimet lezzeti.
Manidar: Manalı, bir anlam taşıyan
Matem-i umumî: Genel matem.
Mümin-i kalbi hüşyâr: Kalbi uyanık mümin.
Naarât-ı ra'diye: Gök gürleyişinin naraları, haykırışları.
Nağamât-ı emvac: Dalgaların nağmeleri.
Nevaz u namaz: Ruhu rahatlatan, ruha iyi gelen namaz ve dua.
Nüzul-ü rahmet: Rahmetin inişi.
Perverde etmek: Besleyip büyütmek, yetiştirmek.
Raad: Gök gürlemesi.
Rakraka: Gök gürültüsü ile meydana gelen ses.
Remzen: İşaretle, sembolle, üstü kapalı ifade etme.
Savt-ı vücûd: Varlığın sesi.
Seceât: Ritimli sesler.
Terennümat-ı hava: Havanın yavaş, güzel, hoş söyleyişi, bestesi.
Tesbih-i rahmet: Rahmetle muamele gören varlıkların Cenâb-ı Hakk'ı tesbihi. **Tuyur**: Kuşlar.
Ulvî: Yüce, yüksek.
Vaveylâ-yı mevtî: Ölüm çığlığı.
Zemzeme: Ezgili, nağmeli ses.
Zikr-i azamet: Büyüklüğün zikri, dile gelişi.

Zira hikmet reddeder tesadüf vücûdunu, nizam ise tardeder ittifak-ı evhamsâz.

Ey yoldaş! Şimdi şu âlem-i misâlîden çıkarız, hayâlî vehimden ineriz, akıl meydanında dururuz, mizana çekeriz, ederiz yolları ber-endaz.

Evvelki elîm yolumuz mağdub ve dâllîn yolu, o yol verir vicdana, tâ en derin yerine hem bir hiss-i elîmi, hem bir şedid elemi. Şuûr onu gösterir. Şuûra zıd olmuşuz.

Hem kurtulmak için de muztar ve hem muhtacız; ya o teskin edilsin, ya ihsas da olmasın; yoksa dayanamayız, feryad u fîzar dinlenmez.

Hüdâ ise şifadır; hevâ, iptal-i histir. Bu da teselli ister, bu da tegâfül ister, bu da meşgale ister, bu da eğlence ister.. hevesât-ı sihirbaz.

Tâ vicdanı aldatsın, ruhu tenvim edilsin, tâ elem hissolmasın. Yoksa o elem-i elîm, vicdanı ihrak eder; fîzara dayanılmaz, elem-i ye's çekilmez.

Demek sırat-ı müstakîmden ne kadar uzak düşse, o derece nisbeten şu hâlet tesir eder, vicdanı bağırttırır. Her lezzetin içinde elemi var, birer iz.

Demek heves, hevâ, eğlence, sefâhetten memzuc olan şâşaa-yı medenî, bu dalâletten gelen şu müdhiş sıkıntıya bir yalancı merhem, uyutucu zehir-baz.

Ey aziz arkadaşım! İkinci yolumuzda, o nurânî tarîkte bir hâleti hissettik; o hâletle oluyor hayat, mâden-i lezzet. Âlâm, olur lezâiz.

Âlâm: Elemler.

Âlem-i misalî: Maddi âlem ile gayb âlemi arasında yer alan, hakikatlerin manevi sûret ve sembollerle görüldüğü, yansıdığı âlem.

Ber-endaz etmek: Ölçmek, kıyas etmek.

Dalâlet: Sapıklık.

Dâllîn: Doğru yoldan sapanlar.

Elem-i elîm: Can yakıcı, acı veren elem.

Elem-i ye's: Ümitsizlik elemi.

Feryad u fîzar: İnleyip feryat etme.

Fîzar: Ağlayıp inlemek.

Hevâ: Nefsin helâl ve meşrû olmayan arzuları.

Hevesat-ı sihirbaz: Yalancı ve aldatıcı nefsin helâl ve meşrû olmayan hevesleri, istekleri.

Hiss-i elîm: Acı veren, can yakıcı duygu.

Hüda: Hidâyet, doğru yol.

İhrak etmek: Yakmak.

İhsas: Duyurma, sezdirme.

İptal-i his: Duygunun ortadan kaldırılması, duyguları uyuşturmak.

İttifak-ı evhamsâz: Evham üreten, kuruntu yapan birleşme.

Lezaiz: Lezzetler.

Maden-i lezzet: Lezzet kaynağı.

Mağdub: Allah'ın gazabına uğramış olan.

Memzuc: Karıştırılmış, karışık.

Mizan: Ölçü.

Muztar: Zor durumda kalan, çâresiz.

Nuranî tarîk: Nurlu, aydınlık yol.

Sefâhet: Zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük, akılsızlık.

Sırat-ı müstakîm: Doğru yol.

Şâşaa-yı medenî: Medeniyetin parlaklığı.

Şedid: Şiddetli.

Tardetmek: Kovmak.

Tegâfül: Anlamazlıktan gelmek.

Teskin etmek: Sakinleştirmek, yatıştırmak.

Zehir-baz: Zehirli.

Onunla bunu bildik ki mütefavit derecede, kuvvet-i iman nisbetinde ruha bir hâlet verir. Ceset ruhla mültezdir, ruh vicdanla mütelezziz.

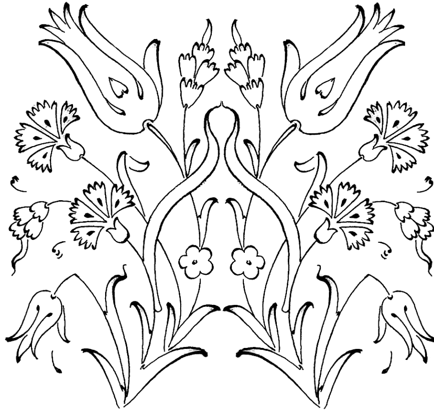
Bir saadet-i âcile, vicdanda münderiçtir; bir firdevs-i mânevî, kalbinde mündemiçtir. Düşünmekse deşmektir; şuûr ise, şiar-ı râz.

Şimdi ne kadar kalb ikaz edilirse, vicdan tahrik edilse, ruha ihsas verilse; lezzet ziyade olur, hem de döner, ateşi nur, şitası yaz.

Vicdanda firdevslerin kapıları açılır, dünya olur bir cennet. İçinde ruhlarımız eder pervaz u perdaz, olur şehbaz u şehnaz, yelpez namaz u niyaz.

Ey aziz yoldaşım! Şimdi Allah'a ısmarladık. Gel, beraber bir dua ederiz, sonra da buluşmak üzere ayrılırız...

اَللّٰهُمَّ (اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)[1] اٰمِينَ

[1] Allahım! "Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet." Amîn! (Fâtiha Sûresi, 1/6).

Firdevs: Bütün cennet mertebelerinin birlikte müşâhede edileceği cennetin en yüksek yeri.
Firdevs-i manevî: İnsanın ruhunda yaşadığı mânevî firdevs cenneti.
Halet: Hâl, durum.
İhsas: Duyurma, sezdirme.
Kuvvet-i iman: İman kuvveti.
Mültez: Lezzet alan.
Mündemiç: Dürülüp sarılan, bir şeyin içine konulan, yerleştirilen.
Münderiç: Bir şeyin içine konulmuş bulunan, içinde bulunan.
Mütefavit: Farklı farklı, çeşitli.
Mütelezziz: Lezzetlenen.
Niyaz: Dua, yalvarma-yakarma.
Pervaz u perdaz: Kanat çırparak uçan.
Saadet-i âcile: Peşin, hazır mutluluk.
Şehbaz u şehnaz: Çok güzel olan iri ve beyaz doğan kuşu.
Şiar-ı râz: Sırrı açan alâmet.
Şitâ: Kış.
Yelpez: Yelpaze.

Bibliyografya

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (213-290 h.); ***es-Sünne***, Dâru İbni'l-Kayyim, 1406.

———— ; ***el-Müsned***, I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Abdurrahman b. Muhammed, Ebû Saîd (426-478 h.); ***el-Ğunye fî Usûli'd-dîn***, Müessesetü'l-hidemât, Beyrut, 1987.

Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzak İbn Hemmâm (126-211 h.); ***el-Musannef***, *[Tahkîk: Habîburrahmân el-A'zamî]*, I-XI, el-Meclisü'l-ilmî, Beyrut, 1403/1983.

———— ; ***Tefsîru's-San'ânî***, I-II, Mektebetü'r-ruşd, Riyad, 1410 h.

el-Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (v.1162); ***Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs***, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

Ahmed b. Abdullah et-Taberî, Ebu'l-Abbas Muhibbüddîn Ahmed Muhibbüddin (v. 694/1295); ***er-Riyâdu'n-nadıra***, I-II, Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1996.

———— ; ***ez-Zehâiru'l-ukbâ***, Dâru'l-kütübi'l-Mısriyye, tsz.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî (164-241 h.); ***el-Akîde***, Dâru Kuteybe, Dimaşk, 1408 h.

———— ; ***Fedâilü's-sahâbe***, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1403/1983.

———— ; ***Kitâbü bahri'd-dem***, Dâru'r-râye, Riyad, 1989.

Ahmed b. Muhammed, Cemâlüddîn (v. 593 h.); ***Kitâbü Usûli'd-dîn***, Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1988.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah eş-Şeybânî (164-241 h.); ***el-Müsned***, I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Aliyyü'l-Kârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v. 1014/1606); ***el-Masnû' fî ma'rifeti hadîsi'l-mevdû'***, *[Tahkîk: Abdülfettah Ebû Gudde]*, Mektebü'l-matbûati'l-İslâmî, Kahire, 1984.

———— ; ***el-Esrâru'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevdûa*** [Tahkîk: Muhammed b. Lütfi Sabbâğ], el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1406.

———— ; ***Şerhu'ş-Şifâ li'l Kâdı İyâz,*** I-II, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

el-Âlûsî, Ebu's-Senâ Şehabeddin Mahmud İbn Abdillah (v. 1270/1854)***; Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-seb'u'l-mesânî***, I-XXX, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

el-Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin İbn Mesud, (v. 516/1122); ***Meâlimü't-tenzîl***, I-VIII, Dâru Taybe, Riyad, 1993.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin (384-458 h.); ***es-Sünenü'l-kübrâ***, I-X, Mektebetü dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

———— ; ***Şuabü'l-îmân***, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], I-IX, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/1990.

———— ; ***ez-Zühd***, Müessesetü'l-kütübi's-sekâfiyye, Beyrut, 1996.

el-Bezzâr, Ebûbekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlık (v.215-292); ***el-Müsned***, *[Tahkik: Abdulkâdir Arafât]*, I-III, Müessesetü ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut/ Medine, 1409 h.

Bilmen, Ömer Nasuhi (v. 1391/1971); ***Hukuk-u İslâmiye ve Istılahât-ı Fıkhiye Kamusu***, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985

el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (v. 256 h.); ***el-Edebü'l-müfred***, I-VIII, Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1409/1989.

———— ; ***Sahîhu'l-Buhârî***, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

———— ; ***et-Târîhu'l-kebîr***, I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1986.

el-Câhız, Ebû Osman Amr İbn Bahr İbn Mahbub el-Kinanî el-Leysî (v. 255/868); ***el-Beyân ve't-tebyîn***, *[Tahkik: el-Mehâmî Fevzî Atavî]*, I-II, Dâru Sa'b, 1968.

el-Cessâs, Ahmed b. Ali Ebûbekr (v.370 h.); ***Ahkâmü'l-Kur'ân***, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

el-Cürcânî, Ebu'l-Kasım Hamza b. Yusuf b. İbrâhim (v. 427/1036); ***Târîhu Cürcân***, Âlemü'l-kütüb, Beyrut, 1401/1981.

ed-Dârakutnî, Ebu'l-Hasan Ali İbn Ömer (306-385 h.); ***Sünenü'd-Dârakutnî***, I-IV, *[Tahkik: es-Seyyid Abdullah Haşim Yemânî el-Medenî]*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1386/1966.

ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); ***es-Sünen***, I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

ed-Deylemî, Ebû Şucâ' Şîreveyh b. Şehredâr (445-509 h.); ***el-Müsnedü'l-firdevs bi me'sûri'l-hitâb***, *[Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl]*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1986.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); ***es-Sünen***, [Tahkîk: Muhammed Muhsin Abdülhamîd], I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v. 430 h.); ***Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ***, I-X, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ (210/307 h.); ***el-Müsned***, I-XIII, Dâru'l-Me'mûn li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

Ebu'ş-Şeyh, Abdullah İbn Muhammed İbn Cafer İbn Hayyan el-Esbahânî (274-369 h.); ***el-Azamet***, *[Tahkik: Rızaullah İbn Muhammed İdris el-Mübarekfûrî]*, I-V, Dâru'l-âsıme, Riyad, 1408 h.

el-Fâkihî, Ebû Abdillah Muhammed İbn İsmail İbni''l-Abbas (217-275 h.); ***Ahbaru Mekke fî kadîmi'd-dehri ve hadîsih***, *[Tahkik: Abdulmelik Abdullah]*, I-VI, Dâru Hadır, Beyrut, 1414 h.

el-Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); ***İhyâü ulûmi'd-dîn***, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.

———— ; ***Kavâidü'l-akâid***, Âlemü'l-kütüb, Beyrut, 1985.

———— ; ***el-Maksadü'l-esnâ fî şerhi meâni esmâillâhi'l-hüsnâ,*** *[Tahkik: Besam Abdulvahhab el-Cabî]*, el-Cifan ve'l-Câbî, Kıbrıs, 1407/1987.

———— ; ***Meâricü'l-Kuds,*** Dâru'l-âfâki'l-cedîde, Beyrut, 1975.

———— ; ***el-Menhûl min ta'lîkati'l-usûl,*** *[Tahkik: Muhammed Hasan Hayto]*, Dâru'l-fikr, Dimaşk, 1400 h.

———— ; ***el-Müstasfâ***, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1413 h.

el-Geylânî, Muhyiddin Abdülkadir b. Mûsâ b. Abdullah (v.561/1166); ***Gunyetü't-tâlibîn,*** İstanbul, 1994.

el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. el-Hasen, ***Nevâdiru'l-usûl fî ehâdîsi'r-Rasûl***, [Tahkîk: Abdurrahman Amîra], I-IV, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1412/1992.

el-Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Neysâbûrî (321-405 h.); ***el-Müstedrek ale's-Sahîhayn***, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1990.

el-Halebî, Ali İbn Burhaniddin (v. 1044/1635); ***es-Sîratü'l-Halebiyye***, I-III, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1400.

el-Hamevî, Takıyyuddin Ebû Bekr Ali İbn Abdillah (768-837 h.); ***Hizânetü'l-edeb,*** *[Tahkik: Isâm Şayto]*, I-II, Dâru mektebeti'l-hilâl, Beyrut, 1987.

el-Hamevî, Yâkût b. Abdillâh (768-837 h.); ***Mu'cemü'l-büldân,*** I-V, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

Hatîb el-Bağdâdî, Ahmed b. Ali Ebû Bekr (393-463 h.); ***el-Câmi' li ahlâki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi'***, I-II, Mektebetü'l-meârif, Riyad, 1403 h.

———— ; ***Târîhu Bağdâd***, I-XIV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

el-Heysemî, Ali İbn Ebî Bekr (v. 807 h.); ***Mecmeu'z-zevâid***, I-X, Dâru'r-reyyan li't-türas/Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Kahire/Beyrut, 1407 h.

İbn Abdilberr, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (v.463 h.); ***el-İstîâb***, I-V, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412 h.

———— ; ***et-Temhîd***, I-XXIV, Vizâratü umûmi'l-evkâfi ve'ş-şüûni'l-İslâmiyye, Mağrib, 1387 h.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn (v. 1258/1842); ***Hâşiye Raddi'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr***, I-VIII, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984.

İbn Adiyy, Ebû Ahmed Abdullah İbn Adiyy el-Cürcanî (v. 365/976); ***el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl,*** I-VII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1985.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Sikatüddîn Ali b. Hasan b. Hibetullah (v. 571/1176); ***Târîhu Dimaşk***, I-LXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1417/1996.

İbn Ebî Âsım, Ahmed b. Amr (v.287 h.); ***ez-Zühd***, Dâru'r-rayyân li't-türâs, Kahire, 1408 h.

İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); ***el-Musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr***, *[Tahkîk: Kemâl Yusuf el-Hût]*, I-VII, Mektebetü'r-Ruşd, Riyad, 1409 h.

İbn Ebi'l-İzz, Ali b. Ali b. Muhammed ed-Dımaşkî (v. 792/1390); ***Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye***, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1391.

İbn Ebi'l-Hadîd, Ebu Hamid İzzeddin Abdülhamid b. Hibetullah (v. 655/1257); ***Şerhu Nehci'l-Belâğa***, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1965.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî (773-852 h.); ***Fethu'l-bârî***, I-XIII, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1379 h.

———— ; ***el-İsâbe***, I-VIII, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412 h.

İbn Hazm, Ali b. Ahmed b. Saîd et-Tahirî (v. 548 h.); ***el-Fasl fi'l-milel***, I-V, Mektebetü'l-hancı, Kahire, tsz.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed el-Büstî (v. 354/965.); ***el-İhsân fî takrîbi Sahîh İbn Hibbân***, *[Tertîb: Alâüddîn Ali b. Belbânî, Tahkîk ve ta'lîk: Şuayb el-Arnavût]*, I-XVII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

———— ; ***es-Sikât***, I-IX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1395/1975.

İbn Hişâm, Abdülmelik İbn Hişam İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); ***es-Sîratü'n-Nebeviyye***, I-VI, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1411.

İbn Kays, Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyân (208-281 h.), ***Kura'd-dayf***, I-V, Advâü's-selef, Riyad, 1997.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillah Muhammed İbn Ebî Bekr Eyyûb ez-Züraî (691-751 h.); ***er-Rûh fi'l-kelâm***, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1395/1975.

———— ; ***es-Savâiku'l-mürsele alâ'l-Cehmiyye ve'l-Muattıle***, *[Tahkik: Ali İbn Muhammed ed-Dehîlilllâh]*, I-IV, Dâru'l-âsıme, Riyad, 1418/1998.

———— ; ***et-Tıbbü'n-Nebevî***, Kahire, 1402/1982.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer İbn Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); ***Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm***, I-IV, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1401 h.

———— ; ***el-Bidâye ve'n-nihâye***, I-XIV, Dâru'l-meârif, Beyrut, tsz.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); ***es-Sünen***, I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

İbn Manzûr, Muhammed b. Zekeriyyâ (v. 711/1311); ***Lisânü'l-Arab***, I-X, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1414/1994.

İbn Receb, Ebu'l-Ferec Zeynüddin Abdurrahman İbn Ahmed el-Hanbelî (v. 795/ 1393); ***Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem fi şerhi hamsîne hadîsen min cevâmii'l-kelim,*** Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1408.

İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd el-Menî' (168-230 h.); ***et-Tabakâtü'l-kübrâ***, I-VIII, Dâru sâdir, Beyrut, tsz.

İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbas Ahmed İbn Abdilhalim İbn Teymiyye el-Harrânî (661-728 h.); ***Minhacü's-sünneti'n-Nebeviyye***, *[Tahkik: Muhammed Reşad Salim]*, I-X, Müessesetü Kurtuba, 1406 h.

İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (508-597 h.); ***el-Muntazam fî târîhi'l-mülûki ve'l-ümem***, Dâru sâdir, Beyrut, 1358 h.

———— ; ***el-Müdhiş***, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1415 h.

———— ; ***Sıfatü's-safve***, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1399/1979.

———— ; ***et-Tahkîk fî ehâdîsi'l-hilâf***, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1415 h.

———— ; ***Telbîsü iblîs***, *[Tahkik: es-Seyyid el-Cemîlî],* Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1405/1985.

———— ; ***Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr,*** I-IX, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1404 h.

İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (v. 630/1233); ***el-Kâmil fi't-târîh***, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1415/1995.

———— ; ***en-Nihâye fî ğarîbi'l-hadîs***, I-V, el-Mektebetü'l-ilmiyye, Beyrut, 1399/1979.

İbnü'l-Mübârek, Abdullah (118-181 h.); ***ez-Zühd***, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

İbnü'l-Kayserânî, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Tâhir (v. 507/1113); ***Tezkiratü'l-huffâz***, Dâru's-samiî, Riyad, 1415/1994.

İshâk b. Râhûye, İbn İbrâhim b. Mahled (161-238 h.); ***el-Müsned***, I-V, Mektebetü'l-îmân, Medine, 1995.

İmam er-Rabbânî, Ahmed el-Fârûkî es-Serhendî; ***el-Mektûbât***, I-II, Fazîlet Neşriyât, İstanbul, tsz.

el-Îcî, Ebu'l-Fazl Adudiddin Abdurrahman İbn Ahmed Abdulgaffar (v. 756/1355); ***Kitabu'l-Mevakıf***, *[Tahkik: Abdurrahman Umeyre]*, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1997.

Kâdı İyâz, Ebu'l-Fazl İyaz İbn Musa İbn. İyâz el-Yahsubî (v. 544/1149); ***eş-Şîfâ bi ta'rîfî hukûki'l-Mustafa (s.a.s.)***, *[Tahkik: Hüseyin Abdulhamid Nil]*, Dâru'l-erkam, Beyrut, 1415/1995.

el-Kalkaşendî, Ahmed b. Ali (v.821 h.); ***Subhu'l-a'şâ fî sınâati'l-inşâ***, I-VIII, Dâru'l-fikr, Dimaşk, 1987.

el-Kannûcî, Muhammed Sıddık Hasan Han (1248-1307 h.); ***Katfü's-semer fî beyâni akîdeti ehli'l-eser***, Âlemü'l-kütüb, Beyrut, 1984.

el-Kâsânî, Alâüddîn (v.587 h.); ***el-Bedâiu's-sanâi'***, I-VII, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1982.

el-Kazvînî, Celâlüddîn Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'diddîn b. Ömer (v. 739/1338); ***el-Îzâh fî ulûmi'l-belâğa***, Dâru ihyâi'l-ulûm, Beyrut, 1998.

el-Kelâbâzî, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhim (v. 380/990); ***et-Taarruf li mezhebi Ehli't-Tasavvuf***, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1400.

Kitab-ı Mukaddes *[Türkçe terceme]* Eski ve Yeni Ahit, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1988.

el-Kudâî, Muhammed b. Selâme b. Ca'fer (v.454 h.); ***Müsnedü'ş-Şihâb***, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1407/1986.

el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferah (v.670); ***el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân***, I-XX, Dâru'ş-şa'b, Kahire, 1372 h.

el-Lâlekâî, Hibetullah b. el-Hasen b. Mansûr (v.418), ***Şerhu usûli i'tikâdi ehli's-sünne***, I-IV, Dâru Taybe, Riyad, 1402 h.

el-Makdîsî, Ebû Abdillah Muhammed İbn Abdilvahid İbn Ahmed el-Hanbelî (567-643 h.); ***Fedâilü Beyti'l-Makdis***, Dâru'l-fikr, Suriye, 1405 h.

Ma'mer b. Râşid (v. 151 h.); ***el-Câmi'*** (Abdurrezzak'ın el-Musannef'inin sonunda), el-mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1403 h.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah el-Esbahî (93-179 h.); ***el-Muvatta'***, I-II, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1985.

el-Mâtüridî, Ebû Mansûr (v. 333 h.); ***et-Tevhîd***, Dâru'l-câmiâti'l-Mısriyye, İskenderiye, tsz.

el-Mâverdî, Muhammed b. Habîb; ***Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn***, Dâru ihyâi'l-ulûm, Beyrut, 1988.

el-Merğînânî, Ebu'l-Huseyn Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl (511-593 h.); ***el-Hidâye şerhu'l-Bidâye***, I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, tsz.

el-Meydânî, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Muhammed (v.518 h.); ***Mecmeu'l-emsâl***, I-II, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.

el-Mizzî, Yusuf b. ez-Zekî Abdurrahmân (654-742 h.); ***Tehzîbü'l-Kemâl***, I-XXXV, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1400/1980.

el-Müceddidî, Muhammed Umeym el-İhsan el-Bereketî; ***Kavâidü'l-fıkh,*** Dâru's-sadef, Karaçi, 1407/1986.

el-Münâvî, Muhammed Abdürraûf b. Ali (v. 1031/1622); ***Feyzu'l-kadîr şerhu Câmii's-sağîr***, I-VI, el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

———— ; ***et-Teârîf***, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1410.

———— ; ***et-Terğîb ve't-terhîb,*** (Tahkik: İbrahim Şemsü'd-din) I-IV, Dâru'l-kütübü'l-ilmiye, Beyrut, 1417/1997.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); ***Sahîhu Müslim***, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

en-Nebhânî, Yûsuf b. İsmâîl; ***Huccetullâhi ale'l-âlemîn fî mu'cizâti Seyyidi'l-murselîn***, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); ***es-Sünen***, *[Tahkîk: Abdülfettah Ebû Gudde]*, I-VIII, Mektebetü'l-matbûâti'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

———— ; ***es-Sünenü'l-kübrâ***, [Tahkîk: Abdulğaffâr Süleyman el-Bündârî], I-VI, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1991.

Niyazi Mısrî, *Divan*, Maarif kitaphanesi, İstanbul, tsz.

er-Râzî, Muhammed b. Ömer b. el-Huseyn (544-606 h.); ***İ'tikâdâtü firaki'l-müslimîn ve'l-müşrikîn***, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1402 h.

es-Sehâvî, Ebu'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman (v.902/1497); ***el-Makâsıdü'l-hasene***; Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1399 h.

es-Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl (v.? h.); ***el-Mebsût***, I-XXX, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1406 h.

es-Suyûtî, Abdurrahman b. el-Kemâl Celâleddîn (849-911 h.); ***el-Hasâisu'l-kübrâ***, I-III, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1985.

———— ; ***ed-Dürru'l-mensûr***, I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1993.

———— ; ***et-Tedrîbü'r-râvî***, I-II, Mektebetü'r-Riyâd el-hadîse, Riyad, tsz.

es-Sülemî, Ebû Abdirrahmân (330-412 h.); ***Âdâbü's-sohbet***, Dâru's-sahâbe, Tanta-Mısır, 1410/1990.

eş-Şafiî, Ebû Abdillah Muhammed İbn İdris (150-204 h.); ***el-Ümm***, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1393 h.

eş-Şehristanî, Muhammed İbn Abdilkerim İbn Ebî Bekr Ahmed (479-548 h.); ***el-Milel ve'n-nihal***, *[Tahkik: Muhammed Seyyid Cîlânî]*, I-II, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1404 h.

eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali (v.1250 h.); ***el-Fethu'l-kadîr***, I-V, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

———— ; ***Neylü'l-evtâr şerhu münteka'l-ahbar***, I-IX, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1973.

eş-Şeybânî, Ebu Bekr İbnü'n-Nebil Ahmed b. Amr b. Dahhak İbn Ebî Asım (v.287/900), ***Kitabü's-Sünne,*** (Tahkik: Muhammed Elbânî) I-II, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1980.

et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); ***el-Mu'cemül-evsat***, [Tahkîk: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefî], I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.

————; ***el-Mu'cemül-kebîr***, *[Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî]*, I-XX, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Musul, 1404 h.

———— ; ***el-Mu'cemüs-sağîr***, [Tahkîk: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefî], I-II, el-Mektebetü'l-İslâmî/Dâru Ammân, Beyrut/Amman, 1405/1985.

————; ***Müsnedü'ş-Şâmiyyîn***, *[Tahkik: Hamdî İbn Abdilmecîd es-Selefî]*, I-II, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1405/1984.

et-Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid (224-310 h.); ***el-Câmiu'l-beyân***, I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.

———— ***; Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî)***, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407h.

Tâhir b. Muhammed, el-İsferâyînî (v. 471 h.); ***et-Tabsîr fi'd-dîn***, Âlemü'l-kütüb, Beyrut, 1983.

et-Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd (v. 204 h.); ***el-Müsned***, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.

et-Teftâzânî, Sa'düddin Mesud İbn Ömer İbn Abdillah, (v. 792/1390); ***Şerhu'l-akâid*** (Terc.: Süleyman Uludağ), İstanbul, 1980.

et-Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (209-279 h.); ***el-Câmiu's-Sahîh***, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

el-Übşeyhî, Şihâbüddîn Muhammed b. Ahmed (790-850 h.); ***el-Müstatraf fî külli fennin müstazraf***, *[Tahkik: Müfid Muhammed Kamîha]*, I-II, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1986.

ez-Zebîdî, Ebu'l-Feyz Murtazâ Muhammed b. Muhammed b. Muhammed (v.1205/1790); ***Tâcü'l-arûs min cevhereti'l-kâmûs***, I-XX, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1394/1974. (İSAM: 492.703 Fir.K, Akademi)

ez-Zehebî, Şemsüddîn Muhammed Ahmed (v. 748/1347); ***Siyeru a'lâmi'n-nübelâ***, I-XXIII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1413 h.

ez-Zeylaî, Abdullah b. Yusuf Ebû Muhammed (v. 762 h.); ***Nasbu'r-râye***, I-IV, Dâru'l-hadîs, Mısır, 1357 h.

Şahıslar

Abdülkadir Geylânî (1077-1166)

Hazar Denizi'nin güneybatısındaki Gilân eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğdu. Küçük yaşta babasını kaybeden Abdülkadir'in bütün gayesi tahsiline devrin en önemli ilim ve kültür merkezi olan Bağdat'ta devam etmekti. On sekiz yaşına gelince annesinden izin alarak bir kafileye katılıp Bağdat'a gitti. Orada hadis, fıkıh, edebiyat okudu. Bu arada Bağdat mutasavvıflarıyla yakın dostluklar kurup tasavvufa intisap etti. Medresede hadis, tefsir, kıraat, fıkıh ve nahiv gibi ilimleri okuttu ve vaaz vermeye başladı. Ancak bir süre sonra bütün bunları bırakarak inzivaya çekildi. Abdülkadir-i Geylâni'nin tasavvufu, şeriata ve dinin zahiri hükümlerine titizlikle bağlı kalma esasına dayanır. O, her an Kur'an ve hadislere uygun hareket etmeyi şart koşar. Ona göre bir zahidin hayatında görülebilecek deruni haller dini ölçülerin dışına taşmamalıdır. Gerek vaazlarında gerekse eserlerinde son derece sade bir üslup kullanan Abdülkadir-i Geylani'nin verdiği vaazları dinlemek için yetmiş bin kişinin Bağdat'a geldiği rivayet edilir. Daha hayatta iken kendisinden birçok keramet nakledilmeye başlanmıştır. Kendi adıyla anılan Kadiriyye tarikatı bütün İslam alemine yayılmıştır. En önemli eserleri olarak el-Gunye, Fütuhu'l-Gayb ve el-Fethu'r-Rabbanî sayılabilir. (Bkz: İ.A., c.1, 234-239)

Aristo (m.ö. 384-322)

İlkçağ Yunan filozofudur. Aristo, Atina'da Eflatun'un Akademi'sinde 20 yıl kadar tahsil gördü. Önceleri Eflatun'un en seçkin talebesi iken, sonra da onun felsefi sistemini eleştiren başarılı bir rakibi oldu. Makedonya kralı Filip, oğlu İskender'i yetiştirmek üzere Aristo'yu sarayına davet etti. Sekiz yıl süren bu bu eğitim, daha sonra Aristo'yu 'cihan imparatoru yetiştiren üstat' ünvanıyla büyük bir şöhrete kavuşturmuştur. Derslerini öğrencileri arasında gezinerek verdiğinden onun kurmuş olduğu felsefe ekolüne el-meşşaî (yürüyen) adı verildi. Mantık ilminin kurucusu olarak kabul edilen Aristo, çağının bütün ilimlerini sistematize etmesiyle bilinmektedir. Felsefenin bütün disiplinleriyle ilgilenen Aristo, geriye yüze yakın eser bırakmıştır. İslam dünyasında 8. asırda başlayan tercüme hareketleri sonucunda Aristo'nun eserleri de Arapça'ya tercüme edilmiştir.

Ahmed Rufâî (1118-1182)

Dört büyük "kutub"dan biri kabul edilen Ahmed er-Rifâî, Rifaiyye tarikatının kurucusudur. Bağdat'la Basra arasında kalan Batâih bölgesinde Ümmüabîde

köyünde doğdu. Yedi yaşında iken babasını kaybeden Ahmed er-Rifâî'yi, devrin büyük sufilerinden dayısı Mansur el-Batâihî himayesine aldı. Kur'an öğrenimini ve hıfzını tamamladıktan sonra, devrin alim ve mutasavvıflarından Ali Ebü'l-Fazl el-Vasıtî ve diğer bazı alimlerden İslamî ilimleri öğrendi. Vâsıtî ona icazet verdi ve hırkasını giydirdi. "Herkes üstadıyla ben ise talebem Rifâî ile iftihar ederim" diyen Vâsıtî, zahir ve batın ilimlerine sahip bir alim ve sufi olduğunu belirtmek üzere ona "ebü'l-alemeyn" (iki alemin üstadı) ünvanını verdi. Ahmed er-Rifâî, Vasıtî'nin ölümünden sonra dayısı Mansur el Batâihî'nin terbiye ve irşad halkasına girdi. Rifâî'ye hilafet ve "şeyhü'ş-şüyuh" ünvanını vererek kendisine bağlı bütün tekkelerin şeyhliğini de tevdi eden Batâihî, Ümmüabîde'deki tekkeye yerleşip müridlerin irşad ve terbiyesiyle meşgul olmasını istedi.

Bütün kaynaklar Ahmed er-Rifâî'nin pek çok müridi olduğunu, tekkesine her gün binlerce kişinin geldiğini, sabah-akşam bunlara yemek verildiğini yazar. Tekkesinin vakıf, hediye ve bağış yoluyla çok büyük geliri olduğu da ifade edilmektedir. Kaynaklar onu alim, muhaddis, Şafiî fakihi ve müfessir bir sufi olarak tanıtırlar. Onun tasavvuf anlayışına göre İslam, "zâhir" ve "bâtın"ı ile bir bütündür. Bâtın, zâhir özü, zâhir bâtının zarfıdır; zâhir olmasa bâtın da olmazdı. Kalp cesetsiz olmaz, kalbi olmayan ceset ise çürür. Tasavvuf bâtın ilmidir. Derviş olmak için toplumdan uzaklaşmak gerekmez. Müridler dünyevî meşguliyetlerini terketmeksizin, helal ve harama dikkat ederek ve gafletten uzak kalmak suretiyle hak yolunda ilerleyebilirler. Tasavvuf baştan sona "edep"ten ibarettir ve bütün edepler Peygamber Efendimiz'in (sas) sünnetine tabi olarak elde edilir.

Kaynakların zül, meskenet, fakr, inkisar ve tevazu sahibi olarak tanıttıkları Ahmed er-Rifâî, Allah'a bu faziletlerle vasıl olduğunu, bunları tasavvufî yolunun birer esası olarak tercih ve tesbit ettiğini söyler. Menkibeleri içinde onun fevkalede tevazuunu gösteren bir çok hikaye yer almaktadır. Menâkıbnamelerin, birkaç keramet istisna edilirse hemen hemen daima onun ahlakını ve insanî münasebetlerdeki tevazuunu gösteren hikayelere yer vermeleri dikkat çekicidir. Bu menkıbeler ve eserlerinde ifade edilen fikirler, onun sufi şahsiyeti ve tarikat pirleri arasındaki özelliklerini ortaya koyan ana çizgilerdir. 1182'de vefat eden Ahmed er-Rifâî'nin türbesi Bağdat'ın güneyinde Vâsıt yakınlarındadır. (Bkz: İ.A., c.2, 127-130)

Câmî (Mevlana) (1414-1492)

Arap dil bilgini, şair ve mutasavvıftır. Horasan'ın Câm şehrinde doğdu. Bu şehre nisbetle Camî diye şöhret bulmuştur. Ulemâ yetiştiren bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Câmî, Nizamiye medreselerinde eğitim gördü ve denilebilir

ki çağının bütün ilimlerini tahsil etti. Fars şiirinin en büyük üstadlarından biri kabul edilen; âlim, edip, şair ve mutasavvıf sıfatlarını kendisinde birleştiren Cami, arkasından manzum ve mensur birçok eser bırakmıştır.

Ebu'l-Alâ el-Maarrî (973-1057)

Meşhur Arap filozofu ve şairidir. Suriye'de Halep'le Humus arasında bulunan Maaretünnu'man'da doğdu. Dört yaşındaki iken çiçek hastalığına yakalanak gözlerini kaybeden Maarrî, lugat, edebiyat, gramer, fıkıh ve tarih tahsili aldı. Maddi sıkıntı içinde hayatını sürdürebilen, gözleri görmeyen, kısa boylu, zayıf ve çirkin olan Maarrî, şahsındaki bu hali şiirlerine yansıttığından şiir tarihinde karamsarlığın simgesi kabul edilir. Müslüman olmadığı halde, İslam toplumu içinde yaşamış ve hürriyet içinde kitaplarını yazmıştır.

Ebu'l-Hasan Şâzelî (1197-1258)

Kuzey Batı Afrika'da Şazil köyünde doğdu. Medrese ilimlerini tahsil etti. Kendisini ilme vakfeden Şazeli Hazretlerinin, bu çalışmaları sebebiyle ağır göz hastalığına tutulduğu rivayet edilir. Yaptığı davet faaliyetleri neticesinde Mısır'a göç etmek zorunda kaldı. Burada vaaz ve sohbetleriyle birçok kişinin kalb ve ruh dünyasına hitap etti. Şazeli Hazretleri, tasavvvufun, şekil, kıyafet gibi yönlerine önem vermeden iman, ahlak ve aşk üzerinde durmuştur. Kendi adına nisbetle oluşan Şazeliye tarikatı, Mısır merkez olmak üzere Kuzey Afrika'nın hakim tarikatıdır. Kuzey Afrika'daki sömürge devletlerinin istiklal mücadelelerinde Şazeliler mühim rol oynamıştır. Şazeliye tarikatının İstanbul'da da üç tekkesi vardı. Sultan ll. Abdülhamid Han Hazretleri de bir Şazeli şeyhine intisap etmişti.

Eflatun (m.ö. 427-348)

İlkçağ Yunan filozofudur. Atina'da doğan Eflatun, Sokrat'ın talebesidir. Eflatun'un en önemli görüşü "ideler alemi" görüşüdür. Ona göre duyularla algılanan bu alem gölgelerden ibarettir. Bizzat eşyanın kendisi bir takım yansıma ve hayallerdir. Asıl alem ise ideler alemidir.

Farabî (871-950)

İslam felsefesini metot, terminoloji ve problemler açısından temellendiren ünlü Türk filozofudur. Türkistan'ın Farab (bugünkü Kazakistan'ın Otrar) şehrinde doğdu. Farabi, İslam dünyasında ilk defa Kindî'nin başlattığı felsefî harekete ve onun şekillendirdiği Meşşâî akıma, kendi inanç ve kültürünün temellerini oluşturan uluhiyyet, nübüvvet ve mead akidesinin yanı sıra Eflatun ve Yeni Eflatunculuk'tan aldığı bazı unsurları da katarak eklektik bir sistem kurmuştur. Farabî'nin en çok tartışılan görüşü "sudûr teorisi"dir. Bütün semavî kitaplarda, mümkin varlıklar tanımına giren kainatın Allah'ın hür iradesi ve mutlak kudretinin sonucu olarak son-

radan yaratıldığı şeklinde çok açık bir inanç ve telakki bulunmasına rağmen İslam felsefesi tarihinde ilk defa Farabî dini geleneğin dışına çıkarak Allah-alem ilişkisini sudûr veya kozmik akıllar teorisi denilen bir sistemle yorumlamıştır. (Bkz, İ.A., c.12, s. 145-163)

İbn-i Sina (980-1037)

İslam Meşşâî (Aristocu) okulunun en büyük sistemci filozofu, Ortaçağ tıbbının önde gelen temsilcisi olan İslam bilginidir. Buhara yakınındaki Efşene köyünde doğdu. Üstün bir zekaya sahip olduğu için küçük yaşta dikkatleri üzerine topladı. Önce Kur'an'ı ezberledi; dil, edebiyat, akaid ve fıkıh öğrenimi gördü. Dinî ilimler sahasında çok yoğun bir okuma faaliyeti sürdüren ve yüksek bir düzeye ulaştığı anlaşılan İbn Sina ayrıca babasından geometri, aritmetik ve felsefe konusunda ilk bilgilerini aldı. Mantık ve aritmetik üzerine çalışmalarını sürdürdükten sonra, astronomide de o günün şartları açısından oldukça ileri bir seviyeye ulaştı. Felsefenin bütün disiplinlerinde iyi bir donanıma sahip olduktan sonra tıp tahsiline başladı. Felsefe ve tıp alanında oldukça ün kazanan İbn Sina, henüz on sekiz yaşında iken Sasani hükümdarının saray hekimliğine getirildi. Kindî ile beşlayan İslam felsefe geleneğinin zirvesinde bulunan İbn Sina felsefî sisteminde özellikle Farabî'ye çok şey borçludur. Kendisi bir bakıma Farabî'nin öğrencisi ve halefi olarak görülebilir. Bununla birlikte üstadını aşmış, tarih içerisinde onun adını ikinci derecede bırakmıştır. Ayrıca İbn Sina'nın, felsefî açıdan, Farabî kadar Eflatun ve Aristo sistemine bağlı olmadığı söylenebilir. Ancak İbn Sina, İslam düşünce tarihinde üzerinde çokça tartışılan Farabî'nin "sudûr teorisi"ni aynen tekrar eder. (Bkz: İ.A, c. 20, s. 319-358)

İmam Gazâlî (1058-1111)

Eş'arî kelamcısı, Şafiî fakihi, tasavvuf ehli, felsefeye yöneltti̇ği eleştirilerle tanınan İslam düşünürüdür. İran'ın Horasan bölgesindeki Tus'ta (bugünkü Meşhed) doğdu. Okuma-yazma, Kur'an ezberi, dil bilgisi, aritmetik gibi alanlarda dönemin geleneksel ilk öğrenimini babasının yakın sufî bir dostundan aldı. Nişabur'daki Nizamiye Medresesi'ne girmesi ve orada dönemin en tanınmış kelam alimi olan İmamü'l-Haremeyn el-Cüveyni'nin öğrencisi olması eğitim-öğretiminde dönüm noktası oldu. Cüveyni'nin ölümünden sonra büyük devlet ve siyaset adamı Nizamülmülk'le görüşmesi ise hayatında yeni bir dönemin açılmasını sağladı. Nizamiye medreselerinde müderrislik makamına kadar ulaşan Gazali burada kelam, felsefe, Batınîlik ve tasavvuf hakkında uzun soluklu araştırma ve çalışmalarda bulundu. Aklı, duyuları, tecrübe ve sezgiyi bilginin başlıca kaynakları kabul etmekle beraber, aklı aşan hakikatleri ancak vahiyle öğrenilebileceğini belirten Gazzali, filozoflara karşı verdiği mücadele ile İslam düşünce tarihinde önemli bir konuma sahiptir.

Ömer Hayyam (1048-1122)

Selçuklu devrinin tanınmış İranlı şairidir. Yaşadığı dönemde matematik, tıp ve astronominide söz sahibi kişilerden biridir. Ancak daha çok şairliğiyle meşhurdur. Yazdığı rubailerde bir taraftan "geçmiş-gelecek masal hep/eğlenmene bak ömrünü berbad etme" anlayışı doğrultusunda hazcı bir felsefeyi savunmuş, diğer taraftan yetimâne ağlayışlarıyla İslam düşünce tarihinde ümitsizlik ve karamsarlığın sembol isimlerinden biri olmuştur.

Rifâî: Bkz.: Ahmed er- Rifâî

Şâh-ı Geylânî: Bkz.: Abdülkadir Geylânî

Şâzelî: Bkz.: Ebu'l-Hasan Şâzelî

Üveys-i Karanî

Tabiinin en meşhurlarındandır. Hz. Peygamber (sas) devrinde yaşamış ve o dönemde İslâmiyet'e girmiş olmasına rağmen Allah Rasulü'nü (sas) görememiştir. Zühd ve takvasıyla bütün mutasavvıflarca tasavvufun öncülerinden biri sayılır. Hayatı hakkında kesin bilgi bulunmamakla birlikte Sahih-i Müslim'de anlatılan şu hâdise onun kıymet ve değerini anlama adına önemli bir belgedir: "Yemen yardımcı askerleri geldikçe Hz. Ömer "İçinizde Üveys b. Amir var mı?" diye sorardı. Nihayet Üveys gelince onun yanına gitti ve "Üveys b. Amir sen misin?" diye sordu. Üveys: "evet" deyince ona sırasıyla şu soruları sordu: "Murad ve Karen kabilesinden misin?" Üveys: "Evet." Hz. Ömer: "Zannedersem sende alaca hastalığı vardı da yalnız bir dirhem miktarındaki yerden başka yerleri savuşturmuştun." Üveys: "Evet." Hz. Ömer: "Validen var mı?" Üveys: "Evet." Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: "Resul-i Ekrem'den (sas) (bizzat) işittim. 'Yemen yardımcı askerleriyle birlikte Murad ve Karen kabilesinden Üveys b. Amir gelecektir. Kendisi baras hastalığına yakalanmışsa da ondan kurtulmuş ve yalnız dirhem miktar bir yer kalmıştı. Onun bir validesi var ki, ona son derece iyi bakardı. (Bir şeyin olması için) Allah'a yemin edecek olsa Allah onu yemininde doğru çıkarır. Kendin için istiğfar ettirebilirsen yap. (Duası makbul bir kuldur)' buyurmuştur. Benim için Allah'tan mağfiret dile, deyince Üveys, Ömer (ra) için istiğfar etti." Daha sonra Kufe'ye yerleşen Üveys-i Karani, burada zühd ve takvasıyla meşhur olunca, Kufe'yi terk etmiş ve ömür boyu kendini gizlemeye çalışmıştır. Hz. Ali'nin yanında Hz. Muaviyeye karşı savaştığı ve burada şehid olduğu rivayet edilmektedir.

İndeksler

Âyet İndeksi

Karma İndeks